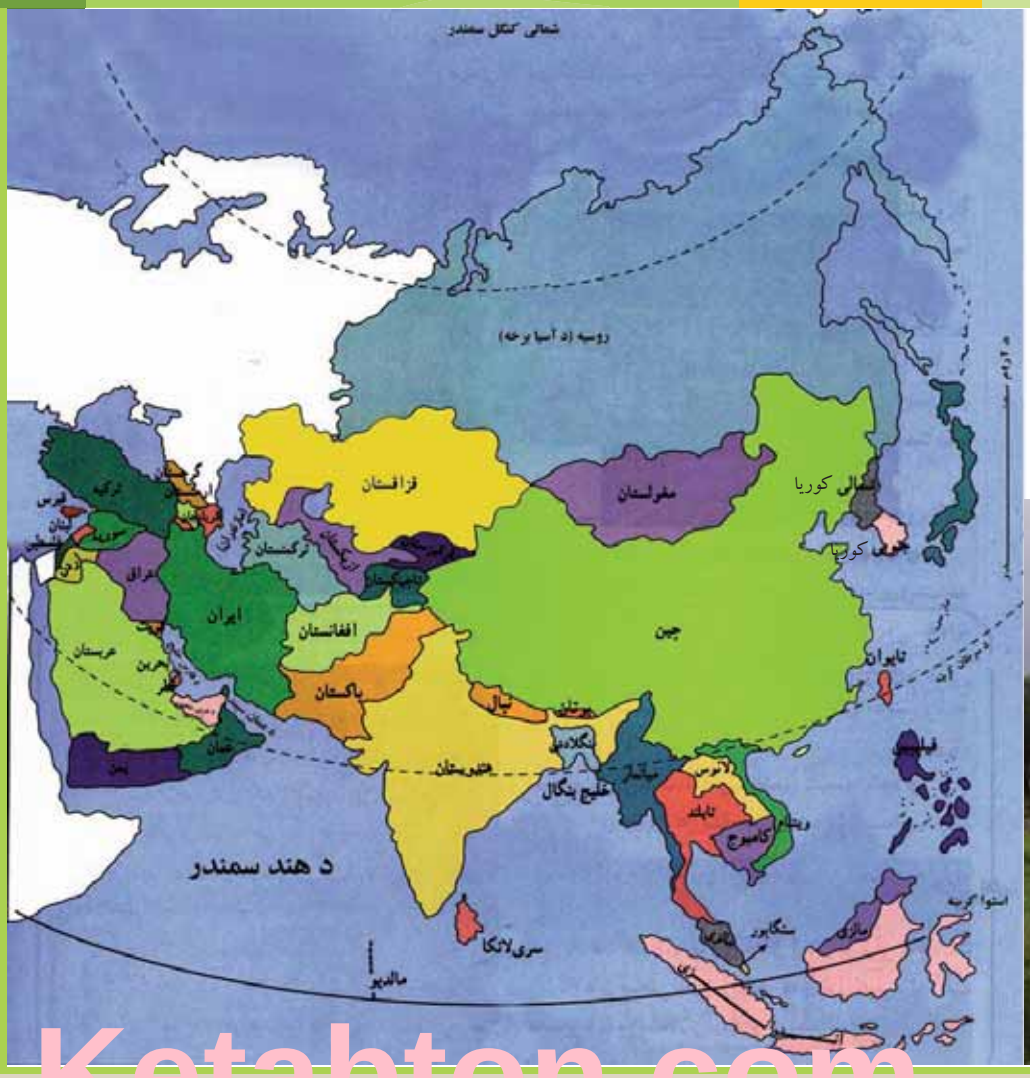
د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تألیف لوی ریاست

جغرافیه

دولسم ټولګی

Ketabton.com

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو
د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تألیف لوی ریاست

جغرافیـــه

دولسم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش

الف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليکوالان:
د سرمؤلف مرستيال محمد رفيق (مومند)
سرمؤلف نجيب اله امين افغان
محمد رازق(بهير)

علمي او مسلکي ايډيټ:
پوهاند غلام جيلاني(عارض)
عزت الله (سالمي وردګ)

د ژبې ايډيټ:
اقامحمد(ګړندي)

ديني، سياسي او کلتوري کميټه:
- ډاکټر عطاء الله واحديار د پوهنې وزارت ستر سلاکار او د نشراتو رئيس.
- مولوي عبدالصبور(عربي)
- حبيب الله راحل د تعليمي نصاب د پراختيا په رياست کې د پوهنې وزارت سلاکار.

د څارنې کميټه:
دکتور اسدالله محقق د تعليمي نصاب د پراختيا، د ښوونکو د روزنې او د ساينس مرکز معين
دکتور شير علي ظريفي د تعليمي نصاب د پراختيا د پروژې مسؤول
د سرمؤلف مرستيال عبدالظاهر ګلستانی د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تاليف لوی رئيس

طرح او ډيزاين:
حميدالله غفاري او مير محمد سهيل انصاري

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرود ملی

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هــر افـغـان دی

کور د سولې کور د تورې — هر بچی یـې قهـرمـان دی

دا وطن د ټولو کــور دی — د بــلـوڅــو د ازبـکـــو

د پښتـــون او هـزاره وو — د تـرکـمنـــو د تـاجـکـو

ورسره عرب، ګوجــر دي — پامیـریـان، نـورستانیـــان

براهوي دي، قزلباش دي — هم ایـمـــاق، هم پشه ېان

دا هیــواد به تل ځـلیږي — لکـــه لمــر پر شنه آسمـان

په سینـــه کې د آسیـــا به — لکـــه زړه وي جـاویـدان

نوم د حق مو دی رهبـــر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام
ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کیږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښایي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځیدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لونګو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤولیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا وومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو، او نورو ملګرو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی څپرکی
سرحدات او اداري تشکیلات

لومړی لوست ۱-۱ د افغانستان څلور خواوی او موقعیت..... ۱
دویم لوست ۱-۲ شمالي سرحدونه..... ۵
دریم لوست ۱-۳ شمال ختیځ سرحدونه ۹
څلورم لوست ۱-٤ ختیځ او جنوبي سرحدونه ۱۳
پنځم لوست ۱-۵ لویدیځ سرحدونه ۱۷
شپږم لوست ۱-٦ اداري تشکیلات ۲۱

دویم څپرکی

اووم لوست ۲-۱ د هېواد په پرمختیا کې دنفوسو اهمیت ۲۵
اتم لوست ۲-۲ احصایه او د نفوسو جغرافیایي ویش ۲۷
نهم لوست ۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر ۲۹
لسم لوست ۲-٤ د نفوسو کیفیت او په هېواد کې قومي ترکیب..... ۳۳
یوولسم لوست ۲-۵ داخلي او خارجي مهاجرتونه او نفوسو ځاي پر ځاي کول ۳۷

دریم څپرکی

دولسم لوست ۳-۱ دین ٤۱
دیارلسم لوست ۳-۲ ژبه ٤۵

څلورم څپرکی

څوارلسم لوست ٤-۱ دمواصلاتو اهمیت..... ٤۹
پنځلسم لوست - ځمکنی حمل او نقل..... ۵۳
شپاړسم لوست - الف- څوډوله ترانسپورتي وسایل پیژنئ ۵۷
اوولسم لوست - ب–د افغانستان د لویو لارو په هکله څه پو هېږئ؟ ٦۱
اتلسم لوست ٤-۳ د هوایي ترانسپورت په هکله څه پوهیږئ؟..... ٦۷
نو لسم لوست د هېواد هوایې شرکتونه او ډګرونه ٦۹
شلم لوست ٤-٤ الف -داړیکي اهمیت ۷۳
یوویشتم لوست- ب – پست په افغانستان کې ۷۷
دوه ویشتم لوست- تیلیفون او مبایل..... ۸۱
درویشتم لوست- انترنیټ ، ایمیل او فکس ۸۵

پنځم څپرکی - نفوس او نژاد

څلورویشتم لوست ۵-۱دنفوسو ویش او ګڼوالی ۸۹
پنځه ویشم لوست ۵-۲ په نړۍ کې د نفوسو زیاتوالي او لږوالي ستونزې..... ۹۵
شپږویشتم لوست – د نړۍ په ځینو هېوادونو کې د فعالو اقتصادي نفوسو د لږوالي ستونزې ۱۰۱
اووه ویشتم لوست ۵-۳ مهاجرتونه او دهغو لاملونه ۱۰۵
اته ویشتم لوست -نړیوال مهاجرتونه او دهغو پایلې ۱۰۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نهه ويشتم لوست ٥-٤ - الف نژادونه..... ١١٣
ديرشم لوست ب - د نژادونو جغرافيايي ويش ١١٧

شپږم څپرکی

يو دېرشم لوست ٦-١ دنړۍ دمهمو دينونو په هکله څه پو هېږئ ؟..... ١٢٣
دوه دېرشم لوست الف _ داسلام سپيڅلي دين ١٢٥
دري دېرشم لوست ب _ دمسيحيت ددين په هکله څه پوهېږئ؟ ١٢٩
څلوردېرشم لوست ج _ تائوييزم او شنتوييزم د آينونو په هکله څه پوهېږئ؟ ١٣٣
پنځه دېرشم لوست د _ بودايي او هندوييزم أينونو په هکله څه پوهېږئ ؟ ١٣٥
شپږم دېرشم لوست ٦-٢ دنړۍ مهمې ژبې ..... ١٣٧.
اوه دېرشم لوست الف -عربی ژبه ١٤٣
اته دېرشم لوست ب - انګليسي ژبه ١٤٧
نه دېرشم لوست ج _ لاتيني ژبه (فرانسوي ، اسپانوي او پرتګالي) ..... ١٥١.
څلويښتم لوست د _ جرمني ژبه ١٥٥
يو څلويښتم لوست هـ د چينايي ، جاپاني او اندونزيايي ژبو په هکله کې څه پوهېږئ؟ ١٥٩
دوه څلويښتم لوست و _ بالتيک ، ليتواني او سلاوي ژبې..... ١٦١
دري څلويښتم لوست ز_ هندي او اردو ژبې ١٦٣

اووم څپرکی

څلور څلويښتم لوست ٧-١ -اړيکی او نړيواله کډنه يي ١٦٥
پنځه څلويښتم لوست: د اړيکو غوره وسيلو ډولونه..... ١٦٧
شپږ څلويښتم لوست الف- پُست Post په نړۍ کې ١٦٩
اووه څلويښتم لوست ب - په نړۍ کې تيليفون او موبايل ١٧١
اته څلويښتم لوست ج -فکس په نړۍ کې ١٧٣
نهه څلويښتم لوست د - انترنيټ او ايميل ١٧٥
پنځوسم لوست ٧-٢- د سپوږمکيو شبکه ١٧٩

اتم څپرکی

د ژوندانه د چاپيريال نړيوالې ستونزې
يو پنځوسم لوست ٨-١- دسون موادو لوګي او غازونه ١٨٣
دوه پنځوسم لوست الف – ورلو- راورلو(حمل او نقل) وسيلې ١٨٧
دري پنځوسم لوست ب – د ژوند په چاپيريال باندې د کارخانو أغېزې ١٨٩
څلور پنځوسم لوست ٨-٢ – دصنعتي موادو پاتې شونې ١٩٣
پنځه پنځوسم لوست ٨-٣- د اوزون د طبقې د نړۍ کيدلو خطرونه..... ١٩٧
شپږپنځوسم لوست د اوزون دطبقې زيانمن کېدل ٢٠١
اووه پنځوسم لوست ٨-٤ د ځنګلونو پريکول ٢٠٥
اصطلاحات ٢٠٩

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست:

لومړی څپرکی
سرحدونه او اداري تشکيلات

۱-۱ځلورخواوې او موقعيت:

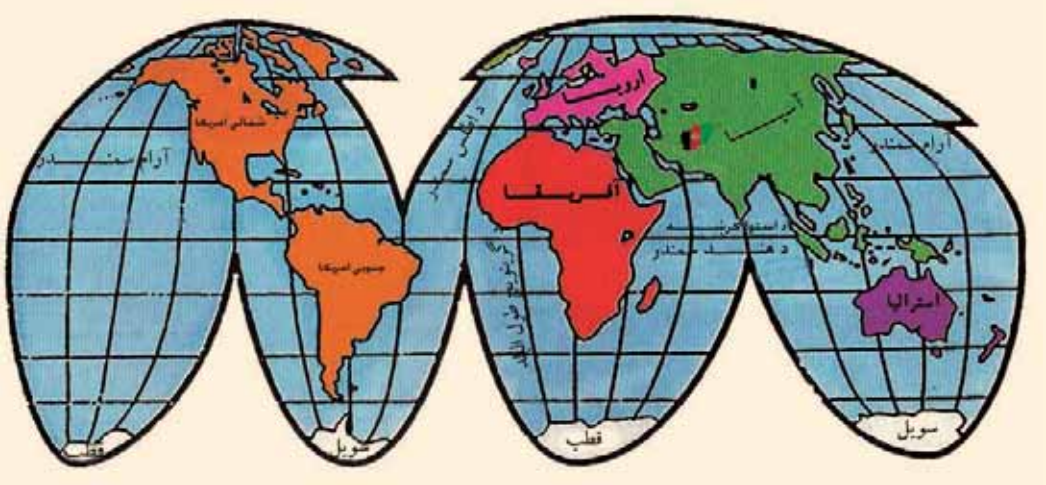

د افغانستان د موقعيت او ځلور خواوو په هکله څه پوهيږی؟

د آسيا د لوېې وچې دولس هيوادونه د افغانستان په گډون په وچې پورې تړلي دي. افغانستان د طبيعي څرگندو ځانگړتياوو له مخې د آسيا په جنوب کې يو غرنی هېواد دی. افغانستان د پنځه زره کلن تاريخ په درلودلو سره د آسيا لرغونی هېواد گڼل کيږي. افغانستان په شمالي نيمه کره کې د شمالي عرض البلدونود ۲۹ درجو، ۲۲ دقيقو او ۵۳ ثانيو او ۳۸ درجو، ۲۹ دقيقو او ۲۸ ثانيو او ختيځه نيمه کره کې د ختيځ طول البلدونو ۶۰ درجو، ۲۸ دقيقو او ۴۱ ثانيو او ۷۴ درجو، ۵۱ دقيقو او ۴۷ ثانيو ترمنځ موقعيت لري. د افغانستان مساحت ۶۵۲،۰۰۰کيلومتره مربع دی د مساحت له مخې د هربوه اروپايي هېواد څخه لوی دی. افغانستان د مساحت له مخې په آسيا کې دولسم هېواد دی[1]. د افغانستان نفوس په ۱۳۸۹المريز کال کې ۲۶ ميليونه تنه اټکل شوي دي. د افغانستان اعظمي اوږد والی له ختيځې نقطې يعنې د يولي له دري څخه ترلويديځې نقطې يعنې ذوالفقار پورې ۱۲۰۰ کيلومتره او سوريې په شمال کې له خماب څخه په جنوب کې د چگايي تر غرونو پورې ۹۱۲ کيلومتره دی. په مستقيم ډول د هند سمندرته د افغانستان نږدې فاصله د هلمند د ولايت د کشتگان

۱- روسيه،چين، هند، سعودي عربستان، ايران، منگوليا، قزاقستان، اندونيزيا، پاکستان ،ترکيه، ميانمار او افغانستان .

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان موقعیت په نړۍ کې

غر د مزاري د کوتل له جنوب لویدیځ څخه د عرب د سمندرګي تر ډیر نږدې ساحل پورې تقریباً ۳۹۰ کیلومتره ده. د افغانستان لرغونی هېواد په شمال کې د منځنۍ آسیا د تاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان له هېوادونو، په لویدیځ کې د ایران له اسلامي جمهوریت او په ختیځ اوجنوب کې د پاکستان له اسلامي جمهوریت سره ګډه پوله لري.

د افغانستان ختیځ او جنوبي سرحدونه د ډیورنډ د تپل شوې کرښې په واسطه، چې د پښتنو قبایلوله زړه څخه تیریږي، په نښه شوي دي. نوله همدې امله د افغانستان خلکو هغه په رسمیت نده پیژندلي[1] افغانستان په شمال ختیځ کې تقریباً د ۹۲ کیلومترو په واټن د چین د جمهوریت د سنکیانګ د ولایت سره ګډه پوله لري.

---

۱ - د افغانستان او برتانوي هند ترمنځ طبیعي سرحد دسند سیند او د بلوچستان جنوبي سواحل وو، خو د انګلیسانو دسیسو او دګندمک او ډیورنډ د معاهدې په تپلو د افغانستان له خاورې څخه یوه برخه بېله شوه او د افغانستان سرحد دپامیر او واخان څخه تر بلوچستان پورې وټاکل شو. چې د هغې له مخې د چمن، پښین، وزیرستان، کرمې، پاړه چنار، افریدو، باجوړ، سوات او چترال سمې د افغانستان له خاورې څخه بېلې شوې او د هغه وقت د برتانوي هند په دولت پورې وترل شوې . د پاکستان له منځته راتلو وروسته په پاکستان پورې وترل شوې، چې د افغانانو لپاره د منلو وړ نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپامیرپه برخه کې افغانستان څه نا څه تر ۲۴ کیلومترو پورې سور لري چې تاجکستان د پاکستان له کشمیر څخه جلا کوي. افغانستان دجغرافیایي موقعیت له مخې د منځنۍ آسیا په لاره کې پروت دی،د دې سیمې موقعیت د سیاست او اقتصاد له پلوه ډیر مهم دی، ځکه چې افغانستان، ایران، هند، پاکستان د دریو حوزو او د منځنۍ آسیا هېوادونه سره یوځای کوي. د منځنۍ آسیا هېوادونه هم آزاد سمندر ته لاره نه لري، نو له همدې امله یې سوداګري د آسیا لویې وچې له سویلی هېوادونو سره د افغانستان له لارې کېږي همدغې موضوع د افغانستان موقعیت ته زیات ارزښت وربخښلی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو و ویشل شي، هره ډله دې د لاندې موضوعاتو په باره کې یوله بل سره بحث وکړي له هرې ډلې څخه یوتن به خپله موضوع په ټولګي کې تشریح کړي.

- افغانستان د ځمکې د کرې په کومه برخه کې پروت دی. د طول البلد او عرض البلد له مخې معلومات وړاندې کړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ اعظمي اوږد والی او سور یې د سیمو له مخې په نقشه کې وښیئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ. له آزاد اوبو سره د افغانستان ډیر نژدې واټن، د سیمو له نومونو اوفاصلې سره، بیان کړئ.
- د افغانستان څلور خواوې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- افغانستان څه ډول طبيعي څرنګوالی لري؟

۲- د پنځو داسې هېوادونو نومونه واخلئ چې له افغانستان څخه ډير مساحت لري.

۳-زمونږ هېواد له سمندر څخه څومره واټن لري؟

۴- يوازې د افغانستان د شا وخوا د طول البلدونو او عرض البلدونو درجې ووايئ.

۵- د افغانستان مساحت څومره دی؟

۶- د افغانستان خلکو ولې د ډيورنډ کرښه په رسميت نه ده پيژندلې.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د يولي دره، ذوالفقار دره، پامير، خماب او د افغانستان ګاونډيان د نقشې پرمخ وټاکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم لوست:

۱-۲ شمالي سرحدونه

الف: د امير شير علی خان سرحدي کرښه.

(۳) شکل د افغانستان شمالي سرحدونه

د افغانستان کوم سرحد د پنج او آموسيند په واسطه ټاکل شوی دی؟

په ۱۹ پېړۍ کې د انګليسانواو تزاري روسيې د پرمختګ د سياست له مخې ددې خاورې زياته او مهمه برخه د افغانستان له بدن څخه جلاشوه. پخوابه د افغانستان شمالي سرحدونه د افغانستان د محلي حکومتونو او د مرکزي آسيا د هېوادونو له خانانو او يا د افغانستان د مرکزي حکومتونو او د ماوراء لنهر د اميرانو ترمنځ ټاکل کېدل. خوکله چې د ۱۹ پېړۍ په جريان کې تزاري روسيې په پرمختګ او په مرکزي آسيا کې په فتوحاتو پېل وکړ انګليسانو ددې لپاره چې خپلې استعماري ګټې د هند په شمال کې وساتي، د روسانو له نيت څخه په ويره کې شول او ويې غوښتل، چې زر تر زره د روسانو ديرغل په وړاندې خنډونه رامنځته کړي. په لومړي پړاو کې يې امير شير علي خان وهڅاوه چې خپل سرحدونه له تزاري روسيې

(c) ketabton.com: The Digital Library

امير شير علي خان

سـره وټاکي، نو له همدې امله د دواړو دولتونو ترمنځ خبرې پېـل شـوې. د انګليسانو د بهرنيو چارو وزيـر لارډ ګرينويل Lord Granville او د روسـيې د بهرنيو چارو وزير پرنس ګورچکوف Prince Gorchakov د افغانسـتان او تزاري روسـيې د سـرحدونو د تثبيت لپاره وټاکل شـول په پای کې په ۱۸۷۳ ميلادي کال چې د ۱۲۵۱ لمريز کال سـره سم د افغانستان شمالي سرحدونه له زرقول څخه تر خماب پورې چې د پنج او آمو سيندونو مسـيردی د امير شـيرعلي خان د سرحدي کرښې په نوم تثبيت شـول. د امير شيرعلي خان کرښه ۱۲۰۰ کيلومتره اوږد والی لري.

د هغـه تـړون لـه مخـې چـې د ۱۳۲۵ لمريـز کال د غبرګولي د مياشـتې په ۲۲ مـه نيټه چې د ۱۹٤٦ ميلادي کال د جون له مياشتې سره سمون خوري، د خپل وقت د شوروی د بهرنيو چارو وزير مولوتوف او په مسـکوکې د افغانسـتان سـفير په واسطه لاسليک شـو، پريکړه وشوه چې د آموسيندمنځنۍ کرښـه دسـرحد په توګه وپيژندل شـي او د درقد ټاپو چې تقريباً ۴۲۲ کيلومتره مربع مسـاحت لري او د تخار ولايت په شـمال کې پرته ده د افغانستان د خاورې برخه وګڼل شي. په۱۳۴۲ لمريز کال کې چې له ۱۹۴۶ ميلادي کال سره سمون خوري د پنج او آمو سيندونو له اوبو څخه دګډې ګټې اخيستنې تړون لاسليک شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب- دريجوي سرحدي کرښه:

کله چې امير عبدالرحمن خان واک ته ورسيده، ويې پتيله چې پاتې شمالي سرحدونه د ځمکې پرمخ تثبيت کړي. نو له همدې امله د تزاري روسيې او برتانيې ترمنځ د دويم ځل لپاره خبرې پېل شوې پريکړه وشوه چې د دريو هېوادونو افغانستان، برتانيې او روسيې پلاوي دې د ۱۸۸۴ ميلادي کال په نومبر کې سرخس ته حاضر شي. د روسيې هئيت په خپل وخت ټاکلي ځای ته حاضرنه شو.، او برعکس د روسيې عسکرو په منځنۍ آسياکې خپلو يرغلونو ته دوام ورکړ، ترڅوچې پنجده ته نيژدې شول او د خاتون له پل څخه يې چې د هريرود د سيند له پاسه دی د نظامي پايگاه په توګه کار اخيست. د افغاني پوځيانو شميرچې دوه زرو تنوته رسيده، د پنجده د ساتنې له پاره هلته اوسيدل افغاني پوځيانو د جنرال غوث الدين خان په مشرۍ د روسيې له قوې سره چې د علي خانوف تر مشرۍ لاندې وه، نښته

امير عبدالرحمن خان

وشوه افغاني پوځيانو چې شميريې لږ او په محاربوي تجهيزاتو هم سمبال نه وو، له پنجده څخه يې دفاع ونه شوه کولای. پنجده او آق تپه په ۱۸۸۵ ميلادي کال چې له ۱۲۴۳ لمريز کال سره سمون خوري، تزاري روسانو اشغال کړه، له دې واقعې وروسته د ملکې وکتوريا د انګلستان د هغه وخت د ملکې له تهديد څخه ډک تلګرام دويم الکساندر روسې تزارته ددې سبب شو چې روسي عسکرو له زيات پرمختګ څخه صرفنظر وکړ. يوځل بيا سرحدي مذاکرې د تزاري روسيې او انګلستان د استازو ترمنځ په لندن کې پېل شوې چې د افغانستان شمال لويديځ سرحدونه د تزاري روسيې سره وټاکل شي بېلابېلو هيئاتونو په مذاکرو پېل وکړ، چې په ۱۸۸۷ ميلادي کال چې له ۱۲۶۵ لمريز کال سره سمون خوري شپږ فقره ييز پروتوکول يې لاسليک کړ او شمال لويديځ سرحد چې د ريجوي د کرښې Riage Way په نوم يادېږي د نقشې پرمخ تثبيت کړ دغه سرحدي کرښه وروسته د چارلس پت charles pate د انګريزانو د استازي او کپتان کامروف capitan kamerove د تزاري روسيې داستازي پواسطه د څلورو کلونو په موده کې د ۵۴۰ کيلومتره په اوږد والي د ذوالفقار له درې څخه ترخماب پورې په يوې قوسي کرښې تثبيت شوه چې د ۳۰ کيلومترو په اوږد والي د مرغاب دسيند او نور يې د پېلرونو پواسطه په نښه شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو ويشل کېږي. هره ډله له لاندنيو موضوعګانو څخه په يوه موضوع په خپلو منځوکې بحث کوي. له هرې ډلې څخه يو نفر خپله موضوع د ټولګي په مخ کې بيانو ي.

- د افغانستان نقشه رسم کړئ او د امير شيرعلي خان سرحدي کرښه په کې په نښه کړئ او دهغې په باب معلومات ورکړئ.
- د افغانستان نقشه رسم کړئ، دريجوي سرحدي کرښه په کې وښيی او دهغې په باب معلومات ورکړئ.

پوښتنې:

۱ - د افغانستان شمالي سرحدونه څرنګه وټاکل شول؟

۲ - ولې انګليسان د تزاري روسيې له نيت او فتوحاتو څخه چې په مرکزي آسيا کې يې سرته رسول، په ويره کې و.

۳ - په اوسني وخت کې کوم هېوادونه کولای شي د پنج او آموله سيندونو څخه په ګډه ګټه واخلي.

۴ - روسانو پنجده په څه ډول اشغال کړه؟

۵ - ولې روسانو په افغانستان کې زيات پرمختګ ته دوام ورنه کړ؟

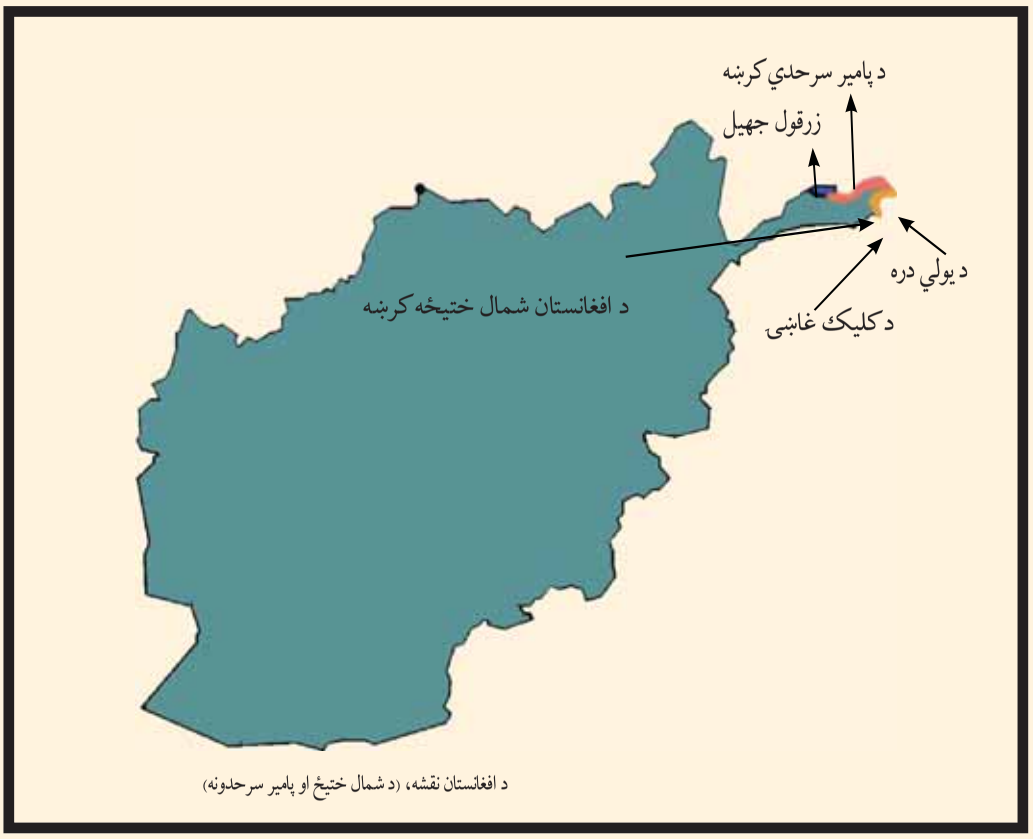
۶ - د ريجوې سرحدي کرښه له کومې سيمې څخه ترکومې سيمې پورې اوږده شوې ده؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې د زرقول (ويکتوريا) جهيل، خماب، ذوالفقار، د امير شيرعلی خان او ريجوي سرحدي کرښې وښيئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالو ته وښيئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-۳شمال ختيځ سرحدونه

د افغانستان نقشه، (د شمال ختيځ او پامير سرحدونه)

د افغانستان په شمال ختيځ کې دوه سرحدي کرښې شته. د پامير سرحدي کرښه د افغانستان او تاجکستان ترمنځ او شمال ختيځ سرحد د افغانستان او د چين د ولسي جمهويت ترمنځ په نښه شوېدی. د پامير او واخان لوړه سطحه چې د سمندر له سطې څخه ۶۰۰۰ متره لوړوالی لري د آمو او د سند سيند ترمنځ بيلېدونکې ساحه ده. دغه دواړه سيندونه د همدې سيمې له دايمي کنګلونو څخه سرچينه اخلي. له همدې امله د پامير لوړه سطحه د نړۍ د بام په نوم شهرت لري. دغه کم سوره افغاني ساحه چې د هغې وخت د تزاري روسيې، چين او برتانوي هند ترمنځه پرته وه. په دې ساحه کې د سرحدونو تثبيت له ډېرې مودې څخه د بحث لاندې وو. د ۱۸۷۳- ۱۸۸۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميلادي کلونو ترمنځه، کله چې د افغانستان شمالي سرحدونه تثبيتيدل، د شمال ختيځو سرحدونو په هکله هم خبرې وشوې خو ځرنګه چې د آمو د سيند سرچينه په ځرګنده توګه معلومه نه وه، نو په دې برخه کې څه ستونزې وې ځکه چې ځينوفکر کاوه چې د آمو سيند د زرقول له جهيل څخه سرچينه اخيستې ده او ځينو ويل چې د آمو سرچينه د اقسو اوبه دي چې د چقمقتين، له جهيل څخه يې سرچينه اخيستې ده. نوله همدې امله پدې برخه کې د افغانستان د سرحد ټاکنه او رسمول ضروري وه.

د اميرعبدالرحمن خان د دورې په وروستيو کلونوکې په ۱۸۹۵ ميلادي کال کې چې د ۱۲۷۲ لمريز کال سره سمون خوري د دريو هېوادنو استازي چې له افغانستان څخه غلام محی الدين خان دهغه وقت د قطغن او بدخشان د ولايت حکمران، مجرجرلو Major Gerlow د انګليسانو د هئيات مشر او فيفرو شوايکوسکي Fifroshuikoisky د تزاري روسيې د هئيات مشر وو د کوچني او لوی پا مير په سيمه کې يې په مذاکرې پېل وکړ. دغه مذاکرې نه مياشتې اوږدې شوې. په پای کې د پامير سرحد په ختيځ کې دچين ترسرحده پورې د افغانستان او تزاري روسيې ترمنځ وټاکل شو د انګليسانو ځينې سياستمداران د خپلو لاندې شويو ساحو او د تزاري روسيې ترمنځ د يوې حايلې ساحې سره مينه درلوده. د پامير او واخان په ساحه کې د انګليس او روسيې امپراطورۍ يوله بل سره نښتې، نو ددې لپاره چې د هغوي ترمنځ يوه حايله (بيطرفه) ساحه راشي، نو واخان يې بې پوښتنې افغانستان ته ورکړه.

د پامير سرحدي کرښه د زرقول د جهيل له ختيځ څخه په ختيځ کې ديو لي تر درې پورې اوږدوالی لري. د روسيې دولت د ۱۹۸۶ ميلادي کال د مارچ په مياشت کې دغه کرښه ومنله پدې ډول واخان افغانستان ته د يو نړيوال تړون له مخې ورکړل شو. د همدې کال په اکتوبر کې اميرعبدالرحمن خان درواز ونيو روسانو روشان او شغنان د آمو هغه خواکې چې د افغاني قوې له خوا خالي شوی وو دبخارا اميرته وسپارل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۹۴۹ میلادي کال کې د چين دولسي جمهوريت له تاسيس څخه وروسته سرحدي مذاکرې يوځل بيا د محمد ظاهر شاه د پاچاهۍ په دوره کې د افغانستان د دولت او د چين د ولسي جمهوريت ترمنځ پېل شوی. په ۱۳۳۶ لمريز کال کې چې له ۱۹۵۷ ميلادي کال سره سمون خوري، موافقه وشوه چې د دواړو هېوادونو ترمنځ دې سرحدونه وټاکل شي او دځمکې پرمخ دې تثبيت شي. نوله همدې امله شمال ختيځ سرحد چې ديولي له درې څخه ديوقوس په بڼه د کليک تر غاښي پورې چې د واخجير غاښي په جنوب ختيځ کې پروت دی د افغاني پامير او د چين د سنکيانګ د ولايت ترمنځ د ۹۲ کيلومترو په اوږد والي د ۱۳۴۳ لمريز کال د زمري په مياشت کې په فني ډول د پيلرونو په نصبولو علامه ګذاري او تثبيت شو.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په ډلو وويشئ. هره ډله دې په خپلو منځوکې په لاندې موضوعاتو بحث وکړي. يوتن ددغې په استازيتوب خپله موضوع خپلو ټولګيوالوته تشريح کړي.

- د پامير د لوړې سطحې او دهغې د مخکنيو او اوسنيو حدودو په باره کې بحث وکړئ.
- د پامير سرحدي کرښه څرنګه وټاکل شوه؟
- د يوې حايل ساحې هدف څه و؟
- د پامير د ساحې نقشه رسم کړئ او شمال ختيځه سرحدي کرښه وربانديې رسمه کړئ او دهغې په باره کې معلومات وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- په ۱۹ پیړۍ کې د پامیر او واخان دسیمې حدود بیان کړئ.

۲- د پامیر او واخان د سیمې اوسنی حدود شرحه کړئ.

۳- د پامیر سرحدي کرښه د کومو هېوادونو ترمنځ پرته ده؟

۴- د آمو سیند له کوم ځای څخه سرچینه اخلي؟

۵- له کومو هېوادونو څخه کوموکسانو د پامیر د سرحدي کرښې دټاکلو په پریکړه کې برخه درلوده؟

۶- شمال ختیځ سرحد د کومو هېوادونو ترمنځ پروت دی او څومره اوږدوالی لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان د پامیر او واخان د سیمې نقشه رسم کړئ د ویکتوریا او چقمقتین جهیلونه، د یولي دره، د کلیک او واخجیرغاښي، د پامیر او شمال ختیځ سرحدونه په کې وښیی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-٤ ختیځ او جنوبي سرحدونه

د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه د محمد زیانو د واکمنۍ تر لومړي وخت پورې افغانستان په ختیځ او جنوب کې تر کشمیر، لاهور، پنجاب، پیښور، د اسماعیل خان دیرې غازي خان دیرې، شکارپور، سند، ملتان او په پای کې عرب سمندر ګي پورې پراخوالی درلوده. خو د سدوزیي او محمد زیي ورونو ترمنځ خپلمنځي نفاق او د سدوزیانو او محمد زیانو د کورنیو ترمنځ سیالیو کې ځینې نوموړي سیمې د وخت په تیریدو سره د انګلیسانو لاس ته ورغلې او د انګلیسانو د لاس لاندې سیمو او زمونږ د هېواد ترمنځ سیمه کې سرحد نه و.

انګلیسانو زیاته قوه په ۱۸۹۳ میلادي کال کې د افغانستان په لوري راولیږله او امیر عبدالرحمن خانه ته یې یاد داشت واستاوه چې د جنرال رابرت سیاسي هیئات له یوې عسکري فرقې سره په جلال آباد کې ومني. امیر عبدالرحمن خان په قهرشو او خپلو سلو زرو عسکروته یې دتیارسۍ امر ورکړ او دجهاد د اعلانولو اراده یې وکړه. خوکله چې انګلیسانو دغه مقاومت ولید د خپلوپربکړو څخه تیر شول او پدې قانع شول چې، خپل پنځلس کسیز سیاسي هیئات دمارتیمر ډیورنډ په مشرۍ کابل ته واستوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیورنډ کابل ته راغی او د ډیورنډ تړون چې مواد یې مخکې د انګلیسانو له خوا ترتیب شوي وو امیر عبدالرحمن خان ته وړاندې کړل. له ډیرو خبرو وروسته یې هغه په امیر عبدالرحمن خان د چهلستون په مانۍ کې لاسلیک کړ د ۱۸۹۳ میلادي کال د نومبر ۱۲ نیټه چې د ۱۳۱۱ قمري کال د جمادی الاول ددویمې نیټې سره سمون لري. امیر عبدالرحمن خان د خپلو دولتي اړکینولە مشورې پرته تړون لاسلیک کړ او یو لوی تاریخي مسؤلیت یې په غاړه واخیست. ددې تړون په پای کې د ډیورنډ سرحدي کرښه د کلیک له کوتل څخه د واخجیر کوتل، واخان او چترال په جنوب ختیځ کې د بلوچستان او ملک سیاه ترغره پورې د هېواد په جنوب لودیځه زاویه کې د ۱۹۲۰ کیلومترو په اوږدوالي وټاکل شوه. چمن، پښین، وزیرستان،کرم، پاړه چنار، افریدي، باجوړ، سوات او چترال د افغانستان له خاورې څخه جلاشول او د هغه وخت برتانوي هندپورې وترل شول د برتانوی هند د هئیات د رئیس له خوا پریکړه وشوه، چې د هغې له مخې د روشان او شغنان سیمې د پنج د اوبو په شمال کې او د آمو دسیند پاسنۍ برخه چې د ګورچکوف او ګرینویل د ۱۸۷۳ میلادي د پریکړو له مخې د افغانستان په واک کې وې، بیرته دې تزاري روسیې ته وسپارل شي او دهغې په مقابل کې د ې واخان او أسمار د افغانستان د خاورې برخه شي. د ډیورنډ پریکړه چې د کاغذپرمخ لیکل شوې وه د ځمکې پر مخ نه وه ټاکل شوې، د ستونزو او اختلافونو باعث شوه دغه پریکړه د افغانستان د خلکو لپاره د منلو وړنه وه ځکه چې له یوې خوا دغه پریکړه د ځمکې پرمخ په عملي توګه د تطبیق وړ نه وه او غوښتل یې چې یوبل هیئات دغه تړون له سره د بحث او څیړنې لاندې ونیسي.

خو متاسفانه د وروستیو هیئاتونو مشاهدات او نظریات هم یوطرفه او غیر عادلانه وو. کله چې د افغانستان حکومت د موضوع په حقیقت پوه شو او له بلې خوا د ډیورنډ د سرحدي کرښې ددې سیمې قومونه او قبیلې چې له موږ سره ګډدین، ژبه، کلتور، ثقافت، رسم او رواجونه او نور بشري مشترکات لري، په دوه برخو وویشل او حاکمې ستراتیژیکې نقطې هم د برتانوي هند په برخه شوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډیورنډ د تړون له لاسلیک څخه وروسته په ټولو قبایلي سیمو په تیره بیا د وزیرو او مسودو په قبیلوکې یو په بل پسې مسلسل شورشونه پېل شول. هغوی له امیر عبدالرحمن خان څخه غوښتل چې له انګلیسانو څخه یې وژغوري او په افغانستان پورې یې وتړي، خو امیر په دې برخه کې کوم اقدام ونکړ.

انګلیسانوپه زور او ظلم، نه یوازې قبایلوته قناعت ورنکړی شو، بلکې زیاتې ستونزې یې رامنځته کړې انګلیسانو له امیر عبدالرحمن خان سره د ښو دوستانه اړیکو لپاره په کال کې ۱۲ لکه روپۍ امیرته ورکولې، د تړون له لاسلیک څخه وروسته یې شپږلکه روپۍ نورې هم ورباندې زیاتې کړې.

د افغانستان له خپلواکۍ (۱۹۱۹ میلادي کال) څخه وروسته بیا هم د ډیورنډ د سرحد مسآله ناحله پاتې شوه په ۱۹۴۷ میلادي کال کې د پاکستان د دولت په رامنځته کیدوسره، بیاهم دغه موضوع د پاکستان له دولت سره ناحله او له پریکړې پرته پاتې شوه.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي هره ډله دې په پخپلو منځوکې له لاندنیو موضوعګانو څخه پریوې بحث وکړي د خپل بحث پایلې دې خپلو ټولګیوالوته په ټولګي کې وړاندې کړي.

- د احمد شاه بابا له دورې څخه د محمد زیانو د دورې تر پېل پورې د افغانستان د هغو سیمو نومونه واخلئ چې اوس د افغانستان له خاورې څخه جلا شوې دي.
- د ډیورنډ د سرحدي کرښې د ټاکلو جریان په څه ډول و؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د افغانستان نقشه رسم کړئ او د ډیورنډ سرحدي کرښه، چترال، بلوچستان او د ملک سیاه غر په نقشه کې په نښه کړئ.

پوښتنې:

۱ - د ډیورنډ سرحدي کرښه په کومه نیټه کې لاسلیک شوه؟

۲ - د ډیورنډ تړون د چاله خوا لیکل شوې وه؟

۳ - انګلیسانو د ډیورنډ تړون په څه ډول په امیر عبدالرحمن خان تحمیل کړ؟

۴ - زمور هېواد ددې تړون په لاسلیک کې کومه بڼه غوره کړه؟

۵ - ولې د افغانستان ولس د ډیورنډ د سرحدي کرښې پریکړه نه منې؟

۶ - د ډیورنډ کرښې د دواړو غاړو خلک څه فرهنګي ورته والی لري؟

۷ - انګلیسانو ولې او څومره پیسې امیر عبدالرحمن خان ته ورکولې؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ، د امیر شیرعلی خان ؛ پامیر، شمال ختیځ او د ډیورنډ کرښې یکې وښیئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره ټولګي ته راوړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست:

۱-۵ لويديځ سرحدونه

د لويديځو سرحدونو په باره کې څه پوهيږئ؟

زمونږ د هېواد په لويديځ کې د افغانستان د اسلامي جمهوريت او ايران ترمنځه دوه سرحدي کرښې شته، چې د مکمهان او فخري سرحدي کرښو په نوم يادېږي چې هريو يې په تفصيل سره لولو.

الف: د مکمهان سرحدي کرښه:

د سيستان سيمه چې د هېواد په جنوب لويديځ کې پرته ده، د تاريخ په بيلابيلو دوروکې کله د افغانستان په لاس کې وه او کله به هم د ايران د اداري لاندې وه.

د احمد شاه بابا له واکمنۍ څخه(په ۱۷۴۷ ميلادي کال کې چې له ۱۱۲۵ هجری لمريز کال سره سمون لري) د ۱۹ پېړۍ ترنيمايي پورې سيستان د افغانستان د خاورې برخه وه.

- د امير شيرعلي خان د واکمنۍ په وخت کې د سربندې د قبيلې مشر د علي خان په نوم له

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپلې قبيلې سره د ايران د دولت تابعيت ومانه او ځان يې له خپلې قبيلي سره د ايران دولت ته تسليم کړ. له هغې څخه وروسته سرحدي مشکلات د افغانستان او ايران په منځ کې را پورته شول، نو لازم وګڼل شول چې د افغانستان او ايران ترمنځ سرحد وټاکل شي.

د افغانستان او ايران حکومتونو د سرحدي مشکلاتو له مخې ونشو کړای چې کومې پريکړې ته ورسيږي.

نوله همدې امله يې دهند له وايسرا سره تماس ونيو او د افغانستان او ايران د سرحدي ستونزو د حل لپاره يې د حکميت غوښتنه وکړه. د هند وايسرا فريد ريک ګولډسمت Sir Fridric goldsmith د سيستان د ناحيې لپاره د حکم په توګه و ټاکه، چې د افغانستان او ايران ترمنځ د منځګړي په توګه کار وکړي او موضوع فيصله کړي ګولډ سميت د انګليسي هئيات رئيس د افغاني او ايراني هياتونو مشرانو سره دوه کاله د سيستان په سرحدونو کې په څېړنو بوخت شو او په ۱۸۷۳ ميلادي کال کې يې چې له ۱۲۱۱لمريز هجری کال سره سمون لري داسې پريکړه وکړه:

د سيستان حوزه د هلمند د سيند په وروستۍ برخه کې په دوو برخو و ويشل شوه. هغه سيمې چې د نادعلي د سيند په لويديځ کې پرتې دي د خاص سيستان او ختيځې سيمې يې د ماورای سيستان په نوم ونومولې. خاص سيستان په ايران او ماورای سيستان په افغانستان پورې و ترل شول.

په ۱۲۷۴ لمريز هجري کال کې د هلمند سيند له اصلي مسير څخه چې د نادعلي سيند دی او د افغانستان او ايران تر منځ سرحد و، منحرف شو او د اوبو يوه زياته اندازه له بلې لارې چې د پريان د سيند په نوم يادېږي او د نادعلي د سيند په لويديځ کې پروت دی د هلمند هامون ته ورتو ئيږي.

څرنګه چې د ګولډسمت په وخت کې سرحدي کرښه د ځمکې پرمخ په نښه شوې نه وه، د هلمند د سيند د مسير تغيير د دويم ځل لپاره د افغانستان او ايران د خلکو ترمنځ ستونزه رامنځته کړه.

ځکه چې د افغانستان حکومت د نادعلي او د هلمند د سيند مسير اصلي لاره ګڼله او د ايران دولت د هلمند د سيند د مسير تغيير پخپله ګټه په پام کې نيولی و.

بياله انګليسانو څخه مرسته و غوښتل شوه. د انګلستان حکومت مکمهان Macmahan له پنځلس زره انګليسي او هندي افسرانو سره ددې کار لپاره موظف کړل د دريواړو هېوادونو افغانستان، ايران او انګليسانو هيأتونه دځيرنې په ټولو وسايلو سمبال وو. هغوي دوه کاله او درې مياشتې له ۱۹۰۲- ۱۹۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميلادي کال پورې چې د ۱۲۸۰- ۱۲۸۲ هجري لمريز کلونو سره سمون لري (د امير حبيب الله د حکومت دوره) څېړنه او مطالعه وکړه او سرحدي کرښه يې د ملک سياه له غره څخه تر سياه کوه پورې چې د مکمهان د کرښې په نوم يادېږي تثبيت کړه.

کله چې د افغانستان حکومت د هلمند او ارغنداب پرمختيايي پروژه د لاس لاندې ونيوله د ايران دولت د ملګرو ملتونو د امنيت شوراته د اوبو د کموالي په هکله ګيله وکړه.

په پای کې د امريکا متحده ايالتونو پدې برخه کې د منځګړيتوب هيله وکړه. د افغاني، ايراني او امريکايي استازو ترمنځ په واشنګتن کې خبري پېل شوې. د امريکا متحده ايالتونو وړاندیز وکړ چې يوفني کميسيون دې وټاکل شي چې نوموړې موضوع په سيمه کې وڅېړي او خپله پريکړه دې دواړو هېوادونوته واوروي. فني متخصصين د امريکا د متحده ايالتونو، کاناډا اوچيلي له پوهنتونونو څخه و ټاکل شول هغوی د هلمند دوادي انکشافي پروژه وليدله. دګولدسمت او مک مهان تاريخي اسناد يي وکتل او په پاي کې يې داسې وويل: د هلمند دوادي پروژه د سيلابونو د کنترول او دکال په اوږدوکې د هلمند د سيند د جريان د تنظيم لپاره جوړه شوې ده او دسيند او به يې ندي کمې کړي، بلکې په ټول کال کې په يوه ټاکلي اندازه ساتي.

د ايران سهم بايد دکال په اوږدوکې د اوبو د جريان د توپيرله مخې د هرې مياشتې لپاره وټاکل شي.

د افغانستان دولت په ۱۳۲۱ هجري لمريز کال کې د درې کسيز کميسيون راپور ومانه او د ايران د هغه وخت شاهشاهي دولت سره يې د خبرو د پيل لپاره خپل چمتووالي وښود.

ب: د فخري سرحدي کرښه:

له سياه کوه څخه د ذوالفقار تر درې پورې چې زموږ د هېواد په شمال لويديځ کې پرته ده. څوځلي د افغانستان او ايران ترمنځ سرحد وټاکل شوه، خو پدې برخه کې کومه غوڅه پريکړه ونشوه، ترڅو چې دواړو دولتونو په ۱۳۱۳ هجري لمريز کال کې د ترکيې له دولت څخه د منځګړيتوب غوښتنه وکړه د ترکيې دولت جنرال فخرالدين التايي د سرحدي اختلافونو د حل لپاره وټاکه. جنرال فخرالدين التايي له ډيرې څېړنې او مطالعې څخه وروسته خپله پريکړه دواړو د افغانستان او ايران هېوادونو ته واو روله.

په دې ترتيب سره د افغانستان لويديځ سرحد چې د فخري د کرښې په نوم يادېږي د سياه کوه له سيمې څخه د ذوالفقار تر درې پورې د شمال په استقامت تثبيت او وټاکل شو. د سياه کوه څخه تر اسلام قلعه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوري سرحدي کربنه د ځمکې پرمخ او له اسلام قلعه څخه د ذوالفقار تر درې پورې د افغانستان او ایران ترمنځ د هریرو د سیند سرحدي کربنه جوړوي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په ډلو ویشل کیږي. هره ډله د لاندې موضوعاتو څخه په یوه موضوع پخپلو منځوکې بحث کوي او پایلې ټولګیوالوته وړاندې کوي.

- د سیستان د سیمې څرنګوالي په هکله معلومات.
- ولې د افغانستان او ایران دولتونو دسرحدي کربنو د ټاکلوپه هکله د هند له وایسرای څخه د مرستې غوښتنه وکړه او د ګولډ سمت دکار پایله څر نګه شوه؟
- د نادعلي د رود د اصلي مسیر انحراف څه ستونزې رامنځته کړې او موضوع په څه ډول حل شوه؟
- ولې د ایران دولت د ملګرو ملتونو د امنیت شوراته ګیله وکړه او پایله یې څه شوه؟
- د فخري سرحدي کربنه څرنګه وټاکل شوه؟

پوښتنې:

۱- ولې د افغانستان او ایران ترمنځ د سیستان د سیمې په سر اختلاف راپورته شو؟

۲- د سیستان د حوزې په باره کې معلومات ورکړئ.

۳- د مک مهان سرحدي کربنه د کومو سیمو ترمنځ پرته ده؟

۴- د فخري سرحدي کربنه د ( ) او ( ) سیمو ترمنځ پرته ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ د مکمهان او فخري کربنې پکې وښیئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست:

۱-۶ اداري تشکيلات

د افغانستان د لويو ولايتونو نومونه اخيستلای شئ؟

د امان الله خان په دوره کې افغانستان د اداري تشکيلاتو د واحدونو له مخې په پنځو ولايتونو او څلورو اعلی حکومتونو ويشل شوی و. د افغانستان ولايتونه کابل، کندهار، هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان او اعلی حکومتونه له مشرقي سمت، جنوبي سمت، ميمنه او فراه څخه عبارت وو.

له ۱۳۴۳ لمريز کال څخه مخکې د ځينو ولايتونو ساحه دومره پراخه وې چې د هغو اداره د طبيعي خنډونو له مخې لکه غرونه، پراخې اوسوځوونکې دښتې تنګې او صعب العبوره درې ستونزمنه او دهغه وخت د حمل ونقل د وسايلولە مخې زياتې ستونزې رامنځته کړې وې د دولت دکارکوونکو مصروفيت دومره زيات و چې په ډير مشکل سره د خلکو عريضو او شکايتونو ته غوږ نيول کيده.

عرفاني او ټولنيزو موضوعګانو ته کمه پاملرنه کيده. نو په ۱۳۴۳ لمريزکال کې د لومړي ځل لپاره د اساسي قانون د تطبيق او د ولسواکۍ د تعميم لپاره د هېواد په اداري تشکيلاتوکې اساسي تغيرات راغلل او افغانستان په ۲۹ اداري واحدونو يا ولايتونو وويشل شو.

هر ولايت د والي په واسطه چې له مرکز سره مستقيمه اړيکې لري اداره او کنترولېږي. د هر ولايت اداري او قضايي چارې پخپل وار د خلکو د ارامۍ او آسانتياوو لپاره په کوچنيو اداري واحدونو ويشل شوي دي.

هر ولايت په ولسوالیو او کلیو ويشل شوې دی علاقه داری اوس له منځه تللي او په ولسوالیو بدلې شوي دي. د هرې ولسوالۍ په رآس کې ولسوال دی د ولسوالیو اداره له ولايت او دهغه اداره له مرکز سره اړيکي لري. د اجرايي قوې نور غړي د وزارتونو له خوا ټاکل کيږي او خپلې دندې په ولايت کې د والي د نظر لاندې او په ولسوالیو کې د ولسوال د نظر لاندې سرته رسوي.

والي د قانوني کارونو د سرته رسولو په برخه کې د محلي ارګانونو رياست او جمهوري رياست ته مسوولیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري او ځواب ويونکی دی.

د هېواد په اداري ويش کې په ۱۳۷۰ لمريز کال کې ۳۲ ولايتونه، ۹۴ ښاري ساحې او ۲۹۴ ولسوالۍ او ۳۳،۵۰۰ اصلي او فرعي کلي شامل وو. له ۱۳۸۵ لمريزکال څخه وروسته دوې ولسوالۍ چې يوه پنجشير او بله يې دايکندي وه نوی ولايت ته لوړې شوې.

• په دې وروستيو کلونو کې د افغانستان اسلامي جمهوريت په ۳۴ ولايتونو او ۳۶۴ ولسوالیو ويشل شوی دی. د افغانستان لوی ښار د کابل ښار د هېواد پلازمينه ده لاندينی جدول د هېواد ولايتونه او د ولايتونو مرکز ونه ښيئ

شمېره	د ولايتونو نوم	د ولايتونو مرکزونه	د ولايتونو مساحت په کيلو متره مربع
۱	کابل	د کابل ښار	۴۵۲۳/۵۸
۲	قندها ر	د قندهار ښار	۵۴۸۴۴/۵
۳	هرات	د هرات ښار	۵۵۸۶۸/۵۳
۴	بلخ	د مزارشريف ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۵	ننگرهار	د جلال آباد ښار	۷۶۴۱/۰۵
۶	پکتيا	د گرديز ښار	۵۵۸۳/۱۵
۷	غزنی	د غزنی ښار	۲۲۴۶۰/۵۳
۸	پروان	د چاريکارو ښار	۵۷۱۵/۰۵
۹	هلمند	د لښکرگاه ښار	۵۸۳۰۵/۰۷
۱۰	بغلان	د پلخمري ښار	۱۸۲۵۵/۲۴
۱۱	فارياب	د ميمنې ښار	۲۰۷۹۷/۶۳
۱۲	نيمروز	د زرنج ښار	۴۲۴۰۹/۵۳
۱۳	بدخشان	د فيض آباد ښار	۴۴۸۳۵/۹۱
۱۴	جوزجان	د شبرغان ښار	۱۱۲۹۱/۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵	بامیان	د بامیانو ښار	۱۸۰۲۹/۱۶
۱۶	زابل	د قلات ښار	۱۷۴۷۱/۸۰
۱۷	غور	د چغچران ښار	۳۶۶۵۷/۴۲
۱۸	بادغیس	د قلعه نو ښار	۲۰۷۹۴/۰۱
۱۹	سمنگان	د ایبک ښار	۱۳۴۳۷/۸۱
۲۰	تخار	د تالقان ښار	۱۲۴۵۷/۸۲
۲۱	کندز	د کندز ښار	۸۰۸۰/۸۶
۲۲	لغمان	د مهترلام ښار (د سراج قلعه)	۳۹۷۷/۰۸۷
۲۳	فراه	د فراه ښار	۴۹۳۳۹/۱۱
۲۴	پکتیکا	د شرنې ښار	۱۹۵۱۵/۸۶
۲۵	کونړونه	د اسعد آباد ښار	۴۹۲۵/۹۰
۲۶	لوګر	د پل علم ښار	۴۵۶۸
۲۷	وردک	میدان ښار	۱۰۳۴۸/۳۲
۲۸	کاپیسا	د محمود راقي ښار	۱۹۰۸
۲۹	نورستان	د پارون ښار	۹۲۶۶/۷۴
۳۰	خوست	د متون ښار	۴۲۳۵/۲۶
۳۱	سرپل	د سرپل ښار	۱۶۳۸۵/۵۷
۳۲	ارزګان	د ترین کوټ ښار	۱۱۴۷۳/۶۷
۳۳	پنجشیر	د بازارک ښار	۳۷۷۱/۶۲
۳۴	دایکنډي	د نیلي ښار	۱۷۵۰۱/۳۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اوسنی وخت کې د افغانستان ملکي ویش

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې د لاندنیو موضوعاتو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي.
یو تن دې د ډلې په استازیتوب خپله موضوع ټولګیوالوته شرحه کړي.

- د امانی دورې اداري تشکیلات:
- ولې په ۱۳۴۳ هجری لمریز کال کې په اداري تشکیلاتوکې بدلون راغې.
- د ولایتونو او ولسوالیو اداره په څه ډول ده؟
- د هېواد د ولایتونو، ولسوالیو او کلیو شمېر څومره دی؟ وروستني ولایتونه، چې د ولایت سطحې ته لوړ شوي دي نومونه یې واخلئ.

پوښتنې:

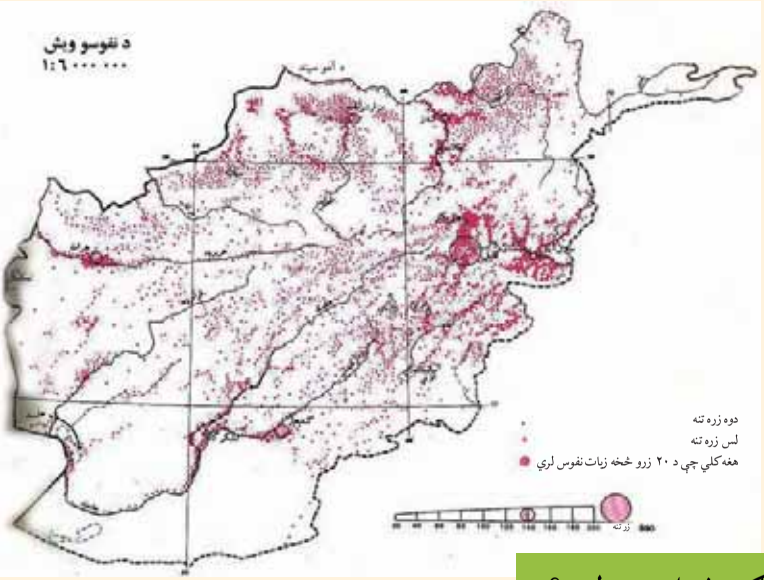
۱ - د امان الله خان د دورې د ولایتونو نومونه واخلئ.
۲ - د امان الله خان د دورې اعلی حکومتونه کوم دي؟
۳ - کوم ولایتونه د هېواد په شمال کې پراته دي.
۴ - د افغانستان د مرکزي ولایتونو نومونه واخلئ.
۵ - د کابل، بلخ، ننګرهار، او هرات د ولایتونو د مرکزونو نومونه واخلئ.
۶ - د هېواد لویدیځ ولایتونه په نقشه کې وښیئ.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد دلویو ولایتونو او ښارونو موقعیت و ټاکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۱ د هېواد په پرمختیاکې د نفوسو اهمیت.

نفوس د هېواد په پرمختیاکې څه اهمیت لري؟

نفوس د هېوا د له ټولو اوسیدونکو څخه عبارت دي، چې په بیلابیلو ځایونو کې د بیلو لاملونوله مخې استوګن او ځای پرځای شوي دي. د نفوسو شمیر په ځینوځایونوکې لږاو په ځینوځایوکې ډیر دی.

نوله دی کبله د نفوسو تناسب د استوګنې پرسیمه باندې د اهمیت وړ دی.

د نفوسو د ګڼوالي له پاره باید د یوې سیمې نفوس د هغې په مساحت وویشو. د افغانستان نفوس ۲۶ میلیونه اټکل شوی دی، چې په ټول هېواد کې ژوند کوي اوسنی نفوس په ټول هېواد کې یو ډول ندی بلکې اقلیمي، د ځمکې د جوړښت شرایط او نور اقتصادي، بشري او سیاسي لاملونه د نفوسو په تمرکزکې اغیزه لري.

همدارنګه د پور تنیو لاملونو په پام کې نیولو سره په حاصلخیزو سیمو لکه (ننګرهار، لوګر، کاپیسا، لغمان، او پروان کې په زیات شمیر نفوس ځای پرځای شوي دي. په داسې حال کې چې د بکوا او مارګو په سوځوونکو دښتو کې د نفوسو شمیر ډېر کم دی.

په هېواد کې پرمختیایي پلانونه د نفوسو د زیاتوالي له مخې په پام کې نیول شوي دي.

د افغانستان نفوس په صنعتي مرکزونو،اقلیمي سیمو، ښارونو او کلیو کې په مختلفو اندازو ځای پر ځای شوی دی. د خلکو دژوندانه لپاره د کرنې په پرمختیا او د لومړنیو توکود تولید پر بنا ۸۰ سلنه خلک په کلیو او ۲۰ سلنه نور په ښارونو کې ژوند کوي. په دې وروستیو کلونو کې د وخت په تیریدو او د سیاسي بدلونو نو پر اساس د نفوسو ګڼه ګوڼه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل،جلال آباد، مزار شریف، هرات او داسې نورو ښارونو کې زیاته شوې ده .
- د اقتصادي او صنعتي لاملو په سبب د هېواد یو شمېر وګړي په صنعتي مرکزونو کې ژوند کوي. لکه د پلخمري د نساجۍ فابریکې دبغلان دقندفابریکې او داسې نورو کارخانو په شاوخواکې استوګن دي.
- په کرنیزو پروژوکې لکه د هډې او غازي آباد فارمونه، دهلمند،ناد علي او داسې نورې پروژې د زیاتو نفوسو دځای پرځای کېدنې لامل شوي دي.
- د کرنیزو ځمکو دخرېولو لپاره د سیندونو شتون دکرنیزو کلیو د پرمختګ سبب شوی. همدارنګه سوداګریز بندرونه لکه تورخم، اسلام قلعه، حیرتان ، سپین بولدک او داسې نور د ډېرو نفوسو دځای پرځای کیدنې سبب شوي دي.
لنډه داچې په اوارو او مناسبو اقلیمي سیموکې دنفوسو دمېشته کیدنې مینه ډېره وي نه په سوځونکو شګو او یا په غرنیو لوړو برخو کې.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلوو ویشل شي. هره ډله دې له لاندنیو موضوعاتو څخه په یوه موضوع بحث وکړي او پایلې په ټولګي کې شرحه کړي.
۱- په سیاسی لحاظ د نفوسو ګڼوالی.
۲- په اقتصادي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.
۳- په طبیعي لحاظ د نفوسو ګڼوالی.

پوښتنې:

۱- نفوس تعریف کړئ.
۲- لاندینی ولایتونه ډېرګڼوالی لري.
الف: کابل، کاپیسا، ننګرهار، لوګر، او پروان ب: تخار، کونړونه او لغمان
ج: لوګر، میدان وردک او غزني د: دایکندي، خوست، او پکتیا.
۳- آیا اقلیم او ښه خاوره د نفوسو په ګڼوالي اغېزه لري؟
۴- په سوځوونکو دښتوکې د نفوسو ګڼوالی په څه ډول دی؟ د دغې موضوع بېلګه ووایاست.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د نفوسو په ویش او ګڼوالي کې کوم لاملونه شامل دي، نومونه یې واخلئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست:

۲-۲ احصایه اود نفوسو جغرافیایي ویش

د خپل استوګنځي په باره کې فکر وکړئ و وایاست چې د هغې سیمې نفوسو ولې پرمختیا کړې ده؟
افغانستان له ډیرو پخوا دوروځخه د خلکو د استوګنې ځای و او بیلا بیلو قبیلو ته یې د غرونو په شنو لمنو، دو یا لوپه غاړه، د سیندونو په ساحلونو او دخورونو په غاړوکې ځای ورکړی دی او د افغانستان په تاریخ کې یې د لرغوني آریایي،مدنیت بنسټ یې ایښی دی. چې تاریخي جغرافیه د دې حقیقت ښکارندوی ده.
د دې هیواد تاریخي لغونتوب، د نفوسو استقرار چې د لویو مد نیتونو او د تاریخي ښارونو د تاسیس له مخې لکه بلخ پیل کېږي. تقریبا له ۸۰- ۸۵ سلنه نفوس یې په کرنه او د هغې په اړونده کارونو بوخت دي. تر اوسه هم کرنه د نفوسو د تمرکز او ویش د سترو لاملونو څخه ګڼل کېږي. نوله همدې امله د فزیکي چاپیریا ل جوړښت، د اقلیم ډول، د هایدرو ګرافۍ ځانګړتیا وې، د انساني نفوسو د تمرکز او استوګنې لپاره، په بیلا بیلو تناسبونو شرایط برابر کړي دي. زمونږ په هیواد کې هم د نړۍ د نورو سیمو پشان، سیمې په بیلا بیلو تناسبونو رامنځته شوي دي. زمونږ په هیواد کې د نړۍ د نورو سیمو په شان، درې، وادي، جلګې او د سیندونو غاړې په ډیرو پخوا نیو زمانو کې مساعد چاپیریال د خلکو د بېلا بېلو ډ لود استوګنې لپاره رامنځته کړي دی او د کرنې او ژوندانه له پاره یې مساعدې برخې جوړې کړي دي، چې د کرنې، صنعت او مالدارۍ او د صنعتي فعالیت د پر اختیا له لپاره ګټوړې دي او غېرمسکونی سیمې یې د استوګنې په سیمو بدلې کړي دي. د هیواد په شمال کې د نفوسو تمرکز په هغو سیمو کې چې لوړوالی یې له ۲۵۰۰ متروځخه زیات دی، محدود دی او پدې سیمو کې یو شمیر نسبتاً پر اخې سیمې یې نیولي دي. هغه سیمې چې مساعد اقلیم، ښه خاوره او ډېرې اوبه لري، زیات شمېر خلک پکې استوګن دي. په همدې ډول هغه سیمې چې له ۱۰۰۰ متروکم لوړوالي لري پراخې او هوارې سیمې دي لکه لویدیځه، شمالي، ختیځه د جنوب لویدیځ یوه برخه او جنوبي حوزې. د دې سیمو زیات نفوس په کرنه او مالدارۍ او نورو تجارتي اوصنعتي دندو بوخت دي.
د افغانستان اداري واحدونه څرګندوي، چې د کرنې له مخې زیات اهمیت لري او زیات نفوس یې ځانته جلب کړی دی اود نورو سیمو په تناسب یې ګڼ نفوسه سیمې جوړې کړي دي. په همدې ډول یې په پورتنیو نقطو کې د سوداګرۍ راکړې ورکړې لوی ښارونه او داسې نورې سیمې جوړې کړي دي چې د زیاتو نفوسو په تمرکزکې اغېزه لري.
صنایع او د فابریکو جوړول، عرفاني او فرهنګي مرکزونه، اداري نظامي او توریستي واحدونه هم د نفوسو د راټولیدو او تمرکز باعث شوي دي. چې کولای شو د کابل له ښار، د ننګرهار او کاپیسا له ولایتونو او نورو ښارونو څخه یې یادونه وکړو.
د ا وبو شتون د نفوسو په ګڼو الي کې ډېره اغېزه لري. که چېرې د سیندونو، د چینو او کاریزونو غاړې ترکتنې لاندې ونیسو. دغو سیمو د نورو سیمو په نسبت زیات نفوس ځانته جلب کړي دي. په تیره بیا د سیندونو، کاریزونو او چینو منځنۍ او وروستنۍ برخې د نفوسو په تمرکز کې له ډیرو پخوا کلونو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه برخه درلوده. د نفوسو ګڼوالی په دې نقطو کې په څرګنده توګه په سترګو کېږي. د مثا ل په ډول د لوګر، پنجشیر، الیشنګ، الینګار، کونړ، د هریرود سیند او مرستیالان یې، د هلمند د سیند ساحل او مرستیالان یې لکه ترنک، ارغستان او ارغنداب، د مرغاب سیند او مرستیالان یې، د کندز سیند، فراه رود، خاشرود او ادرسکن او د آمو د سیند کښ ساحل د افغانستان ډېر ګڼ نفوسه سیمې دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي لومړی په ډ لو ویشل کیږي. وروسته هره ډله د لاندي پوښتنو په باره کې فکر کوي او نتیجه یې د ډ لو استازي نورو ته تشریح کوي.

د کومو د لیلونو له مخې د نفوسو ګڼوالی په یوه ځانګړې سیمه کې زیات وي؟ په قناعت بخښونکو د لیلونو یو له بل سره بحث وکړئ.

پوښتنې:

۱. د هغو سیندونو نومونه واخلئ چې د نفوسو د ګڼوالي باعث ګرځي.

۲. د هلمند سیند د لاندې اهمیت لرونکی دی:

الف: اقتصادي، کرنیز، صنعتي او تولیدي　　ب: اقتصادي او انرژي

ج: اقتصادي او شخصي　　د: ټول سم دي

۳. د کابل د سیند مرستیا لان له (　　) څخه عبارت دي.

۴. هغه سیمې چې په ۱۰۰۰ متره لوړوالي کې پر تې دي، د نفوسو تمرکزیې (　　) دی.

۵. د کاریزونو اهمیت د هیواد د اوسیدونکو په ژوندانه کې، بیان کړئ.

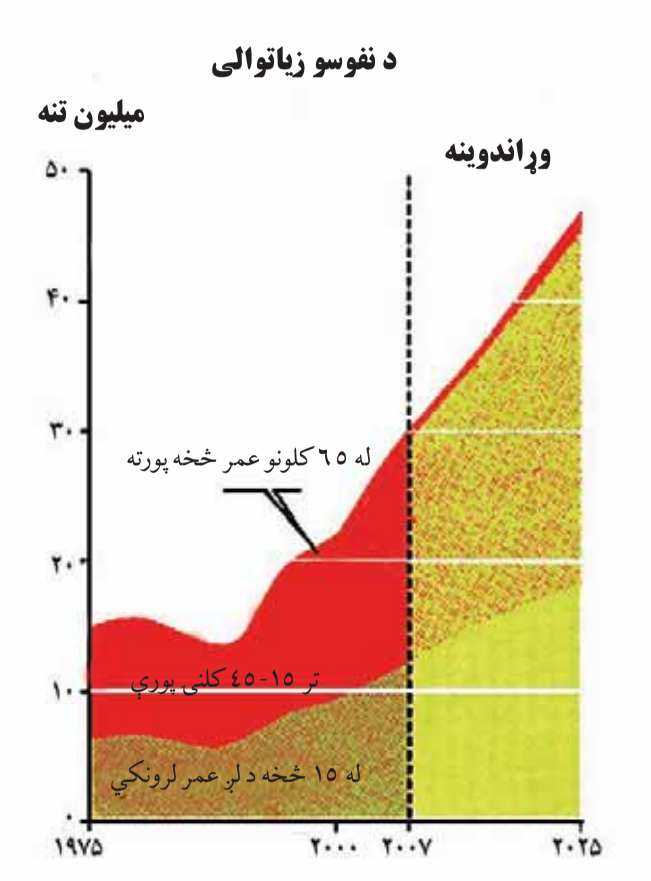
له ټولګي څخه بهر فعالیت:

کوم جغرافیایي شرایط د ښارونو د جوړیدو او د نفوسو د ګڼو الي سبب شوي دي؟

په کتابچو کې د ځواب له لیکلو وروسته یې نورو ته تشریح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۳ د نفوسو وده او منځنی عمر

ایا پوهېږئ چې د نفوسو وده او منځنی عمر زمونږ په ګران هیواد کې څومره دی؟

د نفوسو نسبي وده د يوه هېواد د خلکو زياتوالي ته ويل کېږي. د خلکو د شمېر او د نفوسو دنسبي ودې په باره کې بنسټيز ارقام او څېړنه له اساسي اړتيا ووڅخه ګڼل کېږي. په دې ډول کولای شو چې د ديموګرافی له مخې چې د نفوسو وده، مړينه (نارينه او ښځينه) او نور ارقام هر وخت د څېړونکو او مؤسساتو په واک کې کېږدي. په مخ پرودې هېوادونو کې د نفوسو وده د ټولنيزو، مذهبي او اقتصادي مقرراتو تابع ده.

- د ټو لنيزې او روغتيا له مخې عادي وده په پام کې ده..

نو له همدې امله په افغانستان کې منځنی او عادي و ده له ۲.۵ څخه تر ۳ سلنه محاسبه شوې ده. سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې چې دقيقه احصايه نشته. د افغانستان د نفوسو په هکله اټکلي ارقام په رسمي ډول د لومړي ځل له پاره په ۱۳۱۵ لمريز کال کې خپاره شول. د افغانستان ټول نفوس په دې کال کې لس ميليونه او اويا زره ښوول شوي دي. په داسې حال کې چې په ۱۳۸۸ لمريز کال کې چې له ۲۰۰۹ ميلادي کال سره سمون لري ۲۶ ميليونه څرګند شوي دي.

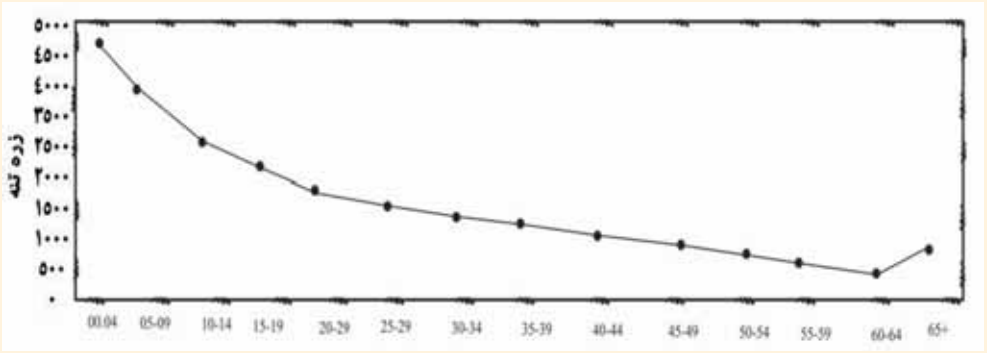
د پلان وزارت د ۱۳۲۹ لمريز کال د احصايې له مخې د ټول هېواد نفوس ۱۲ ميليونه اټکل کړي دي. د همدې کلونو د نفوسو وده په اټکل ولاړه ده.

د نفوسود لومړۍ نمونه يې څېړنه په ۱۳۳۲ لمريز کال کې، د هېواد په پلا زمېنه کابل ښار کې د روغتيا د نړيوالې مؤسسې له خوا سرته ورسيده او د لسو ولا يتونو په ۸۵ اړونده کليو کې په تيت او پرک ډول دنفوسو د ترکيب(عمر، جنس، دنده او داسې نور) او نورو ځانګړتيا وو په باب معلومات راټول شول. له هغې څخه وروسته يوه بله نمونه يې څېړنه د کابل د کليو (ده خداى داد) په باره کې په ۱۳۳۸ لمريز کال کې سرته ورسيده. دغه عمليه د ديموګرافۍ د پوهې له مخې د ساحې او دنفوسو د شمېر د محدوديت اود احصايې له مخې لازم ارزښت نلري او له هغې څخه سمه علمي نتيجه په لاس نه راځي. بشپړه سرشمېرنه د ۱۳۵۸ لمريز کال د جوزا د مياشتې په ۲۵ نېټه پيل او د چنګاښ د مياشتې په ۱۴ نېټه پای ته ورسيده. سره له دې چې دقيقه احصايه واخستل شوه، خو بيا هم ويې نه شوکولی چې د هېواد د ټولو سيمو احصايه واخلي. د ۱۳۵۹ لمريز کا ل د احصايې له مخې د افغانستان ټول نفوس ۱۵.۹٤ ميليونه تنه اټکل شوي چې د هغو له جملې څخه ۱۳.۴ ميليونه تنه دايمي استوګن نفوس او ۲.۵۶ ميليونه تنه نورکوچيان وو. د ټول نفوس ۱۵.۴ سلنه په ښارونو او ۸٤.۶ سلنه په کليو کې ژوند کوي.

پدې کال کې په کليو يا ښارونو کې ميشت نفوس چې ټولې کورنۍ ۲،۱ ميليونه وې چې په منځني ډول د هرې کورنۍ غړي ۶ تنه ثبت شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۸۶ کال کې، د نفوس د ګروپونو بیلوالی د عمر له مخې

اضافي معلومات:

د نفوسو د زیاتوالي معلوماتي جدول له ۱۳۴۰ څخه تر ۱۳۷۰ لمریز کلونو پورې:

ګڼه	کال	د ودې سلنه
۱	۱۳۴۰	۳,۱
۲	۱۳۴۸	۳
۳	۱۳۵۰	۲,۸
۴	۱۳۵۹	۲,۶
۵	۱۳۷۰	۱,۹
۶	۱۳۸۶	۲,۰۳

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي. هره ډله دې د نفوسو د اهمیت په باره کې بحث وکړي او د هېواد د پرمختیا په باره کې دې د هغې اغېزې پخپلو منځو کې شریکې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱- د مخ په ودې هېوادونو د نفوسو وده څرنګه ده؟

۲- د نفوسو وده څه ارزښت لري؟

۳- د افغانستان د نفوسو احصایه اټکلي ده که واقعي؟

۴- په کومو هېوادونو کې د نفوسو کنترول مجاز نه دی؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زمونږ په هېواد کې د نفوسو وده د کومو لاملونو تابع ده؟ وروسته له دې چې د لیلونه مو په کتابچه کې ولیکل، بله ورځ پرې په ټولګي کې بحث وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لسم لوست:

د نفوسوځرنګوالی او په هېواد کې قومي ترکيب

په افغانستان کې د نفوسو ځرنګوالی، د لاندنيو مطالبو له مخې مطالعه او ارزولی شو.

- د عمر له مخې.
- د جنس له مخې.

د نفوسو د ځرنګوالي مطالعه د ټولنيزو او اقتصادي خدمتونو له مخې(کرنه، کانونه او داسې نور) د ۱۳۵۸ لمريز کال راهېسې د هېواد په سطحه کومه سر شميرنه نه ده شوې نو له همدې امله په افغانستان کې د نفوسو دويش، ترکيب دودې د اندازې او اقتصادي او ټولنيزو ځانګړتيا وو په هکله مستند احصايوي معلومات په لاس کې نشته. خو په ۱۳۸۳ لمريز کال کې د نفوسو د ځرنګوالي لومړيتوب د جنس(د نارينه او ښځينه) له مخې مطالعه شو.

- په ۱۳۸۳ لمريز کال کې د نفوسو دجنس له مخې د ځرنګوالي لومړيتوب احساس شو. د اتيا ويمې لسيزې په پيل کې د ښځينه ووپه لور پاملرنه را وګرځيده، چې د هغو فعاله ونډه اخيستنه په ټولو برخو کې په ځرګنده ښکاري. اوس د کتنې وړشمير ښځې په شورا(ولسي اومشرانو جرګه) کې دنده ترسره کوي. په همدې ډول د ښځو ونډه په دولتي ادارو کې په تيره بيا په پوهنې او د اقتصاد په بيلا بيلو سکتورونو کې زياته شوې ده.
- د مخ پرودې هيوادونو په ډله کې زموږ د هيواد د ټولو نفوسو(د صفر څخه تر ۱۵ کلنۍ پورې) ۴۴ سلنه او د (۱۵ څخه تر ۶۰ کلنۍ پورې) ۵۲.۹ سلنه او د ۶۵ کلنۍ څخه پورته ۲.۶ سلنه اټکل شوې ده. په هېواد کې اقتصادي فعاله نفوس تر (۱۵- ۶۵) کلنۍ پورې دی چې د هغې له جملې څخه ۸۰ سلنه دکرنې او مالدارۍ په برخه کې مشغول دي ا وپاتې نورې په صنايعو، کانونو او ټولنيزو خدمتونو کې بوخت دي او له ۶۵ کلنۍ څخه پورته غير فعاله اقتصادي نفوس تشکيلوي.

۱- د کوچنيوالي عمر د مشغوليت له پلوه د حقوق بشر سازمان ۱۸ کلنۍ غوره کړئ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د عمر او جنس د ترکیب څرنګوالی:

کال	شاري نفوس		کليوالي نفوس	
	ښځې	نارينه	ښځې	نارينه
۱۳۸۸	۲۵۰۳۰۹۰ تنې	۲۶۵۶۲۰۰ تنه	۸۷۵۲۳۰۰ تنې	۹۱۲۷۴۰۰ تنه
	۵۱۵۹۲۰۰ تنه		۱۷۸۷۹۷۰۰ تنه	

په پورتنۍ جدول کې د ښځو شمېر د نارینه و په پرتله ۳.۵ ځلې لږدی.

خو د عمر له پلوه د کوچنیانو شمیر د پنځه کلنۍ څخه کښته ۲۰ سلنه

۲۵ څخه کښته ۸ سلنه

۴۰ څخه کښته ۵ سلنه

۶۵ څخه کښته ۴ سلنه

د افغانستان ټول نفوس جوړوي

په هیواد کې قومي جوړښت او د قومونو جغرافیایي ویش:

• په افغانستان کې د ساکنو قومونو جغرافیایي ویش په څه ډول دی؟

د افغانستان اوسیدونکي اویا اتباع د تاریخي عنعناتو له مخې او همدارنګه د اساسي قانون له مخې ټول افغانان دي. خو د بشري جغرافیې له مخې زمونږ په هیواد کې بیلا بیل قومونه ژوند کوی چې په لنډ ډول د هغو په باب اشاره کېږي.

په دې خاوره کې پښتانه د تاریخي اسنادو له مخې د اریایانو ډېر پخوانی نژاد بلل کېږي هغه ځبه چې پرې خبرې کوي د پښتو په نوم یا دېږي.

هیرودت د یونان وتلي مورخ پښتانه د پک تویس او سیمو، پکتیس په نوم هم یاد کړي دي. پښتانه په ټول افغانستان کې استوګن دي، خو زیات یې په ختیځو په کابل او د کابل په ګاونډیو ولایتونوپه جنوبي، جنوب ختیځ، ختیځ او جنوب لویدیځ کې په ګڼه توګه ژوند کوي په شمالي ولایتونو کې هم اوسیږي.

• تاجکان د پښتنو پشان د دې سیمې د اریا یانو له ډیرو پخوا نیو قومونو څخه دي، چې بیلا بیل قومونه یې د هیواد په شمال کې له بدخشان څخه تر هرات او د هندوکش په جنوب کې له پروان څخه تر کابل پورې ژوند کوي. او په عمومي توګه په دري ځبه خبرې کوي.

• ازبیک او ترکمن هم د دې هیواد اوسیدونکي دي او د هېواد په شمال او شمال لویدیځ کې ژوند کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازبيک قرغز، قزاق او ترکمن په ترکي او ازبيکي ژبو خبرې کوي.

• هزاره زمونږ د هېواد اوسيدونکي دي چې په هزاره ګي لهجه په دري ژبه خبرې کوي. په بامیانو او مرکزي لوړو سطحو کې اوسيږي.

• نورستانيان له اريا يي قوم څخه دي او د دې هيواد له اصلي اوسيدونکو څخه شمېرل کېږي. د نورستانيانو داوسيدو سيمه نورستان او ژبه يې د ختيځ اريايي ژبو څخه ده. يو بل قوم چې اريايي نژاد لري، پشه يان دي چې په کونړونو او کاپيسا کې ژوند کوي. ژبه يې ختيځه اريايي ريښه لري.

• بل قوم چې اريايي نژاد لري بلوڅ دي چې د کندهارپه جنوب اوچخا نسور کې ژوند کوي. ژبه يې بلوڅي اريايي ده په پښتو او دري هم خبرې کوي.

په همدې ترتيب زمونږ په ګران هيواد کې يو شمېر قزل باش، عرب اوسيدان هم ژوند کوي. په همدې ډول يو محدود شمېر هندوان اوسکان هم په کابل، ننګرهار، کندهار، ګردیز، خوست او غزني کې ژوند کوي، چې د دې هيواد اوسيدونکي دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

د نفوسو کيفيت څه مفهوم لري؟ هره ډله به په دې هکله بحث وکړي. د ډلې استازې دې هم ټولګيوالوته ووايي. چې په هېواد کې د ميشتو قومونو په هکله بحث وکړي ا وخپل معلومات له نورو سره شريک کړي.

پوښتنې:

۱. هغه قومونه چې په افغانستان کې ژوند کوي، نومونه يې واخلئ.

۲. د اضافي معلوماتو د جدول له مخې په کاربو ختو نفوسو سلنه پيدا کړئ

۳. د کوم عمر خلکو ته اقتصادي فعاله نفوس ويل کيږي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

په افغانستان کې د استوګن قومونو په باره کې، له بيلا بيلو سرچينو څخه په ګټه اخېستنه، يوه لنډه مقاله وليکئ.

اضافي معلومات

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۸۶(۲۰۰۷-۲۰۰۸)				
ټول دايمي استوګن نفوس				
نارينه (تنه)	ښځينه (تنې)	ټول نفوس (تنه)	فيصدي	عمر (په کال)
۱۱۷۸۳۶۰۰	۱۱۲۵۵۳۰۰	۲۳۰۳۸۹۰۰	۱۰۰	
۲۱۹۲۶۹۱	۲۳۲۱۸۷۱	۴۵۱۴۵۶۲	۲۰	۰۴-۰۰
۱۷۵۰۷۱۷	۱۶۹۴۹۶۲	۳۴۴۵۶۷۹	۱۵	۰۹-۰۵
۱۳۹۹۴۵۶	۱۲۵۳۶۸۷	۲۶۵۳۱۴۳	۱۱	۱۴-۱۰
۱۱۴۸۴۳۷	۱۰۱۷۴۴۴	۲۱۶۵۸۸۱	۹	۱۹-۱۵
۹۵۶۱۸۶	۹۰۴۷۱۲	۱۸۶۰۸۹۸	۸	۲۴-۲۰
۷۶۰۹۷۲	۷۷۹۷۲۱	۱۵۴۰۶۹۳	۷	۲۹-۲۵
۶۱۰۴۱۸	۶۷۶۸۰۵	۱۲۸۷۲۲۳	۵	۳۴-۳۰
۵۳۹۴۱۳	۵۹۵۲۷۱	۱۱۳۴۶۸۴	۵	۳۹-۳۵
۴۹۴۷۴۳	۴۸۶۵۳۴	۹۸۱۲۷۷	۴	۴۴-۴۰
۴۵۰۲۲۱	۴۰۲۴۶۱	۸۵۲۶۸۲	۴	۴۹-۴۵
۳۹۶۶۸۸	۳۲۳۹۲۵	۷۲۰۶۱۳	۳	۵۴-۵۰
۳۲۸۵۴۸	۲۵۱۶۲۶	۵۸۰۱۷۴	۳	۵۹-۵۵
۲۵۶۲۵۸	۱۹۰۹۰۶	۴۴۷۱۶۴	۲	۶۴-۶۰
۴۹۸۸۵۲	۳۵۵۳۷۵	۸۵۴۲۲۷	۴	۶۵ کلن او د هغې څخه پورته

نوټ: د کوچيانو ۱,۵ ميليونه نفوس پکې شامل نه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-۵ د اخلي او خارجي مهاجرتونه او د نفوسو ځای پر ځای کیدل

د هغو مهاجرتونو په هکله چې زموږ له هېواده شوي، معلومات لرئ؟

زموږ په هېواد کې د اخلي، خارجي، سیاسي او تاریخي مهاجرتونه چې د طبیعي پېښو د اغېزو له مخې کېږي، د هغو انګیزې په لاندې ډول دي:

• **سیاسي مهاجرتونه**: سیاسي مهاجرتونه هغه وخت کېږي چې فکري او عقیدتي ازادي موجوده نه وي. له ۱۳۵۷ لمریزکال څخه وروسته د روس دتهاجم او تیري له امله د افغانانو ډېرلوی مهاجرتونه چې په نړۍ کې ساری نه لري نورو هیواد و نو او لویو وچوته شوي دي، د افغانستان له پنځه میلیونو څخه زیات نفوس د نړۍ په ګوټ ګوټ کې مهاجر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

•اقتصادي مهاجرتونه:

دکليو،دکوچنيو او لويو ښارونو خلک لويو صنعتي ښارونو ته دکار او دندو د موندلو او د شتمنيو د لاس ته را وړلو او د مصؤن ژوند لپاره مهاجرت کوي. د پورتنيو لاملونو په نظر کې نيولو سره دکليو خلک ښارونوته لکه کابل، کندهار، هرات، مزار شريف او نورو صنعتي ښارونو ته مهاجرت کوي چې دغه کار لا تر اوسه دوام لري.

•تاريخي مهاجرتونه:

په ډيرو پخوانيو وختو کې اريا يانو له بلخ (بخدي) څخه شاوخوا سيمو ته ترهند اوفارس پورې مهاجرت وکړ. يونانيانو،کوشانيانو او مسلمانانو يو پر بل پسې مهاجرت وکړ.

•په ۱۳۴۹ لمريز کال کې د وچکالۍ له امله زمونږ هېوادوال د خپلو کورونو پرې ښودلوته اړشول چې د بادغيس، ارزگان او د هزاره جاتو لوړه سطحه په دې ډله کې راځي.

•مو سمي مهاجرتونه د تودو او سړو سيمو ترمنځ کېږي يعنې مهاجرين په اوړي کې د څارويو د روزنې او همدارنګه د کرنې لپاره ګاونډيو سيمو ته مهاجرت کوي. د هېواد کوچيان يې ښه مثال دي.

•د مهاجرت اغېزې:

مهاجرتونو په افغاني مهاجرينو مثبتې او منفي اغيزې کړي دي.

۱-د فعال اقتصادي نفوس له لاسه ورکول.

۲- د مغزونو تېښته (د پوهانو او ماهرو خلکو مهاجرت).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- منفي اغېزې لکه: په HIV او د پوستکي په ناروغيو اخته کيدل.

٤- باندنيو هېوادونو ته د سرمايې لېږدول.

مثبتې اغيزې لاندې دي:

۱- د خپل فرهنگ لېږدول او د نورو له فرهنگ سره آشنايي.

۲- د خپلې ژبې رواجول او د نورو له ژبو سره بلدتيا.

۳- د نوي تکنالوجيو سره بلدتيا.

٤- په پايله کې هر مدنيت د يوه مهاجرت زېږنده ده.

٥-د هغوی انساني حقوق تر پښو لاندې کيدل

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي دې په ډلو وويشل شي او هره ډله دې د لاندې پوښتنو په باره کې بحث وکړي او د هرې ډلې استازي دې خپل معلومات په ټولګي کې وړاندې کړي.

۱. په سياسي مهاجرت او د هغه په انګېزه بحث وکړي.

۲ . زمونږ هېوادوالو ولې لويو صنعتي ښارونوته مهاجرت کړی؟

۳-آيا تاريخي مهاجرتونه زمونږ په هېواد کې شوي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱-زموږ په ګران هېواد کې اوسیدونکو ولې له کلیو څخه ښارونوته مهاجرتونه کړي.

۲- د مهاجرت منفي تاثیرات بیان کړئ؟

۳-آیا زموږ هېوادوال اوس هم نورو هېوادونو ته مهاجرت کوي. ولې؟

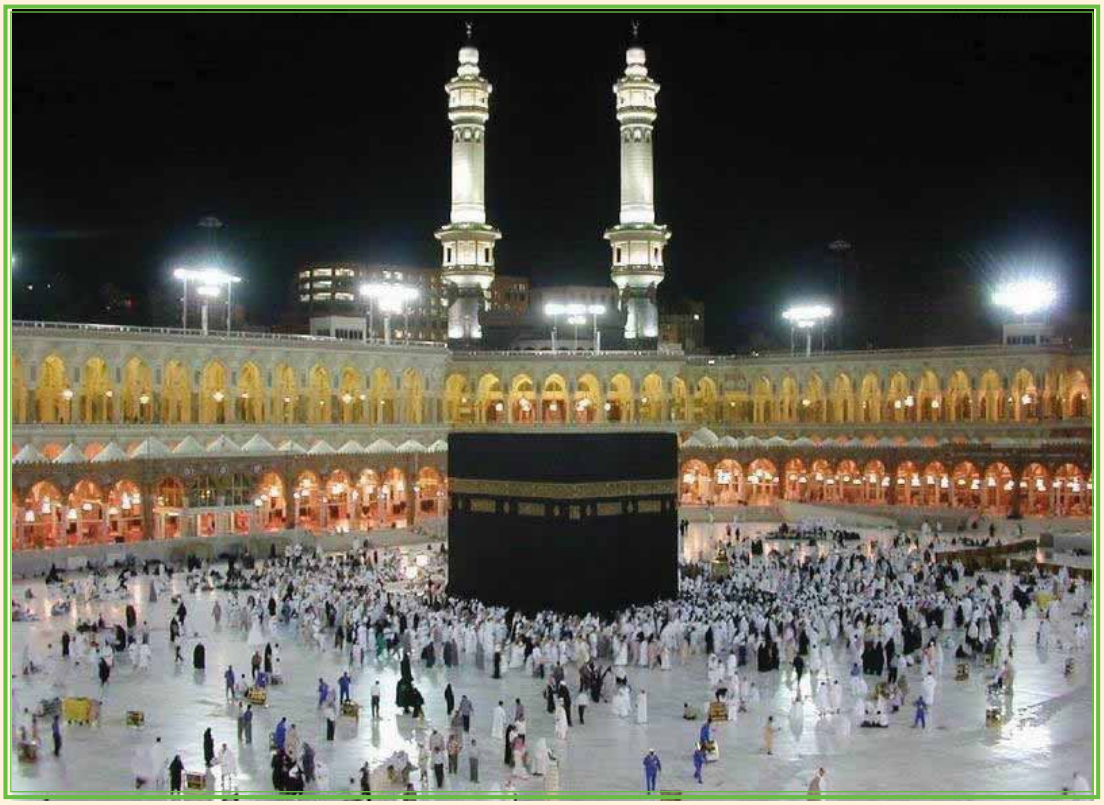
له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ولې زموږ د هیواد اوسیدونکي نورو هیوادونوته مهاجرت کوي؟ ددې سر لیک لاندې یوه مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکي ساعت کې یې هم ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم څپرکی
دين او ژبې

۱,۳ دين

د مکې معظمې انځور

د افغانستان زياتره خلک د کوم دين و مذهب پيروان دي؟

انسانان له خپلو عقيدو سره ژوند کوي. زمونږ خلک هم له ډېرو پخوا وختو راهيسې د بېلا بېلو دينو نو پيروان وو. زمونږ نېکونو اريايانو نوو سيمو ته له کوچيدو مخکې ساده آيين در لوده. دوی د طبعيت هغه عناصر چې په ژوندانه يې اغېز درلوده مقدس شمېرل. د افغانستان خلک، سره له دې چې دويدي او برهمني زړې عقيدې پيروان وو، د هيواد په ختيځ، شمال لويديځ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

زر دشتي آيين رواج درلود. خو كله چې له ميلاد څخه مخكې ۲۰۶ كال كې اشوكا دبودايي دين د تبيلغ او خپرولو له پاره ملا وتړله چې د هغه تاريخ نه زر كاله وروسته هم دى عقيدې او آيين د هېواد په ختيځ اوشمال كې بشپړ رواج وموندە، چې د فكري، هنري او فرهنگ له پلوه يې د دې خلكو په ژوندانه ژوره اغېزه در لوده. بودايي دين داشوكادنفوذ او سلطي په واسط د هندوكش له جنوب څخه تركندهاره پورې خپورشو.

د اسلام دمقدس دين په ظهور سره بېلا بېل دينونه لكه زردشتي، بودايي او لږ څه آسماني دينونه لكه يهوديت، مسيحيت په خراسان (افغانستان) كې پېرو او پلويان در لودل. خو داسې دين چې په ټول افغانستان كې عام رواج ولري او دملي دين په توگه ومنل شي، وجود نه در لوده. چې پدې ډول سره د هغه وخت خراسان يا اوسنى افغانستان د اسلام مقدس دين د منلو له پاره چمتو و. د حضرت عثمان(رض) په واكمنۍ كې، له ۲۵ هجري كال څخه وروسته اسلامي فتوحاتو په افغانستان كې پرمختگ وكړ. احنف بن قيس د هرات ښار ونيوه اوخلك يې د اسلام په دين مشرف كړل. دريم خليفه حضرت عثمان (رض) عبداله بن عامر بن كريز چې ۲۵ كلن ځوان و د ابوموسى اشعري په ځاى وټاكه. عبداله بن عامر اسلامي امپراطورۍ ترختيځ پورې وغزوله هغه سرخس، فارياب، تالقان، كندهار او غزنى فتح او اسلام يې هلته خپوركړل. كابل يې يو كال محاصره كړ او په مشكل سره يې فتح كړ. د وخت په تيريدو سره د افغانستان ټولې سيمې داسلام په دين مشرف شوې .يوازې كافرستان چې وروسته په نورستان ياد شو پخوانى دين يې تر ډېرې مودې پورې وساته چې په ۱۹م پېړۍ كې د اميرعبدالرحمن خان په دوره كې د اسلام په دين مشرف شول. د افغانستان د اسلامي جمهوريت د دولت رسمي دين د اسلام مقدس دين دى. د نورو دينونو پيروان، د خپل دين په پيروۍ او ديني مراسمو په سرته رسولوكې د قانون له احكامو سره سم آزاد دي. په افغانستان كې هيڅ قانون نه شى كولاى چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلام د مقدس دين د معتقداتو او احکامو مخالف وي.

په اوسني وخت کې د افغانستان خلک ۹۹.۶ سلنه د اسلام د مقدس دين پيروان دي. يو شمير هندوان او سکان په افغانستان کې اوسيږي. هندوان اوسکان په کابل، جلا ل آباد، کندهار، چاريکارو، ګردیز او نورو ښارونوکې اوسيږي چې اکثر يې سوداګر دي.

د افغانستان مطلق اکثريت خلک د حنفي مذهب پيروان دي او د تشيع مذهب پيروان هم لري.

د افغانستان اهل تشيع په جعفري او اسماعليه مذهبونو ويشل شوي دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي په ډلو ويشل کيږي او هره ډله دې له لاندنيو مو ضوګانو څخه په يوه موضوع بحث وکړي او د بحث نتيجه دې په ټولګي کې شرحه کړي.

- آريايان دکوم ايين لرونکي وو؟
- بود ايي آيين څه وخت په کومه سيمه کې خپورشو؟
- د اسلام دين په افغانستان کې په څه ډول خپور شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لاندنۍ سمې او غلطې پوښتنې یو له بل څخه بیلې کړئ:

۱. اریایانو د طبیعت هغه عناصر چې په ژوندانه کې یې اغېزمن وو مقدس شمېرل.

۲. د افغانستان ټول خلک د یو مذهب یعنې اسلام پیرو دي.

۳. کومو خلکو په افغانستان کې د اسلام په خپرولو کې نقش درلوده؟

۴. په اوسني وخت کې د افغانستان خلک د کومو دینونو او مذهبو نو پیرو دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اسلام دمقدس دین د ښېګڼو په اړوند د ټولنو په هوساینې کې څو کرښې ولیکئ او ټولګیوالوته یې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ ـ ۲ ژبه

په افغانستان کې له ديرشو څخه زياتې خپلواکه ژبې شته چې د هيواد په ېلا ېلو سيمو کې خلک په ېلا ېلو لهجو پرې خبرې کوي.

د افغانستان د ژبو اهميت، لکه د نړۍ د نورو ژبو پشان د ويو نکو په شمېر پورې اړه لري. د مثال په ډول پښتو او دري د هيواد په پراخه ساحه کې عموميت لري او خلک په هغو خبرې کوي او تقريبا د افغانستان ټول خلک پرې پوهېږي په داسې حال کې چې په اورمړي او عربي يوازې په څو محدودو کليوکې خبرې کېږي.

اندو اروپايي ژبې په دوو اريايي (ارانې) او هندي ويشل کېږي.اريايي ژبه په عمومي ډول د هيواد په جنوب لويديځ، شمال لويديځ او شمال ختيځ کې زياته رواج لري او مشهورې ژبې يې پښتو، دري، بلوچي، اورمړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پاميري غلچه يي ژبه يعني غرنۍ ژبې دي. په هندي ژبه کې گوربتي، کلشه يي، تيرايي، سندي او پنجابي شاملې دي. رويدا ژبه چې د آريايي هندي گروپ ترمنځ يوه ځانگه ده چې کتي، بشکلي، واښگلي، پرسيني، اشکوني، پشه يي، پراچي اونورستاني په کې شاملې دي چې په عمومي ډول د نورستان او دهغه د شاوخوا خلک پرې خبرې کوي.

د افغانستان نورې ژبې ترکي او مغولي دي چې د وه لړۍ په کې شاملې دي. يوه لړۍ هغه ژبې دي چې په مرکزي آسيا پورې اړه لري لکه ازبيکي، قزاقي او قرغزي. دويمه لړۍ يې په جنوب لويديځ پورې اړه لري چې ترکمني او آذري احتوا کوي.

۳. ۳. د ژبو جغرافيايي ويش:

د افغانستان ژبې چې خلک په يوه سيمه کې پرې خبرې کوي په لاندې ډول دي:

- **پښتو**: هغه کسان چې په پښتو خبرې کوي، تقريبا په ټول هيواد کې استوگن دي. خو زياتره پښتانه د افغانستان په ختيځو، جنوبي او جنوب ختيځو سيمو کې استوگنه لري. د اژبه ډېرې لهجې لري چې د مشرقي او کندهاري لهجې يو له بل څخه توپير کوي.
- **دري**: د هېواد د ډېرو پخوانيو ژبوڅخه ده د هېواد زيات شمېر خلک په مختلفو لهجو له دې ژبې سره آشنايي لري. څه نا څه په ټول هېواد کې ور سره بلديت لري.
- **بلوڅي**: د هلمند، گود زېرې، صابرى هامون او هېواد دلويديځ سرحدونو يو شمېر خلک پرې خبرې کوي.
- **ازبکي**: د هېواد په شمالي ولايتونو کې يو شمېر خلک پرې خبرې کوي.
- **ترکمني**: يو شمېر خلک د هيواد په شمال او شمال لويديځ کې د هرات تر ولايته پورې پرې خبرې کوي.
- **پراچي**: يو شمېر خلک د نجراب په يوه دره کې چې د تگاب له اله سای سره نښتې ده، پرې خبرې کوي.
- منجي ژبه د بدخشان په منجان، واخي په واخان، سريگي د واخان په شمال، سنگليچي د منجان په ختيځ او د بدخشان د زيباک په جنوب، زيباکي ژبه د بدخشان په زيباک، اشکاشمي د بدخشان په اشکاشم، شغني د بدخشان په اشکاشم او په شغنان،رو شاني اوو اشري د بدخشان په لويديځ او دپنج د سيند په غاړه کې او قرغزي ژبه په کوچني پاميرکې مرو جې دي.
- کټه وايگلي، شکوني او پاروني په نورستان کې، گوربتي ژبه په ختيځ نورستان، پشه يي ژبه په نو رستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لغمان په درو، تګاب، نجراب، کوهستان، کاپیسا او پغمان، تیراهي د خیبر په لویدیځ او ډکه اوجتې د جټا نو ژبه ده.

• په سندی، لهندا او پنجابی اهل هنود خلک خبرې کوي.

• اورمړي په لوګر، براهوي د چخانسور د شورابک په شاو خوا سیمو کې رواج لري. مغلي، او آذري ژبې اوس له منځه تللي دي. خو قزاقي د بلخ دو لایت په ځینو سیموکې شته.

له پښتو او دري سره د افغانستان اکثریت خلک آشنایي لري او د دولت رسمي ژبې دي. په هغو سیمو کې چې اکثریت خلک یې له ازبکي، ترکمني، پشه یي، نورستاني، بلوچي ګوجري او یا پامیري ژبو څخه په یوه ژبه خبرې کوي، هلته پر پښتو او درې سربېره سیمه ییزه ژبه هغو سیموکې د دریمې رسمي ژبې په توګه دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډلوو ویشل شي، هره ډله دې له لاندنیو موضوعګانوڅخه په یوه موضوع پخپلو منځو کې بحث وکړي. یو تن دې د خپلې ډلې په استازیتوب، موضوع په ټولګي کې شرحه کړي.

• د افغانستان خلک په کوموژبو خبرې کوي. کومې ژبې دکوم دلیل له مخې رسمي دي؟

• اندو اروپایي ژبه په څو برخو ویشل شوې ده؟د هر ګروپ مشهورې ژبې له سیمو سره واضح کړئ.

• درویدا، ترکې او مغولي ژبو په باره کې معلومات ورکړئ

• بلوڅان، ازبیک اوترکمن د افغانستان په کومه سیمه کې ژوند کوي؟

• په بدخشان اونورستان کې کومې ژبې رواج لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱. د افغانستان هندوان په ( )، ( ) او ( ) ژبو خبرې کوي.

۲ پشه يي ژبه دهېواد په کومو سيمو کې رواج لري.

۳. اوس کومې ژبې له منځه تللي دي او ويو نکي نه لري؟

۴. ولې پښتو اودرې رسمې ژبې دي؟

۵. کومې ژبې په کوم دليل د درې يمو رسمي ژبو حيثيت لري؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان مهمې ژبې په ترتيب په يوه جدول کې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱,۴– د مواصلاتو اهمیت:

په پورتني انځور کې کومه لویه لاروینځ

مواصلاتی لارې د ټولنې او یوه هېواد داقتصادي، ټولنیز او په پای کې سیاسي،کلتوري او اداري پرمختګ بنسټ ګڼل کېږي، ټولې اقتصادي اړتیاوې(کرنیزې، صنعتي او تجارتي)، ټولنیز، فرهنګي او سیاسي د مواصلاتي کرښو دترقی او پرمختګ پرته امکان نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې هوسا ټولنې اقتصادي او صنعتي پرمختيا د مواصلاتي کرښو او نقليه وسيلو په پرمختګ او ترقۍ پورې اړه لري.

مخ پرودې هېوادونه چې د اقتصادي او صنعتي پرمختګ لومړني پړاوونه وهي، تر ټولو لومړی بايد مواصلاتي او ترانسپورتي شرايط چمتوکړي، چې توليدي او تجارتي وسايل اوکسب او کار وده اوپراختيا ومومي. افغانستان د مخ پرودې هېوادونو په ډله کې وچې پورې تړلی او غرنی دی . سيندونه يې هم دزيات ځوړې او سيلابي رژيم په درلودلو دېرپو دچلولو لپاره برابرنه دي. نو له همدې امله دځمکنې مواصلاتي او هوايي سکتورونو وده دهېواد دبنسټېزو اړتياوو څخه دي. له منظمې مواصلاتي شبکې پرته هر اړخيزه اقتصادي او ټولنيزه وده ممکنه نه ده. مواصلاتي لارې ښارونه او سيمې يو له بل سره نښلوي . اومه او د انرژۍ توليدوونکي مواد صنعتي مرکزونو او صنعتي اوکرنيز محصولات بازارونو او استهلاکي مرکزونو ته ليږد وي.

په دې برخه کې پانګه اچونه د يوه هېواد داقتصاد بنسټ جوړ وي، چې په ټول هېواد کې د اقتصادي، سياسي، فرهنګي او اقتصادي پلان جوړونې د ودې او پراختيا سبب ګرځي .

په لنډه توګه د مواصلاتو د اقتصادي اهميت په هکله ويلی شو چې:

- د منظمو ترانسپورتي لاروځخه دګټې اخېستنې په سبب بازارکې دکالیو بيه کمېږي.

-د سون دموادو په لګښت کې سپما کېږي او د سوداګرۍ مالونه د وخت له ضايع کېدلو پرته بازارنو ته لېږدول کېږي.

- بيلا بيل قومونه ديواوبل له دود او دستور څخه خبريږي. د هېواد ملي يووالی تامنيږي.په ضمن کې په ستونزواخته سيموته په چټکۍ مرستې استول کېږي.

- د ترانسپورتي لارو په نه شتون کې سربېره پردې چې پورتنې هدفونه لاس ته نه راځي بلکې د فرهنګي او د ښوونې اوروزنې د وروسته والي سبب هم کېږي.

زمور په هېواد کې په تيرو وختونوکې د پورتنيو ستونزو په درک سره پخپلوپښځه کلنو پلانونوکې دېره پرمختيايي بودجه، د موټرود سړکونو د جوړولو لپاره ښه شوې وه. په وروستۍ ټپل شوې له درې لسيزو څخه په زياته اوږده داخلي جګړه کې ټولې مواصلاتي شبکې ويجاړې شوې اودهغو دويم ځلي

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړولوته اړتيا پيښه شوه. نو له همدې امله د موقت حکومت له تشکيل څخه وروسته د توکيو – جاپان په کنفرانس کې دهېواد دلويو لارو جوړولو او پراختيا لپاره د اقتصادي زيربنا په توګه دلومړيتوب حق ورکړل شو. اوس دحلقوي لويې لارې ۸۰ سلنه او له بندرونو سره نښلول يې بشپړ شوي دي. په همدې ډول يوله بل سره د ولايتونو او له مرکز سره دولسوالیو نښلول دوام لري.

له بلې خوا په پام کې دي چې ترانزيتي کرښې دشمال او لويديځ ګاونډيانو سره فعالې شي او زمور دهېواد د سوداګرۍ اړيکې به په منطقه کې پراختيا وموميږ.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو کې تنظيمېږي. يوه ډله د مواصلاتو اهميت د هېواد داقتصادي زيربناءپه توګه او دويمه ډله دهېواد په اقتصادي او ټولينزې ودې کې د مواصلاتو برخه تر بحث لاندې نيسي، د زده کوونکو دفعاليت پايلې د ډلې يو غړی، ټولګي ته وړاندې کوي. په پای کې ښوونکی د ډلې د فعاليت پايلې د خپلو معلوماتو په ورزياتولو را ټوله وي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

په لنډه توګه ځواب ورکړئ:

۱ - زمونږ په هېواد کې ځمکنۍ اوهوايي ترانسپورت ولې د مواصلات له نورو برخو څخه ښه وده کړې ده؟

۲ - ولې په تيرو پنځه کلنو پلانونو کې زياته پاملرنه دمواصلاتو ودې ته راګرځول شوې وه؟

۳ - ولې د توکيو جاپان دهمکاريو په کنفرانس کې زياته پاملرنه دهېواد د لويولارو بيا جوړولو ته اړول شوې وه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ځمکنيو مواصلاتو اهميت دهېواد د اقتصادي ودې له مخې په څو کرښوکې وليکئ او د جغرافيې دمضمون په راتلونکي ساعت کې يې له ځانه سره راوړئ اوپه ټولګي کې يې و لولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست:

۲,۴ ـ ځمکنی حمل او نقل

ایا پوهیږئ چې موټر کله زموږ هېواد ته وارد شو؟

د حمل و نقل دیو منظم مواصلاتي سیستم شتون د ټولیز اواقتصادي(صنایعوپه گډون)پرمختیابنسټ جوړوي او په هېواد کې د ټولنیز، اقتصادي یووالي درامنځته کیدو سبب گرځي اود خدماتي موادو او اطلاعاتو دانتقال لپاره اسانتیاوې جوړوي. په ملي سویه سوادگري پرمختگ کوي اوله هغې سره یوځای د پرسونل استخدام او عواید هم زیاتیږي.د ژوند سویه هم لوړیږي. ددې ډول زیر بناوو شتون په افغانستان کې، دځمکې د جغرافیایی جوړښت په پام کې نیولو سره چې په ځانگړو او جلا سیمو ویشل کیږي، د حمل ونقل اسانتاوې فوق العاده ارزښت لري. په تیره بیا د صنایعو پراختیا، چې له هغې پرته صنعتي موسسو ته داومو موادو او انرژي تولیدوونکي مواد او دهغو تولید ات استهلاکي سیموته انتقالیدای نه شي.

د منځنۍ آسیا په جنوب کې دافغانستان دجغرافیایې موقعیت په پام کې نیولو سره د تاریخ له ډېرې پخوا دورې څخه د یوې اوږدې مودې لپاره د ختیځ او لویدیځ او دشمال او سویل تر منځ دسوداگرۍ اړیکو په تامین کې ډېر اهمیت لري.ددې تجارتي او فرهنگي اړیکو دوام د هېواد د ژوندانه دسویې په لوړولو کې داقتصاد او فرهنگ له پلوه ډېر مهم رول لوبوي. له میلاد څخه مخکې په څلورمه پېړۍ کې د پوځي یرغل په پای کې د یونان او هند ترمنځ سوداگریزې اړیکې د افغانستان له لارې تآمین شوې وې. په لومړي میلادي کال کې د یونان باختري پاچاهانو په وخت کې افغانستان د سوداگرۍ اړیکو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

تأمین کې لوړ مقام درلوده، بلخ دهغې لارې د نښلیدوځای ګڼل کیده.

په همدې ډول د وریښمو او در ملولاره (دکوشانیانود امپراطوری په دوره کې) له دې هېواد څخه تیریده. نو له همدې امله دبلخ ښار د لویدیځ (اروپایی) او ختیځ (دچینایی او هندي) کالیو د تبادلې مرکز و.

د امیر عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې د نوو کاروان سرایونو ابادول او په هېواد کې دننه د سوداګرۍ دمحصول لغوه کیدل دسوداګرۍ او اقتصاد لپاره زمینه برابره کړه. انګلیسانو له کراچۍ څخه ترکویټې (چمن) پورې د اوسپنې کرښه و غځوله، خو د هېواد خارجي تجارت ته پاملرنه و نه شوه.

تر ۱۹۳۰ م کال پورې چې د ۱۳۰۸ لمریز کال سره سمون خوري ټول مسافرتونه په پلي ډول وو او یا وړل او راوړل د حیواناتو په مرسته سرته رسیده. له هغې څخه وروسته په حمل ونقل کې له عصري وسایلو څخه ګټه اخیستنه په چټکۍ وده وکړه.

په ۱۹۰۹م کال کې د امیرحبیب اله خان په دوره کې دلومړي ځل لپاره موټرونه د دملر له کمپنۍ څخه په ممبیي (بمبیي)کې وپېرېدل شول اوبه کابل کې په کار واچول شول.(۵۷) تنه کارګران هم بمبیی ته واستول شول چې د موټرو تخنیکي کارونه زده کړي. په دې ډول د موټروشرکت د در باریانو له خوا جوړ شو. دیادونې وړ ده، چې بایسکل مخکې افغانستان ته وارد شوی و.

دکاروانونو د تګ او راتګ لارې تر میم شوې. د موټرولپاره نوي سړکونه دکابل – جلال أباد، جلال أباد- لغمان ، کابل ـ جبل السراج، کابل – لوګر اوکابل – غزني ترمنځ جوړ شول. د ټول هېواد په ښارونو کې کاروان سرایونه دسراجیه رباطونو په نوم په خلکو ودان شول. د دوه رباطونوتر منځ واټن شپږ کروه (تقریباً د ۱۸ کیلومتره) و. په دې سر ببره د سیندو له پاسه عصري پلونه د مو ټرو د تګ او راتګ لپاره جوړ شول.

د امانیه په دوره کې او له هغې څخه وروسته ځمکنیو مواصلاتو ته زیاته پاملرنه وشوه. دسړکونو جوړول او د مواصلاتي کرښو پر مختیا یولازمي امر وګڼل شو.څرنګه چې افغانستان په وچې پورې تړلی هېواد دی او سمندر ته لاره نه لري . نو له همدې امله په هېواد کې دننیو او بهرنیوارېکو د تامین لپاره له ځمکني او په دویم پراوکې له هوایي ترانسپورت څخه اغېزمنه طریقه نه شته.

دځمکنیو ترانسپورتې لارو د جوړولو او پراختیا په مخکې زیاتې ستونزې شته چې ځینې یې په ګوته کوو.

- د هېواد طبیعي جوړښت او غرنۍ بڼه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د غرنۍ او دښتي سيمو بيل اقليمونه.

- د عصري وسايلو،فني پرسونل او پوره پانګې نشتوالی.

لکه څرنګه چې تاسې پو هېږئ زمونږ د هېواد درې په څلورمه برخه غرنۍ ده.دغه غرونه د شمال ختیځ څخه د جنوب لویدیځ په لور دیوه طبیعي دیوال په توګه پراته دي او هېواد یې په دوه شمالي او جنوبي برخو ویشلی د ی. زیاتره کوتلونه یې له ۳۰۰۰ مترو څخه زیات لوړوالی لري، چې د کال په زیاته موده کې په واورو پټ وي او د تګ او راتګ په وړاندې خنډ ګرځي. زیاتې درې یې له شمال څخه جنوب ته چې سور یې لږ دی د سیندونو په اوږدو کې پرتې دي،چې دتګ او راتګ په وړاندې ستونزې جوړوي. په همدې ډول غرنۍ سیمې او پراخه شګلنې دښتې هم د ځمکنۍ ترانسپورت د پراختیا په وړاندې ستونزې جوړوي، چې زیاتې پانګې، عصري وسایلو او فني پرسونل ته اړتیا لري.

دهېواد دسیندونو بهیرونه او مسیرونه ، سره له دې چې دکارواني لویو لارو په غځولو کې اغېز منه مرسته کړې ده. خو دځمکنۍ ترانسپورت په غځولو او پر مختګ کې یې ستونزې را منځته کړي دي.

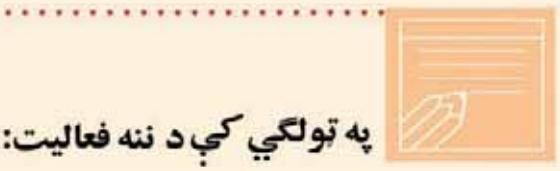
ددې تر څنګ چې ځینو ځایونو کې درې دومره تنګې دي، چې یوازې دسیند د بهیدو لاره یې جوړه کړې ده لکه ماهیپر، درونټه، سالنګ او داسې نور، چې په ځینو ځایونو کې د غرونو د توږلو او دتونل دکیندلو لپاره اړتیا پېښېږي. سیندونه هم کږېږي او تاوراتاویږي او سړکونه باید څو ځله دسیند له پاسه تیرشي. سر بېره په دې باید بېشماره پلونه ا و استنادي دیوالونه دواورې د ښویدو په وړاندې جوړ شي.

نو له همدې امله ددې ستونزې د حل لپاره زیات وخت، پوره پانګې او فني پرسونل ته اړتیا ده.

ددې ټولو ستونزو سره سره ځمکنی ترانسپورت له ټولو نورو ترانسپورټونو څخه اړین او ګټور دی.

د اوسپنې دکرښو دپرمختګ په وړاندې پاسني یادشوي خنډونه د پاملرنې وړ دي، چې دهغې له مخې زمونږ په هېواد کې داوسپنې کرښې نه وې جوړې شوې.خو په پام کې ده چې د ګاونډیو هېوادونو (ایکو او سارک) په مرسته دغه ستونزه په را تلونکي کې حل شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو کې تنظيم شي، هره ډله دې په هېواد کې د مواصلاتو په رول د اقتصادي او ټولنيزې زير بنا په توګه په خپلو منځوکې بحث وکړي اود خپلو بحثونو پايلې دې يو زده کوونکی ټولګيوالو ته بيان کړي او ښاغلی ښوونکی دی د بحث پايلې،دخپلو معلوماتوسره را ټوله کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه جواب ووياست:

۱ - د خپل هېواد د ځمکنۍ ترانسپورت د پرمختګ په وړاندې ستړې ستونزې په لنډه توګه توضيح کړئ.

۲ - ولې ځمکنۍ ترانسپورت له نورو ترانسپورتي ډولونو څخه په هېواد کې زياته پراختيا موندلې ده؟

۳ - د هېواد په اقتصادي پر مختګ کې د ځمکنۍ ترانسپورت اهميت توضيح کړئ.

لاندنی جملې بشپړې کړئ:

۱ - موټر لومړ ی څل لپاره د.....حکومت په دوره کې هېواد ته وارد شو.

۲ - د لومړي څل لپاره د افغانستان له لارې د هند اويونان تر منځ د .....

دحکومت په وخت کې تأمين شوی وی.

سم ځوابونه د (س) په تورې او غلط ځوابونه (ن) په تورې په نښه کړي:

۱ - ايا زمونږ دهېواد جغرافيايي موقعيت د ختيځ او لويديځ تر منځ د تجارتی اړيکو په تآمين کې ډير اهميت لري؟

۲ - ايا د موټر لپاره د سړکونوجوړول د امير عبدالرحمن خان د حکومت په وخت کې پيل شول؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د هيواد د اقتصادي، ټولنيزې او کلتوري پراختيا په هکله د ځمکنۍ ترانسپورت اهميت په څو کرښو کې وليکئ او د جغرافيې د مضمون په را تلونکي ساعت کې يې ټولګيوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپاړسم لوست :

الف: څو ډوله ترانسپورتي وسایل پېژنئ؟

پورتنیو عکسونو ته په غور وګورئ چې دغه وسایل د ترانسپورت په کوم ډول پورې اړه لري؟

د ځمکني ترانسپورت اصطلاح هغو وسیلوته ویل کېږي چې د ځمکې د و چې برخې له پاسه حرکت کوي، لکه دباروړلو حیوانات، بایسیکل، موټر سایکل، موټر (لاری، بسونه، مینې بسونه، او ګرځندي موټرونه) او اورګاډي له ټولو ډولونو سره.

ددغو وسیلو په اختراع سره دسیمو او هېوادونو تر منځ واټن لنډېږي. هغه واټنونه چې کاروانونو په اونیو کې وهل، اوس ددې وسیلو په مرسته، څو ساعتوتو ته را لنډ شوي دي. همدارنګه له دې وسیلو څخه په ګټه اخېستنې درانه تجارتي مالونه، چې پخوایې د لېږدېدو توان نه وو، اوس په اسانۍ لېږدول کېږي.

بایسکل د ترانسپورت ډېره ګټوره وسیله ده. هره ورځ په نړۍ کې په میلیونونو انسانان ورځنه ګټه اخلي. آن داچې په ځینو هېوادونو کې یې دبایسکل دچلولو لپاره ځانګړې جادې هم جوړې کړي دي.

دلومړي ځل لپاره بایسکل یوانګلیسي پوه کنت دوسواک په ۱۷۹۰م کال کې اختراع کړ، چې دوه څرخونه او یو چوکاټ یې درلود. اوس دنړۍ په هېوادونو کې په سلګونو ډوله بایسکلونه جوړېږي، چې نه یوازې ترانسپورتي وسیله ده، بلکه دسپورت لپاره هم ګټور دي. د سون مواد نه لګوي، داستوګنې چاپېریال نه ککړوي. د چین دخلکو دځمکني ترانسپورت زیاته برخه په تیره بیا په ښارونو کې بایسکل جوړوي.

زمونږ هېواد ته بایسکل له موټر څخه مخکې د امېر حبیب اله خان د حکومت په وختکې واردشو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس په زرګونو تنه خلک ور څخه ګټه اخلي.
بله وسیله چې له موټر سره ورته ده، خو دکوچني ماشین په مرسته، چې لږ تیل لګوي فعالیت کوي، د موټر سایکل په نوم یادیږي. څرنګه چې دتیلو لګښت یې لږ دی نو له همدې امله زیاته ګټه ورڅخه اخیستل ګیږي. زمونږ په هېواد کې یې استعمال له بایسیکل څخه وروسته دی .
د ۱۸ م پیړۍ په دویمه نیمایي کې د بخار ماشین په کشف سره، سمنګتن د انتقالولو یوه وسیله جوړه کړه، چې دبخار په واسطه یې حرکت کاوه چې دغه لومړنی جوړ شوی موټر ګنډل کیږي.
په انګلستان کې زیاتې انتقالاتي وسیلې جوړې شوې، خو د ډبرو سکرود لګولو له امله یې زیات لوګی کاوه او د تخنیکي نیمګړتیاوو له مخې یې زیات ټکرونه کول.
د ۱۹ م پیړۍ په دویمه نیمایي کې داسې موټر اختر اع شو چې په نفتو یې حرکت کاوه. زمونږ په هېواد کې کله چې مستر دین د برتانوي هند د خارجه چارو وزارت سکرتر په۱۹۰۴زیږدیز کال په ډسمبر کې کابل ته سفر کاوه د نورو سوغاتونو تر څنګ یې یوه عراده موټر هم امیر حبیب اله خان ته ډالۍ کړ، چې ۷۰۰ سټر لنګ پونډه ارزښت یې در لوده. په هغه موټر کې د تیلو پر ځای لرګي سوځیده او ماشین ته یې حرکت ورکاوه.
اوس زمونږ هېواد ته بیلابیل ډوله موټرونه وارد شوي دي لکه باروړونکي موټرونه (لارۍ، د طبیعي ګاز اوتیلو ټانکرونه) ،کوچني اولوی بسونه اوګرځندي موټرونه چې د نړۍ د ډبرو عصري کمپنیو څخه پیرودل کیږي.
د اوسپنې کرښه د مالونو د وړلو او راوړلو ډېره پخوانۍ وسیله ده، چې دبخار د ماشین په واسطه په کار اچول شوې او داوسپنې کرښې ورته غځیږي او نن سبا د ځمکنۍ حمل ونقل ډېره ستره وسیله ده .
په ۱۳۰۵ لمریز کال کې د شاه امان الله خان په دوره کې، کله چې د دارالامان عصري ښار جوړول پیل شول، د خلکو او تعمیراتي مالونو د انتقال لپاره یو کوچنی اور ګاډی د اوسپنې کرښې سره هم هېواد ته وارد شو چې داکرښه د شاه دو شمشیره له زیارت څخه د دارالامان تر مانۍ پورې غځیدلې وه.دغې اورګاډي د بخار یو انجن (ماشین) او څو ډبې در لودې او هره ورځ به یې خلک او کالي په دې کرښه انتقالول . تراوسه یې نښې دکابل په موزیم کې شته.دغې کرښې له ۸-۷ کیلومترو پورې اوږدوالی در لوده اوتر ۱۳۰۷لمریز کال پورې فعاله و. د شاه امان اله خان له سقوط څخه وروسته، د هغه وخت حکومتونو د اوسپنې کرښې له جوړولو او غځولو سره مینه نښکاره نه کړه.
دیادونې وړ ده چې په هېواد کې ټولې ترانسپورتي تصدیګانې د ملي بس څخه پرته منحل اعلان شوی، دا تصدي د زرو څخه د زیاتو بسونو په در لودلو د کابل ښار په دننه او دهېواد په ولایتونو کې فعالیت کوي او همدارنګه په نظر کې لري چې د بریښنا یي بسونو پروژه چې دکابل ښار په داخلي جګړو کې ړنګه شوې وه دویم ځلي احیاکړي. بریښنایي بسونه سربیره پردې چې لږ لګښت لري د ژوند چاپیریال هم نه ککړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافی معلومات (**د مطالعې لپاره**):

ځمکنی ترانسپورت په ځانګړې ډول د وسایطو واردولو د یادونې وړ پر مختګ کړی دی. په ۱۳۸۵لمریز کال کې د ټولو ثبت شوو موټروشمېر ۶۰۶۹۴۴ عرادو ته رسېده دا شمېر په ۱۳۸۶لمریز کال کې ۸۷۳۷۰۱عرادو ته لوړ شو چې ۸/۴۳سلنه ډېروالی راښيي. شخصي او ټکسي موټر ډېر زیاتوالی ښکاره کوي او همدارنګه لاری د ۱۱۷۴۶۰ځخه ۱۳۵۴۴۶ او بسونه د ۴۸۵۱۳ څخه ۵۸۰۴۹ عرادو ته لوړ شوي.

ځمکنی ترانسپورت				
خصوصیات	د مقیاس واحد	۱۳۸۴ لمریز کال کې	۱۳۸۵ لمریز کال کې	۱۳۸۶ لمریز کال کې
ټول موټرونه	عرادې	۴۸۶۱۴۱	۶۰۶۹۴۴	۸۷۳۷۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۲۸۵۱۰	۳۰۲۵۱	۳۳۳۰۶
خصوصي سکتور	عرادې	۴۵۷۶۳۱	۵۷۶۶۹۳	۸۴۰۳۹۲
لاری	عرادې	۱۰۰۸۸۳	۱۱۷۴۶۰	۱۳۵۴۴۶
دولتي سکتور		۱۱۳۴۱	۱۱۹۰۸	۱۲۹۱۵
دخصوصي سکتور	عرادې	۸۹۵۴۲	۱۰۵۵۵۲	۱۲۲۵۳۱
بسونه	عرادې	۴۱۷۱۳	۴۸۵۱۳	۸۰۴۹
دولتي بسونه	عرادې	۳۳۶۸	۳۵۸۶	۴۲۱۳
ګرځندي موټرونه	عرادې	۲۶۲۷۰	۳۱۴۱۶۵	۵۱۷۶۰۱
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۵۷۹	۱۳۲۳۳	۱۴۵۰۱
موټر سیکلونه	عرادې	۶۴۸۱۷	۱۰۸۲۸۲	۱۲۷۹۵۹
دولتي سکتور	عرادې	۱۲۲۲	۱۵۲۱	۱۶۷۷
په هېواد کې د بهرنیو اتباعو و سایط	عرادې	۱۲۶۶۸	۱۳۲۹۶	۲۵۷۹۴

۱۳۸۶ لمریز کال در مرکزي احصایې د اداري دکلنۍ احصایې ۲۰۵مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او ټولې ډلې دې په ټولنه کې د ځمکنۍ ترانسپورت په اهمیت اوهمدارنګه دهغه دبېشانه زیاتوالي اغېزې دي د ژوندانه په چاپېریال باندې روښانه کړي او ددغې یو غړی دې د بحثو نو پایله هم ټولګیوالو ته بیان کړي.

پوښتنې:

په لنډه توګه یې ځواب کړئ:

۱-د ځمکنۍ ترانسپورت د وسایلود ډولونو نومونه واخلئ.

۲-د ترانسپورتي وسیلو اختراع کومې اسانتیاوې رامنځته کړې دي؟

لاندنۍ جملې بشپړې کړئ:

الف: د بایسکل مخترع .....دی.

ب: زموږ هېواد ته موټر د برتانوي هند د بهرنیو چارو دسکرتر ..... سفر په وخت کې کابل ته راوړل شو.

سم ځواب په نښه کړئ:

الف: بایسکل د انتقال ګټوره وسیله ده چې د ژوندانه چاپېریال نه ککړوي.

ب: پخوانۍ ټولې ترانسپورتي تصدۍ منحل شوي دي.

ج: د اوسپنې کرښه د امان اله خان د پاچاهۍ په دوره کې افغانستان ته وارد شوې وه .

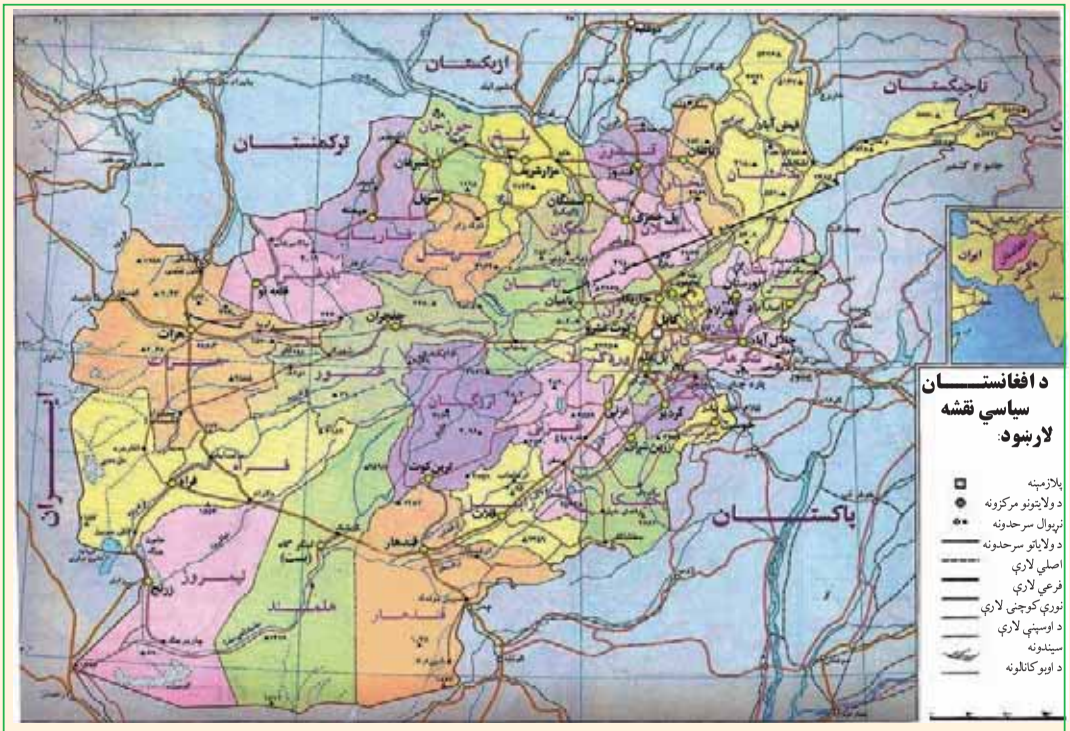
له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زموږ په هېوادکې د ځمکنۍ ترانسپورت (د اوسپنې کرښې) د سترې وسیلې د اهمیت په هکله تبصره ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکې ساعت کې یې ټولګیوالوته بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوولسم لوست:

ب: د افغانستان د لويو لارو په هکله څه پوهېږئ؟

لويې لارې په يوه هېواد کې، دبدن لپاره د وينې د شريانونو په معنا دي. هغه هېوادونه چې په هغو کې لويې لارې لږې پر مختللې دي، په واقعيت کې په هغه هېواد کې ټولنيزه او اقتصادي وده په ټيه دريدلی او د اقتصادي څرخ بيلې برخې لکه صنعتي توليدات، کرنيز محصولات، عرضه او تقاضا، په بازار کې پېرودل او پلورل، مسافرتونه او ګرځېدنه له يوه ځايه څخه بل ځای ته تلل او راتلل په بشپړ ډول له ستونزوسره مخامخ کېږي. هېواد او اړونده ټولنه په بشپړ ډول په فرهنګي او اقتصادي انزوا کې واقع کېږي.

ددې لپاره چې زمونږ هېواد د اقتصاد او ټولنيز فعاليت له امله ارزښتمنده خوځښت ولري، بايد په هېواد کې دننه د ټولو ولايتونو، ولسوالیو او کليو ترمنځ او له هېواد څخه د باندې له ګاونډيو هېوادونو سره سياسي او اقتصادي دوامداره تماسونه ټينګ کړو،نو اړين برېښي چې مواصلاتي برخې ته يې ځانګړې پاملرنه وشي.

د امان الله خان او محمد ظاهر خان د پاچاهۍ په دوره کې، په تيره بيا د محمد داوود خان دصدارت په دوره کې ډېره هڅه وشوه چې هېواد له اقتصادي او ټولنيز پ انزوا څخه وژ غوري. په ټولو پنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلن پلانونو کې د لويو لارو جوړولوته، د اقتصادي زير بنا په توګه،ځانګړې پاملرنه وشو ه. په پنځه کلن لومړي پلان (۱۳۳۰ -۱۳۳۵) لمريز کال)، دويم پلان (۱۳۳۵-۱۳٤۰) او دريم پلان (۱۳٤۱-۱۳٤۵) کالوکې د پرمختيايې بودجې ۵۰ سلنه په لويو لارو و لګيده او له ۲۵۰۰ کيلومترو څخه زيات قير شوي او کانکريټي سړکونه جوړ شول.

خو په داخلي جګړوکې دغه ټولې جادې تر يوې اندازې پورې ويجاړې شوی، چې ترميم يې غوښته. د پخوانيو لويو لارو پراختيا اود نوو لويو لارو جوړول، د دولت اساسي اړتياوې دي.

څرنګه چې خصوصي سکتور په دې برخه کې له پانګې اچونې سره مينه نه لري. نوله همدې امله دلويو لارو ترميم او جوړول د دولت په غاړه دي.

لوې لارې په دوه برخو ويشل کېږي:

۱- حلقوي لويې لارې چې په هغو باندې ترافيک له يوې نقطې پېل او له يو دوراني حرکت څخه دنامنظمې دايرې يا بيضوي ته ورته دايرې په بڼه، د پېل له نقطې سره نښلي. لکه دکابل – مزار شريف –شبرغان – ميمنه – بادغيس – هرات – کندهار – غزني ا و کابل حلقوي سړک.

۲-بېلې او پرېکړل شوې لارې، چې له حلقوي لويو لارو څخه جلا شوي دي لکه دکابل –خوست او داسې نورې لارې.

د هېواد مهمې لويې لارې عبارت دي له:

د هېواد شمالي لويه لاره:

د مرکزي او شمالي و لايتونو د سوداګرۍ او مواصلاتو په بر خه کې، دغه لويه لاره ستره برخه لري. ددې پروژې ګټې په لاندې ډول دي:

۱- ددې لويې لارې په جوړيدو سره مرکزي ولايتونه مستقيماً له شمالي ولايتونو سره ونښلول شول. دغه لويه لار ه د ښکاري درې له لارې څخه چې ۴۰ کاله يې دهېواد شمالي سيمې د مرکزي او جنوبي سيمو سره نښلولې، ۲۰۰ کيلومتره لنډه ده. په پای کې ترانسپورتي لګښتونه او د موټرو استهلاک کمېږي او په لږ وخت کې حاصلات سوداګريزو مرکزونوته وړل کېږي.

۲-د هېواد دشمالي سيمو تو ليدي محصولات په جنوب کې لګښتي مرکزونو ته او صادراتي مالونه دهېواد شمالي بندرونو ته په ډېر لږ وخت کې وړل کيږي.

۳-يوشيمر فابريکې لکه د بغلان د بورې فابريکه، غوري سمنټ، دګلبهار، پلخمري، جبل السراج نساجي او داسې نور ې ددې لويې لارې په اړدوکې پرتې دي، دهغو توليدات د وخت له ضايع کيدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرته دخرڅلاو بازارو نوته او همدارنګه اومه مواد او د اړتیا وړ نور مواد یې له همدې لارې څخه انتقالېږي.

د کابل – تورخم لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي لویو مشهورو لارو څخه ځانګړی اهمیت لري. دغه لویه لار د تورخم له لارې له پېښور سره نښتې ده له هغې څخه وروسته د اوسپنې د کرښې او قیر شوې لویې لارې په واسطه د کراچۍ له بندر سره اود هغې له لارې د هند د سمندر اوبو د نړیوالې لارې سره نښلي. له هغې څخه په ګټې اخیستنې زمور د هېواد دسوداګرۍ ټول مالونه د هند هېواد او د آسیا، اروپا او امریکا نورو هېوادونو ته صادرېږي. د نړۍ دهېوادونو څخه وارداتی مالونه د ترانزیت له حق څخه په ګټې اخیستنې سره، زمور هېواد ته واردېږي.

دغه لویه لار د فرعي قیرشوو لویو لارو په واسطه د کنړ، لغمان او نورستان ولایتونو او د ننګرهار له ولسوالیو سره نښتې ده.

ددې لویې لارې په اوږدو کې د بریښنا بندونه او د ننګرهار د کانال پروژه جوړه شوېده، چې د هغې په بشپړېدو کې یې ستر رول لوبولی دی. په همدې ډول د نوموړو ولایتونو تولیدي او کرنیز محصولات کابل او نورو استهلاکي مرکزونو ته انتقالېږي، چې په پای کې د نوموړو ولایتونو د اقتصادي پرمختګ سبب ګرځي.

کابل – کندهار لویه لار:

دغه لویه لار د ترانزیتي فعالیت له مخې د هېواد دلویو لارو په ډله کې لومړی مقام لري، ځکه چې د کابل – کندهار لویه لار د کندهار – سپین بولدک له لارې د چمن د اوسپنې کرښې پواسطه د کراچۍ او ګوادر (د عرب د سمندر ګي په غاړه پروت دی) له بندرونو سره نښلوي. همدارنګه د کندهار – هرات د لویې لارې پواسطه د تورغونډۍ د بندر په واسطه د ترکمنستان له جمهوریت سره، د اسلام کلا د بندر په واسطه چې په هرات کې پروت دی، ابونصر فراهي بندر چې په فراه کې موقعیت لري، د نیمروز د ولایت د لارام – زرنج لویې لارې په واسطه د ایران اسلامي جمهوریت سره او د هغې لارې داوسپنې دکرښې په واسطه د ایران دهېواد د شاه بهار له بندر سره دعرب د سمندرګي نړیوالو اوبوته لاره پیداکوي. ددې بندر له لارې نه یوازې افغاني مالونه بلکې دمرکز ي آسیا دجمهوریتونو مالونه هم وارد اوصادریږي.

دکابل – کندهار لویه لار، څو ولایتونه چې د تاریخي او تجارتي ځایونو لرونکي دي یو له بل سره نښلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کندهار – هرات – تورغنډ ی (پخوانی قره تپه) لویه لار:

دغه لویه لاره د جوړښت له مخې ډېره عصري په کانکریټي ډول جوړه شوې وه. خو اوس د بیا رغونې په پایله کې قیر شوې ده. زمونږ هېواد د ترکمنستان او د ایران اسلامي جمهوریت سره نښلوي. په همدې ډول دلویدیځو ولایتونود مرکزونو د نښلولو له مخې اهمیت لري، چې کندهار او هرات په مستقیم ډول او فراه، نیمروز او هلمند په غیر مستقم ډول نښلوي.

هرات – اسلام قلعه لویه لار:

ددې لویې لارې اوږدوالی ۱۲۴ کیلومتره دی اود هرات ښار د اسلام قلعه له بندر سره چې له ایران سره د افغانستان په سرحد کې پروت دی نښلوي. دغه لویه لار له ایران، ترکیې اونورو اروپایي هېوادونو سره په سوداګرۍ کې زیات اهمیت لري.

د پلخمري – شبرغان – فاریاب لویه لار:

دغه لویه لار د سوداګرۍ او اقتصاد له پلوه ځانګړی اهمیت لري او د هېواد د حلقوي لویې لارې برخه ده، چې د هېواد شمالي ولایتونه لکه بغلان، سمنګان،بلخ، جوزجان او فاریاب یوله بل سره نښلوي او د بادغیس د ولایت له لارې دهرات له ولایت سره نښلي. له هرات سره دهغې په نښلولودغه حلقوي لویه لار بشپړیږي . د هغې څخه د جلاشوو لویو لارو په واسطه د حیرتان،کلفت او د اندخوی د آقینې له بندرونو سره هم نښلي.

د کابل- خوست لویه لار:

له ډېرو کلونو راهیسې ددویمې درجې لویې لارې په نامه یادیده خو کله چې دخوست د غلام خان د بندر سره وصل شوه او دهغې لارې د کرمې ایجنسۍ سره ونښته ځانګړی اقتصادي او سوداګریز اهمیت یې پیداکړ. د هېواد جنوبي ولایتونه لکه لوګر، پکتیا او خوست یې له کابل سره ونښلول.

د کندز – بدخشان لویه لاره:

د هېواد مهم حاصل خیز کرنیز او صنعتي ولایتونه لکه کندز، تخار او بدخشان یو له بل سره نښلوي. همدارنګه دهېواد د شمالي لویې لارې په واسطه د حلقوي لویې لارې سره نښتي. په همدې ډول د کندز شیرخان بندر له لارې د تاجکستان له هېواد سره نښلي.

دهېواد دلویو لارو جوړول سربېره پردې چې دهېواد د بیلابیلو سیمو تر منځ اقتصادي او تجارتي اړیکي، نږدې کوي، بلکې دهغو له لارې د جنوبي او مرکزي آسیا دهېوادونو تر منځ دوستانه اړیکو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې هم مهمه برخه لري.نو د همدې موقعیت له مخې یوځل بیا د افغانستان تاریخي اهمیت د جنوب ختیځې او مرکزي آسیا او مدیترانې د حوزې په نښلولو کې څرګند وي.

اضافي معلومات د مطالعې لپاره

شماره	لویه لار	اوږدوالي په کیلومتر
۱	کابل – کندز	۳۳۷
۲	کندز – شیر خان بندر	۶۳
۳	پلخمري ـ شیبرغان	۳۶۰
۴	شبرغان – میمنه	۱۷۹
۵	کابل – تورخم	۲۳۲
۶	کابل – جلال آباد	۱۴۸
۷	جلال آباد – اسعد اباد	۹۰
۸	سرخکان – مهتر لام	۱۸
۹	کابل – کندهار	۴۸۳
۱۰	کندهار –سپین بولدک	۱۰۱
۱۱	کندهار – هرات – تور غندی	۶۷۹
۱۲	هرات – اسلام قلعه	۱۲۴
۱۳	کندهار – هرات	۵۶۷
۱۴	کابل –ګردیز	۱۲۲
۱۵	ګردیز – خوست	۱۱۴
۱۶	کندز – تخار	۷۰
۱۷	تخار – بدخشان	۱۶۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې دهېواد په مواصلاتي نقشه کې ديوې لويې لارې تګلوری وټاکي، چې کوم ولايتونه سره نښلوي لکه دکابل – کندهار، کندهار – هرات، پلخمري – هرات، کابل – تورخم اوداسې نور. هره ډله دې د فعاليت پايله خپلو ټولګيوالو ته بيان کړي. ښاغلی ښوونکی دې د ډلې دفعاليت پايلې د خپلو معلوماتو سره يو ځای را ټولې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د منځمهالې اداري له جوړيدو وروسته ولې د لويو لارو پراختيا ته ځانګړې پاملرنه وګرځيده؟

۲- د هېواد په اقتصادي پرمختګ کې د لويو لارو اهميت توضيح کړئ.

۳- د هېواد کومې ترانزيتي لارې د عرب سمندرګی له نړيوالو اوبو سره نښتي دي؟

لاندې جملې په خپلو کتابچو کې بشپړې کړئ.

۴- دهېواد لويې لارې په سترو دوو برخو..... او..... ويشل شوي دي.

۵- د شمال حلقوي لويه لار د.....، ..... او .....بندرونو له لارې دتاجکستان، ازبکستان او ترکمنستان دهېوادونو سره نښتې ده.

۶- زمونږ دهېواد د.....،.....او..... لويو لارو له لارې دايران له هېواد سره نښتی دی.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د افغانستان نقشه رسم کړئ او په هغې کې دهېواد حلقوي لويه لار رسم کړئ او د جغرافيې د مضمون په را تلونکي ساعت کې خپلو ټولګيوالوته وښئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳,۴ د هوايي ترانسپورت په هکله څه پوهېږئ؟

هوايي ترانسپورت د هېواد دلېږې پرتو سيمو او نړۍ په نړدې کولو کې ارزښتناکه رول لوبوي. خو دغه ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله د انرژيکي موادو د ډېر لګښت له کبله په لوړه بيه تمامېږي خو سياسي،تجارتي او نظامي اړيکي په چټکۍ ټينګوي، نو له همدې امله هر هېواد د خپل مالي او اقتصادي شرايطو له مخې ددې سکتور ودې ته ډېر ه پاملرنه کوي.

لکه چې پوهېږو افغانستان غرنی هېواد دی. د هندوکش، بابا او فيروز کوه غرونو ديوه طبيعی حايل په توګه هېواد په دوو شمالي اوجنوبي برخو ويشلی دی. په دې سر ببره زمور هېواد په وچې پورې ترلی دی. د لويو لاروغځول د خلکو اړتياته ځواب نه شي ويلای. نوله همدې امله دهوايي حمل ونقل اهميت زيات او دپاملرنې وړ دی. دغه هېوادله يوې خوا سمندر ته لار نه لري او له بله پلوه دغرونو په واسطه په کوچنيو او بيلو جغرافيايي سيمو و يشل شوی دی، چې دغه ډول طبيعي شرايط ټولنيز او آن سياسي ستونزې لري. د همدې اصل له مخې د اړتياوړ زياتره مواد په مناسب وخت په هېواد کې دننه او بهرکې مصرف کوونکو ته په ټاکلي وخت نه رسېږي.

زمور هېواد دهوا نوردی فعاليت اوله الوتکو څخه د مسافرينو او تجارتي مالونو په وړلو او راوړلو کې ډېر لرغونتوب نه لري . د هوا نوردی دفعاليت پيل په ۱۳۰۶ لمريز کال د امان اله خان د پاچاهی په دوړې پورې مربوط ګڼل کېږي چې د لومړي ځل لپاره يوې کوچنی روسي الوتکې په مياشت کې دوه ځله د کابل او ترمز ترمنځ په الوتنی پيل کړې و.

په ۱۳۱۷ لمريز کال کې د جرمني دلوفت انزا دکمپنی يوه درې ماشينه الوتکه له برلين څخه هرات اوکابل او له کابل څخه جاپان ته الوتنه کوله.

هوايي لومړنی شرکت په هېوادکې دآرياناافغان هوايي شرکت په نو م، دمسافرينو او تجارتي مالونو دحمل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ونقل په منظور په **۱۳۱۷المریز** کال کې جوړ او په فعالیت پیل وکړ. خرنګه چې پوره تاسیسات او امکانات یې نه درلودل، نو له همدې امله د هېواد اړتیاوو ته یې ځواب نشوویلای. نوبه **۱۳۳۵المریز** کال کې دملکي هوانوردۍ ریاست جوړ شو. دهغې په جوړیدو سره په افغانستان کې د هوانوردۍ د پراختیا او پر مختګ لپاره زمینه برابره شوه. دهوانوردۍ ریاست په کندهار، مزارشریف، هرات او جلال اباد کې دهوایي ډګرونو په جوړولو اقدام وکړ. بهرنۍهوایي نمایندګۍ هم دافغانستان له هوایي ډګرونو څخه ګټه اخلي. له هوایي ترانسپورت څخه د مسافرینواو هغه مالونو او کالیو دانتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي، چې حجم یې لږ او ارزښت یې زیات وي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او هره ډله دې دهوایي ترانسپورت د پرمختګ په اهمیت او اړتیا بحث وکړي او پایلې دې دډلې یو غړی ټولګیوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سمې جملې د (س) په توري او ناسمې جملې د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱- هوایي ترانسپورت د نورو ترانسپورټونو پرتله ډېره انرژي لګوي.

۲- د ملکي هوانوردۍ ریاست په جوړیدو سره دهوانوردۍ د پراختیا لپاره وخت برابر شو.

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- د هېواد دملکي هوانوردۍ فعالیت د.....پاچاهۍ په دوره کې په ۱۳۰۶المریز کال کې پیل شو.

۲- د هېواد لومړني داخلي شرکت د.....په نوم په ۱۳۳۳المریز کال په فعالیت پیل وکړ.

لنډ ځواب ورکړئ.

۱- له هوایي ترانسپورټ څخه د کومومالونود انتقال لپاره ګټه اخېستل کېږي؟

۲- د هوایي ترانسپورټ د پراختیا لاملونه بیان کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د هوایي ترانسپورټ د اړتیا او پراختیاپه باره کې مقاله ولیکئ اود جغرافیې دمضمون په راتلونکي ساعت کې یې له ځانه سره راوړئ او خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف ــ د هېواد هوايي شرکتونه او ډګرونه

د کابل د نړيوال هوايي ډګر يوه برخه

دملکي هوايي رياست په ۱۳۳۵لمريزکال کې جوړ شو، چې په هغه وخت کې يې دوه سترې موسسې دهوا پېژندنې او هوانوردی په نوم درلودلې چې د نړۍ د ملکي هوانوردی د موسسې غړيتوب يې هم درلود، چې دهغو دمالي او معنوي مرستو څخه يې په ټولو برخوکې ګټه اخېسته، دهوايي ډګرونو جوړول اومراقبت، دمخابرو اود دستګاوو او د هوانو ردی د وسيلو او ميتورولو ژی Meteorology د ستيشونو نصبول، دټولو تشبثاتو او د هوايي حمل و نقل د موسسو تنظيم او اداره، د ملکي هوانوردی اړونده دټولو مقراراتو او اصولنامو اجراکولو او په پای کې په نوموړو څانګو کې دارټيا وړ فني پرسونل روزنه، ددې رياست سترې دندې ګڼل کيدې.

د کابل دنړيوال ډګر جوړول:

ددې ډګر د جوړولو کار په ۱۳۳۹لمريز کال کې پيل شو، اوپه ۱۳۴۱لمريز کال کې پای ته ورسيده، چې د دننيو او بهرنيو الوتکود ګټې اخېستنې وړ وګرځيد. په دې سربېره دغه ډګر يو عصري ترمينل چې په ټولو وسايلو سمبال دی لکه مخابره، هواپېژندنې، هوايي ترافيک،دګمرک څانګې،تعليمي مرکز، تخنيکي ورکشاپونه او داسې نور هم لري. دغه ډګر په وروستيو کلونو کې نور هم پراخه شو، په ۱۳۸۸لمريزکال کې د جاپان دهېواد په مرسته ددې ډګر په لويديځه برخه کې نوی ترمينل چې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوو وسایلو او ملحقاتو سمبال دی هم جوړشو.

په نورو ولایتونو کې دهوایي ډګرونو دجوړولو پلان هم عملي شو،په لومړي پړاو کې د کندهار، هرات،کندز او جلال اباد د ډګرونو جوړیدل پیل شول.

له هغې جملې څخه د کندهار هوایي ډګر د کندهار دښار د جنوب ختیځ په ۸ کیلو متری کې د سپین بولدک په لاره کې په یوه پراخه ساحه کې جوړ شوی. دغه هوایي ډګرد کابل د نړیوال هوایي ډګر په شان دهر ډول الوتکو دګټې اخیستنې لپاره مناسب دی. دا ډګر په ابتدایي او محلي ډول په ۱۳۳۰لمریز کال کې دګټې اخیستنې وړ ګرځېدلې و.

دکندهار هوایي ډګریه ټولو عصري تاسیساتو لکه هو ټل، ترمینل، مخابراتي وسایلو اوداسې نورو سمبال دی.

په لنډه توګه ویلای شو چې په ۱۳۸۸لمریز کال کې تقریباً۳۷هوایي ډګرونه وو. چې له هغې ډلې څخه د کابل او کندهار هوایي نړیوال ډګرونه لومړی درجه پر مختللي تاسیسات او دالوتکو دمنډې قیر شوی لاري لري.

د هرات، مزارشریف، جلال آباد او کندز هوایي ډګرونه د لږ ظرفیت په لرلو په دویمه درجه کې دي ترمینل او دالوتکو دمنډې قیر شوی لاري لري نور ۱۴ هوایي ډګرونه دریمه درجه او ۷ نور څلورمه درجه کې راځي چې ترمینل او دالوتکو دمنډې خامه لاري لري د هغو سربېره پنځمه درجه هوایي ډګرونه هم په هېواد کې شته.

د یادونې وړ ده چې هغه عواید چې دنړیوالو ډګرونو له مقررې سره سم دبهرنیو الوتکو له الوتنو څخه په ۱۳۸۸لمریز کال کې ددولت خزانې ته تحویل شوي دي په لاندې ډول دي:

۱- دهرې بهرنۍ الوتکې له ټول وزن څخه، دیو ټن(۵۰۰) افغانۍ د دولت عوایدو ته تحویل شوي دي.

۲-دهرې بهرنۍ الوتکې له الوتنې څخه ترافیکې خدمتونه (۷۵۰۰) افغانۍ اخیستل شوي دي.

۳-هره بهرنۍ الوتکه چې له څلورو ساعتونو څخه زیاته په هوایي ډګر کې تم شوې،د درولوکرایه د (پارکنګ ټکس) ور څخه اخیستل شوی دی.

۴-هره بهرنۍ الوتکه چې په ترانزیي توګه زمونږ دهېواد له فضا څخه تیریږي، (۲۰۰۰۰) افغانۍ اویا دهغې معادل ۴۰۰ امریکایي ډالره ورڅخه اخیستل شوي دي.

ب- د هېواد هوایي شرکتونه:

۱- د آریانا افغان هوایي شرکت لومړنی دولتي شرکت دی چې په ۱۳۳۳لمریزکال کې یی د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافرانو او د سوداګرۍ دمالونو په حمل و نقل کې رسماً په فعالیت پیل کړی، لو مرنۍ پانګه یې درې سوه زره امریکایي ډالره وه، چې په هغې کې ۵۱ سلنه ددولت ونډه او ۴۹ سلنه د انډیمان شرکت ونډه وه.

د دې شرکت لومړنۍ الوتنې د DC-۳ الوتکې په مرسته چې د ۲۸ مسافرانو ظرفیت یې در لود له کابل څخه د کندهار،هرات او مزار شریف ښارونو ته یې الوتنه کوله.

دوه کاله وروسته دانډیمار لوی شرکت دپان امریکن په شرکت کې مدغم شو او کله چې DC - ۴ او DC - ۶ په نوم دوه الوتکې وپېرودلې شوې دآریانا شرکت نړیوالو هوایي ډګرونو ته لار پیداکړه. دآریانا افغان هوایي شرکت لومړنۍ بهرنۍ الوتنه له کابل څخه د بحرین په لور وه، چې د ۱۳۳۴ لمریز کال دغوایي په میاشت کې له ۲۸ مسافرانو سره سرته ورسېده.

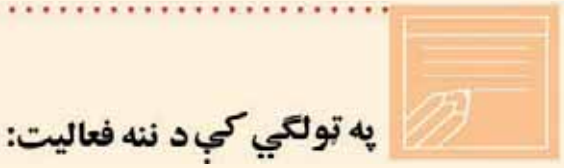
د آریانا افغان هوایي شرکت سره له دې چې په درې لسیزو داخلي جګړو کې ډېر مالي، اقتصادي او کادري تاوانونه ولیدل، بیاهم ۴- ۲۱ AN الوتکه او۷۲۷- B څلور الوتکې ۳۰۰- Airbus یوه الوتکه او ۳۱۰ - Airbus نوی ماډل دوه الوتکې لري چې هره ورځ له پلان سره سم د هرات، کندهار، مزارشریف، جلال آباد، زرنج، لښکرګاه، بادغیس، فیض آباد، کندز اومېمنې ته الوتنې کوي.

په همدې ډول دآریانا هوایي شرکت د نړۍ ۱۷ لوی ښارونه هم د خپلو الوتنو ډپوښښ لاندې نیولې او د پراختیا په حال کې دي. د نړۍ هغه ښارونه چې آریانا ورته الوتنه کوي د ډهلي، امرتسر،تهران، مشهد، اسلام آباد،دو شنبې، ارومچې، باکو، مسکو، دوبۍ، شارجه، استانبول،انقره،ریاض، جده، کویت او فرانکفورت نومونه اخېستلای شو.

د اریانا افغان هوایي شرکت د خپلو الوتکو په الوتنو سربېره داخلي خصوصي شرکتونو او بهرنیو هوایي شرکتونو ته لکه اندین ایر لاین، دآسمان هوایي شرکت، د اذر بایجان هوایي شرکت، د عرب متحده آماراتو او دپاکستان هوایي شرکت ته هم لازم ځمکنې ټول خدمات برابر وي. بار وړونکو لویو الوتکو (کارګو) بارول او تخلیه کول او نور لازم خدمتونه په چټکۍ سرته رسوي.

۲- هوایي خصوصي شرکتونه له صافی ایرویز، پامیر او کام ایر څخه عبارت دي. چې دفعالیت جواز یې د افغانستان له پانګې څخه د ملاتړ له اداري څخه تر لاسه کړی دی او د خپلو الوتکو په مرسته کورنیو او بهرنیو کرښو کې په خدمت بوختې دي. پر عوایدو باندې د مالیاتو دقانون له مخې ۱۰ سلنه داخلي عواید او دوه سلنه بهرنۍ عواید په هغه ټکس سربېره چې د هوا نوردۍ وزارت او آریانا افغان هوایی شرکت ته ورکوي، ددولت خزانې ته یې هم تحویلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي،هره ډله دې دهوايي ډګرو په اهميت او اقتصادي ارزښت باندې په خپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پايلې دې خپلوټولګيوالو ته ووايي.

پوښتنې:

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ.

۱-دملکي هوا نوردۍ رياست په ۱۳۳۵ لمريز کال کې جوړ شوی دی.

۲-دکندهار هوايي ډګر له ۱۳۳۰لمريز کال راهېسی دګټې اخېستنې وړ دي.

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱- دهېواد هوايي نړيوال ډګرونه له.....او ..... څخه عبارت دي.

۲- له هغو بهرنيو الوتکو څخه چې په ترانزيتي ډول دافغانستان له فضا څخه تېريږي له هرې الوتنې څخه.....افغانۍ عوايد لاس ته راځي.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱-د دولت خزانې ته د بهرنيو شرکتونو د الوتکو له الوتنو څخه څومره عوايد تحويليږي؟

۲- د هېواد په کومو ولايتونوکې دويمه درجه ملکي هوايي ډګرونه جوړ شوي دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې په هېواد کې د هوايي ډګرونو دجوړولود اړتيا په هکله، دځمکې دجوړښت او جغرافيايي موقعيت په پام کې نيولو سره په سېمه ييزه او نړيواله سطحه تبصره وکړي او دجغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې بيان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴,۴ – اړيکي Communication

الف: د اړيکو اهميت:

اړيکي د مخابراتو (د افکارو د راکړې ورکړې ټينګول، او د پيغامونو استول او اخيستل) او ترانسپورتيشن څخه عبارت دي چې د تيرولوستونود مواصلاتو په برخه کې له هغو څخه يادونه شوی ده. مخابرات Tele Communication د خلکو ترمنځ د ليکنو، غږونو، عکسونو يا د دواړو په واسطه د افکارو، احساساتو او اطلاعاتو دراکولو ورکولو معنا لري، يا په بل عبارت مخابرات د خبر، احوال، تجارتي ، صنعتي، رسمي،شخصي پيغامواو د معلوماتو د وړاندې کولو او رسولو وسيله ده چې له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته کېږي چې دننه او بهر بېلا بېلې سيمې سره نښلوي. د اړيکو ټينګولو لپاره له بېلا بېلو ډولونو او وسيلو څخه ګټه اخېستل کېږي لکه اخبار، راډيو، تلګراف، ټيلفون، تلويزيون، پُست، فکس او

(c) ketabton.com: The Digital Library

انترنیت. دغه ټول له لېرې واټن څخه د اړیکو چټکې وسیلې دي. په اوسنۍ نړۍ کې غږ او عکس د الکترونیکي بهیر په توګه د سیم، رادیو او تلویزیوني څپو پواسطه د فضاء له لارې اونوري څپې د نورې فایبر په واسطه سره نښلي.رادیوي اونوري څپې په یوه ثانیه کې د ۳۰۰۰۰۰ کیلومترو په چټکۍ حرکت کوي. په داسې حال کې چې الکترونیکې نښو لېږد هم په همدې اندازه کې دي.

د مخابراتود اهمیت په هکله دیادونې وړ ده چې داړیکو دې برخې ته د ټولنې داعصابو اصطلاح ور کړشویده.ځکه چې په ټولنه کې د افکارو د انتقال او راکړې ورکړې ښه و سیله ده، په هغو ټولنو او هېوادونو کې چې مخابرات یې ښه فعال دي، په دې معناچې د ټولنې اعصاب ښه کار کوي او ټولنې هم ښه پر مختګ کړی دی.

مخابراتي لومړنۍ وسیله د تلګراف اختراع ده چې د مورس د نښو د اختراع له مخې د بریښنا د جریان په واسطه د سیم په اوږدو کې لیږل کېده. نن ورځ عکسونه، غږونه، تلویزیوني عکسونه د سپوږمکیو، رادیو او نوري فایبر له لارې دځو ثانیو څخه په لږه موده کې د نړۍ ګرد چاپیره مخابره کېږي.

مصنوعي سپوږمکیو د مخابراتو او اړیکو په برخه کې ډېر لوي انقلاب رامنځته کړی دی، چې دټیلېفون اومبایل، تلویزیون او انټرنېټ د تکنالوژۍ د پراختیا سبب شوی ده. په دې سربېره، مصنوعي سپوږمکۍ ځمکې څخه په بېلابېل لوړوالي عکسونه اخلي او خپلو ځمکنیو مرکزونو ته یې انتقالوي، چې د هغو له مخې بیلابېل تصویرونه او جغرافیایي نقشې جوړېږي.

اوس زمونږ په هېواد کې هم د مخابراتو وزارت ملي او نړیواله ګیت وې Gate -way د کابل دښار دمهتاب کلا په ساحه کې جوړه کړې ده. دځمکني تم ځای او مصنوعي سپوږمکۍ په واسطه فعالیت کوي. یولوی دیش او مخابراتي او تخنیکي پرمختللی سیستم

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. له دې ګيت وې څخه په ملې او نړيواله کچه ګټه اخېستل کېدی شي. اوس دولتي ارتباطات او مخابراتي شرکتونه دټيلېفوني، فکس، تلويزيونې اوانترنيټي اړيکو لپاره له هغې څخه ګټه اخلي او دهېواد ۳۶۴ ولسوالۍ او اداري د همدې ګيټ وې په مرسته له نړۍ سره نښتي دي. همدارنګه د مخابراتوخصوصي شرکتونو دنړيوال فعاليتونو لپاره د خپلواکه ګيټوويو د ګټې اخېستنې اجازه هم ور کړ شويده. د نوري فايبر په مرسته د ځمکې له لارې دهېواد مخابراتي ارتباطات له نړۍ سره را منځ ته شوي دی، چې د مخابراتو له مصنوعي سپوږمکيو پرتله خورا ارزانه تمامېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې په اوسنۍ نړۍ کې اړيکوپه اهميت پخپلومنځوکې خبرې وکړي او د بحث پايله دې ددلې يو غړی خپلوټولګيوالوته وړاندې کړي. ښوونکی دي د فعاليت په پای کې وړاندي شوی معلومات را ټول او لنډيز دې زده کوونکو ته و وايي.

پوښتنې:

د جملوتش ځايونه بشپړ کړئ:

۱- ارتباطات ۰۰۰۰۰۰-۰او ۰۰۰۰۰۰۰احتوا کوي.

۲-د نوري او راديوي څپو چټکوالی په يوه ثانيه کې ۰۰۰۰۰۰۰۰۰ کيلومتره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- لومړنۍ اختراع شوې مخابراتې وسېله د ۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰ څخه عبارت ده.

لنډ ځواب ورکړئ:

۴- مخابرات تعریف کړئ.

۵- مصنوعي سپوږمکۍ کوم مخابراتي خدمتونه سرته رسولای شي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د جغرافیې په مضمون کې له مخابراتي و سیلوڅخه د ګټې اخېستنې څرنګوالي تر سر لیک لاندې یو مطلب ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب. پُست Post په افغانستان کې

ایا پوهېږئ چې د مخابراتو دوزارت د پُست ریاست کوم خدمتونه سرته رسوي؟

پورتني عکس ته وګورئ او ووایاست چې د موټرواو بایسیکلونو سپرلی کومې دندې سرته رسوي.

د افغانستان پُستي کارونو د لومړي ځل لپاره په ۱۸۷۰ م کال کې د امیر شیرعلي خان په دوره کې رواج وموند. په هغه وخت کې یوه پُسته خانه په مرکزکې د کابل په بالاحصارکې د (چاپار خانې) په نوم او په لویو ولایتونو کې په ابتدایي ډول جوړې شوی. دولتي مکتوبونه او شخصي لیکونه یې په را جستر شوي ډول دیو مثقال او دوه مثقاله په وزن د پُسته خانې په مرکز کې منل.پُستي ټکټونه د شاهي او ثنار او دهغې وخت په مروجوسکو په بیه، په سپین کاغذ په کمزوري رنګ چاپ او دمکتوبونو او لیکونو له پاسه نصبول. دهغه وخت مشهور پُستي ټکټونه د زمري د سر په نامه یادیدل. او له نصبولو څخه مخکې یې یو کنج غوڅیده. دپُستې د انتقال لپاره له یومرکز څخه بل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکز ته ټاکلي وخت په پام کې نه وه نیول شوی. انتقالات د پُستې د ټاکلي حد تابع وو.

هغه دولتي مکتوبونه چې دفوري کلمه ور باندې لیکل شوې وه. فوق العاده پُسته ګڼل کېده د پُسته بردار په نوم یادیده، دغه پُسته پر اسپ سپاره استوونکي له خواچې چاپار په نوم یادیده، اصلي ځای ته لېږدول کېده.

د مکتوبونو ویش د ویشونکو مستخدمینو له خوا کېده چې د لیک رسوونکي په نوم یادیدل.

که کوم دولتي مکتوب چې به کوم بهرني هېواد ته استول کېده، دهغه استونه د ځانګړي قاصد له خواسرته رسیده.

پورتنیو اجراتو تر ۱۸۷۸م کال پورې دوام در لود ه. له ۱۸۹۲ م کال څخه وروسته یعنې د امیر عبد الرحمن خان د واکمنۍ په دوره کې د پُستې منظم کارونه رامنځته شول. په ۱۹۰۷م کال یعنې د امیرحبیب اله خان په دوره کې پُستې کارونو ښه پرمختګ وکړ. د پُسته خانو په شمېر اوپُستي کرښوکې زیاتوالی راغی. د دولتي مکتوبونو لپاره ځانګړي ټکټونه چاپ شول. په دې وخت کې د پُستې دفترونه د ډاکخانو په نوم یادیدل. یوه ډاکخانه په پېښور کې هم جوړه شوې وه. پُستي کارونه د امانیه په دوره کې ډېره پراختیا وموندله او د داخلې د وزارت په چوکاټ کې د پُست او تلګراف عمومي مدیریت جوړشو.

په۱۹۲۵م کال کې د کابل او مشرقي تر منځ د لومړي ځل لپاره د پُستی د حمل او نقل لپاره له موټر څخه ګټه واخېستل شوه او د تبادلې یو دفتر په تورخم کې هم جوړ شو . نور دفترونه په اسلام کلا، دایران په طیبات، د مزارشریف په تاشګذر، سپین بولدک او تور غنډۍ کې جوړ شول.

افغانستان په ۱۹۲۸ م کال کې د نړۍ د پُستي اتحادیې غړیتوب حاصل کړ او د پُست اداره د د پیلوماتیکو لارو دنړۍ د پُستي کنوانسیون د حکمونوسرته رسولوته ژمنه شوه. پُستي سیستم مخ په سمون شو.

په ۱۳۴۴ لمریز کال کې د مخابراتو ریاست د مخابراتو وزارت ته لوړ شو، دپُست د انتقال لپاره پُستي سرویس موټرونه د کابل څخه د تورخم او کندهار په لور په کار واچول شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افغانستان په پُسته کې پُستي قلمونه لکه مکتوبونه، پُست کارتونه،کوچنۍ بستې، چاپ شوي مواد، درندوپانې او پارسلونه شامل دي. ددې قلمونو تبادله د ځمکې او هواله لارې، د دننيو خدماتو سربېره، په نړيواله کچه د آريانا افغان هوايی شرکت لخوا سرته رسېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې دپُستې په سترو خدمتونوپخپلو منځوکې بحث وکړي. د خپل بحث پايلې دې د ډلې يو غړی خپلوټولګيوالو ته تشريح کړي. ښاغلی ښوونکی دې د بحث پايله د خپلومعلوماتوپه ور زياتولو را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ووایاست:

۱-د لومړي ځل لپاره پُستي کارونه د کوم پاچا په وخت کې مروج شول؟

۲-په پُستي خدمتونو کې کومې برخې شاملې دي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د امیر شیرعلي خان د حکومت په وخت کې د کابل په بالاحصارکې پُسته خانه د ۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰په نوم جوړه شوه.

۲- د امیر شیرعلي خان د حکومت په وخت کې بیرنۍ پُسته د اسپ په سپرلۍ چې د ۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰په نوم یادیده لېږدول کېده.

۳-د امیر حبیب اله خان د حکومت په دوره کې پُستي دفتر د په نوم یادیده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي دې دیو پارسل دپاسه لازمې لارښوونې ولیکي، چې د پُستې له لارې یو اروپایي هېواد ته په مصؤن ډول د پام وړ تن ته ورسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج – تیلیفون او مبایل

تیلیفون داسې وسیله ده چې غږ لیږې او نژدې سیموته انتقالوي.

په لسمې پیړۍ کې زیاتې اختراعګانې د ارتباطاتو او رسنیو په برخه کې را منځته شوی. لکه عکاسي ،سینما، چاپ اوداسې نور، چې د خلکو په ژوند کې یې ستر بدلون راووست. خو دپره مهمه اختراع تیلیفون او تلګراف وو. چې د چټکو ارتباطاتوڅخه یې له لیږې سیموسره را منځته کړه. تیلیفون له دوو کلمو څخه جوړ شوی دی. د Tele دویلو او phone د غږ په معنادی.

د هېواد لومړنۍ د تیلیفون دستګاه د مسي سیمي لین په واسطه د امیر حبیب اله خان او دهغه د ورور نصراله خان د استوګنې په ځای کې د یوکیلومتر په اوږدوالي فعالیت کاوه او بل لین یې د امیر د استوګنځي او دهغه وخت تر قوماندانۍ پورې او دریم لین یې د ارګ له دروازې څخه د بابر تر بن پورې غځیدلی و.

زمونږ په هېواد کې د تیلیفون لومړنۍ بطري لرونکې سویچبورډ چې د ۲۵ لینونو ظرفیت یې درلوده د امیر حبیب اله خان د واکمنۍ په دوره کې د ارګ په شمالي څلي (برج) کې جوړشو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د امان الله خان د پاچاهۍ په دوره کې په ۱۲۹۸لمریز کال کې یو (۵۰) لینه سوچبورډ د شاه دو شمشیره د پُسته خانې په ودانۍ کې نصب شو او ټیلیفوني اړیکي د مرکز او نورو ښارونو تر منځ جوړې شوې. په همدې ډول دهېواد پلازمینه د تلګراف په مرسته دلویو نړیوالو مرکزونو تر منځ وصل شوه.

په لومړي سرکې په دولتي دایرو کې له ټیلیفون څخه ګټه اخیستنه مروجه شوه، وروسته انفرادي اشخاصو هم وکولای شول د ولایت له مرکز څخه یو له بل سره خبرې وکړي او شخصي او تجارتي پیغامونه ولیږي.

له تیلیفون څخه ګټه اخیستنه دسیمي لین دغځېدنې اود لویو لارو په اوږدو کې د پایو په نصبولوسره ممکن شوه. لومړني ټیلیفون ځانګړې اندل در لوده چې دهغه په مرسته به له سویچبورډ (دخپرولود مرکز سره) او له هغه ځایه به د سویچبورډ د مسوولوکسانو (اپریتر) په مرسته دپام وړ ا رتباط را منځته کېده.

په ۱۳۲۲ لمریز کال کې د ۵۰۰۰ لینونو اتومات لومړنۍ دستګاه د المان د زیمنس له کمپنۍ څخه وپېرودل شوه او په کابل کې په کار واچول شوه او لومړنۍ ټیلیفوني مخابره د کابل اوپاریس ترمنځ ټینګه شوه. په همدې ډول د پاریس دترانزیت مرکزونو د افغانستان ټیلیفوني مخابره د نړۍ له نورو هېوادونو سره ټینګوله.

په ۱۳۴۰ لمریز کال کې د مخابرې ترانزیت له نورو مرکزونو سره د ډهلي،لندن او مسکو سره هم ټینګ شو، وروسته ټیلیفون په پرمختللي ډول دانالوګ اوډیجیټل په بڼه تبدیل شو ددې ټیلیفوني مرکزونو ولایتي او نړیوال اړیکې د ستلایټ (مصنوعي سپوږمکۍ) له لارې ټینګیږي.

موبایل:

موبایل په ۱۹۸۰ م کال کې د ارتباط وسیلې په توګه و پېژندل شو او په ۱۹۸۳م کال کې د امریکا دمتحده ایالتونو په شیکاګوکې د ټولو دګټې اخیستنې لپاره وړاندې شو. موبایل په کمزورو لندو څپو کار کوي چې پیغام د انتن پایګاه ته مخابره کوي اویایي اخلي. ګټه اخیستونکی کولای شي له هر ځای څخه ټیلیفون وکړي او یا پیغام تر لاسه کړي.

زمونږ په هېوادکې په وروستیو دیرش کلنو جګړو کې ټولې مخابراتي شبکې تر یوې اندازې اویا په بشپړ ډول ویجاړې شوې او آن داچې په وروستیو کلونو کې خلک دنړیوالې مخابرې لپاره ګاونډیو هېوادونو ته سفرکاوه. د افغانستان دغرني جوړښت په پام کې نیولو له مخې او دیوزیات شمیر مهاجرینو شتون په باند نیوهېوادونو کې، ارتباطاتو د جوړولوپه منظور لویې خصوصي کمپنۍ لکه افغان بیسیم او روشن په ۱۳۸۲لمریز کال کې M T N په ۱۳۸۴لمریز کال او اتصالات په ۱۳۸۵لمریز کال کې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیت پیل وکړ. نن ورځ په ټول هېواد کې په سلګونو زره ګډون کوونکي لري، چې کولای شي په ټول هېواد کې د اړوندو انتنونو او له هېواد څخه د باندې د ارتباطي سپوږمکیو په مرسته خپلې ټیلېفوني اړیکې جوړې کړي. زمونږ دهېواد ټیلېفوني کود ۰۰۹۳ دی.ددې کود په مرسته، له بهرنیوهېوادونو څخه هېواد ته دننه ټیلېفوني اړیکې ټینګیدلای شي.

له ټیلېفون څخه په ګټه اخېستنه اقتصادي اوتجارتي اړتیاوې او د خلکو ورځنۍ ستونزې په ډېرې چټکۍ او لږ وخت کې حل کېږي. دخلکو ترمنځ د تفاهم ډېره چټکه او ارزانه وسیله ګڼل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي اوهره ډله دې دټیلېفون د اهمیت په هکله پخپلومنځو کې بحث وکړي اود فعالیت پایلې دې د ډلې یو غړی خپلوټولګیوالوته وړاندې کړي. ښاغلی ښوونکی دی د فعالیت پایلې را ټولې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ووایاست:

۱-ټیلیفون په سوداګرۍ کې څه ارزښت لري توضیح یې کړئ؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-زموږ په هېواد کې لومړی ځل ټیلیفون.....د حکومت په وخت کې استعمال شو.

۲- زموږ په هېواد کې دموبایل لویې کمپنۍ له.....او.....څخه عبارت دي.

سم ځواب د(س)په توري او ناسم ځواب د(ن)په توري په نښه کړئ.

۱- په ۱۹ م پیړۍ کې د اړیکو په برخه کې با ارزښته اختراع ټیلیفون او تلګراف دی.

۲-زموږ په هېواد کې ټیلیفون څخه لومړی ځل د امان اله خان د پاچاهۍ په دوره کې ګټه واخیستل شوه.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په ورځني ټولنیز ژوند کې د ټیلیفون د اهمیت په هکله یوځوکربښي ولیکئ او دجغرافیې په را تلوونکي ساعت کې خپلوټولګیوالوته یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د: انټرنيټ،ايمل او فکس Internet, E–mail and Fax

له انټرنيټي خدماتو څخه څنګه ګټه اخيستلای شو؟

له انټرنيټ څخه ګټه اخيستنه،د انټرنيټي شبکې،کمپيوتر اوله هغې څخه د ګټې اخيستنې په طريقې پوهيدلو اړينه ده. انټرنيټ په ۱۹۸۳م کال کې رامنځته شو،د انټرنيټ د رامنځته کولو فکر د امريکا دمتحده ايالتونو د دفاع وزارت څخه پيل شو، چې په هغه وخت کې له انټرنيټ څخه د اطلاعاتو د تبادلې د باوري سيستم په عنوان ګټه اخيستل کيده. وروسته انټرنيټ دعلمي زده کړو دسرچينې او د څو رسنيو له يو ځای کيدو څخه را منځته شو.د ۱۳۶۹ لمريز کالونوپه لسيزه کې په ټوله نړۍ کې په ميليونونو رسنيو د انټرنيټ له نړيوالې شبکې سره ونښتې. انټرنيټ هغه وسيله ده چې د نويوعلمي او فني پرمختګونو د اندازه کولوتوان لري او هغې له بشپړيدولوسره مرسته کوي.

انټرنيټ له دوو کلمو Inter له International نړيوال او Net د Network له شبکې څخه اخيستل شوي دی.

انټرنيټ بې مثله نړيواله معلوماتي وسيله ده، هر څوک هر ډول معلومات چې غواړي له هغې څخه لاس ته راوړلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

انټرنېټ په حقيقت کې د سيستم ياشبکې نوم دی چې د نړۍ ټولې کمپيوټرې شبکې سره نښلوي.
د انټر نېټ لپاره ډېر پروګرامونه جوړ شوي دي او د جوړېدو په حال کې دي انټر نېټ د ايميل يا برېښنا ليک لويه سر چينه ده. څه موده مخکې يوازې پيغامونه د انټرنېټ له لارې استول کېدل. اوس ټيلېفون، تلويزيون، راډيو اونور موضوعات دهغې پرمخ راتلای شي.
زمونږ په هېواد کې انټرنېټي فعاليتونه د څوکمپنيو له لارې سرته رسېږي.
له انټرنېټ او ايميل څخه د جغرافيې په مضمون کې څه ګټه اخېستل کېږي؟
له نورو جغرافيه پوهانو سره داړيکوټينګول دايميل E mail له لارې سرته رسېږي. انټرنېټ ددې امکان برابر وي چې جغرافيه پوهان دنړۍ په بيلابيلو سيموکې خپلمنځې اړيکي ټينګې کړي او يودبل په نظرياتو پوه شي.
د ايميل يا برېښنالیک: په انټرنېټ کې کولای شو د خپل نظر وړ شخص سره دهغه دايميل ادرس په علاوه کولو اړيکې ټينګې کړو.له نوروڅخه مطالب لاس ته راوړو اويا علمي اطلاعات او داسې نور هغه ته واستوو.

انټرنېټ او جغرافيه:

مينه وال کولای شي چې د پام وړ جغرافيايي موضوعګانو دموندلو لپاره، اړونده انټرنېټي سايټونو ته ور ننوځي او د اړتياوړ اطلاعات لکه متن، عکسونه، نقشې او فلم لاس ته راوړي. نو موړي اطلاعات د پرنټر printer په مرسته چاپ او يا په کمپيوټر کې زېرمه او ثبت Save کړي.
د انټرنېټ ډېره لويه ګټه داده چې د هغه په مرسته ېېلا ېېلې مو ضوعګانې پلټلای شو. هريو زمونږ څخه کولای شي چې د جغرافيې د اړتيا وړ اصطلاح په ليکلو سره لکه اوقيانوس، نقشه،مهاجرت او داسی نور، په هغه صورت کې چې دسايټ فهرست اويا ادرس په واک کې ولرو اويا د څېړنې د وسيلې له لارې Search Engine دقيق معلومات لاس ته راوړو. د جغرافيې د پلټنې دسايټونو له جملې څخه کولای شو د Google, M SN, Amazon ,yahoo , Hot mail Gmail او داسې نورو نومونه واخلو.
ايا کله مو د فکس په مرسته پيغام استولي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتني عکس په غور وګورئ او ووايئ چې نوموړې دستګاه د اړيکو د ټينګولو له مخې څه اهميت لري؟

د فکس دستګاه په نړيوالو اړيکو کې مهم رول په غاړه لري. دغه دستګاه په څوثانيو کې استول شوي پيغامونه د ليکلي پيغام په توګه اخېستونکي ته د نړۍ هرې نقطې ته رسوي. د فکس دستګاه د فوتوکاپۍ ماشين سره ورته ده، خو په ټيليفون سنباله ده. دغه دستګاه د پيغام د استولو په وخت، پيغام په کلمو او کرښې په الکترونيکي نښو چې دانتقال وړوي تبديلوي. د پيغام اخېستونکي دستګاه، دغه لاس ته راغلې نښې په ليکلو نښوارووي او دقيقه نسخه د اصلي نسخې په څېر بهر ته راباسي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي. هره ډله دې د ايميل او انټرنېټ دموضوعګانو او ګټو په هکله پخپلو منځو کې بحث وکړي او د ډلې يو غړی دې د بحث پايله خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړي. همدارنګه ښاغلی ښوونکې دې د ډلې د فعاليت پايله دې را ټوله کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

۱-په لومړي ځل انټرنېټ په کوم هېواد کې په کارپېل وکړ او د څه لپاره ورځخه ګټه اخېستل کېده؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د انټرنېټ اصطلاح له دوه کلمو .....او ....څخه ترکیب شوې ده چې معنایې نړیواله شبکه ده.

۲-دجغرافیې دپلټنې سایټونه له.....،.....،.....، او داسې نورو څخه عبارت دي.

سم ځواب د (س) په توري او ناسم ځواب د (ن) په توري په نښه کړئ:

۱-په ۱۹۸۳ میلادي کال کې د اطلاعاتوپه میلیونونو رسنیو په ټوله نړۍ کې د انټرنېټ له شبکو سره وصل شوی.

۲- انټرنېټ له علمي او زده کړې له سر چینو او د ډېرو رسنیو د پیوستون څخه منځته را غلې دی.

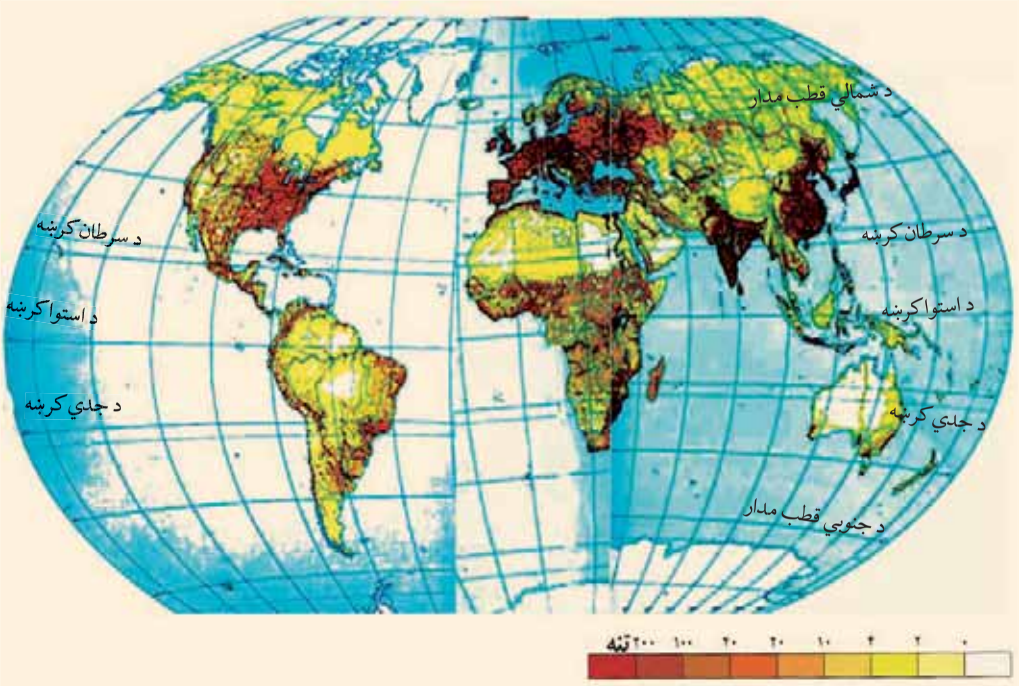
له ټولګي څخه بهر فعالیت:

زده کوونکي د انټرنېټ دامکاناتو په لرلو سره د جغرافیایي اصطلاحګانولکه اور غورځونې د فعالیت او ټوریسم په هکله دې معلومات راټول ثبت یا زېرمه کړي او خپلوټولګېوالو ته دې دجغرافیې په راتلونکي ساعت کې وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم څپرکی
نفوس او نژاد

۵-۱د نفوسو ویشل او ګڼوالی

په یوه کیلومتر مربع کې د نفوسوویش

أیا پوهېږئ چې په ځمکه کې نفوس په څه ډول ویشل شوی دی؟

د نفوسو د ویش پورتنۍ نقشه په غور ولولئ او ووایاست چې ډېر زیات او ډېرلږ نفوس د نړۍ په کومه برخه کې ځای پرځای شوی دی. ولې؟

د نفوسو ګڼوالی د ځمکې د سطحې په یوه واحده ساحه کې د اوسېدونکو خلکو شمېر څخه عبارت دی. د نفوسو د ګڼوالي د معلومولو لپاره باید د یوې سیمې نفوس د همغې سیمې په پراخوالي وویشل شي.

د نړۍ نفوس په ۲۰۱۰ میلادي کال کې ۶,۸ میلیاردو تنوته ورسید، چې د ځمکې پرمخ ژوند کوي. دغه نفوس په ټوله نړۍ کې په مساوي ډول نه دي ویشل شوی. یاپه بل عبارت اقلیمي شرایط د ځمکې جوړښت او نور اقتصادي، بشري او سیاسي لاملونه د نفوسو په تمرکز اغېز لري. لکه دښتي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سيمې(هغه تودې او سوځوونکي سيمې چې پوره اوبه هم ونه لري)، لوړې، نااواره سړې سيمې، د غرونو لړۍ، جبې، ګڼ او لنده بل ځنګلونه، استوايي توده او لنده بله هوا، قطبي سړه هوا، له سواحلو او د حمل اونقل له لارو څخه ليريوالی، د نفوسو ډېره لږه پاملرنه يې ځانته را اړولې ده. آن داچې په ځينو سيموکې د سلګونو کيلومترو په واټن لږې سيموکې هم د انسانانو نښې په سترګو نه ښکاري. په داسې حال کې چې د ځمکې په بله سيمه کې لکه: په ښو اقليمي شرايطو (معتدله آب او هوا او پوره باران)، مناسب جغرافيايي موقعيت، اوارو او ښېرازو ځمکو، پوره اوبولرونکوځمکو، د سيندونو او سمندرونو په غاړو، بندرونو، د صنايعو، کانونو او د ارتباطي لارو په شاو خواکې ډېر خلک استوګنه کوي، چې دځينو ځايونو په يوه کيلومتر مربع کې له زرو څخه زيات خلک ژوند کوي. په دې ترتيب په يوه سيمه کې د نفوسو استوګنه د فزيکي، اقتصادي سياسي او بشري لاملونو پايله ده. چې د دې لاملونو اغېزې په لنډه توګه بيانوو:

• **فزيکي عواملو اغزې**: لکه جغرافيايی موقعيت (عرض البلدونه)، لوړې سيمې، اقليمي شرايط، اوبه او داسې نور د ځمکې پرمخ دتل لپاره ليدلای شو، چې په مستقيم يا غېر مستقيم ډول دځمکې د منابعو څخه په ګټه اخيستنې باندې اغېزه لري. دغه لاملونه د نفوسو د زيات ګڼوالي او يا برعکس د يوې سيمې د نفوسو د کموالي لامل ګرځي.

• **د اقتصادي لاملونو اغېزې**: په طبيعی منابعو او بشري فعاليتونو متکي دي، چې له کانونو، اوبو، د خاورې له ډولونو، نباتاتو، حيواناتو، د پانګې په شتون او په نوې تکنالوژۍ، د کار په شرايطو، صنايعو او داسې نورو څخه عبارت دي، چې د نفوسو په ګڼوالي اغېزلري يعنې دصنعتي پراختيا او د نفوسود ځای پر ځای کيدنې تر منځ متقابل اړيکي شته دی. په هر ځای کې چې د صنعت او له هغې څخه وروسته د هغې پورې تړلي خدمتونه را منځته شي، نو زيات نفوس په هغې سيمې کې جذ بيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یادونې وړه چې تر ۱۸ مېلادي پېړۍ پورې کرنه او د هغې اړوند لاملونو(اوبو،خاورې، او اقلیم) د نفوسوپه استوګنې ټاکونکې اغیزه درلوده، لکه د مصر په هېواد کې د نیل د سیند وادي او داسې نور. زمور د هېواد اقتصاد تر اوسه پورې په کرنه ولاړ دی او د نفوسو ډېره زیاته برخه له همدې لارې ژوند کوي.

• د سیاسي لاملونو: په برخه کې د حکومت پرېکړې او د اداري مرکزونو له تشکیل څخه یادونه وکړو که چېرې دولت د هېواد ځینو سیموته د پرمختیایي پروګرامونو به برخه کې پانګې اچونې، د کارونو پیداکولو او یا خدماتي امکاناتو او روغتیایي فعالیتونو ته پاملرنه ونه کړي، د نفوسو ګڼوالی هلته لږ وي.

• بشري لاملونه: په پورتنیو موضوعاتوسر ببره لېږې پرتې سیمې، چې د حمل و نقل لارې او ارتباطي وسایل په لاس کې نه لري، خلک هلته په تیت او پرک ډول ژوند کوي.

د هغو لویو وچو دننه سیمې چې له سیندونو او سمندرنو څخه لېرې پرتې دي دساحلي سیمو پر تله لږ تجارتي امکانات لري، لږ نفوس پکې استوګنه کوي.

د پورتنیو لاملونو په پام کې نیولو سره د نړۍ ګڼ نفوسه سیمې Densely population region کولای شو په درې حوزو په نښه کړو:

۱ - لومړنۍ ګڼ نفوسه سیمه د آسیا د لویې وچې جنوبي سیمه (پاکستان، هند او بنګله دیش)، د جنوب ختیځې آسیا ځینې برخې (اندونیزیا) او ختیځه آسیا (د چین ختیځ، د کوریا ټاپو وزمه او جاپان) دي. د دې سیمې په هېوادونو کې په منځني ډول د نفوسو ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۱۰۰ تنوڅخه زیات دی. او په ځینو ځانګړو ځایونوکې په یوه کیلومتر مربع مساحت کې له ۱۵۰۰ تنوڅخه زیات دي. چې علت یې موسمي آب و هوا، د کرنې (د وریجو کرنې) ښه شرایط او د نفوسو طبیعي زیاتوالی دی.

۲ - دویمه ګڼ نفوسه سیمه د اروپا په لویه وچه کې د پانګوالۍ په دوره کې رامنځته شوې ده. د دې سیمې په ځینو هېوادونو کې د نفوسو منځنی ګڼوالی په یوه کیلومتر مربع پراخوالي کې له ۲۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه تر ۴۰۰ تنوته رسيږي. په همدې ډول په صنعتي سيموکې د نفوسوګڼوالي په يوه کيلومتر مربع مساحت کې له ۵۰۰ څخه تر ۱۰۰۰ تنو پورې رسيږي. چې ډيرزيات يې د سيندونو په غاړه، په بندرونو او د صنعتي مرکزونو په شاو خوا او د کرنې وړسيموکې ژوند کوي.

دريمه ګڼ نفوسه سيمه د امريکا د متحده ايالتونو د شمال ختيځې ځينې برخې (نيوانګلنډ، نيويارک، پنسلوانيا او د پنځه ګونو جهيلونو شاوخوا) او د کانادا جنوب ختيځ دی. چې د هغې لامل تجارتي او صنعتي فعاليتونه دي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکې دې، په مناسبو ډلو وويشل شي. پخپلو منځوکې د مشورې له مخې دي لاندني جدولونه کاپي او بشپړ کړي او د ډلې استازی دی خپلوټولګيوالوته وړاندې کړي.

موقعيت	د نفوسو د ميشته کيدلو لاملونه
د چين ولسي جمهوريت او د هند هېواد	
شمال لويديځه اروپا	
د امريکا د متحده ايالتونو شمال ختيځ او د کانادا جنوب ختيځ	
د همالیه غرونه	
د امازون ځنګلونه	
د ګرينلينډ ټاپو	

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاندې جدول کې د نفوسو منځنۍ ځای پرځای کیدنه د مالتا، بنګله دیش او استرالیا په هېوادونوکې محاسبه کړئ.

ګڼه	هېواد	د هېواد مساحت په کیلو متر مربع	نفوس	د نفوسو ګڼوالي په یوه کیلو متر مربع مساحت کې
۱	موناکو	۲	۳۲۲۷۰ تنه	۱۵۸٤٦,٥ تنه
۲	سنګاپور	٦٤۷	٤,۳٥۳,۸۹۳ تنه	٦۷۲۹,۳ تنه
۳	مالتا	۳۱٦	۳۹٦,۸٥۱ تنه	
٤	بحرین	٦٦۸	٦۷۷,۸۸٦ تنه	۱۰۱٤ تنه
٥	بنګله دیش	۱٤۷٥۷۰	۱٤۱,۳٤۰,٤۷٦ تنه	
٦	مغولستان	۱,٥٦٥,۰۰۰	۲,۷٥۱,۳۱٤ تنه	۱,۷ تنه
۷	استرالیا	۷,٦۸٦,۸٥۰	۱۹,۹۱۳,۱٤٤ تنه	
۸	کانادا	۹,۹۷۰,٦۱۰	۳۲,٥۰۷,۸۷٤ تنه	۲/۳ تنه

پوښتنې:

لنډځواب ووایاست:

۱. د آسیا د جنوب اوجنوب ختیځو هېوادونو د نفوسو د ګڼوالي لامل بیان کړئ.

۲. د اروپا په شمال لویدیځ کې د اروپا د نورو سیمو په نسبت ولې ګڼ نفوسه سیمې منځته راغلي دي.

۳. د شمالي امریکا کومې سیمې ګڼ نفوسه دي، لامل یې بیان کړئ؟

۴. د آسیا د ډېرګڼ نفوسه هېوادونو نومونه واخلئ.

۵. د نړۍ په ټولو برخوکې ولي نفوس په مساوي ډول نه دی ویشل شوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. کوم سیاسي لاملونه د نفوسو په ګڼوالي زیات اغېزلري څرنګه؟

۷. آیا بشري عوامل هم کولای شي د نفوسو پرځای پرځای کیدنی اغېز وکړي؟څرنګه؟

سم ځواب په نښه کړئ.

۱- کوم طبیعي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دګڼوالي سبب کېږي؟

الف: مناسب اقلیمي شرایط او اوبه

ب: لوړې او سړې قطبي سیمې

ج: ګڼ او لنده بل استوایي ځنګلونه

د: ټول ځوابونه سم دي

۲- کوم اقتصادي لاملونه په یوه سیمه کې د نفوسو دګڼوالي سبب ګرځي؟

الف: ابتدایي کرنه

ب: په صنایع کې پانګه اچونه

ج: د پرمختیایي پلانو نو تطبیق

د: ټول ځوابونه سم دي

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې پوښتنې ته ځواب ووایاست او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړئ.

که چېرې ستاسې ټولګي ۶ مترہ اوږد والی او ۴ مترہ سور ولري او د زده کوونکوشمېر ۶۰ تنه وي، تاسې مهرباني وکړئ د ټولګي په یوه متر مربع کې د نفوسوګڼوالي محاسبه کړئ.

ستاسې له نظره د ټولګي د زده کوونکو مناسب شمېر باید څو تنه وي. ولي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست:

۲,۵ په نړۍ کې د نفوسو د زیاتوالي لړۍ والي ستونزې

د نفوسو موضوع د پراختیا له مخې د دوو جلا موضوعاتو تر عنوان لاندې لوستل کېږي.

۱- د نړۍ په هېوادونو کې د نفوسو زیاتوالی:

د نړۍ نفوس په ډېره چټکۍ زیاتېږي، ځکه چې زېږونه Birth Rate له مړینې Death Rate څخه زیات دي.

د شلمې پېړۍ په پېل کې دغه د نفوسو زیاتوالی په کال کې ۱۰ میلیونه، دهمدې پېړۍ په نیمایي کې په کال کې ۳۵- ۴۰ میلیونو پورې او اوس له ۶۰ څخه تر ۶۵ میلیونو تنو پورې په کال کې زیاتېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملګرو ملتونو د احصايې له مخې د نړۍ نفوس

(اضافي معلومات)

کال	د ځمکې ټول نفوس
۱۹۰۰ ميلادي	۱,۶۱۷ ميلياړده تنه
// ۱۹۴۰	۲,۲۵۲ ميلياړده تنه
// ۱۹۶۰	۲,۹۸۲ ميلياړده تنه
// ۱۹۷۰	۳,۶۱۰ مليارده تنه
/۱۹۷۹	۴,۳۳۶ ميلياړده تنه
//۲۰۰۸	۶,۶۰۰ ميلياړده تنه
// ۲۰۱۰	۶,۸ ميلياړده تنه

له پاسني جدول له مطالعې څخه دې نتيجې ته رسيږو چې د نړۍ نفوس په وروستيو تقريباً ۵۰ کلونو کې په دېره چټکۍ زيات شوی دی.

د نفوسو دغه زياتوالی په دوه لاملونو پورې اړه لري:

- د نفوسو طبيعي زياتوالی.
- د نفوسو ميخانيکي زياتوالی.

الف: د نفوسو طبيعی زياتوالی: Natural Tncreasre

د نفوسو دغه زياتوالی د زېږونونو په زياتوالي او د مړينې په کموالي پورې اړه لري. د مثال په ډول که په يوه هېواد کې زېږونه په زرو کې ۴۰ وي او مړينه په زروکې ۲۰ وي د نفوسو زياتوالی به ډېر زيات وي.

د نفوسو زياتوالی په ډېرو لاملونو پورې اړه لري، چې ډېر زيات مهم يې په يوه هېواد کې ټولنيز اقتصادي او کلتوري لاملونه دي. په تيره بيا وقايوي او معالجوي طب وده او پرمختيا د نفوسو په زياتوالي ډېره اغېزلري. چې له يوه پلوه د مړيني د کموالي سبب ګرځي او له بله پلوه منځني عمر اوږدېږي. خو دنفوسو دغه زياتوالی د نړۍ په ټولو هېوادونو کې په يو ډول نه دی. موږ کولای شو چې دغه ټول په دوه برخو وويشو: لومړی ډول د شمالي امريکا او اروپا پانګه والو هېوادونو او د چين او روسيې ځانګړتيا ده.د هغو خصوصيات ډېره لږه زېږونه چې نورهم دکمښت په حال کې دي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاملونه يي په لاندې ډول دي:

۱ - په پرمختللو هېوادونو کې ښاري نفوس اکثريت لري. ښکاره ده چې زېږونه په ښاري کورنيو کې له کليوالي کورنيو څخه لږ وي.

۲ - په دې هېوادونو کې ښځې ټولنيزو کارونوته جلب او جذب شوي دي. معمولاً هغه ښځې چې له کور څخه د باندې کارونه لري، نسبت هغو ښځو ته چې کار نه کوي د ماشومانو شمېرې لږ وي.

په پرمختللو هېوادونو کې د زېږيدنو او مړينو دواړو شمېرلږ وي. د نفوسو طبيعي زياتوالی ۰,۵ - ۱ سلنه يا په زرو کې له ۵- ۱۰ پورې وي. کله يې اندازه له دې څخه هم کمه وي. دغه لږ زياتوالی د پرامختللو هېوادونو ځانګړتيا ده.

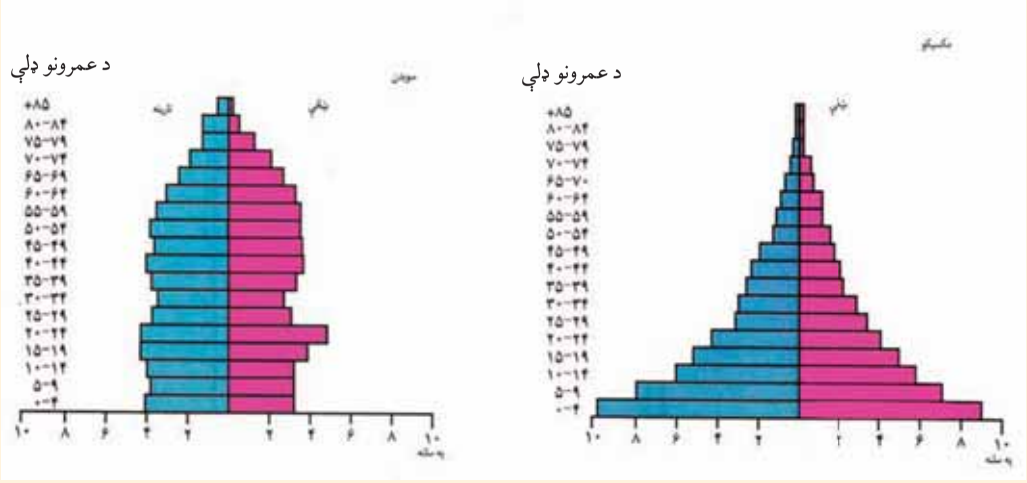
دويم ډول زياتوالی د مخ پر ودې هېوادونو ځانګړتيا ده لکه آسيايي، افريقايي او د لاتيني امريکا هېوادونه، چې هغه د زيات زېږونونو څخه عبارت دی، چې په لاندې لاملونو پورې اړه لري:

د اقتصادي ودې ډېره ټېټه سطح، د ميکانېزه (ماشيني) کرنې نه شتون، بيسوادي د اکثريت خلکو له پاره د حفظ الصحې نشتوالی، په ټولنه کې د عنعنوي فرهنګ څخه د ښځو پيروي کول او د هغوی له وخت څخه مخکې نکاح او داسې نور.

په آسيايي، افريقايي او د لاتيني امريکا په هېوادونو کې د روغتيايي خدماتو د سمون په پايله کې په مړينه کې کمښت راغلی دی، نو همدغه لامل ددې سبب شوی دی چې د نفوسو زياتوالی زيات شي. له زيات زېږونونو سره جوخت د نفوسو طبيعي زياتوالي چټکوالی مومي چې د نفوسو دغه زياتوالی له ۲ څخه تر ۳ سلنه پورې د تغير په حال کې دی. چې په هرو زرو تنوکې له ۲۰ څخه تر ۳۰ پورې زياتوالی مومي. دغه زياتوالی زياتره د وروسته پاتې ټولنو او هېوادونو ځانګړتيا ده.

د پرمختللو صنعتي هېوادونو او مخ پر ودې هېوادونو د نفوسو د ودې د مقايسې لپاره د عمر هرم په راتلونکي مخ کې وګورئ. د عمر په هرم کې افقي کرښې د نفوسو شمېر په سلنو او په عمودي کرښو باندې د نارينه او ښځينه شمېر په مختلفو عمرونو ښودل کېږي ماشومان او نوي ځوانان (له صفر څخه تر ۱۸کلنۍ) او سپين ږيري (له ۶۵کلنۍ څخه د زيات عمر خاوندان) معمولاً اقتصادي فعال نفوس نه ګڼل کېږي. لويان (له ۱۵ - ۶۵کلنۍ پورې) اصلي توليدوونکي او اقتصادي فعاله ډله ګڼل کېږي. دنړۍ په بيلا بيلو برخو کې د عمر هرمونه سره توپير لري مخ پرودې هېوادونو لکه مکسيکو کې د هرم قاعده لويه وي يعنې په هرو ۱۰۰ تنوکې زيات نفوس له ۰- ۱۵کلنۍ پورې وي. د غه هېواد ځوان نفوس لري. هغه هېوادونه چې ډېر زيات ځوان نفوس لري، نو بايد د ځوانانو اړتياوو د پوره کولو له پاره په تيره بيا د ښوونې او روزنې، د هغوي لپاره د کار په پيدا کولو کې پانګه واچوي. په پرمختللو صنعتي هېوادو لکه سويډن کې زېږونونه او مړينه دواړه کم دي او ژوند ته زيات هيله من دي. په دې هېواد کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرم قاعده کوچنۍ ده او فعال اقتصادي نفوس زيات دی، خو نفوس ورو ورو د سپين ږيرتوب په لور پرمخ ځي.

دغه شميرنه بايد ديوه کال په اوږدو کې ترسره شي، پايله يې په سلنه اعلان شي. کله چې زيږېد له مړيني څخه زياته وي، د نفوسو طبيعي زياتوالی شتون لري.

$$\text{د نفوس طبيعی زياتوالی} = \frac{\text{د ژيږونونو شمير} - \text{د مړينې شمير}}{\text{ټول نفوس}}$$

ب: د نفوسو ميخانيکي زياتوالی:

د نفوسود طبيعي زياتوالي سره يوځای د نفوسو ميخانيکی خو ځښت يعنې مهاجرتونه هم د نفوسو په زياتوالي کې د پاملرنې وړ اغيز لري.

په هېواد کې دننه مهاجرتونه يوازې د نفوسو د بيا ځای پرځای کيدنې سبب ګرځي او د هېواد نفوس تغير نه کوي، خو له هېواد څخه د باندې مهاجرتونه د نفوسو په شمېر باندې اغيز لري. که چېرې هېواد ته له باندې څخه مهاجرتونه له هېواد څخه بهرته مهاجرتونوپه نسبت زيات وي د نفوسو ميخانيکي زياتوالی را منځته کېږي. او برعکس يې د نفوس د کمښت سبب ګرځي. د يوه هېواد د نفوسو په مطلقې ودې کې بايد له زيږيدنو او مړينو سر ببره مهاجرتونه هم وشمېرل شي.

د نفوسو مطلقه وده = (د ژيږونونو شمېر – د مړينې شمېر) + هېواد ته له باندې څخه مهاجرت.

د نفوسو مطلقه وده = (د ژيږونونو شمېر – د مړينې شمېر) – له هېواد څخه نورو هېوادونوته مهاجرت،

د نفوسو ډېره زياته طبيعي او ميخانيکي وده د اضافي نفوسو over popalation مسأله رامنځته

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي.د اضافي نفوسو اصطلاح هغه وخت رامنځته کېږي او استعمالېږي چې په يوه سيمه کې د منابعو له شتو امکاناتو څخه زيات نفوس استوګنه ولري او يا له ټاکلو ټولنيزو هدفونو څخه زيات وي. کله هم ښايي نفوس مناسب وي، خو نامناسب ويش رواج ولري. په ځينو مآخذونو کې د مناسبو نفوسو اصطلاح کارول شوي ده. خو دغه اصطلاح هم کوم ټاکلي تعريف نه لري. اضافي نفوس نسبي اصطلاح ده چې په سيمه کې له منابعو څخه ګټې اخېستنې په اندازې پورې اړه لري. د مثال په ډول پرمختللي هېوادونه له مخ پر ودې هېوادونو څخه له همدې موجوده منابعو څخه د خلکو له پاره ښه کار او زيات امکانات برابر کړي دي. نوله همدې امله د اضافي نفوسو مطالعه د تکنالوژۍ د پرمختګ په سويې پورې اړه لري.

په پاي کې ويلاي شو چې د نفوسو چټکه وده او د زېږونونو زياتوالی د وروسته پاتې هېوادونو ځانګړتيا ده. د نفوسو دغه طبيعي زياتوالی اقتصادي بودجه محدود وي او فشار پرې زياتوي او کارونه په ټپه دروي.

په پخوانيو وختونو کې صحي خدماتو زياته پراختيا نه وه کړې قحطي، ناروغي او جګړې د نفوسو د محدود ولو لاملونه وو. خو نن ورځ نفوس په سرسام اور ډول زيات شوی دي او وروسته پاتې هېوادونه چې له لوږې، ناروغيو او بيکارۍ سره لاس په ګريوان دي. دغه بيکاري د بيوزلۍ او بېوزلي د فقر او يا غير قانوني مهاجرتونو سبب ګرځي.

ټولنپوهان دغې زيات زياتوالي ته د نفوسو چاودنه وايي او ټولنې ته يې زيات خطر بولي. د نړۍ ټول نفوس چې په ۲۰۱۰م کال کې ۶,۸ ميلياردە وو. په ۲۰۵۰ ميلادي کال کې به ۹ ميلياردو او په ۲۱۵۰ ميلادي کال کې د اټکل له مخې ۱۱ ميلياردوته د رسيدو وړاند وينه شوې ده چې که کنترول نه شي نو نړۍ به له فاجعې سره مخامخ کړي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او لاندې جدول دي کاپي او بشپړ کړي او هغه پوښتنه چې له جدول څخه لاندې ليکل شوي دي، ځوابونه ووايي او د ډلې استازي دی هغه خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادونه	د نفوسو ګڼوالی په يوه کيلومتر مربع ساحه کې	زېږونونه په ۱۰۰۰ تنوکې	مړينه په زرو تنوکې	طبيعي زياتوالی په زرو تنوکې	د نفوسو وده په سلنه
برازيل	۱۸ تنه	۲۶	۸	۱۸	۱،۸
ايتوپي(حبشه)	۴۷ تنه	۴۹	۱۹		
جاپان	۲۳۰ تنه	۱۲	۸	۴	۰،۴
عربستان سعودی	۸ تنه	۳۶	۵		
ألمان	۲۲۹ تنه	۱۱	۱۲		
کنيا	۴۷ تنه	۴۳	۱۰	۳۳	۳،۳
د امريکا متحده ايالتونه	۲۳۹ تنه	۱۴	۹		
فرانسه	۱۰۶ تنه	۱۳	۱۰		
بنګله ديش	۷۹۱ تنه	۴۱	۱۴		

الف: د هغو هېوادونو د نفوسو طبيعي وده چې معلومه نه ده محاسبه کړئ.

ب: د ټولو هېوادونو طبيعي وده په سلوکې محاسبه کړئ.

ج: آيا کوم شئ چې هېوادونه د نفوسو د لږې او زياتې ودې له مخې و ويشئ. دغه کار څرنګه کيداى شي؟

پوښتنې:

۱- مخ پر وړ دې هېوادونو کې کوم لاملونه د نفوسو د چټکې طبيعي ودې سبب ګرځي؟

۲- د نړۍ په پرمختللو هېوادونو کې کوم لاملونه د ورو ودې باعث ګرځي؟

۳- په يوه هېواد کې کوم لاملونه د اضافي نفوس د ودې سبب ګرځي؟

۴- د اضافي نفوسو اصطلاح هدف څه دې، څرګنده يې کړئ؟

۵- د ټولنې دعمر په جوړښت او ترکيب کې د طبيعي نفوسو چټکه وده په څه ډول ده واضح يي کړئ؟

۶- په هغو هېوادونو کې چې د نفوسو وده يې ورو ده د ټولنې دعمر جوړښت په څه ډول دی توضيح يي کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

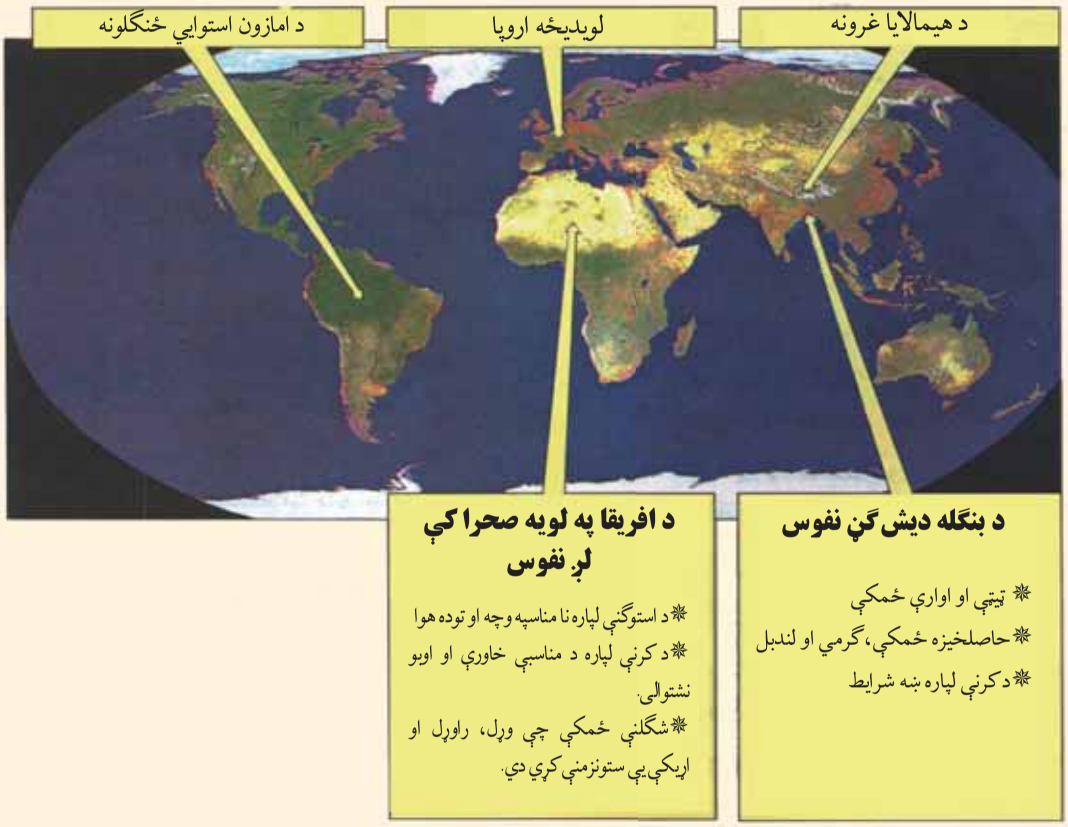
لاندې پوښتنوته ځواب برابر کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړئ.

آيا زمور د هېواد نفوس په چټکی زياتيږي؟ که چېرې دغه نفوس په همدې ډول زيات شي، څه ستونزې به رامنځته کړي؟ څرنګه کولای شو د نفوسو د زياتوالی مخنيوی وکړو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږويشتم لوست:

د نړۍ په ځينو هېوادونو کې د فعال اقتصادي نفوسو دلږوالي ستونزې.

تاسې په تير لوست کې د اضافي نفوسو په باره کې معلومات حاصل کړل. اوس د نفوسو د کمښت ستونزې مطالعه کوو. د نفوسو کنترول په هغو هېوادونو کې چې په هغې کې اضافي نفوس شتون ولري، ګټور کاردي. خو په يو شمېر نورو هېودونو کې، د نفوسو د کنترول له مخې د زېږونونو شمېر له مړيني څخه لږ دي. همدغه لامل سبب کېږي چې د بوډاګانو نفوس چې عمر يې له ۶۵ کلنۍ څخه زيات وي يا متقاعد او د ناتوانو خلکوشمېر زياتېږي. په دې صورت کې صنايع د بشري قوې له کمښت سره مخامخ کېږي او د صنايعو پرمختګ محدوديږي. په پای کې په ټولنه کې له موجوده بشري استعدادونو څخه په ټولنه کې په ګټوره توګه ګټه نه اخيستل کېږي دغه حالت په هغو هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو په کمښت De

(c) ketabton.com: The Digital Library

population اخته وي(۱۸ څخه تر ۶۵ کلنی)، لیدل کېږي. او د شتو صنایعو او منابعو په کار اچولولپاره اقتصادي فعالو نفوسو ته اړتیا لري. نو مجبوراً باید دغه اړتیاد زېږونو د هڅونې (د مثال په ډول اروپایي هېوادونو کې چې د فعال اقتصادي نفوسو له کمښت سره مخامخ دي معمولاً د کورنیو د هڅونې، د جایزو په ډالۍ کولو او یا کورنۍ د کار او ژوندانه د وسایلو او دماشومانو د ساتنې د ځانګړو اسانتیاوو په پام کې نیولو له مخې هڅول کېږي). یا هېوادته د بهرنیو مهاجرینو په جلبولو سره دغه ستونزه حلوي.

په پای کې ویلای شو چې اضافي نفوس او کم نفوس دواړه حالتونه هېواد ته ستونزې پېښوي. یوتن انګلیسي ټولنپوه د مالتوس په نوم باور درلوده چې د ځمکې سر چینې د نفوسو د اړتیاوو په نسبت چې هره لحظه شمېرېې مخ په زیاتیدو دی، محدودې دي. کورنۍباید د زېږونونو د محدود ولو له لارې کنترول شي. له دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته د نفوسو دغه بېساري زیاتوالی د نړۍ د اقتصادي ستونزو $\frac{۲}{۳}$ برخې جوړوي. د ۱۹۵۰ میلادي کلونو په لسیزه کې پرمختللو هېوادونو، مخ پر ودې هېوادونوته د اقتصادي او فرهنګي پرمختګ له پاره د کورنیو د محدودولو وړاندیز وکړ. هند لومړنی هېواد و چې د کورنیود محدودولو له پالیسۍ سره یې په ۱۹۵۲ میلادي کال کې موافقه وکړه وروسته دغه پالیسي د چین او د مصر په هېواد کې هم پلې شوه. د چین هېواد په دې برخه کې زیات بریالیتوبونه په برخه شول. د نفوسو د زیاتوالی ضریب چې ۱۹۵۵ میلادی کال کې ۴ سلنه و په ۱۹۹۶ میلادی کال کې ۱,۷ سلنې ته راښکته شو، چې دهغې له مخې هرې چینایي کورنۍ ته له یوه ماشوم څخه زیات ماشوما ن منع شول. په داسې حال کې چې په هند کې د نفوسو د زیاتوالي ضریب له ۲،۶ - ۳،۹ سلنه دی.

د مالتوس د نظریې برخلاف ځینې ټولنپوهان باور لري چې زیات نفوس د تولیداتو د زیاتوالي او د اقتصادي ودې سبب ګرځي، نو د نفوسو د زیاتوالي موضوع باید ازاده پرېښودل شي. له همدې امله یو شمېر هېوادونه د کورنیو له محدودولو سره مخالفت کوي او ګڼ نفوسه کورنۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅوي. دغه پاليسي په ۱۹۳۰ ميلادي کال کې په نازي آلمان کې پلې شوې وه.
همدارنګه بلجيم، سويډن، انګليستان او فرانسې کې هم په ټولټاکو وختونوکې يې پلويان درلودل. ددريمې نړۍ په ځينوهېوادونوکې له خپلواکۍ وروسته د بزګرانو او کارګرانو د زياتوالي لپاره او په خارجيانو باندې نه تکيه کول، د نفوسو د زياتوالي له پاليسي څخه پلوي کوله. په پاي کې ويلای شو، په هغو شرايطو کې چې د لګښت وړ منابع او د نفوسو اندازه يوله بل سره متناسبه نه وي او د مصرف کوونکو فشار له اندازې څخه زيات وي ويلای شو چې په منابعو فشار شته که د نفوسو د زياتوالي ضريب کم نه شي دغه فشار نور هم زياتيږي. ياپه بل عبارت که چېرې د يوه هېواد د اقتصادي ودې پلان د نفوسو د زياتوالي سره متناسب نه وي اقتصادي او ټولنيزې ستونزې را منځته کوي . د نفوسو لږوالی هم د اقتصادي ودې د رکود سبب ګرځي او د صنايعو دنه پرمختګ سبب کېږي او د يوه هېواد د وروسته پاتې کيدو لامل ګرځي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشي. هره ډله دې په لاندې موضوعاتو پخپلو منځوکې بحث وکړي او د فعاليت پايله دې، د ډلې استازې خپلو ټولګيالو ته وړاندې کړي.

آيا زمونږ د هېواد منابع د هېواد د نفوسو اړتياوو ته ځواب ويلای شي يا نه؟

که چېرې د هېواد اړتياوو ته ځواب ويلای شي، ولې زمونږ خلک بېوزلي او بيکاره دی اوبهرنيو هېوادونو ته مها جرت کولو ته اړکېږي په دې برخه کې پخپلو منځوکې بحث وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و وایاست

۱- ولې مخ پر ودې زیاتو هېوادونو کې د کورنیو په محدود ولو ټینګار کېږي؟

۲- د کورنیو محدود ول څه پایلې لري؟

۳- د کورنیو محدود ول په کومو هېوادونو کې اغېزمن دي؟

٤-ولې ځینې هېوادونه د کورنیو د محدودولو مخالف دي؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

لاندې موضوع تحلیل کړئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټولګیوالوته وړاندې کړئ.

اضافي نفوس په یوه هېواد کې د کومو ستونزو سبب ګرځي. د هغې لپاره د حل کومه لاره وړاندې کوئ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۵ مهاجرتونه او د هغو لاملونه

مهاجرت څه ته وايي او څو ډوله مهاجرتونه پېژنئ؟

مهاجر يا Immigrount هغه چا ته ويل کېږي چې د استوګنې ځاي ته بدلون ورکړي او د يوه ادراي واحد څخه بل اداري واحد ته نقل مکان شوی وي. مهاجرتونه د انسان د تاريخ په اوږدوکې سرته رسيدلي او بيلا بيل ډولونه لري، چې ځينې په هيواد کې د ننه کېږي، لکه کليوال چې ښارونو، صنعتي سيمو او نووکرنيزو ځمکو ته مهاجر کيږي او داسې نور. ځينې نور له نړيوالو سرحد ونو څخه تير يږي او بهرنی مهاجرت بلل کيږي.

دغه مهاجرتونه په ښلا بيلو هيواد ونو کې په ښلا بيله اندازه پلي شوي دي. نوموړي زياتره مهاجرتونه اختياري مهاجرتونه دي چې پخپله خوښه د زياتې اجورې اوښه ژوند له پاره کېږي.

خو اجباري مهاجرتونه هم کېږي چې خلک د سياسي او نظامي شخړو په سبب مهاجرت ته اړ شي.هغه څوک چې په هيواد کې د ننه نقل مکان کوي په هيواد کې د ننه د بيځايه شوي په نوم يادېږي.د ملګرو ملتونو د ارقامو له مخې شميرې په ۱۳۸۷ لمريزکال کې ۲۴ ميليونه وو او هغه خلک چې له نړيوالو سرحد ونو څخه اوړي دپناه اخيستو ونکو په نوم يادېږي. لکه فلسطينيانوچې په عربي هيواد ونو کې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانانو په ګاونډیو اود نړۍ په نورو هیواد ونو کې پناه اخیستي ده د هغو پناه اخیستونکوټول شمېر ۱۶ میلیونو ته رسیږي چې افغانان هم په کې شامل دي. ځینې نوموړي مهاجرتونه لنډ مهاله دي چې لومړني ځای ته د بېر ته راګرځیدو نیت لري. لکه زمونږ د هیواد کوچیان چې د آب وهوا،څړځایونو د او دموسم د تغیرله مخې بیا بېرته لومړني ځای ته راګرځي. دایمی مهاجرتونه هم شته چې لومړني ځای ته د راګر ځیدو نیت نه لري.

مهاجرتونه بیلا بیل لاملونه لري، چې کولای شو د هغې ځینې برخې دلته یادې کړو:

۱. طبیعي لاملونه: طبیعي لاملونه هم د مهاجرت سبب ګرځي لکه په سیمه کې د اوبو کمښت د آب و هوا د شرایطو خرابتیا، د خاورې کمزورتیا یا طبیعي آفتونه لکه زلزله، سیلابونه، سمندري طوفانونه، وچکالي او داسې نور.

۲. اقتصادي لاملونه: اقتصادي لاملونه د مهاجرت بنسټیز لامل دي، اوس دغه مهاجرت دمخ پر ودې هیواد ونو ځانګړ تیاده. ځکه په دې هیواد ونو کې د کلیو او ښارونو ترمنځ ډیره نا برابري ده. په داسي حال کې چې په پر مختللو هیواد ونوکې د کلیوالو ژوند په ډیره چټکۍ سره ښاري ژوند ته نژدې شوي دي. برعکس په دې هیواد ونوکې ښاري خلک مینه لري چې له ښارځخه د ښار څنډو او کلیوته مهاجرت وکړي، چې په پاکه هوا او چاپیریال کې په ارامه ژوند وکړي.

مخ پرودې هیواد ونو کې ددې مهاجرت اصلي لامل اقتصادي دی. د کلیوالولږ عایدات یوازې لومړنۍ اړتیاوې پوره کوي نو نشي کولای چې په کلیو کې اقتصادي فعالیت پرمخ بوځي. له بلې خوا د نفوسو طبیعي ودې له مخې په کلیو کې ځمکه او اوبه د ټولو اوسیدونکو د اقتصادي فعالیت له پاره کافي نه دي. دکرنې ماشیني کیدل هم د یو زیات شمېر بزګرانو د بیکارۍ سبب ګرځي او مهاجرت ته اړکیږي.

دغه مهاجرین چې زیاتره یې ځوانان دي او په ښارکې خپله دنده له بزګرۍ ځخه په غیر بزګري کار ونو بدلوي په ښارونو کې دغه مهاجرین هغه دندې چې لاس ته یې را وړی هم ناکافي دي. ځکه هغوي ماهر کارکو ونکي نه دي، نو په هغو کارونو لاس پورې کوي چې سطح یې ټیټه او عایدیې لږ وي لکه: لاسي خرڅلاو او شاقه فزیکي کارونه او داسي نور. نوپه پای کې په لومړني استوګنځي کې او هغه ځای ته چې د ژوندانه لپاره یې ورته سترګې نیولي وي د نفوسو په زیاتوالي اوکمښت، د نفوسو د عمر په ترکیب، د کار قوه،بیکارۍ مزدورۍ، همدارنګه فرهنګ، او ژبه اغیزه کوي.

د اقتصادي مهاجرتونو بل ډول دکر نېزې ځمکې په پر اختیا، د اوبو لګولو په نویو پروژو، صنعتي سیمو د کانونو په را ا یستلو او تجارتي فعالیتونو او یا برعکس د کورنیو عاید کموالي، بیکاري، د کار خانو تعطیل په سبب منځته راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. سیاسي مهاجرت: دغه اصطلاح زیا تره د سیاسي پناه اخیستو نکو له پاره کارول کېږي. هغه چاته اطلاق کېږي،چې د بیلا بیلو لا ملونه له مخې لکه جګړې، دهشت،سیاسي تعقیب، مذهبی عقایدو، د ټولنیزو ډ لود اړیکو او هغه قومي اقلیتونه چې اصلي هېواد ونه یې پرې ایښي دي او له بل هېواد څخه یي د پناه اخیستنې غو ښتنه کړي وي لکه افغاني پناه اخیستونکي چې له ۱۳۵۷ لمریز کا ل ځخه وروسته پې ګاونډیو او د نړي هیواد ونو ته مهاجرت کړی دی اویا د بو سني اوهرزه ګوني د پخوانی(یو ګوسلاویا) پناه اخېستونکي او په افریقاکې د رونډا د کمپ پناه اخیستونکي او د سوډان د داد فور پناه اخیستونکي او داسې نور. په جینوا کي د ۱۹۵۱ میلادي کال د کنو انسیون پریکړې، د پناه اخیستونکو د حالت په هکله او د هغو حقونو څخه د دفاع له پاره په یو مهم سند بدل شوي دی. د پناه اخسېتونکي او یا د پناه اخېستنې د غوښتنې اصطلاح هغه چاته ویل کېږي چې په اصلي هیواد کې د عقیدتي فعالیت(ایډیالوژیکي او سیاسي)، نژاد، ژبې، ملیت اوقوم له مخې د تعقیب لاندې وي او یا عملاً (روحي او فزیکي) زندان او مړینې شکنجې خطر لاندې وي.

د اقتصادي او سیاسي مهاجرینو ترمنځ ګډټکي یوازې له وطن څخه جلا توب اوبېوزلي ده. د اقتصاد له مخې مهاجرت، مهاجر وپخپله منلی دی او د خپلې اقتصادي بڼې په ښه والي پسې ګرځي. په داسې حال کې دو یم یي (سیاسي مهاجر) ځان قرباني بولي، سره له دي چې په ارامه او مطمینه فضا کې ژوند کوي.

۴- مذهبي مهاجرتونه: دغه ډول مهاجر تونه په مذهبي او نورو ټولنیزو او فرهنګي مسایلو باندې د قیوداتو او محدود یتونود وضع کولو له مخې کېږي. د دې ښه مثال په ۱۹۴۷ میلادي کال کي په هندوستان او پاکستان باندې د هند د لویې نیمې وچې ویش و چې دهغه په پایکې په میلیونو د هند و مذهب د پېروانو کورنۍ له پاکستان څخه هند ته او په مقابل کې په میلیونونو مسلمانې کورنیو له هند څخه پاکستان ته پخپله خوښه مهاجرت وکړ.په لنډه توګه ویلای شو، هغه لاملونه چې د مهاجرت سبب ګرځي هغه له اقتصادي، بیکاري، طبیعي افتونو، سیاسي، مذهبي، فرهنګي او نور لاملونو څخه عبارت دی.

هغه لاملونه چې د مهاجرینود جذب او هڅونې سبب ګرځي عبارت دي د ښه ژوندانه له امکا ناتو څخه، ښه ښوونه او روزنه، داستوګنې ښه ځای او په کورنیو پورې تړاو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو وويشئ. په لاندې موضوع عګانو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د مباحثې پايلې دې د ډلې استازي ټولګيوالوته وړاندې کړئ.

۱. په هيواد کې د ننه مهاجرت اوله هيواد څخه بهر مهاجرت.

۲. د مهاجرت اقتصادي لاملونه.

۳. هغه لاملونه چې د هغې له مخې افغانان نورو هېواد ونو ته مهاجر شوي.

۴. که چېرې مهاجرت له کليو څخه ښارونو ته ادامه ولري په کليو او ښارونو کې څه ستو نزې رامنځته کوي. تاسې د دې مهاجرت د کمولو له پاره د حل کومې لارې وړاندې کوئ.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. د کوچيانو مهاجرت زمونږ په هيواد کې --------- مهاجرت دی.

۲. د فلسطينيانو مهاجرت د اردن او لبنان هيواد ونو ته ------ ډول مهاجرت دی.

لنډ ځواب ووياست:

۳. کوم طبيعي لاملونه د مهاجرت سبب ګرځي؟

۴. ولې د مخ پرودې هيواد ونو خلک له کليو څخه ښارونو ته او پرمختللي هيواد ونه برعکس له ښار ونو څخه کليو ته له مهاجرت سره مينه لري؟

۵. د څو اقتصادي ډوله مهاجرتونو نومونه واخلئ.

۶. کوم سياسي لامل د مهاجرت سبب ګرځي؟

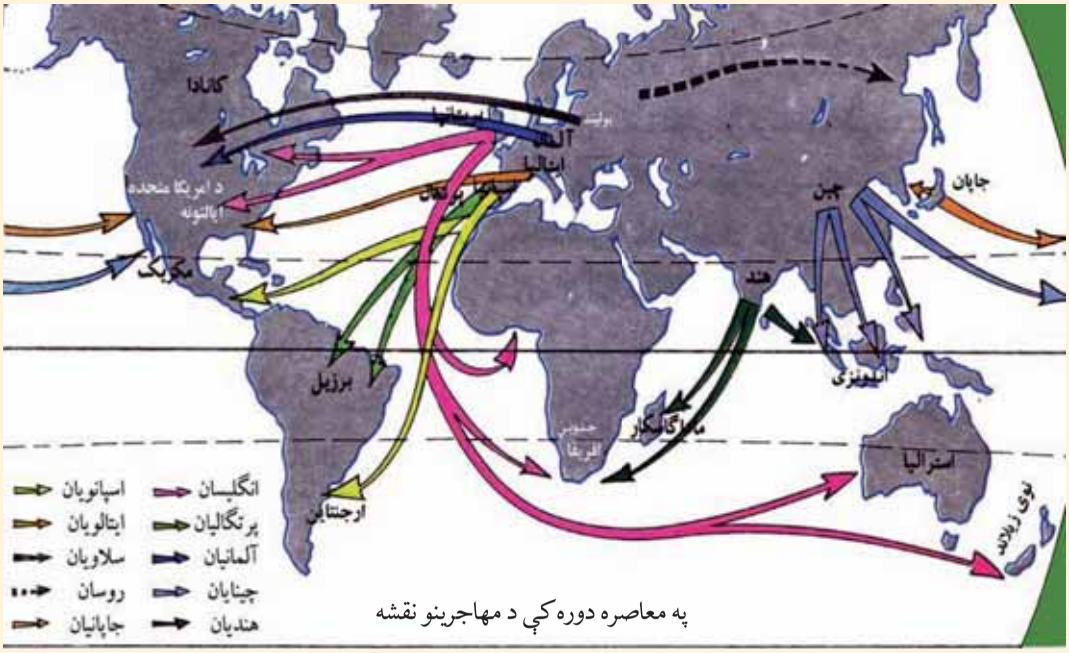
۷. د ۱۹۵۱ ميلادي کال د اپريل کنوانسيون چې په ژنو کې لاسليک شو پناه اخيستونکي يې څه ډول تعريف کړ؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې په دې موضوع چې ولې له مخ پرو دې هيواد ونو څخه خارجي مهاجرتونه کېږي. د دې مهاجرتونو د مخنيوي له پاره د حل کومي لارې وړاندې کوئ. يوه مقاله وليکئ او دجغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نړیوال مهاجرتونه او د هغې پایلې

په معاصره دوره کې د مهاجرینو نقشه

ولې خلک له هیواد څخه د بهر مهاجرت سره مینه لري؟

لکه چې په تیرولوستونوکې یادونه وشوه، مهاجرت د دوو لا ملونوله مخې کېږي.

۱. نامساعد لاملونه: لکه طبیعي،اقتصادي، ټولنیز، سیاسي او مذهبي لاملونه چې په مخکینیو لوستونوکي ورڅخه یادونه شوي ده.

۲.جزبونکي لاملونه: لکه دیوې ساحې دنفوسوکموالي، راښکونکې سیمې، د ځمکې لاندې منابع،دکار زیاتوالي او ډیره اجوره.

مهاجرتونه د تاریخ په اوږدوکي رامنځته شوي دي اوتراوسه جریان لري.ځینې په هیواد کي دننه وي، چې په هیواد کي دننه دمهاجرت په نوم یادیږي، ځینې له نړیوالو سرحد ونوڅخه په تیریدو سره کېږي، چې د بهرنیومهاجرتونوپه نوم یادیږي.مهاجرین غواړي چې د اړونده هیواد له سیاسي، اقتصادي یاټولنیزوشرایط څخه ګټه واخلي. د آریایانو مهاجرتونه ختیځ، جنوب او لویدیځ ته اوباد ختیځي آسیاد خلکو مهاجرت، د امریکا لویې وچې او همدارنګه نړیوال مهاجرتونود ۱۵ م پیړۍ د جغرافیایي لوبواکتشافونوپه پایله کې پراختیاومونډله او د نړۍ نورو سیمو ته د اروپایانو د مهاجرت سبب شو. په هغه وخت کې په یوه نیمه پېړۍکي ۷۰ میلیونه تنه مهاجرشول، چې له خپلې پانګې څخه په نوې نړۍکې ګټه واخلي اوپه سوداګرۍ لاس پورې کړي. په پایله کې د امریکا او اوقیانوسیې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوبې وچې ګڼ نفوسه شوې. چې ښه مثال يې دشمالي امريکا هيواد ونه دي. چې ۹۵ سلنه نفوس يې اروپا يي مهاجرين او ۲ سلنه يې افريقايي تورپوستکي دي. د ۱۹ پېړۍ په ټوله دوره کې د نفوسو زياتوالی او اقتصادي بحران د مهاجرتونو سبب شوچې دهغو پواسط د اروپا اضافي نفوسودګڼوالي د روند بار کم شو. يوازي د انګلستان په هيواد کې له ۱۸۱۵ ميلادي څخه تر ۱۹۲۰ ميلادي پورې ۱۷ ميليونه تنومهاجرت پيل کړ. دغو مهاجرتونو دوه اړخونه درلودل، دايمي مهاجرين او د اداري کارکونکواو مذهبي مبلغينو مهاجرت چې موقتي جنبه يې لرله. ددې دوو مهاجرينو له ترکيب څخه د بريتانيا امپراتوري رامنځته شوه. چې وروسته دغه مهاجرتونه په بېساري ډول په نړيواله ستونزه بدل شوه او هيواد ونه يې اړکړل چې د مهاجرينو د منلو له پاره مقررات وضع کړي. د امريکا دمتحده ايالتونوکانکرس دمهاجرينو دمخنيوي له پاره په ۱۹۲۴ ميلادي کال کې دمهاجرينو په نوم قانون تصويب کړ. دغه قانون امريکا ته په هغه شمېر مهاجرين چې له بيلا بيلو هيواد ونو څخه کولای شي امريکا ته راشي مقررات وضع کړل. نوموړي قانون زيات دهغو مهاجرينو مخه نيوله چې د جاپان اوچين ژېړنژاد پورې يي اړه درلوده. وروسته د نورو هيواد ونو په باره کې هم عملي شو. ددې مقرري له مخې مهاجرين بايد خپله پانګه هم له ځانه سره ولري. هغوی کولای شول چې له پنځو کلونو وروسته په امريکا کې د اوسېدنې تابعييت حاصل کړي او يا له امريکا څخه خارج شي. اوس بر عکس زياتره نړيوال مهاجرين د دريمې نړۍ له هيوادونو څخه پرمختللي صنعتي هيوادونو ته کډې چې بنسټيزلامل يې اقتصادي اوسياسي لامل دي. کله چې د يوې کورنۍ عايدات يوازې د لومړنيو اړتيا وو پوره کول وي او يا حد اقل معاش وي، هغوی د دې توان نه لري چې په هيواد کي د ننه پانګه واچوي. له بلې خوا ورځ په ورځ نفوس زياتيږي او د نفوسو طبيعی زيا توالی او دا سې نور مشکلات ددې

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبب ګرځي چې خلک له کلیو څخه ښارونو او خارجي هیواد ونو ته مهاجرت وکړي. څرنګه چې هغوی له مهاجرت له پاره قانوني اسناد نه لري. نو له غیر قانوني اوقاچاقي لاروڅخه استفاده کوي. نو د ستو نزو په منلو او آن د تلفاتو په منلو ځانونه ټاکلي هیواد ونو ته رسوي. دغه نفوس د یوه هیواد فعا ل اقتصادي نفوس(له ۱۵ کلنه څخه تر ٦٥ کلنه پورې) احتواکوي څرنګه چې دهغوي یو شمیر دکارکولو رسمي ویزه اوکارکولو اجازه او د کار ځانګړی مهارت نه لري نوله همدې امله لږمعاش او خراب چاپیریال کې چې د دولت نظارت څخه لېرې وي شاقه او غیر صحي کارونو ته مخه کوي.

دیا دونې وړ خبره دا ده چې یو شمیرپر مختللي پانګه وال هیواد ونه د نفوسو د طبیعي کنترول له مخي د بشري قوي له کمښت سره مخامخ دي چې د دې ستونزې د حل له پاره د قانوني لارې مهاجر کارګران مني. په لویدیځه اروپا کي تقریبا ۱۱ میلیونه مهاجرکارګران کارکوي. د مهاجروکارګرانو د منلو له مخې المان په لومړۍ درجه کې دی، ورپسې انګلستان،فرانسه، سویس او سکند یناوي هیواد ونه دي.

د لویدیځي اروپا هیواد ونه په ورستیو کلونوکې له ګاونډیو هیواد ونو(ایتالیې، پرتګا ل او هسپانیې) موسیمي مهاجرو کارګرانو د کموالي د احساس له مخي، د جنوب ختیځې اروپا، ترکیې، د انتیل د ټا پو ګانو او افریقا د هیواد ونو کارګرانو ته متوجه شول. المانیان معمولا د ترکې اویو نانې مهاجرو کارګرانو څخه، فرانسویان د شمالي افریقا د مهاجرو کارګرانو څخه او انګلستان د مشترک المنافع د هیواد ونو له کارګرانو څخه ګټه اخلي. د امریکا متحده ایالتونه د مکسیکو له مو سیمی کارګرانو څخه کاراخلي.

په همدې ډول د نړۍ د پرمختللو پانګه والو هیواد ونو څخه مخ پرودې هیواد ونو ته هم مهاجرت کېږي د هغوی پانګه په کارکې پوهه په تیره بیا د هغوی په کارکی تجربه ده چې پخپلو هیواد ونو کې یې حاصله کړې ده.په کال کي د دي مهاجر ینو شمیر تقریباً له ۲۰۰ څخه تر ۳۰۰ زرو پورې رسیږي، چې د کار او د ښه ژوند په لټه کې خپل هیواد ونه پریږدي او د لویو وچو ترمنځ په مهاجرت لاس پورې کوي. نوي سیمې دغه مهاجرین په پرانیستې غېږه او زیاتو امکاناتو او ښه ژوند په برابرولو مني. خارجي مهاجرتونه، له هغه هیواد ونو څخه چې مهاجرت کوي د نفوسو په کمښت او هغو هیواد ونو ته چې مهاجرت کیږي د نفوسو د زیاتوالي سبب ګرځي. د مخ پرودې هیواد ونو ټول مهاجرین ځوان او فعال اقتصادي نفوس تشکیلوي. د دې مهاجرت له مخې د مخ پر ودې هیواد ونو فعال اقتصادي نفوس کمیږي، چې په پای کې د اقتصادي رکود سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلوويشل شي. د لاندې موضوعګانو په باره کې دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او مباحثې پايله دې د ډلې مشر په ټولګي کې وړاندې کړي.

۱. ديوه هيواد کوم نا مساعد عوامل اوسيدونکي د وطن پر ښودوته اړياسي. دغه ستونزه پخپلو کې وارزوئ.

۲. کوم لاملونه د مهاجرينو د جذب سبب ګرځي. زمونږ له هيواد څخه زيات مهاجرين کومو هيوادونوته تللي دي. ولې؟

۳. تاسي له کلو ځخه ښارونو ته د مهاجرينو د کموالي او مخنيوي لپاره اوياله وطن څخه دباندې مهاجرت له پاره څه وړانديز لرئ؟

٤. د خارجي مهاجرتونو اغيزې د هيواد په اقتصاد او نفوسو ترکتنې لاندې ونيسي.

۵. د مخ پرودې او پر مختللو پانګه وال هيوادونو د مهاجرينو شرايط پرتله کړئ.

پوښتنې:

۱. کوم لاملونه د مهاجرينو د جذب سبب ګرځي؟

۲. کوم لاملونه د مهاجرينو مخه نيسي؟

۳. د جغرافيايي لويو اکتشافاتو څخه وروسته کومو لويو وچو زيات مهاجرين منلي دي؟

۴. ولې د امريکا د متحده ايالتونو کانګرس په ۱۹۲۴ ميلادي کال کې امريکا ته د مهاجرينو قانون وضع کړ.

۵. کوم لاملونه له دريمې نړۍ څخه پر مختللي صنعتي هيواد ونو ته دمهاجرت سبب ګرځي؟

۶. کومو مهاجرتونو ته قانوني او کومو مهاجرتونو ته غير قانوني مهاجرتونه وايي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زمونږ په هيواد کې کوم لاملونه د د اخلي او خارجي مهاجرتونون د زياتوالي سبب ګرځي.

د دي تحليلي مطلب په باره کې مقاله وليکئ او د جغرافيه د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴,۵ نژادونه

په نړۍ کې ولې بیلابیل نژادونه شته؟

الف: نژاد

نژاد دخلکو ډلې ته ویل کېږي چې د ظاهري ځېرې، د پوستکي او ویښتانو رنګ، بیلوونکې نښو او ارثي ګډې ځانګړتیاوې و لري. د نړۍ ټول خلک په دریو اصل نژادونو ویشل شوي دي. چې له سپین یا اروپایي نژاد،ژیړ نژاد یا مغولي نژاد او تور یااسټوایي نژاد څخه عبارت دي.له یادو شوو نژادونو څخه هر یو نژاد ځانګړي ارثي مشخصات لري. لکه د ویښتانو شکل او رنګ، دپوستکي رنګ او دسترګو،پزې او دسردکوپړۍ جوړښت او داسې نورې ځانګړتیاوې.

سپین نژاد: لوړه ونه،سپین پوستکی، جګه پزه او خرمایي ویښتان او پرانیستي سترګو ځانګړې بڼه او داسې نور.

ژیړ نژاد: ژیړ پوستکې، تور او صاف ویښتان، لږه ږیره،ګرد سر، بادامي سترګې لنډه پزه ، ټیټه ونه او لږ غوندې چاغ وي.

تور نژاد: تور یا نصواري ته ورته پوستکی اوپلنه پزه، ګړګوټي ویښتان او پیړې شونډې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډ يا دوه رګه نژاد: د مهاجرتونو او د مختلفو نژادونو تر منځ دودونو په پايله کې منځته راغلي دي لکه مولات او سامبو نژادونه.

سره پوستکې: اصلاً د ژيړ نژاد پورې اړه لري، خو د مذهبي عقيدوله مخې په مخ او وېښتانو نکريزي وهي. نوله همدې امله د سور پوستکو په نوم مشهور شوي دي.

ستاسې په نظر دنومورو نژادونو په منځته راتللوکې کوم لاملونه اغېزه لري؟په داسې حال کې چې ټول انسانان له يوه مور او پلار څخه يعنې آدم (ع) او بي بي حوا (ع) څخه پيدا شوي دي.

پوهان دې پوښتنې ته داسې ځواب وايي:

نژادونه د طبيعي چاپېريال د بېلابېلو شرايطو، اقليم او خورو سره د تطابق له مخې چې په انساني ژوند باندې اغېزه لري، را منځته شوي دي. نومورې طبيعي شرايط په بېلابېلو نژادونو اغېزه کوي. د مثال په ډول په کومو ځايونو کې چې تور پوستکي ژوند کوي د لمر وړانګې په عمود ډول لګېږي او د هوا تودوخه زياته وي او لمر دسيمې د اوسيدونکو په پوستکي په مستقيم ډول اغېزه کوي، له اړتياو اندازې څخه زياته تودوخه انسانانو ته تاوان اړوي. نو له همدې امله ددې هېوادونو د اوسېدونکو جسم (اورګانېزم) د زرګونو کلونو په تېريدو سره له اندازې څخه دزياتې تودوخې سره توافق کړي دي او په پاي کې دتور رنګه نسجونو ماده يي په پوستکي کې را ټولېږي. دغه نسجي ماده (ميلانين) د پوستکي اپيدرمس رنګينه طبقه داسې حجرات لري چې د پوستکي رنګ جوړ وي، ژيړ، نصواري، سور اوآن داچې تور رنګ لرونکي وي.

د هغو خلکو پوستکي چې ډېر ميلانين لري د بدن پوستکي يي زيات تور وي، دغه ماده د لمر دوړانګو د نفوذ مخه نېسي او پوستکي د لمر د وړانګوله سوځېدو څخه ژغوري. د وخت په تېريدو سره په دې ډله کې د پوستکي توروالي مېراثي ګرځي، زېږه او ګړګوتي وېښتان د سر کاسه له تودوخې څخه ساتي.

سپين پوستکي زياتره په شمالي معتدله سيموکې ژوند کوي، په داسې سيمو کې زيات اوربشت، لندبل او زياتره وريځ وي او خلک يي له لمر څخه لږه ګټه اخلي، نو له همدې امله يي بدن زيات لمر ته اړتيا لري. د هغوی په بدن کې د ميلانين ماده يوازې په اوړي کې زياتيږي. هغه وخت چې د انسان بدن د لمر د وړانګو پواسطه د اړتيا وړ ويټامين ډي جذبوي د انسان پوستکي غنم رنګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځي.

په هغو ځايونو کې چې ژيړ پوستکي ژوند کوي، په هغه ځايوکې معمولاً باد او طوفانون لګېږي، چې له ځان سره خاورې، ميده شګې انتقالوي. د کلونو په تېريدو سره له دې بادونو او طوفانونو سره توافق کوي او د ژيړ پوستکو سترګې تنګېږي، چې و کولای شي دخاورې او شګوپه وړاندې وساتل شي. دغه ښه په ژيړ پوستکو کې ارثي ګرځی اود زياتره خلکو ورځني خواړه وريجي وي، چې ډېرلږ غذايي مواد لري. ټول نژادونه د ذکاوت او استعداد له مخې توپير نه لري، د هغوی ظاهره ځېره لکه چې ورځخه يادونه وشوه د طبيعي او محيطي شرايطو محصول دی.

ځينې پوهان باور لري چې سپين نژاد، عالي نژاد دی او ژيړ او تور نژاد له شاته پاتې نژادونو څخه ګڼل کېږي. هغوی يوازې جسماني کارونه سرته رسوي. نژاد پالونکي تراوسه په ځينو هېوادونو کې همدغه نظرعملي کوي. په دې هېوادونوکې تور پوستکي له سپين پوستکو څخه لږ ارزښت لري نو تور پوستکي تحقير وي او لږه حق الزحمه ورکوي.

۱۹۶۵م کال د ملګرو ملتونو عمومي غونډې د ټولوډولونو نژادي تبعيض د له منځته وړلولپاره نړيواله معاهده لاسليک کړه. د هغې له مخې يې د هر ډول نظرياتو خپريدل چې په نژادي امتيازاتو ولاړ وي منع کړل. توهين اود هر ډول نژادي تبعيض لپاره هڅې جنايت ګڼي. دغه موضوع د اساسي قانون د دويم فصل په ۲۲ ماده کې درج شوې ده. چې د افغانستان په اتباعو کې هر ډول تبعيض او امتياز منع دي. د افغانستان اتباع سړي وي او که نارينه د قانون په وړاندې مساوي حقونه اووجايب لري.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مساوي ډلوويشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځو کې بحث وکړي او د بحث پايله دې د ډلې داستازي په واسطه خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړي.

۱- په بشري نژادونوکې کوم نژاد ذکي اوډېر استعداد لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲-ولې تور نژاد تور پوستکي او ظاهري ځانګړې څېره لري؟

۳-ولې سپين نژاد ظاهري ځانګړي خصوصيات لري ؟

۴-سره پوستکي دنړۍ په کومه لويه وچه کې استوګن دي او دځېرې د سوروالي علت يې توضيح کړئ؟

۵-ګډ نژاد په څه ډول منځته راځي؟

پوښتنې:

لنډ ځواب ور کړئ:

۱-د تور پوستکو ظاهري ځانګړ تياوې بيان کړئ.

۲-سور پوستکي په نړۍ کې په کوم نژاد پورې اړه لري؟

سم ځواب په نښه کړئ:

۱-د نړۍ ټول خلک په څلورو نژادونو لکه سپين،سور،تور او ژېړ نژاد ويشل شوي دي.

۲-سپين نژاد لوړه ونه، سپين پوستکې، جګه پزه، تور ګورګوتي وېښتان لري.

۳- نژادونه د بېلابېلو طبيعي محيطونو،اقليم او خوړو محصول دي.

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-ګډ نژادونه د مهاجرت او د ودونو پواسطه منځته راغلي لکه۰۰۰۰او ۰۰۰۰۰۰

۲-د اساسي قانون د دويم فصل ۰۰۰۰۰۰۰۰ مادې له مخې د افغانستان اتباعو ترمنځ هر ډول تبعيض او امتياز منع دی.

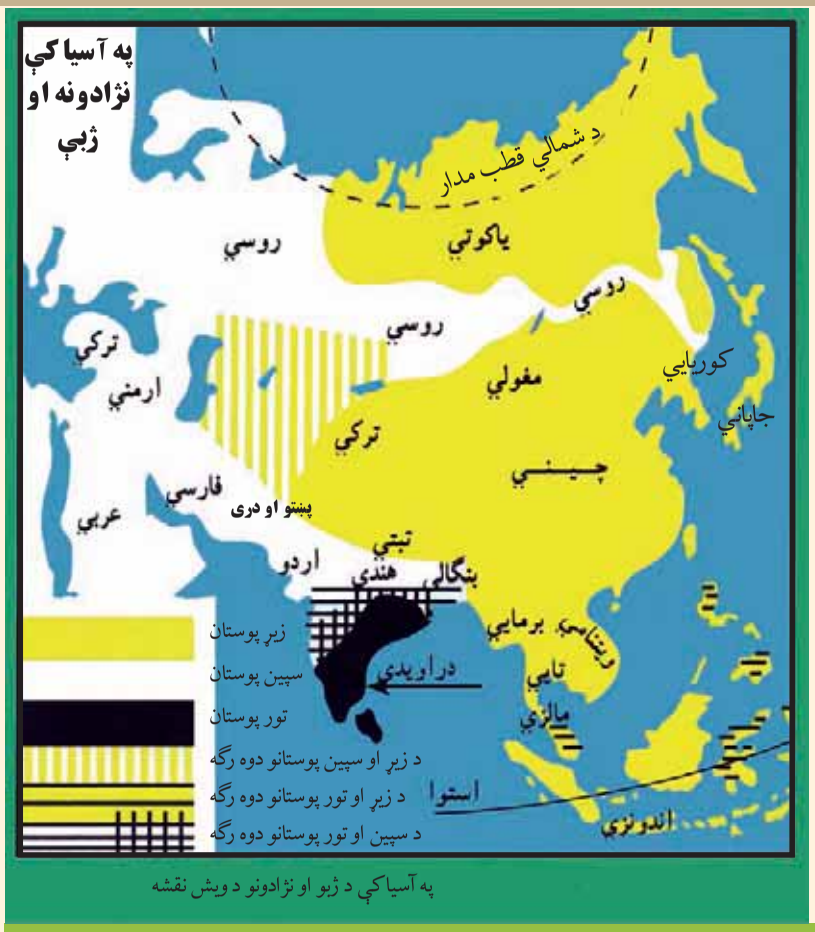
له ټولګي څخه بهر فعاليت:

لاندې موضوع تحليل کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې ټولګيوالوته وړاندې کړئ.

زمور دهېواد خلک دکوم نژاد پورې اړه لري. دهېواد اساسي قانون په کومه ماده کې هر ډول تبعيض منع شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د نژادونو جغرافیایي ویش:

په آسیا کې د ژبو او نژادونو د ویش نقشه

د نړۍ په کومو لویو وچو کې د سپین نژاد، او تور نژاد نفوس متمرکز شوي دي؟

د آسیا د لویې وچې نفوس له بېلابېلو نژادونو څخه جوړ شوي دي، چې زیاتره یې زیړ نژاد جوړ وي او پاتې نور یې سپین پوستکي او تور پوستکي دي.

د هغوی د جغرافیایي ویش په باره کې لنډ معلومات وړاندې کېږي.

د آسیا د لویې وچې نژادي ګروپونه:

الف زیړ نژاد: د آسیا په لویه وچې کې ددې نژاد خلکو د نورونژادونو په پرتله ډېر نفوس تشکیل کړي دي. مغلان، تبتیان، ساموییدیان، ترکمنان، قرغېز یان د شمالي چین خلک،کوریایان په لرې څه تو پیر همدغه نژادي ځانګړتیا وې لري، د جنوب ختیځی آسیا خلک (جنوبي چین،کامبوج، لاوس، تایلند، برما او ویتنام او آن جاپانیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د پوستکي رنګ يې روښانه دي د همدغې نژاد برخه جوړوي. ددې نژاد ځينې فرعي ډلې دشمالي سايبريا د تندرا او تايګاه په ځنګلونو (ستنې ډوله پاڼې لرونکي ځنګلونو) کې د څو زرېزوخلکو د ډلې په څېر ژوند کوي.

ب- سپين نژاد: په هندوچين کې د سپين پوستکو نژاد نسبتاً لږ شمېر موندل کېږي، چې په ابتدايي ډول ژوند کوي. د سپين پوستکو د استوګنې اصلي ځاي د همالياد غرونو دلړيو لويديځې سيمې او دهند نيمه وچه ده . افغانان،ايرانيان،بلوڅان، قفقازيان او روسان د سپين نژاد ښې بېلګې دي. همدارنګه سامي نژاد ه په عربستان، سوريه، اردن، اسرائيل، د ترکيې يوه برخه او کردستان کې استوګن دي د سپين غنم رنګه نژاد پورې اړه لري.

ج: تور نژاد: تور نژاد په استوايي سيموکې ژوند کوي، چې نژاد پيژندونکي هغوي ته نګريتو Negritos وايي. دغه تور پوستکي کوړې کوړې وېښتان لري چې سوچه بېلګه يې په سيلون،هند کې د همالېې د غره په جنوب کې، د ملاکا په ټاپو وزمه، د اندېمان او نيکوبار په ټاپوګانو کې تيت شوي دي. دغه خلک په نيمه ابتدايي حالت ژوند کوي او زياتره يې په ځنګلونو کې استوګن دي چې زياتره يې د همالېه د غرونو په جنوب کې استوګنه کوي.

د اروپا د لويې وچې نژادي ډلې:

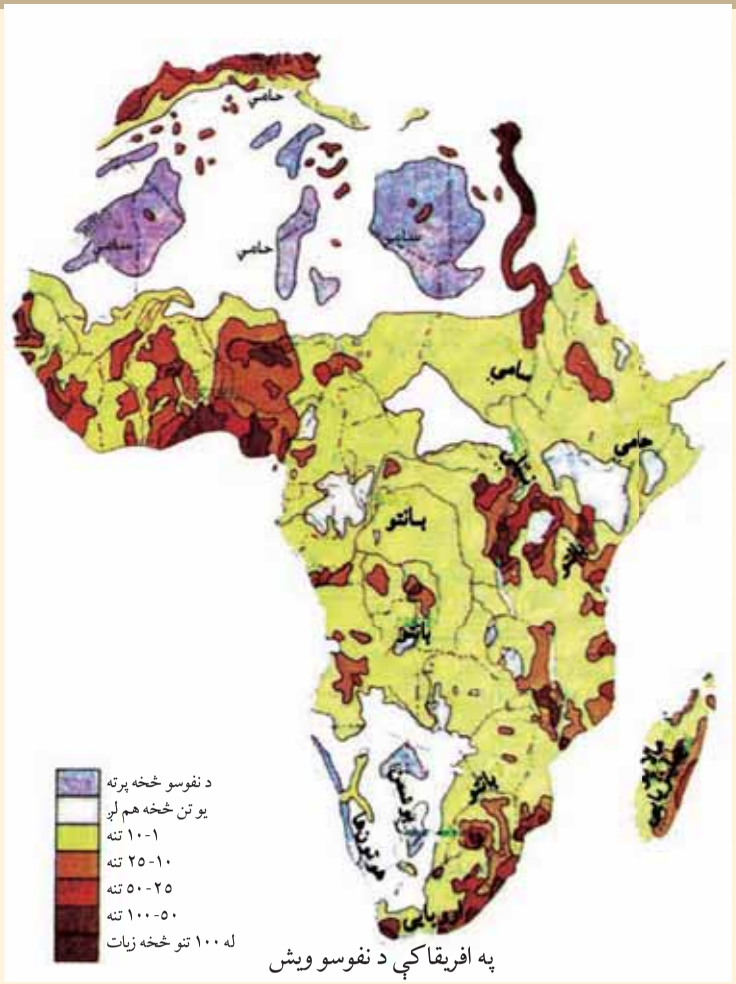
د اروپا اوسيدونکي تقريباً ټول سپين پوستکي دي او په شمالي، ختيځ، الپي، دينارېکي اومديترانه يي ډلو ويشل شوي دي. شمالي او ختيځ سپين نژاد برخې داستوګنې ځای سکنديناوي هېوادونه، انګلستان، د فرانسې شمال، المان، لهستان(پولېنډ) د روسيې اروپايې برخه ده، الپي نژاد يې د اروپا په مرکزي او لويديځو برخوکې استوګن دي. په داسې حال کې چې مديترانه يې نژاد ځانګه يې غنم رنګه څېره لري د مديترانې د سمندر ګي په شاوخوا هېوادونو کې ځای پر ځای شوی دي د اروپايي نژاد دېناريکي برخه په البانيه او دختيځې اروپا په ځينو هېوادونو کې ژوند کوي. لاپنيان د اروپا په ډېره شمالي برخو کې استوګن دي.

په اروپا کې د نژادونو د ويش نقشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د افريقا دلويې وچې نژادي ډلې:

په افريقا کې د نفوسو ويش

د افريقا نژادي ډلې تور پوستان، عربان، بربريان، آسيايان او اروپايان تشکيلوي. تور پوستان دافريقا ۷۰ سلنه نفوس جوړوي، چې ټول يې د لوېې صحرا په جنوب کې استوګن دي. تورنژاد هم په څلورو ډلو ويشل کېږي: چې عبارت دي له بانتو، نيلوت Nelotes پيګيمي Pygmies بوشمن Bushmen او هوتن تت Hottentots څخه.

د دې هرې ډلې په څېره کې زيات توپيرونه ليدل کېږي. بانتو د افريقا دتورپوستا نو ډېره لويه ډله ده چې د افريقا په لويديځ کې په تيره بيا ددې سيمې دساحل په اوږدو کې په مرکزي افريقا کې، په ختيځ او جنوب ختيځ برخو کې او د مادغاسکر په ټاپوکې ژوند کوي.

د هغوي د بدن پوستکی قهوه اي، پلنه پزه، ډېلې شونډې او کوړې کوړې ويښتان لري.

نيلوت خلک جګه ونه لري(۱۸۳سانتي متره) چې په سوډان، يوګندا او کينيا کې ژوند کوي.

پيګميان په استوايي ځنګلونو کې استوګن دي. ونه يې ټېټه ده (لوړوالي يې ۱۴۷ سانتي مترو پورې رسېږي).

بوشمن او هوتن تت ټېټه ونه لري او د کالاهاري ددښتې په شاوخواکې ژوند کوي.

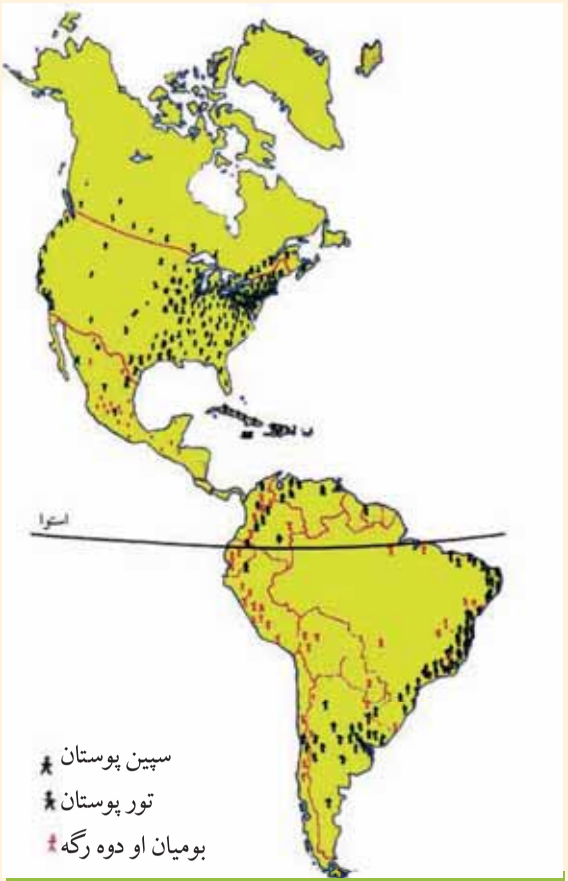
(c) ketabton.com: The Digital Library

عربان او بربران د لوېې صحرا په شمال کې استوګن دي. عربان غنم رنګه دي او تو ر وېښتان لري د افریقا په شمال لویدیځ کې سپین پوستکي بربر قبیلې ژوند کوي چې په نسل کې داسپانیې اوایټالیې له خلکو سره ورته والی لري. نو له همدې امله د الجزایر، تونس اومراکش هېوادونو، خلک د بربر دهېوادونو په نوم یادوي.

سپین پوستکي اروپایې مهاجر، له استعمار څخه وروسته په افریقا کې تیت شول.د تمر کز اصلي ځاي یي په شمال لویدیځ کې (المغرب) اوپه جنوب کې (جنوبې افریقا او زمبابوي)دي. همدارنګه په کینیا او زایر کې هم ژوند کوي، مهاجرآسیایان له اروپایانو څخه زیات دي. هندیان په جنوبې افریقا، کینیا او یوګندا کې استوګن دي. د مورشس د ټاپوګانو نفوس زیاتره هندیان دي.د ماد غاسکر زیاتره نفوس مالایي یان او پولینزي یان دي.

د امریکادلوې وچې نژادي ډلې:

د امریکا زیات اوسېدونکي سپین پوستکي یا ګډ نژاد څخه دي.د امریکا د لوېې وچې اصلي اوسېدونکي سور پوستکي دي. چې په اصل کې د زېړ نژادیوه برخه ده، چې د مذهبي عقیدې له مخې خپل مخ اوښتان په نکریزو سره کوي.شمېر یې په شمالي امریکا کې ډېر محدود دی، خو په مکسیکو او السلوادور کې د نفوسو اصلي عنصر ګڼل کېږي، د بولیویا، ګوایتمالا، اکوادور، پیرو ا و پاراګوای د لوړوسیمو نیم نفوس سور پوستکي دي. د امریکا په لویه وچه کې د سپین پوستکو دزیاتوالي لامل د نړۍ له ېلا ېلو هېوادونو څخه امریکاته د

د امریکا په لویه وچه د نژادونو د ویش نقشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپين پوستکو مهاجرت ګڼل کېږي زيږ پوستکو له چين او جاپان څخه دې لويې وچې ته مهاجرت کړی دی. تور نژاد د غلامۍ اوغلامانو د خرڅلاو د رواجولو په پايله کې امريکاته له افريقا څخه راوړل شوي دي. له پورتوريکو، کيوبا او دومنيکن پرته نور ټول ټاپوګان د تورپوستکو د استوګنې سيمې ګڼل کېږي او د ونزويلا،سورينام، فرانسوي ګيانا او پانامې کې تور پوستکي ژوند کوي.

دوه رګه اوګډ نژادونه د سپين پوستکو او تور پوستکو د ودونو په پايله کې (مولات Mollstes) اوتور پوستکو او سور پوستکو د وادوکولو په پايله کې زانبوس Zanbus)) د څلورنيمو پېړيو په اوږدو کې را منځته شوي دي، زياتره دغه نژادونه د مرکزي او جنوبي امريکا په هېوادونوکې ژوند کوي. په اقيانوسيه کې زيات نفوس سپين پوستکي اروپايی مهاجرين دي. يو لږ شمېر تور پوستکي او زيږ پوستکي او دوه رګه نژادونه هم شته.

د استراليا نژادي ډلې:

د اروپاياتو له مهاجرت څخه مخکې په استراليا کې ۵۰۰ تور پوستکې قبيلې مېشتې وی چې د خلکوشمېرې څه ناڅه شپيته زرو تنو ته رسيده. د استراليا اروپايې کېدنه له (۱۸۳۰) م کال څخه وروسته د اروپاياتوله مهاجرت سره پېل شوه. لومړني مهاجرين يې هغه محکومين وو چې دهېواد د پرېښودو په جزا محکوم شوي وو. اوس ددې لويې وچې د دوه رګه وو نفوس اکثريت جوړوي. د هغې لامل داوه چې سپين پوستکې ښځه حاضره نه وه چې دې ټاپوګانو ته مهاجرت وکړي ، نو له همدې امله يې له بومي ښځو سره يي ودونه و کړل اوګډ نفوس يې را منځته کړ.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دي په مناسبوډلو وويشل شي او يو له پوښتنو څخه دې ديو اوبل په مشوره ځواب برابر کړي او دډلې استازې دې خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړي.

۱- د نقشې له مخې په نړۍ کې د سپين نژاد د استوګنې ځاي تثبيت کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- د نقشې له مخې په نړۍ کې د زېړ نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

۳-د نقشې له مخې د تور نژاد د استوګنې ځای تثبیت کړي.

۴-د زېړ نژاد خصوصیت ولیکئ.

۵-ګډ نژاد څه ته وایې او دغه نژاد د نړۍ په کومه لویه وچه کې زیات دی.

پوښتنې:

لاندې تش ځایونه په مناسبو کلمو ډک **کړئ**.

۱- د آسیا د لویې وچې اکثریت نفوس .....تشکیلوي.

۲- د اروپا اکثریت نفوس.....نژاد، د افریقا.....نژاد تشکیلوي.

۳-د تور پوستکو او سپین پوستکو دوادو کولو په پایله کې.....ګډ نژاد را منځته شو.

لنډ ځواب ورکړئ:

۱-د اروپایې سپین نژاد غنم رنګه برخه د نړۍ په کومو هېوادونو کې ژوند کوي.

۲-د افریقاد لویې وچې دنژادي ګروپونو نومونه واخلئ.

۳-سور نژاد ځانګړتیا وې بیان کړئ.

۴-ګډ نژاد څه ته وایې او دغه نژاد زیاتره په کومه لویه وچه کې شتون لري؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

مهاجرین په کومو لویو وچو کې د نفوسو د زیاتوالي سبب شوي.

ددې مطلب لاندې مقاله ولیکئ او د جغرافیې په را تلونکې ساعت کې په ټولګي کې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

۶-۱ د نړۍ د مهمو دینونو په هکله څه پوهېږئ؟

پاسنۍ نقشه په غور ولولئ او و وياست چې په نړۍ کې کوم دينونه زيات پيروان لري؟

دين د انسانانو د فرهنګ ډېر مهم عنصر دي. هر يو دين له يوه ټاکلي ځای کې منځته راغلي دي او وروسته نورو سيمو ته خپور شوي دي. دينونه معمولاً له سياسي، نژادي، ژبني او اقتصادي سرحدونو څخه اوړي او د نفوذ ساحه يې له پورتنيو لاملونو څخه د هيڅ يو تابع نه ده، دينونه ډيروانو د عقيدې له مخې په لاندې برخو ويشل کېږي:

۱. انيمېزم يا د طبيعي پديدو د عقيدو پيروان: انيميزم د انسانانو له لومړنيو آيينونو څخه ګڼل کېږي، د دې آيين پيروان وايي چې ټول شيان او جمادات روح لري. ددې آين پيروانو په تيرو وختونو او دوروکې په تيره بياله تاريخي دورې څخه مخکې، طبيعي په تيره بياحيرانوونکي (خارق العاده) شيانو او پديدوته د خدايي خاصيت قايل و، لکه بريښنا، تندر، رو ښنايي، طوفان، باران او داسې نور د ماورای طبيعت قدرت په صفت پېژندل. دغه آيين اوس په قطبي، بياباني او لېرې پرتو ځنګلي سيمو کې په تور پوستو او زېړ پوستو خلکو کې ليدل کېږي.

۲. د ارباب الانواع د عقيدې پيروان: ددې عقيدې پيروانو باور درلوده چې هره حادثه او پديده جلا خدای لري. دغه آيين ديونان له مدنيت څخه پېل شوی دی او د روم د مدنيت په وخت کې اعلی درجې ته ورسيده لکه د اورغورځوونکي (اتشفشان)خدای، د بريښنا او تندر خدای، دسمندرونو خدای، د ستورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدای، د باران خدایاو داسې نور.

۳. د اسماني دینونو پیروان: دغه دینونه زیاتره اخلاقي اړخ لري او د خدای(ج) عبادت کوي. چې د هغې د لارښوونې له پاره یې بیلابیل پیغمبران درلودل لکه یهودیت، مسیحیت او اسلام چې ترټولو کامل دین د اسلام مقدس دین دی.

له بیلابیلو دینونو څخه د خلکو پیروي ځینې وختونه په ټولنیز چاپیریال کې د زیاتو توپیرونو سبب ګرځي. مثلاً هندوان د غوایي غوښه نه خوري او د غوایي غوښه خوړل په کې منع دي. د هغوي د ژوندانه په قلمرو کې د غوایي د غوښې د خرڅلاو مرکزونه، نه لیدل کېږي. همدارنګه مسلمانان او عیسویان چې خپل مړي ښخوي. د هغوی د ژوندانه په ساحه کې هډېرې لیدل کېږي. په هغو ځایونو کې چې هندوان اوسیږي، نو هلته د مړو د سوځیدو ځایونه لیدل کېږي، ځکه چې هغوی خپل مړي سوځوي.

د رخصتۍ ورځې هم په بیلابیلو دینونو کې تو پیرلري، چې په اقتصادي فعالیتونو او نورو کارونو اغېزلري. دبیلګې په ډول په اسلام کې د جمعې ورځ او په عیسویت کې د یکشنبې ورځ رخصتي وي. په اسلامي سیمو کې د معماریۍ ځانګړی سبک شتون لري او کورونه د حریم ټاکلي ځایونه لري. جماتونه ګلدستې، رواقونه، مناروونه او ګنبځې په اسلامي هېوادونو کې ځانګړی سبک لري چې په عیسویت کې دا ډول سبک نه لیدل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو و ویشئ. هره ډله دې دنړۍ ددینونو په نقشه کې دانمیزم، ارباب الانواع او آسماني دینونو دعقیدو دنفوذ ساحه، په نښه کړي اوهره ډله دې راټول شوي معلومات خپلوټولګیوالو ته وښیي.

پوښتنې:

لنډ ځوابونه ورکړئ :

۱. دنړۍ دینونه په عمومي ډول په څو برخو ویشل شوي دي؟

۲. اینمیزم څه ډول مذهب دی؟

۳. ارباب الانواع له انیمیزم سره څه تو پیر لري؟

٤. کاملترین دین کوم یو دی؟

٥. په یوه سیمه کې دیو ځانګړي فرهنګي سیمې په را منځته کیدو کې د مذهب د آیین اغیزي واضح کړئ.

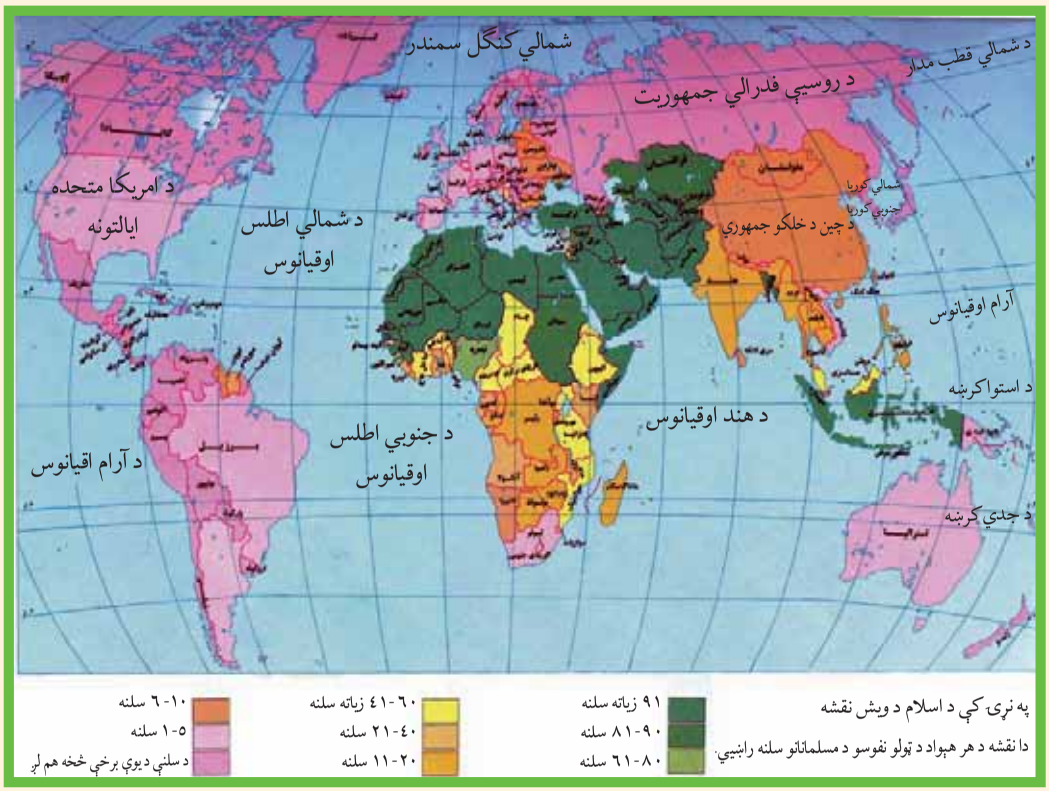
له ټولګي څخه بهر فعالیت:

دنړۍ د دینونو او آیینونو نومونه واخلئ او دین او آیین ترمنځ تو پیرونه واضح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: داسلام سپيځلی دين

دنړۍ د اسلامي هيوادونو په هکله څه پوهيږئ؟

پو رتنۍ نقشې ته ځيرشئ او و وياست چې زيات اسلامي هيوادونه دنړۍ په کومه لويه وچه کې پراته دی؟

د اسلام سپيځلې دين د الهي و حدانيت او ټولنيز عدالت په بنسټ ولاړدی، چې د حضرت محمد(ص) په بعثت او دقرانکريم په نازليدو سره په مکه مکرمه کي انسانانو ته وړاندي شو.

کله چې حضرت محمد(ص) له مکې معظمې څخه مدينې منورې ته هجرت وکړ، له هغې څخه وروسته داسلام مقدس دين په ډيره چټکۍ خپورشو اود ختيځ اولويديځ په افکارويې زياتې او دايمي اغيزې وکړې. زياتروخلکو دقناعت اوښه والي له مخې اسلام و منه او نوريې هم اسلام ته دعوت کړل نو ځکه په ډېره لږموده کې په پراخه ساحه کې خپورشو.

اوس دنړۍ په ټولو هېوادونو کې اسلامي دعوت په يوه ډول يا بل ډول وجود لري.

نن ورځ مسلمانان د ځمکې په پراخه ساحه کې استوګن شوي دي. تقريباً د نړۍ د نفوسو پنځمه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانان دي. د آسيالويه وچه دنړۍ د مسلمانانود استوګنې لومړنۍ سيمه ده. ددې لويې وچې اسلامي هېوادونه په منځني ختځ،منځنۍ آسيا، جنوبي او جنوب ختيځې آسيا کې پراته دي. د دې اسلامي هېوادونو د خاورې پراختيا ۱۵ ميليونه کيلومتره مربع او نفوس يې د آسيا د لويې وچې د نفوسو دريمه برخه جوړوي. په آسيا کې ۲۷ هېوادونه مسلمانان دي چې د هغو څخه د ۱۸ هېوادونو رسمي دين اسلام دی.

د يادونې وړده چې د اسلام سپيڅلی دين د آسيا په جنوب ختيځ کې(اندونيز يا کې) د هند ګجراتي او ايراني سوداګرانو په ۱۳ پېړۍ کې له سوداګرۍ سره يوځای د اسلام دين هم خپورکړ، ترڅو چې د وخت حاکمانو هغه ومانه او دهغه د خپرولوله پاره يې هڅې وکړې. نن ورځ ددې سيمې زيات مسلمانان په اندونيزيا، مالېزيا، برونې او فلېپين کې استوګنه لري.

د افريقا لويه وچه د اسلام دويم مرکز ګڼل کېږي.د افريقا په لويه وچه کې د مسلمانانو داستوګنې سيمه ددې وچې په شمال کې پرته ده دغه ناحيه د مديترانې د سمندرګي په جنوب کې د سواناد تحت استوايي سيمې، په ختيځ کې د سره سمندرګي او په لويديځ کې د اطلس د سمندر پورې غزيدلې ده. په نورو افريقايي هېوادونوکی په مختلفو فيصدۍ استوګن دي.

د اروپا او امريکا په لويه وچه کې د پاملرنې وړشمېر مسلمانان اوسيږي. د اروپا په لويه وچه کې په البانيي، بوسني او هرزګوني او په امريکا کې سور ينام په دواړو لويو وچو کې اسلامي سيمې ګڼل کېږي.

د ۲۰۰۰ ميلادي کال د احصايې له مخې په ۶۳ نورو هېوادونوکې هم له ۱- ۳۸ سلنه پورې مسلمانان ژوند کوي. اوس په نړۍ کې داسې هېواد نه شته چې هلته مسلمانان نه وي د زياتو معلوماتو لپاره د دې لوست اړوند جدول ته مراجعه وکړئ.

د اسلامي نړۍ هېوادونه د اقتصاد او نفوسو له پلوه يوډول نه دي، خو په ځينو کارونو کې ګډې موخې لري. اسلامي زيات هېوادونه د طبيعي منابعو له مخې لکه نفت، طبيعي ګاز، د ډبروسکاره، مس، ر بړ او داسې نورو له پلوه ډېر شتمن دي. د نړۍ په ۶۵,۵ سلنه د نفتو زېرمې د فارس په خليج(په عرب خليج) کې پرتې دي. د همدغوسرچينود شتون له مخې د نړۍ د استعمارګرانو د پام وړګر ځيدلي دي. په همدې ډول زيات اسلامي هېوادونه د استعماري هېوادونو د لاس وهنې اود متخصصينو د نشتوالي له مخې له خپلو منابعو څخه هم ګټه نه شي اخېستلای. په همدې دليل په ارزانه بيه د لومړنيو اوموتوکو دسر چينو(منابعو) محصولات صادروي او په مقابل کې په لوړه بيه له پرمختللو هېوادونو څخه کالي واردوي. د اقتصاد له پلوه په شتمنو هېوادونو پورې تړلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندنې جدول ۲۰۰۰ میلادي کال د احصایې له مخې ترتیب شوی دی

اضافي معلومات

ګڼه	دآسیا په لویه وچه کې	دمسلمان شمیر په سلنه	رسمي دین	ګڼه	د افریقا د په لویه وچه کې	دمسلمان شمیرنه په سلته	رسمی دین	ګڼه	د اروپا لویه وچه	د مسلمان شمیرنه په سلنه
۱	افغانستان	۹۹/۶	اسلام	۱	الجزایر	۹۹,۷	اسلام	۱	اذربایجان	۸۴
۲	اردن	۹۳,۵	اسلام	۲	تانزانیا	۳۵		۲	البانی	۳۸,۸
۳	ازبکستان	۷۶/۲	-	۳	تونس	۹۸,۹	اسلام	۳	بسینیا و هرزګونیا	۴۳
۴	اندونیزیا	۷۶/۵	-	۴	جیبوتي	۹۴,۱				
۵	امارات	۸۲/۷	اسلام	۵	چاد	۵۹			د امریکا د لوېې وچې هیوادونه	
	متحدعرب		اسلام	۶	سنیګال	۸۷,۶				
۶	ایران	۹۹/۲	اسلام	۷	سودان	۷۰/۳				
۷	بحرین	۸۲/۴	اسلام	۸	سومالي	۹۸/۳	اسلام	۱		
۸	برونی	۶۴/۴	اسلام	۹	سیرالیون	۴۵,۹				
۹	بنګله دیش	۸۵/۸	اسلام	۱۰	ساحل عاج	۳۸/۶			سورینام	۱۹/۶
۱۰	تاجکستان	۷۸/۶	-	۱۱	صحرا	۱۰۰	-			
۱۱	ترکمنستان	۸۷/۲	-	۱۲	کومورو	۹۸				
۱۲	ترکیه	۹۷/۴	-	۱۳	ګامبیا	۸۶,۹				
۱۳	پاکستان	۹۶	اسلام	۱۴	ګینه	۶۷,۳				
۱۴	سوریه	۸۶/۲	-	۱۵	ګینه بسیاو	۳۹,۹	-			
۱۵	فلسطین	۸۷/۷	اسلام	۱۶	لیبیا	۹۶,۱	اسلام			
۱۶	قزاقستان	۴۲/۲	-	۱۷	مالی	۸۲	اسلام			
۱۷	قرغزستان	۶۰/۸	-	۱۸	مصر	۸۴,۴	اسلام			
۱۸	قطر	۸۲/۷	اسلام	۱۹	المغرب	۹۸,۳	اسلام			
۱۹	عربستان سعودي	۹۴	اسلام	۲۰	موریتاني	۹۹,۱	اسلام			
۲۰	عراق	۹۶	اسلام	۲۱	نیجر	۹۰/۷				
۲۱	عمان	۸۷/۴	اسلام	۲۲	نیجریا	۴۵/۹				
۲۲	کویت	۸۳	اسلام	۲۳	ولتای علیا (بورګینافاسو)	۴۸,۶				
	لبنان	۵۵/۳	-		ارتیریا	۵۰				
	مالدیو	۱۰۰	اسلام							
	مالیزیا	۶۰/۴۵	اسلام							
	یمن	۹۸/۹	اسلام							

په برما، سریلانکا او فلپین کې یوزیات شمېر مسلمانان ژوند کوي او دهند دنفوسو ۱۲ سلنه مسلمانان دي.

د اسلامي نړۍ دکنفرانس غړي ۵۷ هېوادونه دي چې ۲۵ هېوادونه يې په اسیا ، ۲۷ هېوادونه يې په افریقا ۳ هېوادونه يې اروپا او ۲ هېوادونه يې په امریکا کې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو کې تنظيم شي او هره ډله دې د نړۍ په ټولو لويو وچو کې د اسلام د دين د خپريدو د علتونو په هکله پخپلو منځو کې مباحثه وکړي او د ډلې استازی دې بحث پايلې په ټولګي کې وړاندې کړي. ښوونکی دې د بحث پايلې له خپل معلومات سره يوځای کړي او زده کوونکو ته دې توضيحات ورکړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. د اسلام د دين بنسټ په څه شي ولاړدي؟

۲. په حضرت محمد(ص) لومړنی وحی څه وخت او په کوم ځای کې نازله شوه؟

۳. ولې اسلامي هېوادونه دنړۍ د استعمارګرانو د پاملرنې وړدي؟

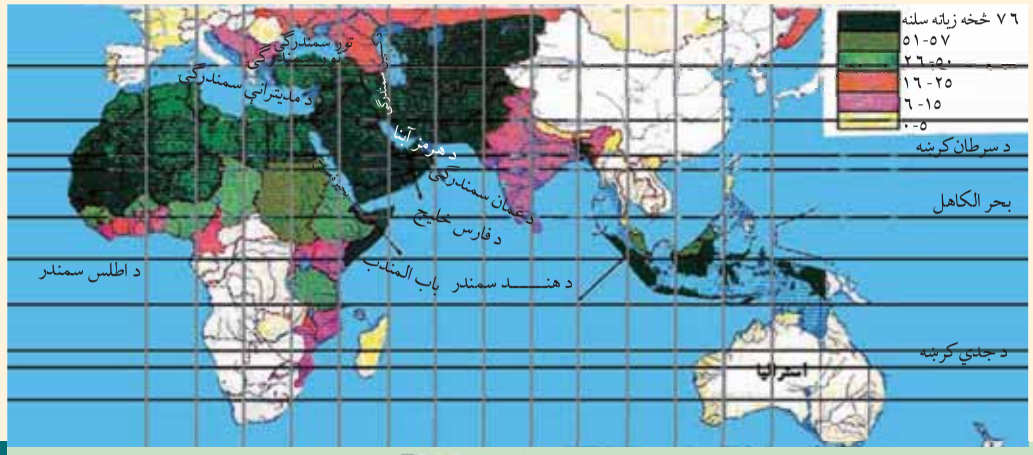
سم ځواب په نښه کړئ:

۱. د آسيا د جنوب ختيځ په کوم هېواد کې د نړۍ ډېر زيات نفوس ژوند کوي؟

الف: مالیزیا ب: اندونیزیا ج: بنګله دیش د: افغانستان

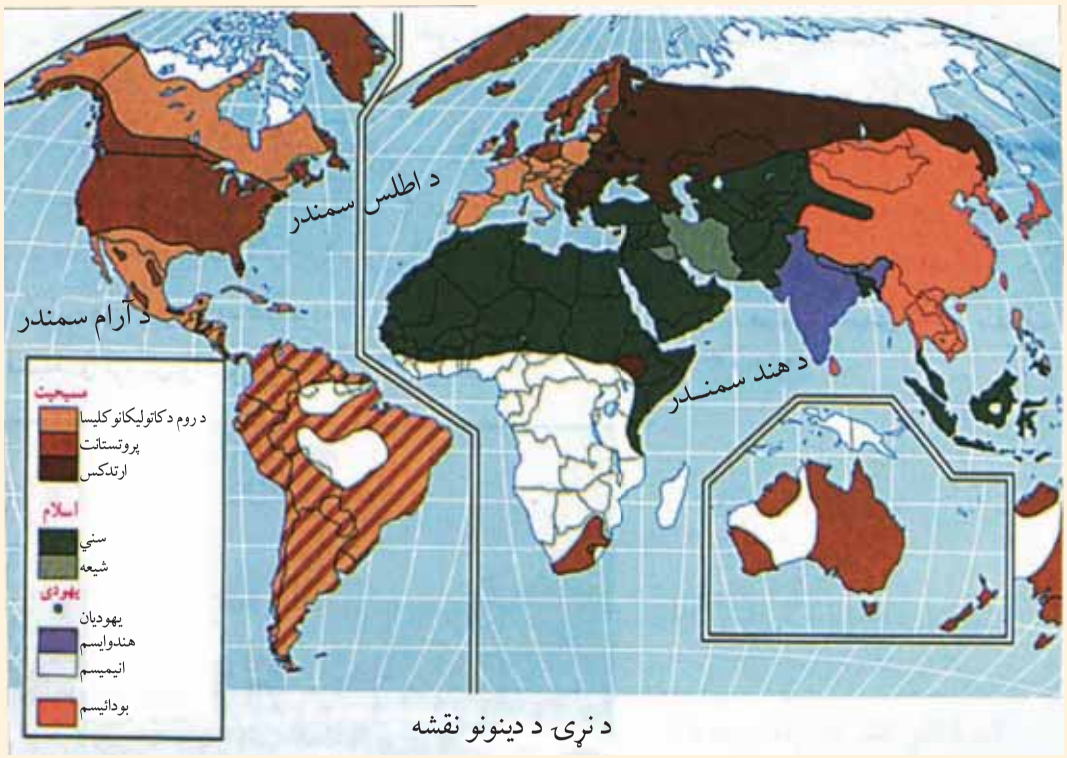
له ټولګي څخه بهر فعاليت:

له ورکړ شوې نقشې او د نړۍ د اسلامي هېوادونو دلست څخه په ګټې اخېستنې د اسلامي هېوادونو بې نومه نقشه کاپي او بشپړه کړئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې دلويو وچو په بيلوالی ټولګي کې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب - د مسيحيت د دين په باب څه پوهېږئ؟

د نړۍ د دينونو نقشه

پورتنۍ نقشې ته وګورئ او ووياست چې د عيسويت د دين د پيروانو د نفوذ سيمې د نړۍ په کومو لوبو وچو کې پرتې دي؟

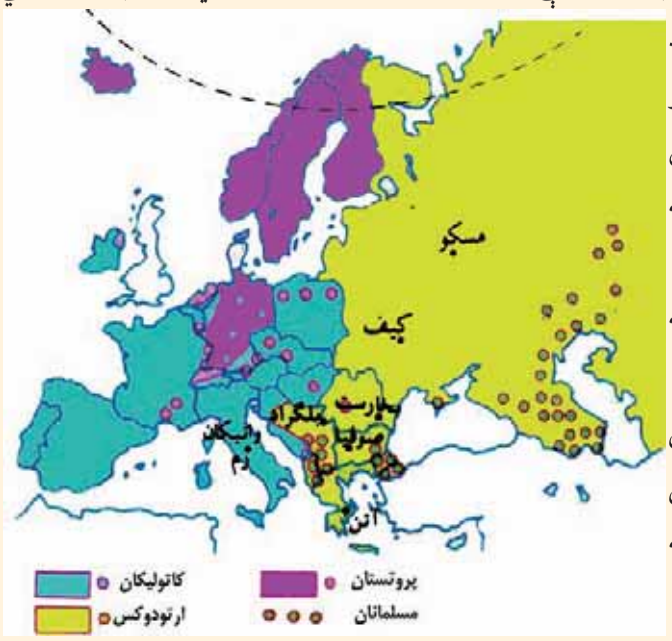
عيسويت د آسماني نړيوالو د ينونو له جملې څخه دی چې زيات پيروان لري او د لومړۍ ميلادي پېړۍ په لومړيو کې څرګند شوی دی او د دويمې ميلادي پېړۍ په پاى کې په ډيره چټکۍ يې پراختيا موندلې ده. دغه دين لومړی د حضرت عيسی (ع) بن مريم په واسطه په فلسطين کې خلکوته ور وپېژندل شو. څرنګه چې حضرت عيسی(ع) پلارنه درلوده، نو ځکه د عيسی (ع) بن مريم په نوم يا د شوی دی.

پيروان يې دهغه د پيدايښت په هکله ډېرې نظريې لري. آن داچې ځنې هغه د الوهيت په درجه کې هم ګوري. له همدې امله دنن ورځې عيسويت له توحيد څخه منحرف شوی او شرکونو او زياتو خرافاتو په کې ځای نېولې دی عيسويان په تثليث عقيده لري يعنې په دريو خدايانو باورلري: خدای،خدای زوی(عيسی بن مريم) او روح القدس يا مريم.

حضرت عيسی(ع) د بني اسرائيلو په انبياوو کې وروستنی پيغمبر دی او د حضرت عيسی(ع) او حضرت محمد(ص) دپيدايښت ترمنځ بل پيغمبر نه دی رالېږل شوی. حضرت عيسی(ع) پخپل ژوند کې واده نه دی کړی او نه يې د استوګنې له پاره کور جوړ کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مسیحیت دین د لومړی کنستاتین په وخت کې له ۳۰۶ څخه تر ۳۳۷ میلادي کلونو پوری رسمي دین او کلیسا د روم د امپراطور د حکومت د مستقیم نظارت لاندې و او قوانین یې له مسیحیت سره موافق کړل، د سان پیترو لومړنۍ کلیسا په اوسني واتیکان کې جوړه شوه.

د مسیحیت د دین دسترو څانګو په باره کې څه پوهېږئ؟

د عیسویت مذهب په ۲۵۰ مذهبي فرقو ویشل شوی دی چې له هغې جملې څخه یې درې غوره برخې په لاندې ډول دي:

۱. **کاتولیک**: د کلي اوعمومي په معنادی. دغه اصطلاح دهغې پخوانۍ کلیسا په باره کې چې په نورو څانګو ویشل شوی نه وه او دومي کاتولیک په نوم یادیده، استعمالیده. د کلیسا په راس کې پاپ و. په لاتینۍ ژبه کې د پاپ اصطلاح د پلارپه معناده.

د روم اسقف د دغې برتری له مخې په ټولې مسیحي نړۍ باندې د مستقیم او مرکزي کنترول مدعي شو. د کاتولیکانو له نظره پاپ له ټولو ګناهونو، تیروتنو او اشتباګانو څخه مصئون دی. د کلیسا کار کوونکي باید واده ونه کړي. دغه مذهب په لومړۍ درجه په ایتالیه، بلجیم، فرانسه، اسپانیه، پرتګال او په څانګړې توګه په لاتیني قوم کې او په دویمه درجه د اتریش، پولینډ، مجارستان، چک، سلواک، کرواتي او سلواني (پخوانۍ یوګو سلاویا) او اقلیتونه یې د بریتانیا په اتحادیه او نورو اروپایي هېوادونو کې په سترګو کېږي.

۲. **ارتودوکس**Orthodox: د کامل او صحیح په معنادی. د روم امپراطوري په ٤٧٦ میلادي کال کې په دوو ختیځو او لویدیځو برخو وویشل شوه. په همدې دلیل کلیسا هم د لویدیځ روم په کلیسا(کاتولیک) او یوناني ختیځ روم(ارتودوکس) وویشل شوه. دلویدیځ روم کلیسا هڅه کوله چې خپل نفوذ په سلاویانو(بلغارستان) کې پراخه کړي. دغه عمل د ختیځ روم کلیسا ناراضه کړه.

په همدې ډول مسلمانانو دیرموک په جګړه کې د حضرت عمر(رض) د خلافت په دوره کې ٦٢٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

ميلادي کال کې ختيځ روم ته ما ته ورکړه او د سوريې او فلسطين سيمې يې ازادې کړې. د امويانو د خلافت په دوره کې ترکيه هم د مسلمانانو په لاس کې ولويده. د روم امپراطور دريم ليوي د اسلام د دين د نفوذ دمخنيوي لپاره ځيني مذهبي اصلاحات يې عملي کړل. په ٧٦٦ ميلادي کال کې فرمان صادر شو چې د هغه له مخې دانځورونو او تمثالونو نصبول په کليسا کې منع شول. دغه عمل يې يو ډول بت پرستي وګانه. دغه عمل په ختيځې او لويديځې اروپا کې عکس العملونه رامنځته کړل. په ختيځ روم کې د نظامي قوې په زور عملي شول، خو د روم په ښارکې دريم پاپ ګرې ګورس مذهبي شورا جوړه کړه او فتو ايې صادره کړه چې هر څوک چې په کليسا کې تصويرونو او تمثال ته احترام نه کوي د ايمان له دايرې څخه خارجېږي.

د دې دواړو مذهبي فرقو ترمنځ لوی اختلاف په لاندې ډول دی:

١. ارتودوکس په قطعي ډول د دې اصل مخالف دي چې د روم پاپ د مسيحي کليسا په ټولو ټولنو عمومي رياست ولري.

٢. د روم پاپ معصوم نه دی، بايد په ايماني او اخلاقي مسايلوکې تيروتنې ونه کړې. د ارتودوکس د کليسا کارمندان په واده کولو کې خود مختار دي.

د روسيې، صربستان، رومانيه او يونان زياتره خلک او په عمومي ډول پر سلاويانو کې د ارتودوکس مذهب زيات پيروان لري.

٣. **پروتستانت** protestant: د اعتراض کوونکي په معنادي.

کاتوليکي کليسا چې زياتره دشکوه او جلال پسې ګرځيده نو د خپلو اړتياوو دپوره کولو لپاره يې د ګناهونو د بخښنې پانې اولوحې خر څولې او روحاني مقام يې د پيسو په مقابل کې پلورلو. آلمان کې مارتين لوتر روحاني(١٤٨٣-١٥٤٦ ميلادي کال پوري ژوندي و د اعتراض لاندې را وستل په ١٥١٧ ميلادي کال د اکتوبر په ٣١ اعتراضيه ليک چې ٩٥ مادې يې درلودې وليکه.په ١٥٣٤ميلادی کال کې انجيل د لاتينې ژبې څخه چې مذهبي ژبه وه په آلماني ژبه و ژباړل شو او د انجيل لوستل اسانه شول. نوزياتره خلک د لوتري کليسا پلويان شول. چې شرايط يې اسانه وو او ډېر لږ يې شعايرو او رسم و رواجونو ته پاملرنه کوله دغه مذهب دلو تريسم په نوم هم يادېږي.

د پروتستانت ځانګه په اروپا کې په جرمني قومونو کې زيات پيروان لري.ددغه مذهب پيروان په فنلنډ، سويډن، ناروې، ډنمارک، انګلستان، هالند، المان، اتريش او دسويس، چک، سلواک د هېوادونو په يوه برخه کې او هم د اروپا په نورو هېوادونو کې ځينې کوچنۍ لړۍ کې ژوند کوي.

د جغرافيايي لويو اکتشافاتو څخه وروسته، په ١٦ميلادي پېړۍ کې چې اروپايانولوېې استعماري

(c) ketabton.com: The Digital Library

امپراتوری جوړې کړې، نو په ټوله نړۍ کې يې خپل فرهنګ او مذهب خپور کړ. اوس د اروپا په ټولو پخوانيو مستعمروکې په بيلابيلو سلنو ددې دين پيروان شته د مثال په ډول د ټولو جنوبي او منځنۍ امريکا د هېوادونو مذهب کاتوليک او د شمالي امريکا د هېوادونو پروتستانت او کاتوليک دی. په همدې ډول هغه افريقايي هېوادونو کې چې يو وخت د اروپا د استعمار لاندې وو دغه مذهبونه شته. ښه مثال يې جنوبی افريقا، ايتوپي او دګينې د خليج ساحلي هېوادونه دي.

د اسيا او اوقيانوسيې د پخواني استعمار لاندې هېوادونو کې په مختلفو سلنو ددې مذهب پيروان شته دي. سره له دې هم عيسوي دين د جنوبي امريکا په دريوو هېوادونوکې(ارجنټاين، بوليوي او پيرو) په يو افريقايي هېواد(ليسوتو) او په دريوو اروپايي هېوادونو (مالټ، ناروي او واتيکان) کې د هېوادونو رسمي دين ګڼل کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې په نړۍ کې د عيسويت د دين د خپريدو دلاملونو په هکله پخپلو منځو کې بحث وکړي او دکار نتيجه دې د ډلې استازی خپلو ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د عيسويت دين ولې په دې نوم يادېږي؟

۲. دبني اسرا ئيلو په نبيانو کې وروستنی نبي څوک و؟

۳. د حضرت مسيح(ع) دزېږيدنې په هکله خپل معلومات وړاندې کړئ

٤. د عيسويت د دين مهمې ځانګې کومې دي؟

٥. د کاتوليکي او ارتودوکس د کليسا وو ترمنځ تو پير څه دی واضح يې کړئ؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د اروپا له لوېې وچې څخه د باندې دعيسويت د دين دخپريدو په هکله تبصره وکړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټولګيوالو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج -د تائوييزم taoism او شينتو ييزم shIntoism آينونوپه هکله څه پوهېږئ؟

د نړۍ د اديانو نقشه په (۱۲۳) مخ کې ولولئ او د تائوييزم او شينتوييزم د آيين ساحه په کې په نښه کړئ.

تا ئو په چيني ژبه کې د لارې او طريقې په معنادی دغه ښوونځی يا مکتب د چين په لوی فيلسوف لاوو تزو او يا لاووتان پورې اړه لري. يو افسانوي سړی چې د څېړني او مطالعې خاوند و، د هغه د ژوندانه د سرګذشت په هکله کوم معلومات په لاس کې نه شته. آن داچې د موجوديت حقيقت يې هم له پوښتنې لاندې دی.

داسې روايات شته چې دغه شخصيت د چو په ايالت کې له ميلاد څخه مخکې په ۶۰۴ کال کې نړۍ ته راغې او ځينې دهغه د زيږون نېټه له ميلاد څخه مخکې ۵۰۷ کاله بولي.

د تائوييزم فلسفه د کنفسيوس له عصر څخه په چين کې مخکې ده.

د چين قوم او ملت په دغې عقيدې ولاړ دی. د تائوييزم آيين په ۱۶۵ ميلادي کال کې د هوان له خواد هان د لړۍ خاقان په واسطه رسمي شو او دهغه په نوم يې معبد جوړکړ، خو دومره زيات پرمختګ يې ونه کړ. د تانګ د لړۍ بنسټ ايښودونکي په ۶۱۸ ميلادي کال کې په هغه ايمان راوړو. له دې څخه وروسته تائوييزم په ساز ماني بڼه رسمي دين شو.

• شينتوييزم په لغت کې(د خدايانو د لارې) په معنادی او د جاپان د خلکوآيين دی.

ددې آيين له مخې زيات شمېر خدايان شته، چې امپراطور هم د خدايانو له ډلې څخه شمېرل کېږي. دغه آيين د جاپان له ميلاد څخه په مخکې تاريخ پورې اړه لري.

جاپانيان باورلري چې له جاپانيانو څخه پرته، نور بايد په دې هېواد کې ژوند ونه کړي او جاپانيان هم بايد په بل ځای کې مړه نه شي. جاپانيان خپله سيمه الهي هېواد بولي او نور هېوادونه ددې ځانګړتياوو لرونکی نه ګڼي.

د شينتوييزم آيين د جاپانيانو ډېر پخوانی آيين دی، چې وروسته يې د کنفسيوس او بودايي آينونو د اغېزو لاندې تحول وکړ. اوسنۍ بڼه يې اداب،عنعنات، د مقدسو ځايو زيارت، جشنونه او عمومي اخترونه دی. دغه مسألې په مذهبي اړخ غلبه لري. ددې آيين پيروان په جاپان او د ختيځې آسيا په زياترو هېوادونو کې ژوند کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په دوه نفري ډلو وويشل شي د تائوييزم او شنتوييزم د آينونو د فلسفې په غوره ټکو دې پخپلو منځوکې مباحثه وکړي او د بحث پايلې دې خپلو ټولګيوالوته وړاندې کړي.

پوښتنې:

۱. د تائوييزم د آيين معناخه ده او دغه آيين په کوم هېواد کې رامنځته شو؟

۲. د تائوييزم آيين پيروان په کومو هېوادونوکې استوګنه لري؟

۳. د شنتوييزم د آيين معناخه ده او دغه ايين په کومو هېوادونو کې زيات پيروان لري؟

۴. د شنتوييزم د آيين له مخې د جاپانيانو نظرد خپل هېواد په باره کې بيان کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د تائوييزم او شنتوييزم د آيينونو په هکله خپل نظر په څو کرښوکې وليکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د-بودايي او هندوييزم د آيينونو په هکله څه پوهېږئ؟

په (۱۲۳ او ۱۲۹) مخ کې د نړۍ دمذهبونو نقشه په غور ولولئ او ووياست چې بودايي دين د نړۍ کومو هېوادونو ته پراختيا موندلې ده؟

بودايي Buddha آيين له ميلاد څخه پنځه پېړۍ مخکې رامنځته شو. د هغه موسس د سيدارتا په نوم يو شهزاده و چې په (۳۰) کلنۍ عمر کې يې په دې لار کې بريالیتوب تر لاسه کړ او د ګوتاما لقب ورته ورکړ شو څرنګه چې پوهې او حقيقت ته ورسيده نو بودا (عاقل او فيلسوف) ونومول شو.

بودا باور درلود چې انسان بايد خپل نفساني تمايلات شهوت او غضب و پېژني او هغه کنترول کړي.

بودايي آيين ډير پلويان او کتابونه لري چې له ټولو څخه يې زيات مقدس تری پتيکا(درې ټوکرۍ ګل) دی. نن ورځ ددې آيين ډېر پېروان په هند، جاپان، چين، مغلستان، تبت، برما،کامبوج، تايلينډ بوتان او د نړۍ په نورو سيمو کې ژوند کوي. مقدس ښارونه يې په هند کې بنارس او په تبت کې لهاسا دی. دغه آيين د کامبوج، بوتان او تايلينډ په هېوادونو کې رسميت لري. د يادونې وړده چې د بودا مجسمه لومړی په ګندهارا(د جلال آباد په هډه کې) د کنشکا دحکومت په وخت کې په افغانستان کې جوړه شوې وه. وروسته په باميانو کې لويې مجسمې په غره کې وتوږل شوې اودبودیزم دزيارت کوونکو ډېرستر ځای ګڼل کيده. ددې آيين له سترو فرقو څخه لامائييزم دی. لامايیزم د بودیزم ځانګړی بڼه ګڼل کېږي او زيات قلمرو يې په تبت کې دی چې د کار واک يې د روحاني رئيس په لاس کې دی چې لاما نومېږی.

هندوييزم Hinduism يو ټولنيز مذهبي سيستم دی چې د ۱۵۰۰ ميلادي کال په شاوخوا کې يې په هندوستان کې رواج درلوده. نن ورځ د هند زياتره خلک ددې آيين پيروان دي.

ددي آيين ځانګړتيا دروح تناسخ دی. د هندوانو په باور هر انسان په نړۍ کې د خپلو نيکو او بدو عملونو مسؤول دی. د هغوی په باور که چېرې انسان خپل ژوند په سمه توګه سرته ورسوي، نو روح يې دښه سړي جسم ته او که بدکاره اوسي نو روح يې د مجازاتو له پاره د بد سړي جسم ته آن داچې حيواناتو ته انتقالېږي او تر هغه وخته دې کارته دوام ورکوي تر څوچې انسان نيک کارونه سرته ورسوي.

هندوان بايد طبقاتي قوانين مراعات کړي او داسې باور ولري چې د هغو په رعايت سره بيا په دې نړۍ کې زېږېږي اود هوسا ژوند خاوندان به شي. د هندوانو آيين درې خدايان لري برهما(د موجوداتو خالق)، ويشنو(د موجوداتو د ساتنې خدای)او شيوا(د موجوداتو د له منځه وړلو خدای) ددې آيين مقدس کتاب ويدا (د برهمنيانو ودا Vda)نوم لري. دغه کتاب دهند دارياپانو له پاره هم سپيڅلی(مقدس) دی، چې د سانسکريت په ژبه ليکل شوی دی. د هند ددې پخواني دين اصول مذهبي سرودونه او دستورونه ګڼل کېږي.چې لرغونتوب يې له ميلاد څخه ۷ پېړۍ مخکې دی.

هندوييزم په کاست مذهبي طبقاتو باور لري، چې نوموړي طبقات له برهمنانو، ويشيا، کشتريا او شودرا څخه عبارت دي. چې د هرې طبقې مقام په ټولنه کې ټاکل شوی دی د پاملرنې وړنقطه داده چې دنړۍ ټول لوی دينونه او آيينونه د آسيا په لويه وچه کې څرګند شوی دی او د نړۍ نورو سيموته خپاره شوي دي. هر دين او آيين په بيلابيلو فرقو ويشل شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې دبودیزم او هندوییزم د آیینونو په غوره ټکو بحث وکړي اود ډلې استازی دې د فعالیت نتیجه خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړې. ښوونکی دې موضوع را ټوله او د خپلو معلوماتو سره دې ټولګي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱.د بودیزم د آیین بنسټ اېښودونکی څوک و، چېرې رامنځته شو او مقدس کتاب يې څه نو مېړي؟

۲.د بودیزم آیین د نړۍ په کومو هېوادونو کې پیروان لري؟

۳.د هندویزم په آیین کې دروح تناسخ په کومه معناکارول کېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. د هندویزم مقدس کتاب ..... په نوم یادیږي.

۲. د بودایانو مقدس کتاب د..... په نوم یادیږي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ګرانو زده کوونکود بودیزم او هندو یزم آیینونو په سیاسي فلسفي مسألو خپله تبصره وليکئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالو ته ولولي.

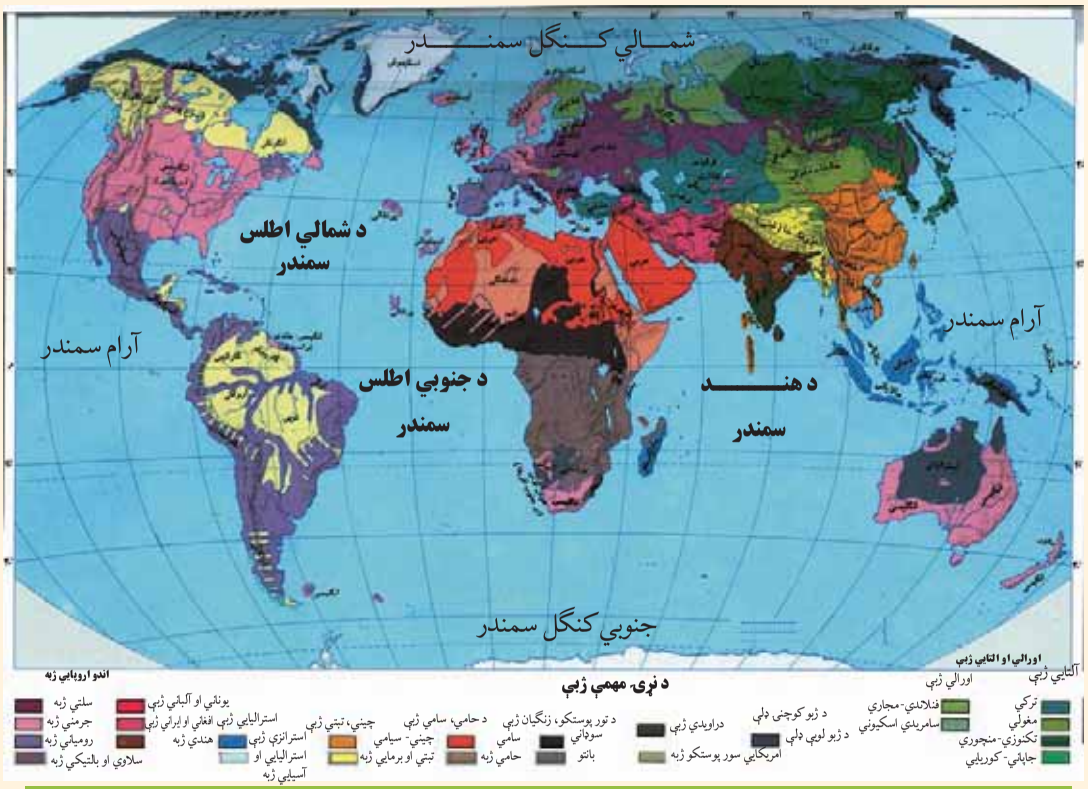
اضافي معلومات

ګڼه	هېوادونه	هندوايزم	بودیزم	تائوايزم	شنتوايزم	ګڼه	هېوادونه	هندوايزم	بودیزم	تائوايزم	شنتوايزم
۱	اندونیزیا	۳/۴ ٪				۱۰	فیجی	۳۳/۳ ٪			
۲	انګلیستان	۱ ٪				۱۱	شمالی کوریا		۲۲/۸ ٪		
۳	بنګله دیش	۱۲/۴ ٪	۰/۶ ٪			۱۲	مالیزیا		۱۹/۲ ٪		
۴	بوتان	۲۰/۵ ٪	۷۴ ٪			۱۳	میانمار		۷۲/۷ ٪		
۵	تایوان		۴۳/۴ ٪	۳۴/۵ ٪		۱۴	موریس	۴۹/۶ ٪			
۶	پاکستان	۱/۲ ٪				۱۵	نیپال	۸۰/۶ ٪			
۷	جاپان				۸۴/۲ ٪	۱۶	ویتنام		۴۹/۲ ٪		
۸	چین		۸/۵ ٪	۲۰/۱ ٪		۱۷	هند	۸۱/۳ ٪	۹/۱ ٪		
۹	سنګاپور	۴۲/۴ ٪									

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶–۲ دنړۍ مهمې ژبې:

آیا د نړۍ مهمې ژبې پیژنئ؟

پورتنۍ نقشه په غور سره مطالعه کړئ. د دې نقشې مختلف رنګونه دنړۍ د بيلابيلو ژبو ښکارندويي کوي.

ژبه دصوتي سمبولونو دقراردادي کسب کوونکي سيستم څخه عبارت ده، چې انسان دهغې په وسيله خپلې تجربې تبادله کوي او راتلونکو نسلونو ته يې انتقالوي.

ژبه پوهولو او را پوهولو (د افهام او تفهيم) وسيله اود علايمو سيستم دی، چې دپوهې د انتقال او حاصلولو، معاشرې او دخلکو دتفاهم له پاره کارول کيږي او د انسانانو دکار او فعاليت په پروسه کې منځته راغلې او په تدريجي ډول يې تکامل کړی. خبرې کول انسان ته ددې توان ور بخښي چې خپلې تجربې وساتي او هغه راتلونکي نسل ته انتقال کړي.

د دنيا هغه ژبې چې يوه ريښه ولري د ژبو دکورنۍ په نوم يادېږي. دنړۍ د ژبو کورنۍ په لاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډول دي:

الف: **اندو اروپايي ژبې**: د ژبو دغه برخه د ژبو د ډلو ډيره پراخه ډله ده، چې د اندو اروپايي په بيلابيلو څانګو (لاتين، بالتيک، سلاويک، جرمانيک، اريک او ارمني) ويشل شوې ده.

ب: دنيګرو ژبه کې لاندې دوه ژبې شاملې دي:

۱-د سوډان په جنوب، د چاد په جمهوريت، نايجريا اود افريقا په استوايي هيواد نوکې خلک په دې ژبې خبرې کوي.

۲-: **دبا نتو ژبه**: دکانګو، زمبيا او انګولا دحوزې خلک پرې خبرې کوي.

ج: **حامي او سامي ژبه**: په عربي آسيايي او دافريقا د شمالي برخې په هيوادونوکي اکثريت لري.

- **سامي ژبه**: د عربستان په ټاپو وزمه،د مصر په عربي جمهوريت، ليبيا، الجزاير، مالي او په مراکش کې مروجه ده.
- **دحامي ژبه**: په حبشه، الجزاير، نايجر او دسنيګال په يوه برخه کې خلک پرې خبرې کوي.

د التايي او اورالي ژبو کې لاندې پنځه ژبې شاملې دي:

۱- دفن په ژبه د الپ، فنلنډ، اويستاک او د اروپايي روسيې شمالی خلک پرې خبرې کوي.

۲- **ترکي**: په ترکيه، ترکمنستان، ازبکستان، قزاقستان، قرغزستان، چين او افغانستان کې پرې خبرې کوي.

۳- **منګوليايي**: په منګوليا(مغلستان) او د چين په شمال کې خلک پرې خبرې کوي.

۴- **د توګوس ژبه**: د سايبريا په شمال کې په تيره بيا د تايګا او تندرا سيموکې مروجه ده.

۵- **جاپاني او کوريايي ژبه**: دجاپان په ټاپوګانو او د کوريا په ټاپو وزمه کې خلک پرې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورې ژبې:

۱- مالیزیایي او پولنزیایي ژبه: مالیزیایي او پولنزیایي ژبه د جاوا، سوماټرا په ټاپوګانو، د کمبودیا په یوه برخه او د بورنیوپه ټاپوګانوکې رواج لري.

۲- دامریکا اصلي او بومي ژبه د امازون په حوزه کې مروجه ده.

۳- د دراویدن ژبه: د هند په جنوب کې او د سریلانکا په یوه برخه کې رواج لري.

۴- چیني ژبه دیوې کتلې په توګه دچین په هیواد کې رواج لري.

أیا پوهیږئ چې د نړۍ زیات خلک په کومو ژبو خبرې کوي؟

اضافي معلومات

د نړۍ مهمې ژبې چې زیات ویوونکي لري.(شمیرې په میلیون تنو)

ژبه	مورنۍ ژبه	د ژبې ټول ویونکي
ماندرین چینایی	۸۵۳	۱۲۱۳
هندی	۳۴۸	۴۵۴
اسپانوی	۳۴۶	۴۰۱
انګلیسی	۳۳۰	۴۸۷
بنګالی	۱۹۷	۲۰۴
عربی	۱۹۵	۲۳۰
پرتګالی	۱۷۳	۱۸۶
روسی	۱۶۸	۲۸۰
جاپانی	۱۲۵	۱۲۶
آلمان	۹۸	۱۲۴
فرانسوی	۷۴	۱۲۶
مالای اندونیزیایی	۵۴	۱۶۴
ایتالوی	–	۶۲
اردو	–	۶۱

• مخامخ جدول په غور ولولئ

•ماندراتي ژبه د ختیځې آسیا له ډیر و معروفو ژبوڅخه ده. دنړۍ پنځمه برخه خلک یا تقریباً ۸۵۳ میلیونه چینایي او په مجموع کې په نړۍ کې ۱۲۱۳ میلیونه تنه ژوندکوي.

• انګلیسي ژبه چې د اند و اروپایي ژبو یوه څانګه ده چې میلیونونه انسانان په هغې خبرې کوي او دنړۍ په ۵۰ هیوادونو کې رسمي ژبه ده.

•عربي ژبه چې دسامي ژبې له کورنۍ څخه ده دنړۍ له ۲۲ هیوادونو څخه په زیاتو هیوادونوکې رسمي ژبه ده او په هغې خبرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي. دیادونې وړ ده چې د ژبې پر اختیاله سیاسي حدودو سره مطابقت نه لري.ښایي په یوه هیواد کې څو ژبې وي. خو د یوه هیواد ټول هغه خلک چې د هغه هیواد په سیاسي حدودوکې ژوند کوي، خپل ځان په یوه واحد پوري تړي او په هغې افتخارکوي. لکه افغانستان. په دې هیواد کې له ۳۰ څخه زیاتې ژبې او لهجې شته خو ټول په دوو رسمي ژبو پښتو او دری لیکل او لوستل کوي اوپه هغوسیموکې چې زیاتره خلک یې په اوزبکي، ترکمني، بلوچي،پشه یي، نورستاني او پامیري ژبو خبرې کوي د پښتو او دري سر بېره په هغه سیمه کې دریمه رسمي ژبه ده.

•برعکس په نړۍ کې داسي هیوادونه هم شته چې بیل سیاسي حدود لري خو په یوه ژبه خبري کوي لکه عربي ژبه چې په عربستان، سوریه، عراق، مصر، لیبیا کې مروجه او رسمي ژبه ده.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبوډلو وویشل شي او دنقشي له مخې دی دنړۍ دلویو ژبو سیمې وټاکي. د ډلې استازی دې لاس ته را غلي معلومات خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دی وړاندې شوي مطالب د خپلو معلوماتوسره په مناسب ډول را ټول کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ولیکئ

۱- ژبه یا لسان تعریف کړئ

۲- دسامي او حامي ژبې دنړۍ په کومو هیوادونو کې رواج لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د پنځو هغو لويو ژبو نومونه واخلئ چې زيات شمير خلک پرې خبرې کوي؟

٤- ولې په نړۍ کې چينايې ژبه زيات و يونکي لري؟

٥- په اندو اروپايي ژبو کې کومې ژبې شاملې دي؟

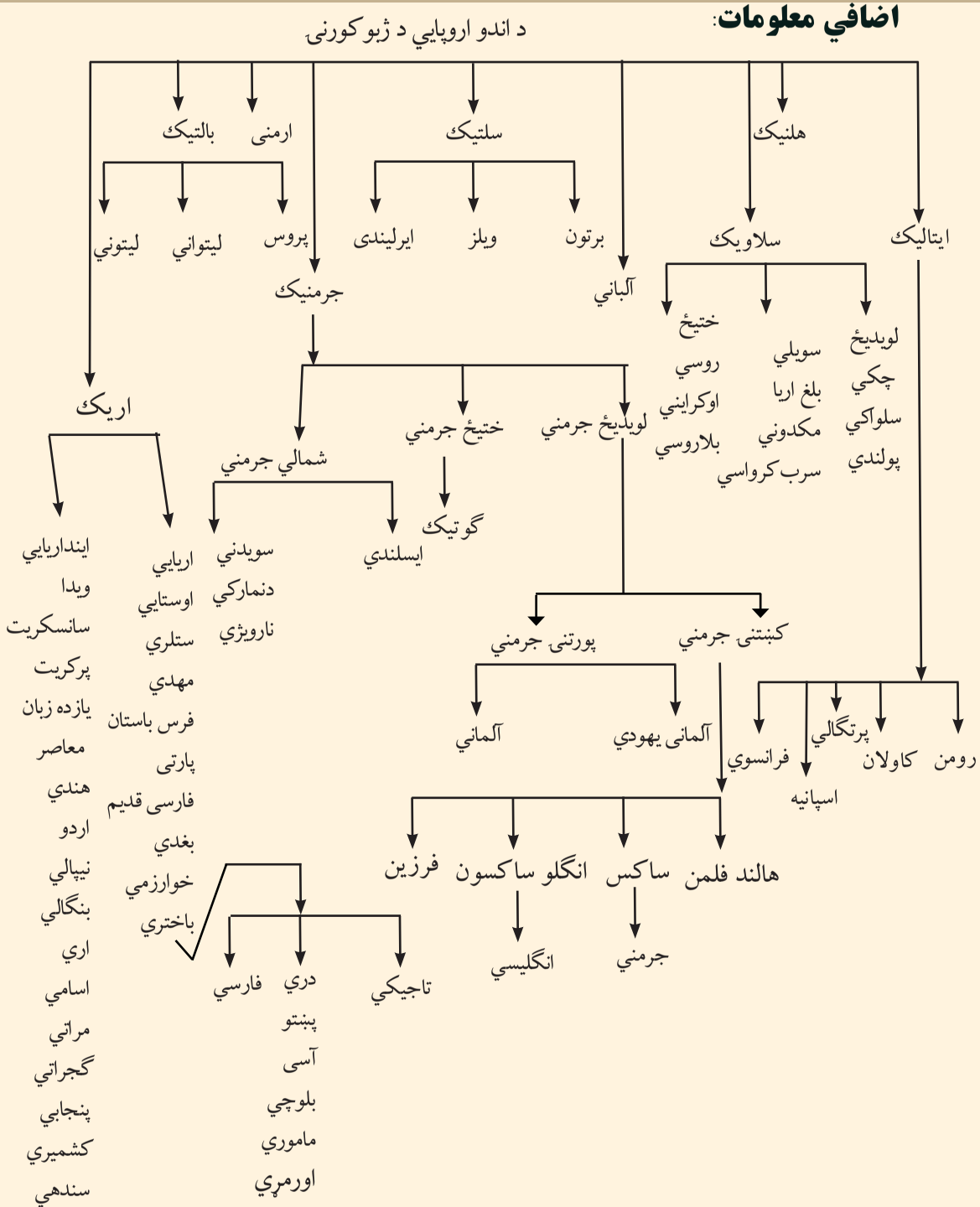
٦- التايي او اورالي ژبې په کومو خانګو ويشل شوي دي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې د ژبې د اهميت په باره کې څو کرښې وليکي او د جغرافيې په بل ساعت کې دې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

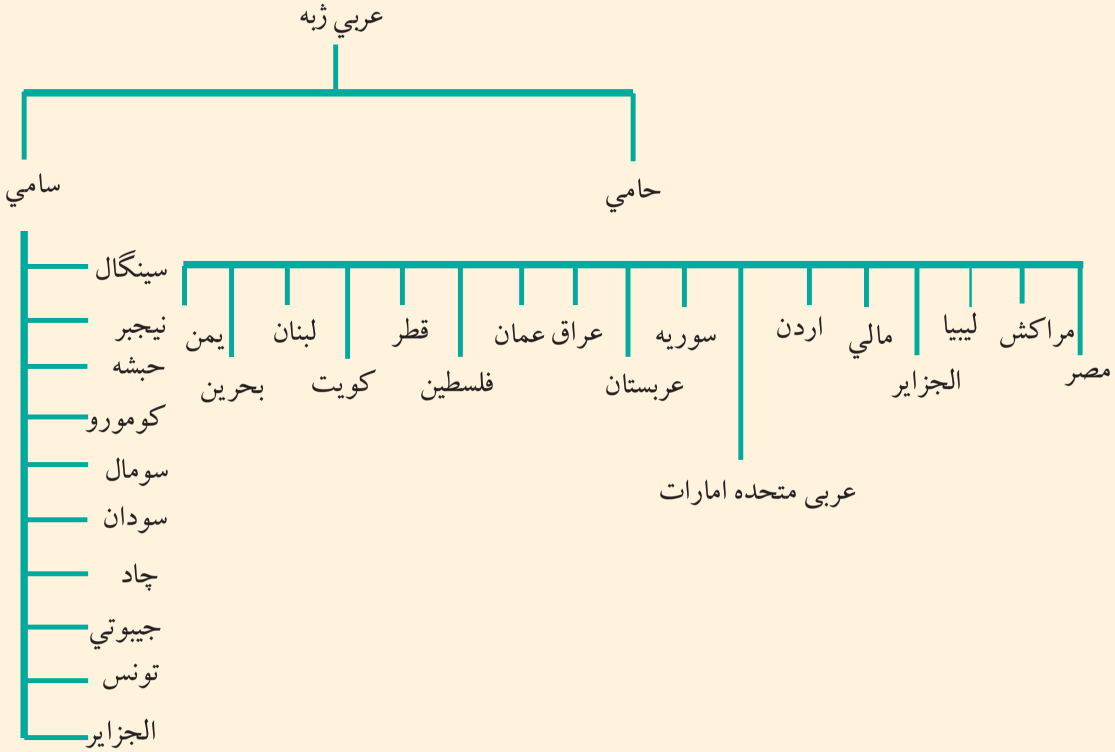
اضافي معلومات:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف-عربي ژبه

ستاسې په نظر عربي ژبه په کومو هيوادونو کې رسمي ژبه ده؟

په (۱۳۷) مخ کې د نړۍ د ژبو نقشه ولولئ د حامي ژبې د نفوذ ساحه له سامي څخه بيله کړئ.

دا خبره څرګنده ده چې دهيوادونواو ملتونو تر منځ اړيکي د ژبې د پراختيا او د اړيکو نه شتون د ژبې بيلوالی او محدوديت منځته راوړي. لکه عربي ژبه چې د اسلام د مقدس دين د خپريدو او نفوذ له مخې په ټوله نړۍ کې خپره شوې ده.

عربي ژبه د نړۍ د مسلمانانو د مقدس کتاب ژبه ده. نو له همدې امله ځانګړی ارزښت لري.

سره له دې چې قرآنکريم په ډيرو ژبو ژباړل شوی دی، خو د نړۍ ټول مسلمانان هغه په اصلي ژبه يعنی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عربي تلاوت او زده کوي. نوله همدې امله ټولو مسلمانانوته په کاره چې د قرآنکريم او نبوي احاديثو د تلاوت او د الهي احکامو څخه دګټې اخېستنې له پاره د عربي ژبې قاعدې زده کړي.

هغه وخت دعربي ژبې زده کړې دقواعدو تدوين او وضع کولو ته اړتيا پېښه شوه، چې داسلام دين غير عرب هيوادونو او قومونو ته ورسيده او هغه هيوادونه او قومونه دعربي ژبې حوزې ته ورننوتل او په دوامدار ډول يوبل ته نژدې شول. لږ لږ يې د عربې په زده کړه پېل وکړ، خبرې او ليکل يې پرې کول. دد غو قواعدو ترتيب کولو دوه هدفونه درلودل.

۱- په قرآن، نبوي احاديثو او نورو شرعي حکمونو باندې د آسانه پوهېدلو له پاره .

۲- د نورو ژبو له تصرف څخه د عربي ژبې ساتنه.

په دې ډول عربي ژبې د اسلامي نړۍ په زياتو سيمو کې د محلي ژبو ځای ونيوه آن دا چې په منځنيو ميلادي پيړيو کې علمي او ادبي کتابونه چې پوهانو ليکل او راټولول، زياتره په عربي ژبه وو. نوله همدې امله عربي ژبه د خپل عصر علمي او نړيواله ژبه ګڼل کېده. اوس هم د نړيوالو ژبو په ډله کې ده.

عربي ژبه د آسيا او افريقا په لويو وچو سربېره دمسلمانانو دنفوذ په پايله کې د اروپا په جنوب کې تر پرتګال هم ورسيده. تر اوسه د عربي اصطلاحات د ادبي، نظامي، تجارتي، بيړۍ چلونې، ستورو پېژندنې او علومو (په کيمیا، رياضي، بيالوژي، طب او درمل جوړولو)کې کارول کيږي. دغه اصطلاحات زياتره په فرانسوي، ايتالوي او اسپانوي ژبو کې رواج شوي دي.

دنړۍ له ۲۲ هيوادونو څخه چې رسمي ژبه يې عربي ده. لس هيوادونه په افريقا او ۱۲ هيوادنه يې په آسيا کې پراته دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافي معلومات:

د نړۍ هغه شمېر هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده په لاندې ډول دي.

افریقایي هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده:

۱ـ الجزایر
۲ـ تونس
۳ـ جیبوتي (عربي او فرانسوی)
۴ـ چاد عربي او فرانسوی
۵ـ سودان
۶ـ سومالي
۷ـ کومورو
۸ـ لیبیا
۹ـ مصر
۱۰ـ مراکش

آسیایي هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده:

۱ـ اردن
۲ـ عربو متحده امارات
۳ـ سوریه
۴ـ عراق
۵ـ عربستان سعودي
۶ـ عمان
۷ـ فلسطین
۸ـ قطر
۹ـ کویت
۱۰ـ لبنان
۱۱ـ یمن
۱۲ـ بحرین

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي او هره ډله دې په لاندې موضوعګانو پخپلو منځنو کې بحث وکړي. اوپایلې دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

- هغه هیوادونه چې رسمي ژبه یې عربي ده لست یې کړئ.
- ولې د اروپا په لویه وچه کې تر اوسه دعربي ژبې لغات او اصطلاحات په کیمیا، ریاضي، بیالوژي، طب او داسي نورو برخوکې استعمالیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- ولې عربي ژبه په زياترو هېوادونوکې خپره شوې ده؟

۲- عربي ژبه د آسيا او افريقا په څو هيوادونو کې رسمي ژبه ده؟

۳- دعربي ژبې ريښه معرفي کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

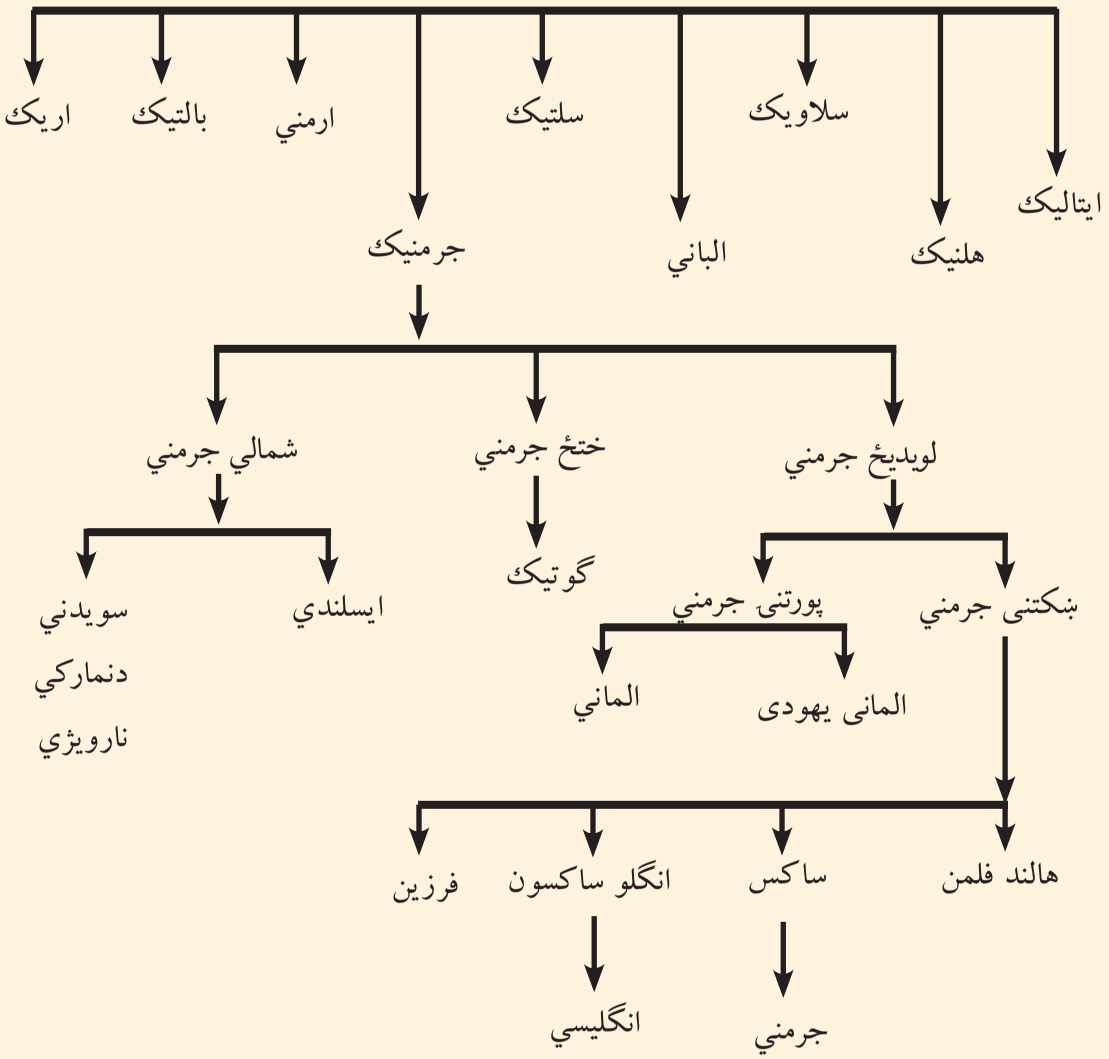
ولې د عربي ژبې زده کړه د نړۍ د ټولو مسلمانانو له پاره اړينه ده؟

تر دې سرليک لاندې مضمون وليکئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلو ټولګيوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب– انګليسي ژبه

دهند او اروپايي ژبې جدول

ولې دنړۍ زياتره خلک د انګليسي ژبې له يادونې سره مينه لري؟

پورتنۍ جدول په غور ولولئ او ووياست چې انګليسي ژبه د اندو اروپايي ژبو له کومې ډلې څخه ده؟

د انګلو ساکسون د استعمار له دورې څخه د فرانسې د نور ماندي خلکو ترفتحې پورې يعنې له ۵۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه تر ۱۰٦٦ میلادي کال پورې په انګلینډ کې ډیره پخوانۍ مروجه ژبه انګلیسي وه. دغه سوچه تو تیاني ژبه ډیره مشکله او له څولهجو څخه مرکبه وه دنور ماندیانو پواسطه د انګلینډ له فتحې څخه وروسته فرانسوي ژبه هم مروجه شوه او تر ۱۲۵۰ میلادي کا ل پورې انګلیسي او فرانسوی ژبه په انګلینډ کې استعمالیدي.

وروسته ددې دوو ژبو دیوځاي کېدو او ګډیدو پواسطه بالاخره یوه بله ژبه د سوچه انګلیسي ژبې په نوم منځته راغله. نوله همدې امله انګلیسي ژبه له توتانيTeutonie (پخوانۍ انګلیسي)، لاتیني او فرانسوي ژبې (نورماندي) څخه مرکبه ده. بیاهم انګلیسي ژبه د عمومي خصوصیاتو او دصرف او نحوې دجوړښت له مخې په بشپړ ډول توتاني شمیرل کیږي.

وروستنی سترتغیر چې په انګلیسي ژبه کې را منځته شو یوله بل پسي دبهرنیو کلماتوله داخلیدلوڅخه عبارت دی، چې د معاصرو علومو د پرمختګ او د عمومي افکارو د پراختیاپورې اړه لري. یو زیات شمېر کلمې په دې ژبې ورزیاتې شوي، چې ډیرې یې یوناني، فرانسوي او ځینی عبراني او لاتیني دي.

انګلستان په ۱۹ پیړۍ کې یوه پراخه مستعمراتي امپراطوري جوړه کړه، چې لمړیه کې نه پریوته. په هغو مستعمروکې د اقتصادي منابعو د ښکیلاک سربیره دخپل فرهنګ په خپریدویې هم پیل وکړ. چې غوره برخه یې انګلیسي ژبه او مذهب دی. هغه خلک چې مورنۍ ژبه یې انګلیسي ده.په نړۍ کې یې شمېر ۳۳۰ میلیونو ته رسیږي. دنړۍ د ۱۵۷ میلیونو نور نفوسو لپاره دویمه ارتباطی ژبه ده.

همدا رنګه انګلیسي د بریتاني په پخوانیو ٤۹ مستعمره هیوادونوکې چې اوس یې خپلواکي هم اخیستې ده او دهیواد اصلي ژبې یې ډیر انکشاف نه دی کړی، انګلیسي ژبه دلومړنۍ رسمي ژبې او په ځینو هیوادونوکې د دویمې رسمي ژبې په توګه منل شوې ده.

د انګلیسي ژبې ز ده کړه دیوې نړیوالې ژبې په توګه د نړیوال تفاهم سربېره په جغرافیه او نورو علموکې د معلوماتي منابعو او معتبرومأخذونوپه توګه په انترنېټ، کتابونو او مجلوکې له انګلیسي څخه ګټه اخلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلوويشل شي او د انګليسي ژبې د پرمختيا په لاملونو دې پخپلو منځو کې بحث وکړي او د ډلې استازي دې دخپل بحث نتيجه خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړي.
ښوونکی دی د ډلې بحث له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې توضيح کړي.

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

۱- انګليسي ژبه ولې دنړۍ په ٤٩ هيوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوېده؟
۲- انګليسي ژبه له کومو پخوانيو ژبو څخه ترکيب شويده؟
۳- ولی زياتره ځوانان غواړي انګليسي يادە کړي؟
٤- دنړۍ ټولو لويو وچوته د انګليسي ژبې د خپريدو لامل توضيح کړئ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د انګليسي ژبې د زده کړې د اړتياپه هکله څوکرښې وليکئ او دجغرافيې د مضمون په را تلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اضافی معلومات

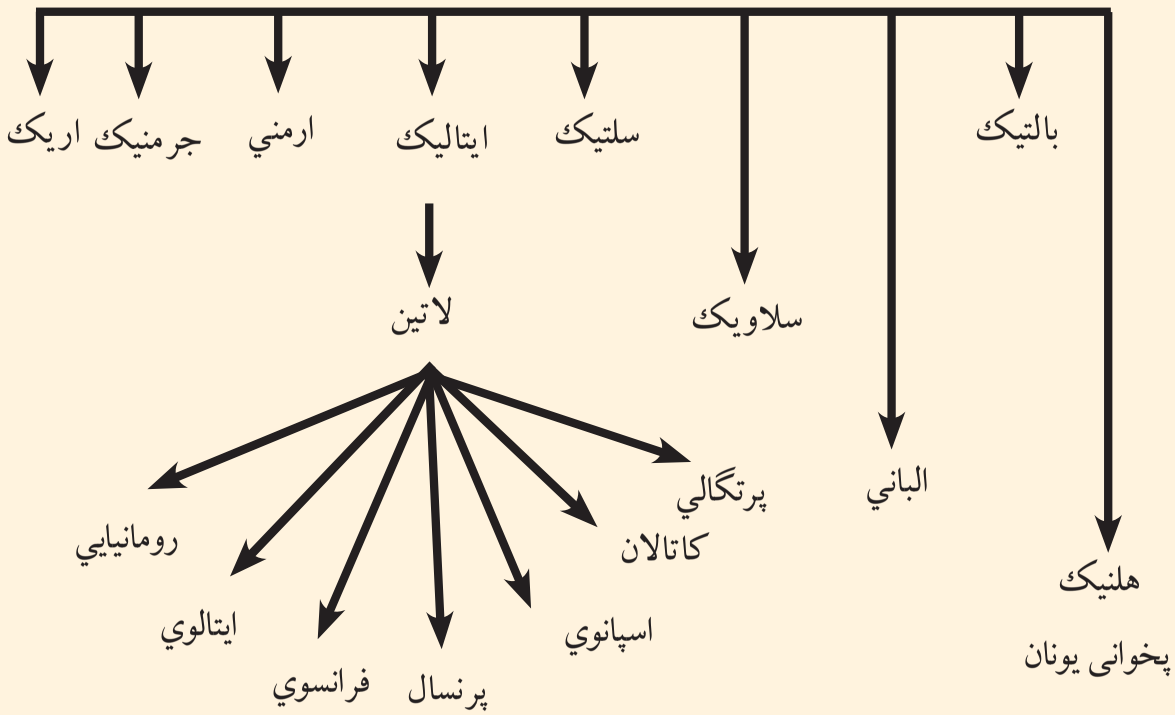
هغه هیوادونه چې په هغې کې انګلیسي درسمي ژبې په توګه منل شوې ده(له انګلستان پرته په ٤٩ هیوادونو کې رسمي ژبه ده)

د امریکا په لویه وچه کې	د افریقاپه لویه وچه کې	د اروپاپه لویه وچه	په اوقیانوسیه کې	د اسیا په لویه وچه کې
١- انتیګوا اوباربودا	١- اوګاندا	١- انګلستان	١- استرالیا	١- سینګاپور
٢- دامریکا متحده ایالتونه	٢- بوتسوانا	٢- ایرلنډ	٢- تونګا	
٣- بهاما	٣- تانزانیا	٣- مالتا	٣- تو والو	
٤- باربادوس	٤- زیمبابوی		٤- ساموا	
٥- بلیز	٥- نامیبیا		دسلیمان ټاپوګان	
٦- ترینیداد او توباګو	٦- سوازیلنډ		٦- فیجي	
٧- جامیکا	٧- سرالیون		٦- کریپاتي	
٨- دومنیکا	٨- سیشل		٨- مارشال	
٩- سنت کیتس او نویس	٩- ګانا		٩- میکونزي	
١٠- سنټ لوبسیا	١٠- کامرون		١٠- نائورو	
١١- سنټ وینسنت او کرنادین	١١- کینیا		١١- وانو آتو	
١٢- کانادا	١٢- ګامبیا		١٢- پاپوګینې	
١٣- ګرینادا	لیستو		١٣- پالائو	
١٤- ګویان	١٤- لایبریا			
	١٥- مالاوي			
	١٦- موریس			
	١٧- نایجریا			
	١٨- زامبیا			
	١٩- جنوبي افریقا			

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج-لاتيني ژبه (فرانسوي، اسپانوي اوپرتګالي)

دهند او اروپايي ژبې کورنۍ

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنی جدول ولولئ او ووایاست چې د لاتيني ژبې څخه کومې ژبې منځته راغلې دي.

رومي ژبه (د ايتاليايانو پخوانۍ ژبه) د اندو اروپايي ژبو د کورنۍ له ډلې څخه ده چې د پخواني روم د امپراتورۍ لاندې سيموکې پرې خبرې کېدلې. په لويديځه اروپاکې يې ورو ورو تغير وکړ او په محلي لهجو تبديله شوه لکه د اسپانيي، پرتګالي او فرانسې او په ختيځ کې د اروماني او البانې دخلکو ژبې د بېلګې په توګه يادولای شو. د روميانو پخواني آثار له ميلاد څخه مخکې په شپږمې پېړۍ پورې اړه لري، خو دلاتين ادبيات په درېمې پېړۍ کې پېل شول. فرانسوي،اسپانوي او پرتګالي ژبې د ژوندیو ژبو له ډلې څخه دي چې د استعمار او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورو لاملونوله مخې دژبې د اصلي ويونکو له حوزې څخه د باندې يې رواج و مونده او پراخ گرامر لري. اسپانيه، پرتگا ل او فرانسه هغه هيوادونه دي چې د جغرافيايې اکتشافاتو ورسته يې وکولای شول چې د امريکا، افريقا، آسيا او اوقيانوسيه کې لويې مستعمرې لاس ته راوړي په هغو سيموکې يې خپل کلتور او فرهنگ هم مروج کړ، چې ددغه کلتوری نفوذ يوه مهمه برخه ژبه گڼل کيږي.

د اروپا د استعمارلاندې هيوادونو کې د څوپيړيو دتسلط په پای کې د مستعمره هيوادونو محلي ژبو وده ونه کړه. سره له دې چې خپلواکه هيوادونه هم دي، خودپخوانيو استعماري ژبو د نفوذ له مخې يې خارجي استعماري ژبه دخپل هيواد د رسمي ژبې په توگه منلې ده. لکه فرانسوي ژبه د نړۍ په ٢٦ هيوادونوکې، اسپانوي ژبه د نړۍ په ١٩ هيوادونوکې اوپرتگالي ژبه دنړۍ په ٦ هيوادونوکې رسمي او لومړنۍ ژبه او په ځينو هيوادونو کې دويمه رسمي ژبه ده.

د زياتو معلوماتو له پاره هغه جدول چې ضميمه دی ولولئ.

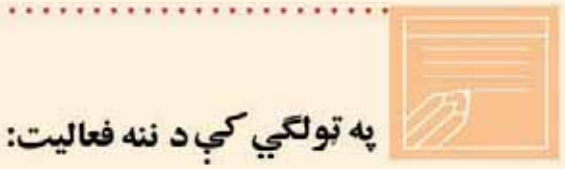
(c) ketabton.com: The Digital Library

د لاتيني ژبې څانګې چې د ژبې د اصلي ټاټوبي څخه بهر په نورو هېوادونو کې د رسمي ژبې په توګه منل شوی دی

دلاتيني ژبو څانګې

پرتګالی		اسپانوی		فرانسوی	
هېوادونه	لوبی وچې	هېوادونه	لوبې وچې	هېوادونه	لویه وچې
انګولا	افريقا	اندورا	اروپا	موناکو	اروپا
	جنوبی	ګينه استوايی	افريقا	فلپين	آسيا
برازيل	امريکای	ارجنتاين	جنوبي امريکا	منځنی افريقا	افريقا
ختځ تيمور	آسيا	اکوادور	جنوبي امريکا	بنين	افريقا
ساوتومه و ترنسيپ	افريقا	االسلوادور	جنوبي امريکا	بروندی	افريقا
کپ ورود	افريقا	ا وروګوای	جنوبي امريکا	يورکينافاسو	افريقا
ګينی بيساو	افريقا	بوليوی	جنوبي امريکا	توګو	افريقا
		پيرو	جنوبي امريکا	چاد	افريقا
		پاناما	جنوبي امريکا	جيپوتی	افريقا
		پاراګوی	جنوبي امريکا	روندا	افريقا
		دومنکين	جنوبي امريکا	ساحل عاج	افريقا
		چيلی	جنوبي امريکا	سينګال	افريقا
		کلمبيا	جنوبي امريکا	سيشل	افريقا
		کستاريکا	جنوبي امريکا	کومورو	افريقا
		کيوبا	جنوبي امريکا	ګا بون	افريقا
		ګو ايتيمالا	جنوبي امريکا	ګينه	افريقا
		نيکاراګوا	جنوبي امريکا	لوکزمبورک	اروپا
		ونزويلا	جنوبي امريکا	مادغسکر	افريقا
		هنډوراس	جنوبي امريکا	موناکو	اروپا
				نيجريا	افريقا
				نيجر	افريقا
				کاميرون	افريقا
				کانګو برازويل	افريقا
				کانګو کنشاسا	افريقا
				هايتی	منځنی امريکا
				کانادا (انګليسی و فرانسوی)	شمالي امريکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې دلاتيني ژبې د يوې ځانګې (پرتګالي،اسپانوي، فرانسوي او نورو) په باره کې پخپلو منځو کې بحث وکړي. چې ولی دنړۍ په زياتو هيوادونو کې نوموړې ژبې تر اوسه پورې رسمي ژبې دي؟ دبحث پايلې دی د ډلې استازی ټولګي ته بيان کړي او ښوونکی دی د ډلې د بحث پايلې له خپلو معلوماتو سره را ټول کړي او ټولګي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- دلاتيني ژبې دکورنۍ ځانګې معرفي کړئ.

۲- فرانسوي ژبه، له فرانسې پرته دنړۍ په څو هيوادونوکې رسمي ژبه ده؟

۱- فرانسوي ژبه دلاندې ژبو د کورنۍ يوه ځانګه ده

الف: جرمنيک ب: لاتين ج: سلاوي د: سانسکرت

۲- اسپانوي او پرتګالي ژبې د لاندې ژبو ځانګه ده.

الف: سلاوي ب: پخواني يونان ج: لاتين د: جرمنيک

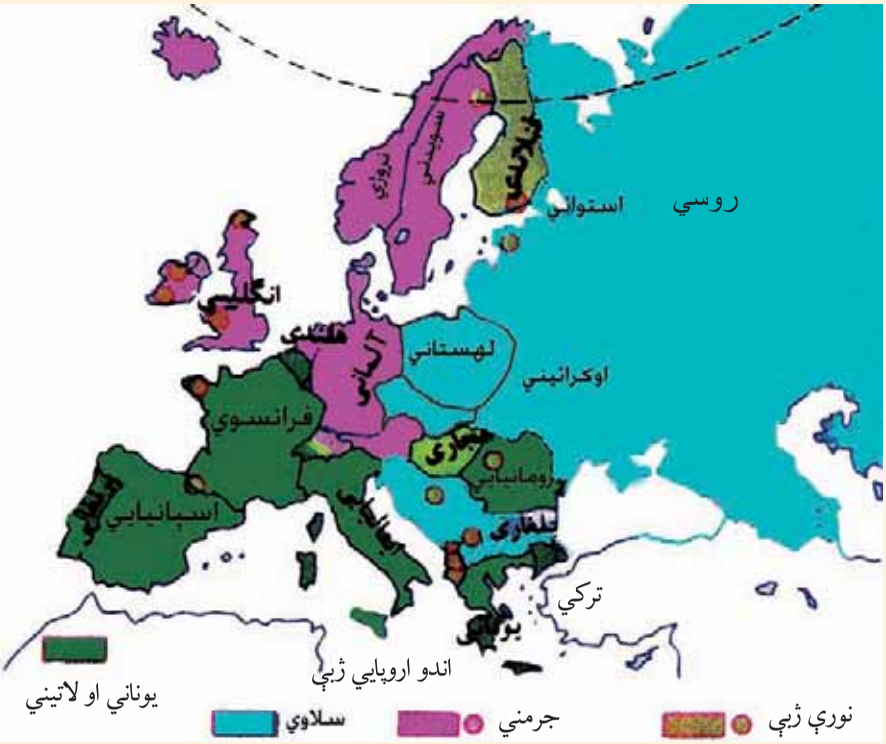

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د هغه جدول په مرسته چې دهيوادونو رسمي ژبه پکې فرانسوي، پرتګالي او اسپانوي ده د نړۍ په نقشه کې تثبيت کړئ او د جغرافيې د مضمون په را تلونکي ساعت کې يې خپلو ټو لګيوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د- جرمني ژبه

د جرمني ژبې د جغرافيايي ويش نقشه ولولئ او په نقشه کې د جرمني ژبې د نفوذ ساحه تثبيت کړئ. د زياتو معلوماتو لپاره اړونده جدول هم ولولئ.

يوې قبيلې له ميلاد څخه مخکې دلومړنۍ زرکلنې دورې په منځنۍ برخې کې د المان په شمال اود سکنديناوي دټاپووزمې په جنوب کې ژوند کاوه او له دويمې ميلادي پېړۍ څخه وروسته يې نورو سيموته مهاجرت وکړ، چې اوس، هلته استوګن دي.

دجرمني ژبه د اندو اروپايي ژبو له ډلې څخه ده چې انګلو ساکسون ژبې (المانې، هالنډي او انګليسي)، د ايسلينډ دخلکو ژبه او د سکنديناوي ژبې (دناروي، سويډن او ډنمارک د خلکو ژبې) اوګوتيک ژبه Gothic احتواکوي. د ګوتيک د ژبې اثار دميلادي څلورمې پېړۍ را پديخوا موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرمني ژبه په دوه محلي لهجو ويشل شوې ده:

۱- د لوړو سيمو جرمني ژبه، چې په جنوبي برخه کې پرې خلک خبرې کوي او د جرمني ژبې رسمي ادبيات جوړوي.

۲- د اوارو سيمو جرمني ژبه چې د هيواد په شمالي جلګو کې پرې خبرې کيږي. له دې ژبې څخه فلامندي او هالنډي ژبې مشتق شوي دي. الماني ژبه د المان دهېواد سربېره د اطريش، لختين شتين اوسويس (الماني، فرانسوي او ايتالوي رسمي ژبې دي). د لوکزمبورګ ۷۰ سلنه خلک او د هالنډ يوشمېر خلک په الماني ژبه خبرې کوي.

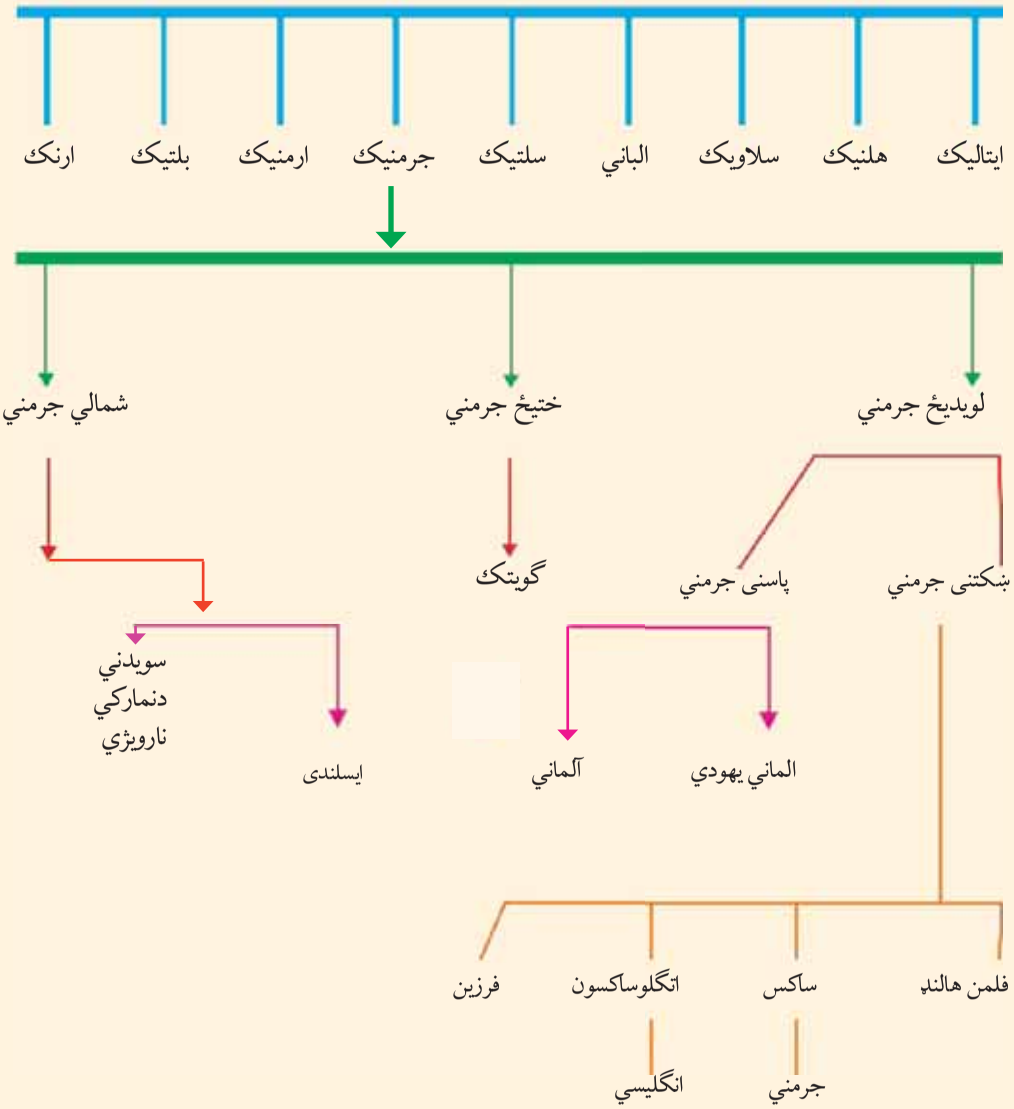
د يادنې وړه چې انګليسي ژبه هم د جرمني د اوارو سيمو دخلکو د ژبې يوه څانګه ده چې د انګلو ساکسون Anglo Saxon د قبيلې د خلکو پواسطه په شپږمه ميلادي پېړۍ کې انګلستان ته يو وړل شوه او وروسته د فرانسوي تورو سره ګډه شوه. د انګلستان خلک او د ايرلينډ ديوې برخې خلک په هغې ګړبړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ټولګي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې د نقشې له مخې د جرمني ژبې سيمې په نښه کړي او د ډلې استازی دې هغه هېوادونه چې په هغې کې المانې ژبه ډيره مروجه ده خپلوټو لګيوا لو ته ور وپيژني.

د اندو اروپايي کورنۍ ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډځواب ورکړئ

۱- د اروپا کومې ژبې د جرمني ژبې یوه برخه ده؟

۲- د جرمني ژبې څخه کومې ژبې را بیلې شوي دي؟

۳- د سکندنوي ټاپو وزمې هغه ژبې چې جرمني ریښه لري نوم واخلئ؟

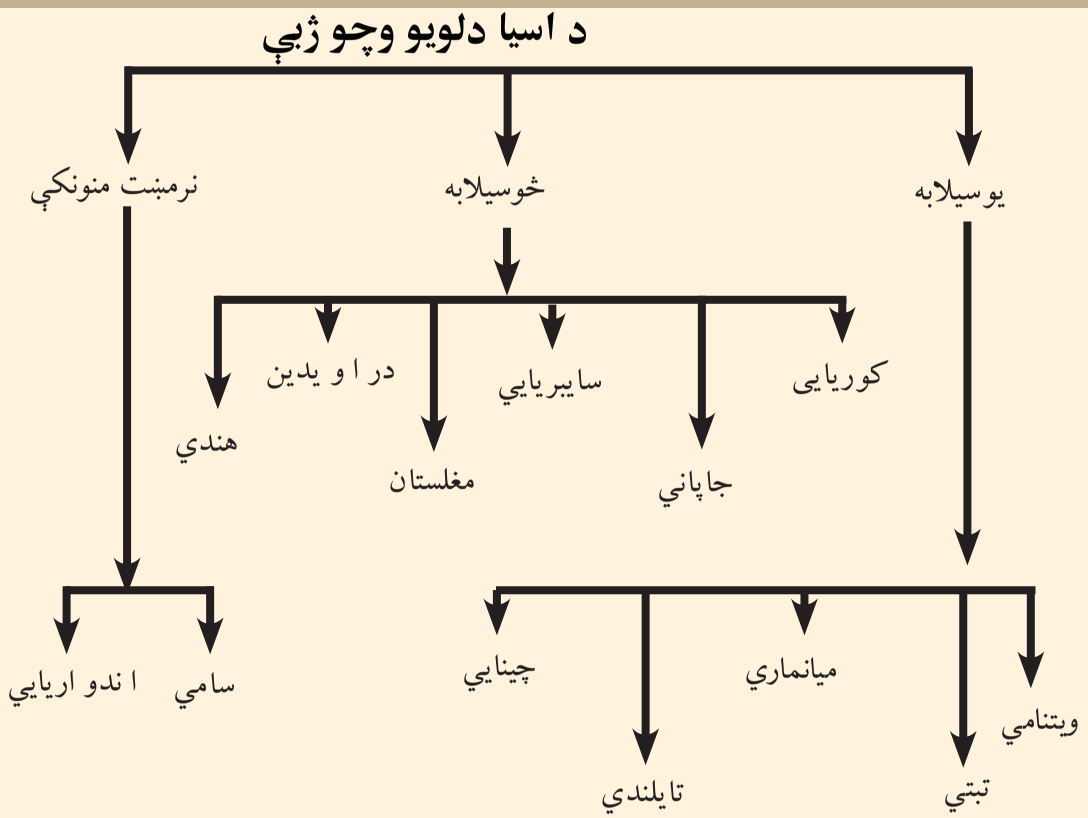
٤- المانې ژبه د کومو هېوادونو رسمي ژبه ده؟

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د اروپا د لوبې و چې نقشه بې لیکنې رسمه کړئ. د ژبو د عمومي جدول په مرسته د جرمنیک (لویدیځ، ختیځ او شمالي جرمني) د هند او اروپایي ژبو د کورنۍ سیمې او څانګې په بیلابیلو رنګونو رنګ کړئ او د جغرافیې د مضمون په را تلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هـ-د چينايي، جاپاني او اندونزيايي ژبو په باره کې څه پوهيږئ؟

د (۱۳۷) مخ نقشه او چارت ولولئ او و وايئ چې چينايي ژبه له جاپاني څخه څه توپيرلري؟

چينايي ماندرين ژبه لکه د ويتنامي (انامي)، تبتي، تايلنډي او ميانماري(برمايي) ژبو په څير د ژبپوهنې د اصطلاح له مخې يوهيجا يي (يوسيلابه) ژبو دي. د دې ژبې کلمې جلا سيلابونه لري. دکلماتو صرف ډير لږ دهغو دتغير سبب ګرځي.

چينايي ژبه ډيره پخوانۍ او د پراخو ادبياتو لرونکی ده. د دې ژبې الفبا څلور سوه توري لري او مصوره ده او خوسوه فرعي نښې هم لري. نو له همدې امله د هغې زده کړه ستونزمنه ده او هر څوک هغه نه شي ز ده کولای او د ولس د بيسوادۍ سبب ګرځيدلی وه. له همدې امله دهغې د اسانولو له پاره هڅې شوي دي. ددې ژبې ويونکي پخپلو منځو کې نژادي اړيکي لري او دشمېر له مخې د آسيا د لوېې وچې نيم نفوس جوړوي او دنفوذ ساحه يي د آسيا په ختيځ کې ده.

• په خو سيلابه ژبنۍ ډله کې کوريايي، جاپاني، د سايبريا د خلکو زياته برخه، منځنۍ آسيا، د راويدي او هندي ژبې شاملې دي. چې په دې ژبنۍ ډله کې د پسوند او پيشوند ډېرې پېچلي کلمې موجودې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• هغه ژبې چې نرمښت منونکې دي د جلا عنوانوتر سرلیک لاندې مخکې معرفي شوي دي.

اندونزیایي ژبه: چې د مالایي ژبې(د مالیزیا د هېواد د جنوبي برخې) څخه بیله شوې ده د اندونزیا د هېواد رسمي ژبه ده. په ۱۹۲۸ میلادي کال کې د ملي ژبې په توګه وټاکل شوه. د وخت په تیریدو د عربي، چیني، هالنډي، پرتګالي، سانسکریټي، تامیلي، فرانسوي او انګلیسي ژبې کلمې په دې ژبې کې شاملې شوې دي. دېلګې په توګه په دې ژبې کې تقریباً د هالنډي ژبې ۷۰۰۰ کلمې شته دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وویشل شي. د ژبو د کورنۍ نقشه دې په (۱۳۷) مخ کې په غور ولولي او بیا وروسته دې د زېړپو ستو خلکو ژبې د هغو د اړونده هېوادونو سره یو د بل په مرسته وټاکي ښوونکي دې د فعالیت پایله د خپلو معلوماتو سره را ټول کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د ماندرین چینایي ژبې ځانګړ تیاوې و وایاست.

۲- آسیایي یو سیلابه ژبې کومې دي؟

سم ځواب انتخاب کړئ

۱- چینایي ژبه په کومه کورنۍ پورې اړه لري:

الف: یوسیلابه ب: څوسیلابه ج: نرمښت منونکي د: ټول څوابونه سم دي

سم ځوابونه غوره کړئ.

۱- اندونزیایي ژبه له مالایي ژبې څخه بیله شوې ده.

۲- ماندرین چینایي ژبه ٤۰۰ توري او څوسوه نښې لري؟

۳-د ویتنامي، تبتي، تایلنډي او برمایي ژبې څوسیلابه ژبې دي؟

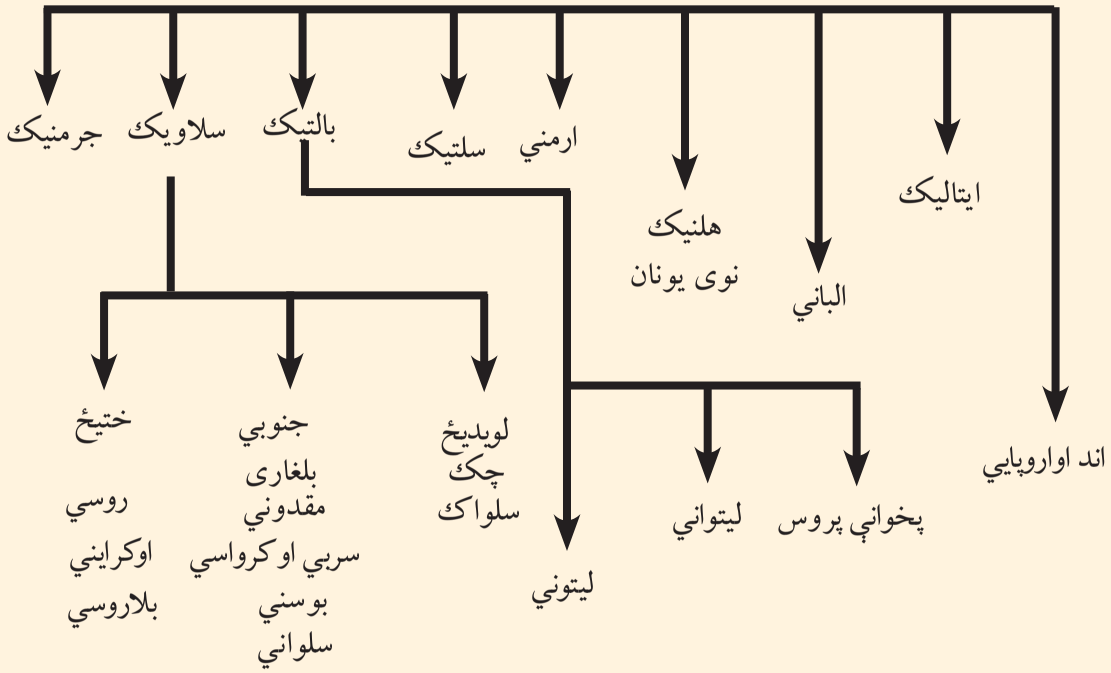
له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د آسیا د لوېې وچې نقشه بې لیکنې رسم کړئ او یو سیلابه او څوسیلابه ژبې په جلا رنګونو رنګ کړئ او په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

و- دبالتيک- ليتواني او سلاوي ژبې

دهندو اروپايي ژبو کورنۍ

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنۍ ګراف په غور ولولئ او ووايئ چې سلاوي ژبه په کومه ژبنۍ کورنۍ پورې تړلې او کومې څانګې لري؟

سلاوي ژبه د هندو اروپايي ژبو له څانګو څخه ده چې په خټيځه اروپا او د بالکان په نورو سلاوي هېوادونوکې مروجه ده.

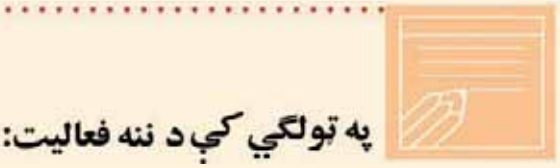
د مسيحيت د لومړۍ پيړۍ پېل کې بالتيکې او سلاوي قبيلو د خټيځې اروپا لويه برخه نيولې وه، چې په لويديځ کې يې د جرمني قبيلې او په جنوب کې يې اريايي قبيلو استوګنه درلوده د پنځمې پيړۍ څخه وروسته سلاويانو د خپل نفوذ سيمه په بېلابېلو خواوو کې پراخه کړه او اوس سلاوي ژبې د خټيځې اروپا په پراخه ساحه کې رواج لري.

سلاوي ژبه زياتې محلي لهجې لري چې ډيره مهمه يې روسي ژبه ده، چې دسايبريا په ټاټيګا، د ترانس سايبريا د اوسپنې کرښې په دواړه اړخونو، آذربايجان او اوکراين کې مروجه ده.

سلاوي ژبه په څو محلي لهجو هم ويشل کيږي، چې د هنګري او بالکان يوڅه خلک او همدارنګه چکيان، سلواکيان. پولنډيان، سربيان. بوسنيان. کرواتيان، بلغاريايان او دمقدونيې خلک په هغې خبرې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبالتيک دسمندرګي د سواحلو د خلکو ژبه د سلاوي له ژبې سره ورته والی لري او ليتوانيايي ژبه هم د سلاوي ژبې د کورنۍ خانګه ګڼل کيږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په مناسبو ډلو وويشئ چې د سلاوي ژبې د غوره خانګو په باره کې پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث پايله دې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړي. ښوونکی دې دبحث موضوع را ټوله او له خپلو معلوماتوسره يو ځای دې ټولګي ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- سلاوي ژبه د کومې ژبنۍ لوبې کورنۍ خانګه ګڼل کيږي؟

۲- سلاوي ژبه د اروپا په کومه برخه کې زيات ويونکي لري؟

۳- دسلاوي ژبې مهمې خانګې معرفي کړئ.

٤- د بالتيک ژبه په کومو خانګو ويشل شوې ده؟

سم ځوابونو په نښه کړئ

۱- سلاوي ژبه د اندو اروپايي ژبو خانګه ده( )

۲- سلاوي ژبه زياتره په ختيځه اروپا او د بالکان په نورو هېوادونوکې مروجه ده؟

۳- د سلاوي ژبې مهمه خانګه روسي ژبه ده ( ).

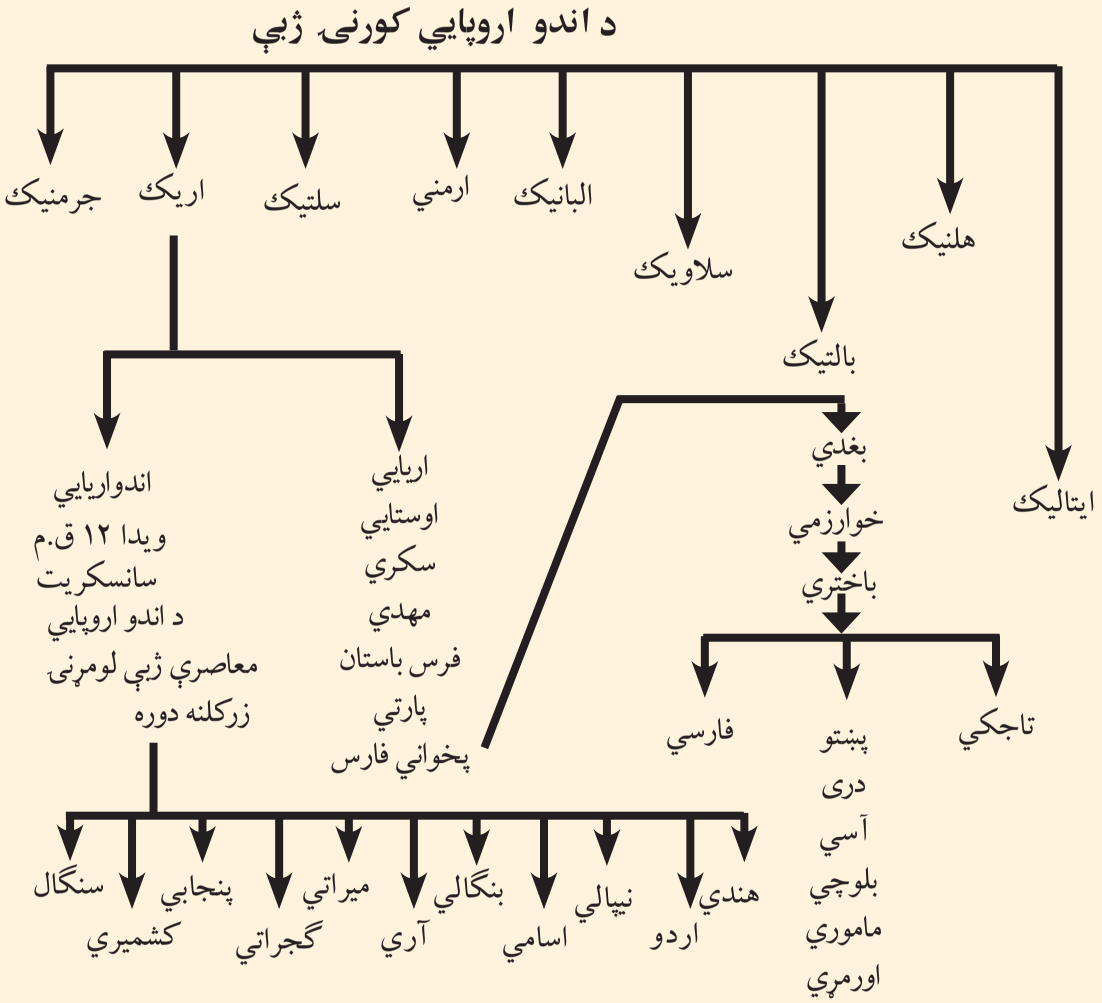

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د اروپا نقشه بې ليکنې رسم کړئ او د سلاوي ژبې د نفوذ سيمه په يورنګ په نښه کړئ او د جغرافيي د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ز-هندي او اردو ژبې

د (۱۳۷) مخ نقشه او پورتنۍ جدول په غور ولولئ او ووايئ چې د اردو ژبه د کومې ژبنۍ ډلې پورې اړه لري.

هندي ژبه د هند اصلي او رسمي ژبه ده. اردو د پاکستان او بنگالي د بنگله ديش اصلي او رسمي ژبې دي.

اردو په تاريخي لحاظ د سانسکريت څخه مشتق شوې ده له فارسي سره ګډه شوې او له هغې څخه يوه نوې ژبه د اردو په نوم جوړه شوې ده. په پاکستان، بنگله ديش او هند د يوې برخې ګډه ژبه ګڼل کيږي. دغه ژبه د شاه جهان د حکومت په دوره کې ۱۶۲۷- ۱۶۸۵ ميلادي کال پورې(په هند کې د تيموريانو دکورنۍ بنسټ ايښودونکي د ظهرالدين بابر لمسی چې دهند د مغلانو په نوم هم يادېږي) د اردو ژبې په نوم ونومول شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اردو ژبه د پخوانۍ فارسي، ترکي او هندي ژبو څخه جوړه شوې ده. لومړني بنسټونه يې په هند کې د مسلمانو فاتحينو په راتلو سره ايښودل شوي دي. څرنګه چې دسلطان محمود غزنوي او د هغه د زوي د سلطان مسعود د حکومتونو په دوره کې هند يانو ته د غزنويانو په دربارکې لوړې څوکۍ ورکړل شوې وې. په هند کې د غزنويانو د دربار ژبه هم فارسي (دري) او دهند مسلمانو حاکمانو په همدې ژبې خبرې کولې. نو له همدې امله ددرۍ ژبې اغيزې په اردو ژبه کې را منځته شوي. د اردو اصطلاح ترکي ده او معنايې عسکر او د عسکرو قرارګاه ده.

څرنګه چې ترک، فارس او هنود عسکر په يوه عسکري غونډ ځاي کې يوځای وو، نو د اردو ژبه له دريو ژبو ترکي، دري او هندي څخه جوړه شوه او د اردو په ژبه يادې شوه، چې وروسته د انګليسانو د څو پېړيو د واکمنۍ په واسطه انګليسي اصطلاحات پرې هم ور زيات شول.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

په ټولګي کې دننه فعاليت:

زده کوونکي په دوه نفري ډلو وويشئ هره ډله دې د اردو ژبې په تاريخچه پخپلو منځوکې بحث وکړي او د بحث موضوع دې خپلوټو لګيوا لو ته وړاندې کړي. د مضمون ښوونکی دې د بحث موضوع را ټوله کړي او لاس ته راغلي معلومات دې له زده کوونکو سره شريک کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱- د اندو اريايي معاصرې ژبې کومې دي؟

۲- د اردو ژبه ولې په دې نوم يادېږي؟

لاندې جملې بشپړې کړئ.

۱- د اردو ژبه د..... د حکومت په دوره کې د اردو په نوم يادې شوه.

۲- د اردو ژبه له _____، _____ څخه جوړه شوې ده.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

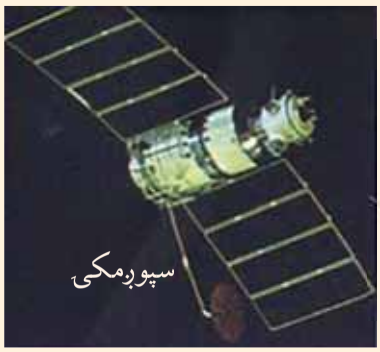
زده کوونکي دې د جنوب ختيځې آسيا نقشه بې ليکنې رسم کړي او اردو ژبې هېوادونه دې په جلا رنګ، رنګ کړي او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې دې په ټولګي کې زده کوونکو ته وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

خلور څلويښتم لوست

۷-۱ اړيکي او نړيواله کېدنه Globalization

آيا د نړيوال کيدو له موضوع سره آشنايئ؟

هغه پرمختګونه چې د پوهنې په بيلابيلو برخو کې رامنځته شوي.

لکه مخابرات، په تيره بيا هغه معلومات چې د مصنوعي سپوږمکيو، رادار او انترنېټ او داسې نورو څخه لاس ته راځي، نړۍ يې له پخوا څخه ډيره نژدې کړې ده دهېوادونو ترمنځ اړيکي يې ټينګې کړي دي.

له لېرې څخه معلوماتوRemote sensing په سوداګرۍ، صنعت، ترانسپورت(ځمکني، هوايي اوسمندري)، فرهنګ او د هيوادونو او له يوې سيمې څخه بلې سيمې ته د مالونواو کاليو په لېږد دولوکې آسانتيا را منځته کړي ده. نو همدې ټولو مسألو نړيوال کيدنه، په تيره بيا په جغرافيه کې الکترونيکي مخابراتو او د مصنوعي سپوږمکيو اړيکو خپل حقيقي اړخ غوره کړی دی. ديادونې وړ اسانتياوې يې د جغرافيې په بيلابيلو برخو کې برابر کړې دي او په دې اساس يې نړۍ په يوه لوړ مقياس د انسانانو ګډکور جوړ کړ دساينس او تکنالوژۍ د پرمختګ، فضاته د انسان سفر، فضايي تم ځايونو شتون او مصنوعي سپوږمکيو ليږل دځمکې شاوخوا ته انسان وکولای شول چې د هغو په مرسته په بيلابيلو برخو کې اړيکې يوله بل سره نژدې کړي. دمثال په ډول د مصنوعي سپوږميو په مرسته انسان کولای شي له کابل څخه نيويارک، کاناډا او دنړۍ نورو لېرېو سيمو ته، له مکاني واټن سره سره په ډيرلږ وخت کې تماس ونيسي.

په دي سربېره په سوداګرۍ، بانکي چارو، د اسعارو دتبادلې او راکړې ورکړې، فرهنګي او ترانسپورتي چارو او نظامي چاروکې دنړۍ ټولې سيمې د معلوماتو د پوښښ لاندې راولي. نو زماني او مکاني واټن د تماس لپاره نژدی شوي دی، چې د نړيوالتوب Globalization مفهوم افاده کوي

د اړيکو پر مختګونه ياTelecommunication لکه پرمختللی رادار، تيلفونونه، موبايل، انترنېټ، فکس او د نړۍ د سپوږمکيو سيستمونه د نړۍ هيوادونه يوبل ته نژدې کړي او هغه واټن چې دنړۍ د هېوادونو ترمنځ موجود و، له منځه لاړ.

د ارتباطي او اطلاعاتي وسيلو چټکه وده لکه فکس، کمپيوتر، انترنېټ، تيليفون، تلويزيون او داسي نورو د هېوادونو د نژدې کولو لپاره زمينه برابره کړې ده د مثا ل په ډول که چېرې د وارداتي مالونو وارد وونکي وغواړي له جاپان څخه زيات سوداګريزمالونه اوکالي نيويارک او دوبۍ ته وارد کړي. وارد وونکي د انترنېټ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مرسته د اړوند وکمپنيو څخه د مالونو دلېږد دولو غوښتنه کوي. په لومړي پړاوکې فرمايش اخيستل کيږي او وروسته صادر وونکې کمپنۍ د مالونو بيه، کرايه او د مالونود بيمه کولو اطلاع ورکوي.
واردووونکی د الکترونيکي اويز په واسطه د مالونو بيه د انترنېټ پواسطه مقابل لوري بانکی حساب ته استوي. او وخت پر وخت د انتقالاتي وسايلو خط السير د مصنوعي سپوږمکيو، انترنېټ، موبايل پواسطه کنترولېږي، ترڅوچې مالونه اخيستونکي ته ورسيږي.
دغه انتقالاتي پروسه د نوري فايبر يا الکترونيکي اسانتيا وو په مرسته اسانه شوي ده او د زرګونو کيلو مترو واټن په يوه دقيقه کې تنظيموي. دغه په نړۍ کې د ارتباطي مسايلو دنړيوالتوب ګټه ده.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ګران زده کوونکي په دريو ډلو له ويشلو څخه وروسته دنړۍ د دريوو مهمو وسيلو لکه راديو، تلويزيون او تيلفون په باره کې بحث وکړي او دبحث پايله دې د ډلې استازي خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړي او ښوونکی دی له خپل معلومات سره د فعاليت نتيجه را ټوله کړي.

پوښتنې:

له څلور ځوابونو څخه سم ځواب غوره کړئ
۱- ګلوبلايزيشن عبارت دي له:
الف: اړيکې ب: نړيوالتوب ج: سياسی نظام د: د اړيکو نشتوالی
۲- تيلېفون دلاندې موضوعاتو لپاره کارول کيږي:
الف: د کالیوتبادله ب: دسوداګريزو کالیو تسليمول ج: د موسسو او افرادو ترمنځ د اړيکو تامينول د: هيڅ يوسم نه دی
جمله بشپړ کړئ:
۳- انترنېټ په نړۍ کې ښه وسيله ده.
لنډ ځواب ووياست:
٤- د عصري پرمختللو ارتباطي وسايلو نومونه واخلئ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ارتباطي وسايل کوم مفهوم افاده کوي او ارزښت يې په کومه برخه کې دی؟ مهرباني وکړئ هغه په کتابچو کې وليکئ او دجغرافې په راتلوونکي ساعت کې يې شرح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اړیکو دغوره وسیلو ډ ولونه:

د اړیکو څو ډوله وسیلې پېژنئ؟

د پیغام په انتقال کې د جغرافیایي حقایقو موندل، د نورو علومو په څیر، د اړیکو د وسیلو پورې اړه لري. نوله همدې امله د اړیکو د وسایلو غوره ډولونو زده کړه د جغرافیایي څانګې د زده کوونکو لپاره حتمي او اړین کار دی. په تیره بیا د نن ورځې څېړنې د لمریز نظام، مصنوعي سپوږمکیو او د هغه تحولاتو او د حقایقو د موندلو په هکله لکه کانونه،کرنیز زیانونه ا وداسې نور او همدارنګه نوي پرمختګونه د کایناتو او دسیارو په هکله دحقایقو موندل او د هغو اړیکې له ځمکې سره هغه اړینې مسألې دي چې د مخابراتي وسایلو پواسطه سرته رسیږي.

انسانانو د ژ وندانه له لومړیو وختونوڅخه په ځمکه کې له اشارو، نښو او ساده وسیلو څخه ګټه اخیستله. همدا رنګه ډول (دهل) او نغاره به یې وهله او بیا وروسته یې له اهلي حیواناتو څخه ګټه اخیستله او په پای کې له موټر، سیم لرونکي تیلېفون مونولوګ او بې سیم تیلېفون، رادیو، تلویزیون، انترنېټ او رادار څخه یې ګټه اخیستله.

ډیجیتل تیلېفون او مونولوګ څخه ګټه اخیستنه په اوسني وخت کې مخابراتي ستونزې حل کړي او یوله بل سره یې اړیکې ټینګې کړي.

د تیلي کمونیکشن په برخه کې اختراعګانو دنړۍ څېره بدله کړه او د اړیکو په سیستم کې پرمختګونه په هوانوردۍ، سمندري ترانسپورټ او دحمل ونقل په ډیرو نورو برخه کې بنسټیز تغیرات رامنځته کړي. لوی بدلونونه په تیره بیاله دویمې نړیوالې جګړې څخه وروسته اختراعګانې چټکې شوې. ډله ییزې اړیکې (مېډیا) په اروپا او امریکا کې د اړیکو معاصرې دستګاوې جوړې شوې.

د ارتباطي وسیلې په توګه د رادیو را منځته کیدلو، وکولای شول چې انسانان یوله بل سره نژدې کړي او د رادیو منځنۍ، لنډې، اوږدې او FM څپې لېږې واټنونه د غږ د خپر ولو پواسطه نژدې کړي. دسوداګریز و مالونو اخبار خپرول، د تولیدي، صناعتي او تخنیکي مالونو اعلانول، ورځپاڼي، تلویزیون، انترنېټ سپوږمکۍ د اړیکو ډېرې لویې وسیلې شمېرل شوي، چې په جغرافیایي څېړنوکې ورڅخه زیاته ګټه اخیستل کېږي. د ګوګلGoogle د انترنېټ سایټ کې هغه پروګرام چې د (PC Glob) یا د نړۍ د اطلس په نوم یادېږي، ځای پرځای شوی دی چې اقتصادي او فزیکي، اوبو او هوا او داسې نورو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

باره کې معلومات انسان ته ورکوی. فضايي او کيهاني سفرونه او د مصنوعي سپوږمکيو او ځمکې تر منځ د اړيکو ټينګول په پرمختللي ډول بدل شوي دي او معاصرې کيهاني څېړنې وکولای شول چې د طبيعت د ځينو رازونو په پېژندلو او کشفولوکې له انسان سره په ډيره ښه طريقه مرسته وکړي. په مصنوعي سپوږميوکې د پرمختللو کمرو نصبول د ځمکې د کرې او سمندرو په باره کې د ځينوحقيقتونو د روښانه کولو سبب شوي دي او نوې موضوعګانې يې دځنګلونو، کانونو، سمندرونو او د ژوندانه د چاپېريال په هکله سپړلي دي.

د انسان د ژوندانه په ټوله موده کې د اړيکو عمده وسيلو پر مختګ کړی دی چې لاندې برخې لري:

۱- لومړنۍ وسيلې: لکه الوتونکي (هدهد او کوترې) او اهلي حيوانات لکه آس، اوښ، خر، قاطر.

۲- عصری وسيلې: لکه د ميډيا د اړيکو وسيلي (راديوچې منځنۍ، لنډې، اوږدې او FM څېې لري)، تلويزيون، موبايل، کمپيوتر، انترنېټ، مصنوعي سپوږمۍ چې پاس ورځخه يادونه وشوه.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي په بيلو ډلو وويشئ، چې د اړيکو د وسيلو نومونه واخلي او دسپوږمکيو نقش دفضآ او ځمکې په نوو کشفياتو کې بيان کړي.

پوښتنې:

سم ځواب وټاکئ:

۱- ميډيا عبارت دی له:

الف: اخبار ب: ډله ييزې اړيکي ج: راديو د: هيڅ يو

۲ – دسپوږ مکيو څخه د جغرافيې په کومو مسآلو کې ګټه اخېستل کيږي؟

۳- د اړيکو اصلي وسايل ــــ، ــــ، ــــ، ــــ، او ــــ، ــــ، احتوکوي.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

ګرانو زده کوونکو د تيلې کمونيکيشن په باره کې لنډ معلومات ورکړئ او له موبايل څخه ګټه اخېستنه پخپلوکتابچو کې وليکئ او د جغرافيې د مضمون په راتلونکي ساعت کې يې ټولګي ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف: پُستpost په نړۍ کې.

ایا د پُست په باره کې معلومات لرئ؟

له ډیرې پخوا زمانې را هیسې په نړۍ کې پُستي شتون در لوده، چې نوموړي فعالیتونه په چین، مصر، یونان اود پخواني روم په امپراتوری کې له حیواناتو او الوتونکو څخه په ګټه اخیستنه لیکونه او پیغامونه انتقالیدل. کله چې په اقتصادکې مختلف شغولونه منځته را غلل نو د پُستي خدمتونوپه واسطه یې خپلې اړتیاوې یې د اړیکو په برخه کې پوره کولې. په هغه وخت کې پُستي تشکیلات نیم دولتي وو، چې دغه حالت د منځنیو پېړیو ترنیمایي پورې دوام وکړ. خودغه کار ورو ورو تغیر موند. کله چې غوښتنې زیاتې شوې، پُست غوره پرمختګ وکړ.

همدا رنګه د امویانو او عباسیانو د امپراطوری په دوره کی د پُستي سیستم څخه ګټه اخیستل کیده او هغه یې د ښارونو او هېوادونو د امنیت لپاره ډیره ښه وسیله ګڼله. د هارون الرشید په زمانه کې خالد برمکي د امپراطوری د پُستي متصدي په توګه مقررشوچه د البرید په نوم یادیده.

د چاپ د ماشین اختراع او په بیلابیلو هېوادونوکې د لیک لوست او لومړنیو زده کړو زیاتیدل، دنوو لویو وچو کشفېدل، د حمل ونقل د وسایلو زیاتوالی دتګ او راتګ لپاره اسانتیاوې او دهغو تر منځه یې اړیکي زیاتې کړې چې په پای کې په اړیکو کې وده زیاته شوه.

په شپاړسمې میلادي پېړۍ کې پُست د هېوادونو له سرحدونو څخه بهر شو او د فرانسوا تاکسي په همت لومړي ځل لپاره پُستي خدمتونه رامنځته شول او په اروپاکې څو هېوادونه د پُستي موادو چې یوازې لیکونه یي احتواکول، په تبادلې لاس پورې کړ.

په ۱۸ مې پېړۍ کې پُستي ساحه پراخه شوه او ویې کولای شول چې د اړیکو د یوې باوري وسیلې په توګه خلکو ته وسپارل شوه. هېوادونو خپل منځي د پُستي تبادلې لپاره دوه اړخیزې سراسرې موافقتنامې لاسلیک کړې. دبخار د بېړیو اختراع او د اوسپنې کربنې د منځته راتللو سره پُستي فعالیتونه چټک شول. نړیواله پستي راکړه ورکړه د وخت دحمل و نقل له وسیلو څخه ګټه اخیستنه،د پُستي تشریفاتو د ساده کولو او د اجرتونو په باره کې د یوډول توب له را منځته کېدلو پرته ممکن نه وه . نوله همدې امله راولاند هل انګلیسي Mr Rawland Hill په ۱۸٤۰ میلادي کا ل کې نرخنامه او د هیواد د سرحداتو په دننه کې یوپني پُستي ټکټونه رواج کړل.

لومړي ځل د نړۍ د پستې اتحادیه د ټولومتمدنو هېوادونو ترمنځ په ۱۸٦۸ میلادي کا ل کې د المان د هېواد د پُست د اداري دکارکوونکي هانري پواسطه طرحه شوه او خپل دولت ته یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیز وکړ چې په پورتنۍ طرحه په یو ه کنفرانس کې چې د دولتونو استازي په کې ګډون ولري بحث وشي. وروسته د ۱۸۷٤ میلادي کا ل د ستمبر په ۱۵نیټه د ۲۱ غږو هېوادونو ترمنځ د کنفرانس په پایله کې پریکړه چې د برن د معاهدې په نوم یادیږي لاسلیک شوه، نوموړې پریکړه په حقیقت کې دپُستې د اتحادیې بنسټ ګڼل کیږي. کله چه د پست دعمومي اتحادیي سره ډېر شمېر هیوادونه یو ځای شول د پست د جهاني اتحادیې په نوم ونومول شوه چه په ۱۹۹٦ م کا ل کې یې دغږو شمېر ۱۸۹ هیوادونوته ورسید.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

زده کوونکي دې په ډلو وویشل شي او هره ډله دې دُپست د اسانیتا وو په باره کې بحث وکړي او د خپل بحث پایلې دې منظمي کړي او تنظیم شوې معلومات دې په ټولګي کې وړاندي کړي

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. فرانسوا تاکسي څوک دی؟

۲-د بخار بیړیو او داوسپنې کرښې اختراع په نړیوالې پستې کې کوم تحولات را منځته کړل؟

لاندې جملې بشپړې کړئ

۳. دنړۍ پستي اتحادیه د لومړي ځل لپاره د ټولو هیوادونو تر منځ په___ کال کې د ___ له خوا په سویس کې جوړه شوه.

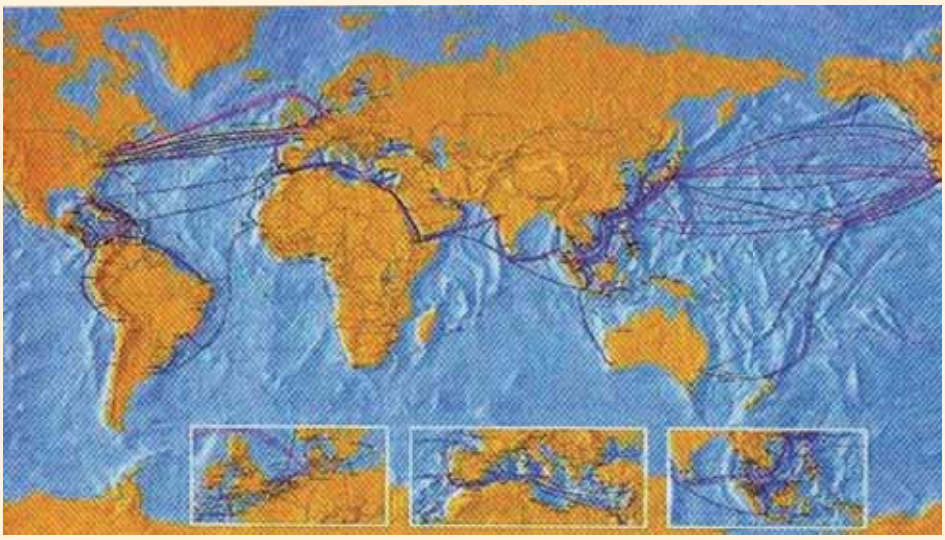
له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د پستې رول د انسانانو په ژوند باندې تشریح کړئ، چې له یوه مخ څخه زیات نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: په نړۍ کې تيلېفون او موبايل Telphone and Mobil:

د نړۍ په سطحه د الکاتل (Alcatel) د سمندر لاندې د کيبلونو نقشه.

آيا کولاېې شئ د تيلېفون او موبايل پواسط مختلف پيغامونه خپل د نظر وړشخص ته وليږئ.

په عصري تکنالوژۍ کې تيلېفون Telphone او موبايل Mobil په ډله ييزو رسنيو کې د اړيکو ډيره مهمه برخه لري او له هغو څخه په جغرافيايي مسايلوکې د اړيکو دنيولوپه برخه کې ديوي وسيلي په توګه ګټه اخيستل کيږي لکه: (آب و هوا، زلزلې اورلګيدنې، د سوداګريزو او اقتصاد ي معلوماتو په برخه کې...)نو له همدې امله د تيلېفون او موبايل څخه ګټه اخيستنه په جغرافيايي موضوعګانوکې د ټولو زده کوونکو لپاره مهم او اړين دي. لکه چې مخکې ورځخه يادونه وشوه، د لومړي ځل لپاره ګرام هام بل Gramham Bill تيلېفون اختراع کړ، چې د انسانان په ژوندکې لوي قدم وو. وروسته بې سيمه تيلېفون اختراع شو، چې په ۱۸۹۷ ميلادي کال کې لومړنی پيغام د ګګليمو ماركوني Gugliemo Marcone پواسطه له اروپا څخه د اطلس د سمندر څخه هغه خواته مخابره شو. دغه ازمايښت و ښودله چې د راديوي څپو پواسطه د اړيکونيول امکان لري، چې دغه عمل د شفاهي پيغام د ليږلو پيل دی، چې له يوه سړي څخه بل سړي ته د کوچني ماشين پواسطه استول کيږي.

نولسمه پيړۍ د اړيکواو رسنيو په برخه کې د ډيرو اختراعګانو شاهده ده، چې بې سيمه اړيکې د ملکي هوا نوردی او جوي څېړنو په برخه کې مهم تغيرات را منځته کړي دي.

د دويمې نړيوالي جګړې څخه وروسته ډيري او چټکې اختراعګانې را منځته شوې او عصري تيلېفونونو د زړو تيلېفونونو ځای ونيوه. ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰ ميلادي کال کې بې پرې مخابراتې مرکز جوړ کړ د ملګرو ملتونو نماينده (مک برايډ) لومړنی پيغام دپاريس له يونسکو څخه د ټولې نړۍ هېوادونو ته خپورکړ. په ۱۹٤۷ ميلادي کا ل کې د تر انزېستور Transistor اختراع د نړۍ د مخابراتو په برخه کې زياتې اسانتيا وې رامنځته کړې. د Mobile Radio Communication د لنډې تاريخچې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه دا را څرګندیږي چې د مخابرې د انفرادي خدماتو پروګرام په ټولنیز ژوندانه کې د اړیکو د زیاتوړ مختګونو سبب شوی دی. د انفرادي مخابرې له تخنیک څخه ګټه اخیستنه چې په ۱۹۶۰میلادي کال ۶۲ سلنه وه په ۱۹۷۰ میلادي کال کې ۷۲ سلنې ته زیاته شوه. اوس د شخصي مخابرې خدمات (Personal Communacation service) (P C S) په چټکۍ مخ په زیاتیدو دي.

بې سیمه تیلېفون چې لاتین نوم یې سیلولر Cellular دی، هغه ډول پرمختللي تیلېفون ته ویل کیږي چې د دوه تنو تر منځ اړیکي ټینګوي او هرځای ته د انتقا ل وړ وي. دسیلولر کلمه دCell یا حجرې له کلمې څخه اخیستل شوې ده، چې د موخو له مخې لویه یا کوچنۍ ساحه د موبایل دپوښښ لاندې راولي. چې دغه کار د موبایل د کمپنۍ په ظرفیت پورې اړه لري او ټاکلې ساحه د پوښښ لاندې راولي. موبایل مخابراتي محرمیت هم لري چې هره کمپنۍ په هر هېواد کې ځانګړی نمبر هم لري چې دکود نمبر د دایرولو پرته اړیکې نیول نا شوني دي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

د لومړي ځل لپاره تیلېفون دکوم مخترع پواسطه رامنځته شو او په انسانانو کې دکومو تحولاتو لامل شو؟ مهرباني وکړئ په دې برخه کې خپل معلومات یوله بل سره شریک کړئ.

پوښتنې:

سم ځواب انتخاب کړئ.

۱- د تیلېفون مخترع له لاندنیو مخترعینو څخه کوم یودی؟

الف:ګراهامبل ب: انتوني ج: ماریا د: ګګلیمومارکوني

۲- سیلولر عبارت دی له:

الف:یو ډول پرمختللی تیلېفون دی چې د دوو کسانو تر منځ اړیکې ټینګوي

ب: انترنېټي ساحه ده ج: د انالاګ تیلېفون ساحه ده د: هیڅ یو

سم ځواب په نښه کړئ

۳-ملګرو ملتونو په ۱۹۷۰م کال کې له ټراو پرته مخابراتي مرکز جوړ کړ.

٤- ترانزیستور په نړۍ کې زیاتې مخابراتي اسانتیاوی منځته راوړي.

لنډځواب ورکړئ

۵- P C S اصطلاح تشریح کړئ

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

له مبایل څخه ګټه اخیستنه په خپلو کتابچو کې ولیکئ او د جغرافیې له ساعت کې یې په ټولګي کې بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج- فکس Fax په نړۍ کې

د فکس ماشين په جغرافيايي موضوعګانو کې څه مهم نقش لري؟

د جغرافيې په ټولو څانګوکې يو له مهمو اړتياوو څخه يوه له فکس څخه ګټه اخېستنه ده چې دهغې پواسطه پيغامونه لېږې اونژدې سيموته استول کيږي. له فکس څخه ګټې اخېستنې د اړتياوړ حقيقتونو دمستند کولو لپاره په جغرافې او نورو برخوکې ډېرې آسانتياوې رامنځته کړي دي، لکه صنعت، سوداګرۍ، توليدي وسايل، صادرات، واردات او داسې نور.

فکس نوی تکنالوژي ده چې په ۱۹۲٤ ميلادي کال کې چې د ريچارد رنجر *Rechard H Ringer* پواسطه اختراع شو او لومړنی پيغام يې له نيويارک څخه لندن ته واستوه.

په ۱۹۷۰ ميلادي کال کې د ماشين په جوړښت او اجزاوکې دسمون لپاره بدلونونه رامنځته شول.

فکس د ليکلي پيغام د انتقال وسيله ده، چې د کاغذپرمخ ليکلي پيغامونه او ګذارشونه دې ماشين ته ننه باسي او په څو ثانيو کې ټاکلي ځاي ته رسېږي.

فکس ميخانيکي وسيله ده چې دهغې پواسطه اطلاعات او اسناد په ليکلي ډول د يوه سند په ټوګه انتقالېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د فکس د ماشين له اختراع څخه وروسته تجارتي او صنعتي اسانتياوې رامنځته شوې. د فکس دماشين په مرسته حقايق ثبتيږي، سوداګريز فرمايشو اخلي اسناد لېږدول کېږي، صادراتي او وارداتي اقلام او رسمي او شخصي اسناد استول کېږي فکس نه يوازې په سوداګريزو او صنعتي موضوعګاتوکې په کار وړل کېږي. بلکې په مصنوعي سپوږ مکيوکې هم ورځخه کار اخېستل کېږي. محرم اسناد اونوي کشفيات له ځمکې څخه فضاته او له فضأ څخه ځمکې ته لېږل کېږي.

نوله همدي امله فکس له ډله ييزو رسنيوڅخه دی چې د هغه پواسطه شخصي او رسمي پيغامونه، سوداګريز، حقوقي او صنعتي معاملات او داسې نور په لنډ وخت کې ليږې او نژدې سيمو ته سملاسي استول کېږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په څو ډلو وويشل شي او هره ډله دې د فکس د کار په څرنګوالي، فعاليت او اهميت باندې د ژوندانه په بېلابېلو برخو کې کار وکړي. دهرې ډلې استازی دې د خپل بحث پايله په ټولګې کې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

١- فکس څه شي دی؟

٢- له فکس څخه دګټې اخېستې ځايونه په نښه کړئ.

سم ځواب غوره کړئ:

٤- د فکس پواسطه لاندې مهم مفاهيم استول کېږي.

الف: جغرافيايي ب: صنعتي ج: صادراتي او وارداتي د: ټول سم دي.

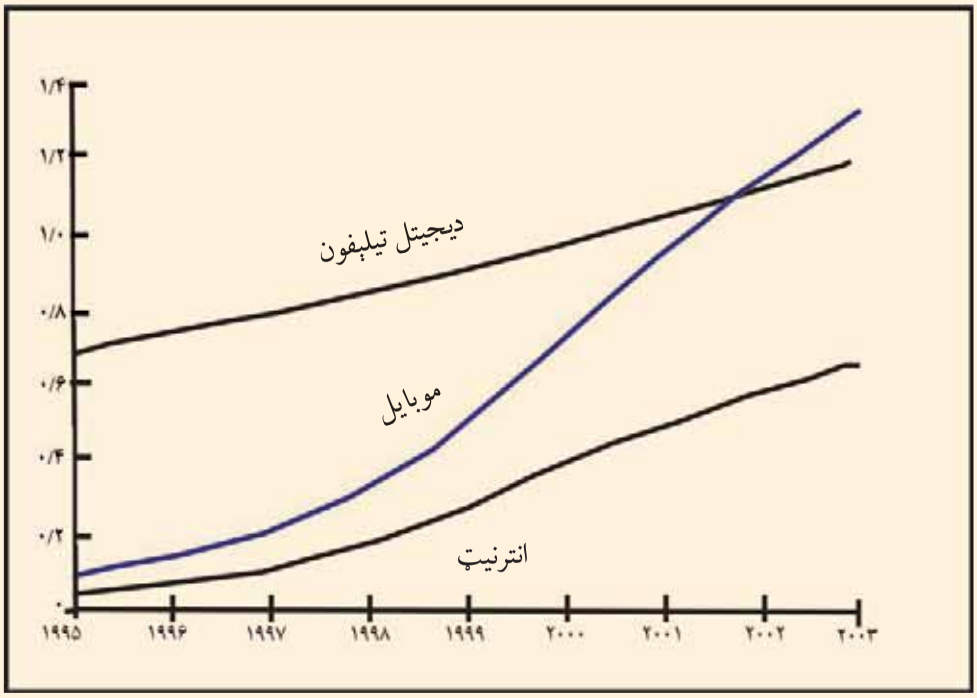
له ټولګي څخه بهر فعاليت:

زده کوونکي دې د فکس د اسانتياوو په باب لنډه مقاله وليکي او د امکان په صورت کې دې په ټولګي وړاندې کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د-انترنټ او ايميل:Internet and E-mail

له انترنټ او ايميل څخه څرنګه ګټه اخيستل کيږي؟

په نړۍ کې اړيکو او خبرتياو ته د لاس رسي نسبت

د مخابراتو ډېره نوې وسيله انترنټ او ايميل دی، چې په جغرافيې او نورو علومو او د ژوندانه په نورو برخوکې ځانګړې دندې سرته رسوي. جغرافيه پوهان د ځيرنو په ټولو مرکزونو کې د پيغامونو د انتقال لپاره له دواړو وسيلو څخه ګټه اخلي له ټولو مهمه خبره داده چې د پيغامونو اخيستل او په ځانګړې او محرمانه ډول د هغې لېږل، په هره اندزه چې و غواړو، په لنډ وخت کې سرته رسيږي. له دواړو وسيلو څخه ګټه اخيستنه په ټولو دولتي سوداګريزو مؤسسو او شخصي ډول سرته رسېږي.

کمپيوټر د نولسمې پېړۍ په نيمايي کې په کار پيل وکړ. له ۱۹٤٤ - ۱۹۵۱ ميلادي کلونو کې يې زياته وده وکړه. کله چې ويليم شاکلي ډيجيټل Digital ماشين کشف کړ، کمپيوټر نوره هم وده وکړه. انترنټ د کمپيوټر ځانګړی پروګرام دی، چې د يوې ېبلې شبکې په واسطه د کمپيوتر سره نښلول کېږي او بيل بيل پروګرامونه لري. چې نه يوازې پيغامونه انتقالوي بلکې تصويرونه، علمي متنونه او نور ټولنيز، سوداګريز،

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي ۰۰۰ اوداسې نور د کمپیوتر له لارې د انترنت پواسطه د پام وړ شخص ته رسوي. هر څوک او هره موسسه کولای شي په بیلو ادرسونو خپل ځانګړي سایتونه پرانیزي او د هغو څخه ګټه واخلي.

انترنېټ یو تنظیم شوي سیستم دي چې د بشر په ننني تکنالوژۍ کې د پیغامونو او اطلاعاتو په انتقال کې د چټکې او ښې منبع په توګه کارول کېږي.

ټول اسناد چې د انترنېټ له لارې په کمپیوتر کې شامل شي، له چاپ وروسته لاس ته راځي.

انترنېټ ارتباطي ډېره ښه وسیله ده، چې د نړۍ ټول هېوادونه په دې پروګرام کې شامل دي. له ۱۹۹۰ میلادي کال څخه مخکې د کمپیوټر پواسطه هیڅ ډول اسانتیاوې نه وې لومړنۍ ځانګه یا دیپارتمنت چې د کمپیوټرماشین پواسطه یې د مخابراتو اړیکې جوړې کړې د امریکا د متحده ایالتونو پوځې څړنیز مرکز وو (DOD) په ۱۹۶۷ م کال کې A C M د کمپیوټري ماشینرۍ مؤسسه د امریکا په متحده ایالتونوکې یاد A R P A دفتر و یو کوچنی ماشین یې جوړکړ چې له یو کمپیوټر څخه بل کمپیوټر ته معلومات انتقال کړي. له یوه کمپیوتر څخه بل کمپیوتر ته د پیغام انتقا ل په دې پورې اړه لري چې لومړی دغه پیغام د I M P) Interface Massage Process) پواسطه په کمپیوټر کې دا خل شي.

د کلېفورنیا اولاس انجلس پوهنتونو نو وکولای شول چې د انترنېټ پواسطه د یوتا Utah له پوهنتون سره اړیکي جوړې کړي. د انترنېټ پروګرام په ۱۹۹۰ میلادي کا ل کې دنړۍ په سطح په کار پیل وکړ. په کایناتو کې او سني فضایي پروګرامونه څېړي او د رازونو دکشفولو لپاره د انترنت پواسطه په ډېره آسانۍ له یوه ځای څخه بل ځای ته لېږدول کېږي

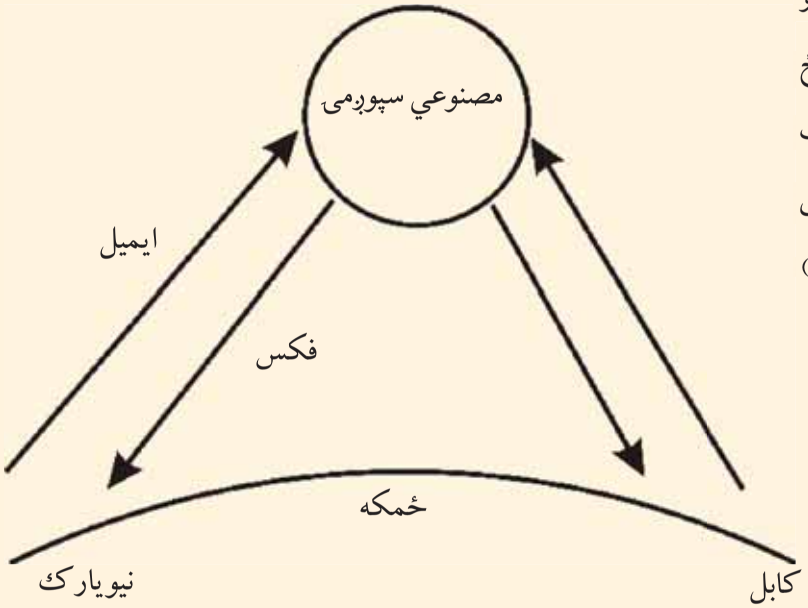
په جغرافیه کې د انترنېټ نقش د جغرافیایي حقایقو موندل دی. په دي ډول د قطبونو د کنګلونو، دځمکې دکرې د تودوخي، د اوزون د طبقې نازک کیدل او د انرژۍ دسرچینو د موندلو لکه نفت، ګاز اوداسي نورو، طبیعي سرحدونو، په سمندرکې د کبانو د استوګنې د ځای د معلومولو، د ځنګلونو د ساتنې، د آب و هوا وړاندوینه، د تودوخي او سړو د درجې ټاکنه، د خاورې پېژندنه او داسي نورو برخوکې ورڅخه کار اخېستل کېږي. چې خبرورکوونکو په ویب سایټ کې اچولي دي او وروسته د انترنېټ، په مرسته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخلي. له انترنټ څخه معلومات د دوه تنو، يا دوه دولتي يا شخصي مؤسسو ترمنځ تبادله کېږي په دې شرط چې دهغه بل لوري د ايميل کود ورته معلوم وي. دمثال په ډول (htt://www.google.Com).

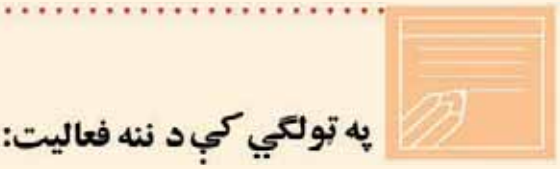
د انترنټ اړيکې دسپوږمکيو اود نوري فايبر سره دي زياتره پيغامونه اوکرنيز، اقتصادي معلومات اوداسی نور په دقيق ډول د ځمکې څخه اخلي او دوهم ځل يي خپل اړوند مرکز ته مخابره کوي .

ايميل Electronic Mail هم نوې تکنالوژۍ شمېرل کېږي. چې د سوداګريزو، صنعتي، سياسي، فرهنګي او انفرادي پيغامونو په لېږلوکې ډيرې سترې دندې سرته رسوي او د همدې ماشين په مرسته سملاسي دلېږي او نژدې واټن ترمنځ ډېر ژر ارتباطات تامينيږي. لنډيزې ايميل (e- mail) دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يميل پيغامونه راديويي څپو په مرسته اخلي او لېږي چې د ايميل ديوې دستگاه د مرکز څخه د بلې دستگاه په آدرس پيغام استول کېږي او په څو ثانيو کې اړونده آدرس ته رسيږي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

زده کوونکي دې په مناسبو ډلو وويشل شي او هره ډله دې د انترنت او د هغه د استعمال په هکله په خپلو منځو کې بحث وکړي د بحث پايلې دې خپلو ټولګيوالو ته ووايي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱- د ډيجيتل د ماشين اختراع د کومو لويو تحولاتو سبب شوه؟

۲- د کمپيوتر پواسطه پيغامونه په څه ډول استول کېږي؟

۳- ايميل څه ته وايي؟ تعريف يې کړئ

. جمله بشپړه کړئ:

٤- انترنېټ په لومړي ځل په( )په کارپېل وکړ.

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

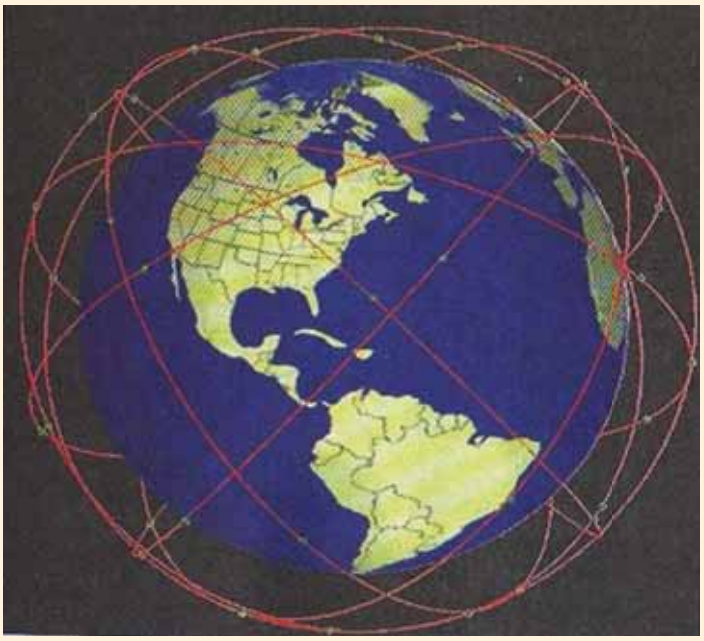
له کمپيوټر څخه د ګټې اخېستنې څرنګوالی وليکئ او د جغرافيې د مضمون په ساعت کې يې په ټولګي کې بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځوسم لوست:

۷-۲ د سپوږ مکیو شبکهSatellite Network

د نړیوالو سپوږمکیو د اړیکو سیستم

ایا د مصنوعي سپوږمی په باره کې معلومات لرئ؟

امصنوعي سپوږمی او ریموټ سنسنګ *Remote Sensing* د نوې تکنالوژۍ ډیره عصري وسیله ده، جغرافیه پوهان یې د دې وړکړي چې د جغرافیې اړونده ځمکې په کړې او فضا کې مسایل چې تر اوسه نه دي کشف شوي، کشف کړي او انسان وکولای شي هغه رازونه وپیژني چې تراوسه ندې کشف شوي .د مصنوعي سپوږمکیو څیړنو Satellite Network د ځمکې او فضا په هکله معلومات زیات کړي دي.د هغو رول په جغرافیه کې څرګند دی لکه دکرنې،کانونو، طبیعی زیرمو په هکله څېړنې،د آب وهوا وړاند وینه، د ځنګلونوشتون، د کبانود ښکارسیمې د بیړیو لار ښوونه د سوداګریزومالونو انتقال اوداسي نور.همدارنګه د کیهان وردانو لپاره یې د فضایي مسافرت شرایط برابرکړي دي، چې د سپوږ مکیو په مرسته فضا ته سفروکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د کمپیوټر او تیلیفون په مرسته سرته رسیږي، چې د سیلو لر تیلیفون cellular phone یا cell په نوم یادیږي. د سپوږمکۍ مخابراتي سیستم د نوې تکنالوژۍ پیچلي سیستم دي چې له فضا څخه ځمکې ته اطلاعات لیږي چه د Down Link اوهغه پیام چه له ځمکی څخه فضا ته لیږی Link up په نوم یادیږی. سپوږمکۍ په فضا کې د استوا په کربنې، عمود، مایل یا موازي په ټاکلو مدارونو کې د ځمکې په شاوخواځای پر ځای شوي دي. ځینې مصنوعي سپوږمکی د ځمکې څخه په یونقطه کې ثابتې ساتلې کیږي چې دا حالت د جیو ستشنري Geo Stationary په اصطلاح یادیږي.

انسانان کولای شي چې د سپوږ مکیو په مرسته د لمریزنظام او دهغه اړونده سیارو او دهغو څخه د ځمکې په برخه کې زیات معلومات حاصل کړي لکه د ځمکې لوړې برخې، د ځمکې پر مخ روانې اوبه، د اور بښت اندازه او داسې نور. تازه څېړنو ښودلې ده چې سپوږ مکیو انسان ته د دې وس ورکړی دی چې د طبیعت ځینې رازونه پیدا کړي او دزیاتو معلوماتو لپاره دغه ډول څېړ نې په چټکۍ دوام لري هغه هېوادونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سپوږمکۍ لري په لاندې ډول دي: د امريکا متحده ايالتونه، روسيه، چين، هند او داسي نور ځينې نورهيواد ونه هم غواړي چې دغه نوې تکنالوژي ولري.

ټول مخابراتي مسايل د سپوږمکيو له لارې تنظيميږي لکه راديو، تلويزيون او داسي نور. زياتې سپوږمکۍ په فضاکې د پيغا مونود ليږلو او راديويي څپو لپاره فعاليت کوي او ټولې نړۍ ته د راديو ځانګړې څپې ليږدوي. په ځينو نورو مخابراتي برخو لکه نظامي، استخباراتي او داسی نوروکې هم فعاليت کوي.

يادونه:

سپوږمۍ په فضاکې د فعاليت پر وخت د دوه وزرو په واسطه چې دهغی دواړو خواو کې دي خپله د اړتيا وړ انرژي له لمرڅخه اخلي.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډلو وو يشئ او په جغرافيه کې دې د مصنوعې سپوږمکيو د اهميت دآب وهوا د وړاند وينې، د اقتصادي،کرنيزو او پوځي موضوعګاتو په هکله دې بحث وکړي او د بحث پايلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب و رکړئ

۱- جیو سنشنري Geo Stationary کوم حالت ته ویل کېږي؟

۲- Satelit Network په جغرافیه کې کوم خدمتونه سرته رسوي؟

لاندې جمله بشپړه کړئ:

۳- هغه پیغامونه چې له مصنوعي سپوږمۍ څخه ځمکې ته رسیږي ..... او هغه پیغامونه چې له ځمکې څخه مصنوعي سپوږمۍ ته استول کېږي.....په نوم یادېږي.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د مصنوعي سپوږمکیو د ډولونو او دهغو لپاره د اړتیا وړ انرژۍ په باره کې مقاله ولیکئ او د جغرافي د مضمون په راتلوونکي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالوته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم څپرکی
د ژوندانه د چاپېریال نړیوالې ستونزې

۸-۱ د سون د مواد و لوګې او غازونه

په هغه ځای کې چې اوسیږئ، آیا دکومې دستګاه لوګی او غازتاسې ریږوي؟

د بدن سلامتي او روغتیا د انسان لپاره د ژوندانه اصلي اړتیاوې ګڼل کېږي. هر هغه لامل چې د انسان سلامتیا او روغتیا ته تا وان اړوي مضر دي. نو له همدې امله باید د انسان د ژوندانه ځای له هر ډول ککړتیا او مضره مواد و څخه پاک وي. له دې پرته به زمونږ د ژوندانه چاپېریال متضرر وي، باید هغه ښه وپېژنو او د حل لاره ورته ولټوو. طبیعت په فطري ډول پاک دی او د څښتن تعالی له تحفو څخه دی نوله همدې امله د چاپېریال پېژندنه چې د جغرافیې لویه برخه ده باید په بشپړ ډول وپېژنو.

د ژوندانه چاپېریال د ژوندانه د ټولو پدیدو یوه ټولګه Complex ده چې انسان، حیوان او نبات لپاره یې د ژوندانه شرایط برابر کړي دي. مهمې برخې یې ځمکه، داستوګنې ځای، خاوره، اوبه، نباتي پوښښ، حیوانات او اتموسفیر تشکیلوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وخت په تيريدو سره انسانان په دې پوهيدلي چې همدغه چاپيريال کولای شي چې زمونږ ټولې اړتياوې پوره کړي نو په چټکي له خپل چاپيريال سره اړيکي ټينګې کړي. په دې برخه کې يې زياتې تجربې لاس ته را وړلې، د طبيعت له ښکلا او ستونزو سره اشنا شول او د هغه له تهديدونو سره يې مقابله وکړه.

انسانانو پوهنه حاصل کړه چې هر چاپيريال کې بايد له طبيعت سره اړيکې ټينګې کړو چې د هغه له امکاناتو څخه ګټه واخلو. تودې او وچې سيمې د کرنې او د خوړو د برابرولو لپاره مناسبې نه وي. هغه شنې سيمې چې د سيندونو او جهيلونو په غاړوکې پرتې وی ټول شرايط يې د ژوندانه لپاره برابر کړي وو. نو د همدې سنيدونو په غاړو کې لوي تمدنو نه رامنځته شول.

په هر ځای کې انسان هڅه کوي چې د طبيعي چاپيريال شرايط و پېژني او خپل ژوند له هغو سره برابر کړي او يا چاپيريال ته د خپلو اړتيا وو له مخې بدلون ورکړي.

هغه چاپيريال چې مونږ په کې ژوند کوو ځانګړی نظم او قانون لري چې د خدای(ج) له خوا تنظيم شوي دی، د باران اوريدل، د باد لګيدل، دنبا تاتو وده، ټول ديوه قانون د بنسټ له مخې فعاليت کوي. مونږ بايد طبيعي قوانين وپېژنو او دهغورعايت وکړو او خپل چاپيريال پاک وساتو له هغې پرته زمونږ طبيعي ژوند اغيزمن کوي او د ټولو موجوداتو لپاره ژوند ستونزمن کوي.

متاسفانه له صنعتي تاسيساتو، فابريکو، په ځمکې باندې صنعتي پاتې شونو او ګلخانه يې مضرو غازونو پورته کيدل د ځمکی اتموسفير ککړوي او دانسان، حيوان اونبات ژوند له خطر سره مخامخوي. د هوا د ککړ تيا په باره کې بايد ديوه ځای د آب و هوا په باره کې مستند او دقيق معلومات ولرو. اتموسفير د انسانانو، حيواناتو، او نباتاتو لپاره د ژوندانه يوه مهمه پديده ده. نو له همدې امله دغې حياتي سرچينې ته بايد پوره پاملرنه وشي اوله دې سرچينې څخه بايد په ښه توګه ګټه واخيستل شي. هغه لوګی او غازونه چې دسون له مواد و څخه پورته کيږي په ټوله نړۍ کې يې هوا ککړه کړيده ککړه فضاء د انسان اونورو حيواناتو پر تنفسي سيستم په مستقيم ډول ناوړه اغيزه کوي او د کاربن دای اکسايد او کاربو مونواکسايد، د متان غاز، کلور وفلوروکاربن او د نايتروجن اکسايد تعاملات دويني په دوران، او تنفسي جهاز او نورو باندې روغتيايې ناوړه اغيزه لري د ځمکې پر مخ د غازونو او دودونو سرچينه د ډبرو سکاره، نفت اورلګيدنې او صنعتي کارخانو څخه عبارت دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل د ښاري فضاءد حمل ونقل د وسیلو او د نفوسو د زیاتوالي او د ښاري ککړ تیا پواسط غیر صحي او ککړه شویده چې زمونږ د ښاریا نو په روغتیایې نا وړه اغیزه کړې ده. هغه مواد چې په مجموعي ډول د هوا د ککړ تیا سبب ګرځي په لاندې ډول دي:

۱. زهري مواد

۲. کیمیاوي مواد

۳. دغږونو خپریدل

۴. د اضافي غیرصحي مواد راتولېدل

۵. د مصنوعي او اتومي مواد وېاتې شوني

۶. د مضرو اجسامو له راټولېدل

۷. سوځیدنې

۸. د مناسب کانا لیزسیون نه شتون او داسې نور.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په ډ لو وویشئ. دمضرو غازونو په باره کې دې چې زمونږ په روغتیا ناوړه اغیزه کوي بحث وکړي او دهغو پایلې دې خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د ژوندانه چاپیریال تعریف کړئ

۲. کوم مواد د ژوندانه د چاپیریال د ککړتیا سبب کرځي.

سمه جمله په نښه کړئ

۳. آیا په فضا کې مضره غازونه د وینې په دوران او تنفسي سیستمونو باندې مستقیمه اغیزه لري( )

٤. د مضرو لوګیو اوغازونو اصلي منبع د ځمکې پر مخ اور لګېدنې ګڼل کېږي( ).

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

ز ده کوونکي دې د کابل د ښار د هوا د ککړ تیا او د هغې د ضرر په باره کې معلومات راټول کړي او په ټولګي کې دې وړاندې خبرې و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف- د وړلو- راوړلو (حمل ا ونقل وسيلې):

د ژوند پر چاپيريال باندې د نقليه وسايلو غازونه او لوګی څه منفي اغيزې لري؟

نقليه وسايل د انسان له اړتياووڅخه ګڼل کېږي چې د کالیو او خلکو په انتقا ل کې ډېرې اسانتياوې برابروي. خودلته نقليه وسايل په ښارونوکې د هوا د ککړ تيا د لامل په توګه څېړل کېږي.

نقليه وسايل په فضاء، ځمکه او اوبوکې د انتقال لپاره کارول کېږي. انتقالاتي شبکې په ټوله نړۍ کې د حمل ونقل ستونزې حلوي. خو د دې ترڅنګ د لوګي او غازونو خپرول د ژوندانه چاپيريال ککړوي او د انسان، حيوان او نبات لپاره تنفس ستونزمن کوي.

د نقليه وسايلو مضر لوګي او غازونه هوا ککړوي او د ټولو ژوندیو موجوداتو د روغتيا لپاره ناوړه هوا منځته راوړي د اوسنيو څېړنو له مخې نقليه وسايل هوا ککړوي. د هوا دککړتيا غازونه، لوګي، کاربن ډاي اکسايد، نايتروجن اوکسايد، سلفر، سرب او داسې نور دي.

. نوهرلامل چې د چاپيريال دککړتيا سبب ګرځي د Pollution په نوم يادېږي.

په نړۍ کې د نفوسو زياتوالی ډيرو ونقليه وسيلو ته اړتيا لري. د دې وسايلو ککړو ونکي مواد د هوا د ککړتيا سبب ګرځي.

د وروسته پاتې هيواد ونو د ژوند چاپيريال په ښاري او صحي معيا رونو سمبال نه دي. پر مختللي هيواد ونه په دې توانيدلي دي چې تريوې اندازې د نقليه و سيلو د مضرو موادو مخه ونيسي،ځکه چې پدې هيواد ونو نوي تکنالوژي او دنقليې ښې وسيلې د دې سبب شوي دي چې د مضرو غازونو مخه ونيول شي هغه نقليه وسيلې چې د لوګي او غازونو لامل ګرځي، اجازه نه ورکول کېږي چې تګ او راتګ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ورستیو کالوکې زمونږ ګران هیواد افغانستان د زیاتو نقلیه وسیلو په لرلو په تیره بیا د کابل ښار چاپیریال د ککړ تیا له مخې له ډیرو ستونزو سره مخامخ دی. د کابل د ښار ښکلې فضا مضرو غازونو او د زړوموټرو لوګیو اودبې کیفیته تیلوپه استعمال سره چې په هواکې د سلفرو او سرپو د زیاتوالي سبب کیږي خرا به کړې ده. کولای شود نقلیه وسیلو ککړ تیا په ځمکني، سمندري او هوایي برخو ډلبندي او مطالعه کړو. چې هرې برخې پخپل وارسره ځمکه، سمندر او فضا ککړه کړې ده طبیعتاً صافه او طبیعي هوا ککړه نه وي خو دا انسان دی چې د نوې تکنالوژۍ ځخه په ګټه اخېستنې سره په ډېرو منطقو کې چاپیریال ککړ وي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګي په څوړ لو وویشئ او هره ډ له دې د هوا د ککړ تیا Pollutin د لاملونو په باب یو له بل سره بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې استازې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. پر مختللو هیواد ونو ځرنګه د هوا د ککړتیا مخه نیولې ده؟

۲. د نقلیه وسایلود افرازاتو ککړتیا په هواکې د کومو ستونزو لامل ګرځي؟

جملې بشپړې کړئ:

۳. نقلیه وسیلې..... د ککړتیا لامل ګرځي.

۴. د انسان روغتیا مستقیماً له .....سره اړیکې لري.

۵. هغه لاملونه چې د ککړتیا سبب ګرځي .....په نوم یادیږي.

د سم ځواب انتخاب کړئ:

۶. کوم غازو نه د هوا د ککړتیا سبب ګرځي:

الف: اوکسیجن ب: نایتروجن اکساید ج: کاربن مونواکساید د- ب او ج سم دي.

له ټولګي ځخه بهر فعالیت:

د نقلیه وسیلو په هکله فکر وکړئ چې ولې چاپیریال ککړوي په دې هکله مقاله ولیکئ او د جغرافیې په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب: د ژوند په چاپيريال باندې د کارخانو اغيزې:

کله صنعتي فابريکې ته تللې ياست؟ کوم ډول مضر غازونه له فابريکې څخه خارجيږي او د ژوندانه چاپيريال ککړوي؟

د ژوندانه چاپيريال په مجموعي ډول د جغرافيه پوهانو پاملرنه ځانته جلب کړې ده.

اوسنۍ څېړنې ښيي چې د کارخانو په پراخه پيمانه جوړول د هوا،د ځمکې د روانو اود ځمکې لاندې اوبو د ککړولو لامل ګرځي.

صنعتي انقلاب له اروپا څخه پيل شو. چې اصلي زانګوپې د انګلستان هيواد دی او له هغه ځايه څخه نړۍ ته خپورشو او په شمالي امريکا په تيره بيا د امريکا په متحده ايالتو نوکې يې په پراخه پيمانه پرا ختيا وموندە او د موټرجوړولو، بېړۍ جوړولو، الوتکو جوړولو او په نورو برخو کې په سلونو فابريکو په کار پيل وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آسیا د لوېې وچې هیوادونو لکه جاپان، چین، هند او داسې نوروهم د بیلا بیلو کار خانو په جوړولو پیل وکړ او نورو زیاتره هیوادو نو لکه د افریقا لوېې وچې او استرالیا هم لوېې فابریکې په ځانګړو برخوکې جوړې کړی. دغو ټولو تاسسیات په بیلا بیلو ځا نګوکې د ژوندانه د چاپیریال په ککړو لوکې زیاتې ستونزې رامنځته کړي، لکه د کاربن ډای اکسایدCo2، د متان cH4، کلوروفلوروکاربن غاز cfc، نایتروجن ډای اکساید زهرجن غازونه، د اوبو برېاسونه او د اتومي زرو آیونونه او داسې نور په هوا کې دا خلېږي چې د هوا فزیکي او کیماوي خواص تغیروي.

په مجموعي ډول مضر غازونه له فابریکو څخه خارجېږي ځېنې ډېر پورته ځي او هوا ککړ وي. د مثا ل په ډول د کلوروفلورکاربن (choloro fluoro carbon) (C.F.C) غاز له فابریکو او سړوونکو سرچینوڅخه خارجېږي چې د هوا په لوړو پوړیو کې د اوزون په قشر کې کیماوي ترکیبونو سره تعامل کوي. د اوزون طبقې ویجا ړوي او په پاي کې د ځمکې د تودیدو سبب ګرځي.

مضر غازونه په ټولیزه ډول د هوا د ککړتیا لامل ګرځي او ژوند له خطر سره مخامخوي چې په پاي کې د بیلا بیلو ناروغیو سبب کېږي لکه د زړه، ریوي(تنفسي)، جلدي او داسې نورو.

په همدې ډول اتومي کارخانې رادیو اکتیف Radio Active waster پاتې شونې دلاندنیوستونزو لامل ګرځي.

- اتومي وړانګې (تشعشعات) د یو کیلومتر مربع په ساحه کې تخریبات کوي.
- په کرنه، کښت او کار منفي اغېزلري.
- فضا ته دا خلېږي.
- حیوانات، انسانان او نباتات په مرګ تهدیدوي.
- د چرنوبل اتومي چاودنې چې پراخه ساحه له منځه یوړه. د دې مطلب ښه بیلګه ده.
- د کاربن ډای اکساید د غاز دتولید سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

• د پوستکي سرطان رامنځته کوي.

• د خوړو موادو تاسیسات اغیزمن کوي.

دکارخانو ناوړه اغیزې، نه یوازې په ځمکه بلکې په فضا او سمندر کې هم د احساس وړ دي. د فابریکو ناوړه اغیزې د ځمکې اتموسفیر هم ککړه وي.

هغه سیندونه چې د فابریکوترڅنګ بهیږي، د فابریکو د اضافي موادو پواسط اغیزمن کیږي. اتومي اضافي مواد هم د سمندر اوبه ککړې کړې دي. د نفتو له ببړ یو څخه په سمندر کې د نفتو توییدلو هم د سمندر اوبه او سمندري ژوند یې متأثر کړی دی.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ټولګي په مساوي ډ لو وویشئ او هره ډله دې د فابریکو د ضررپه باره کې فکر وکړي او د اتومي دستګاوو ناوړه اغیزې دې توضیح کړي او د ډلې استازی دې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي.

پوښتنې:

سم ځوابونه انتخاب کړئ:

۱. له لاند نیو هیوادو نو څخه یو هیواد د صنعتي انقلاب زانګو وه.

الف: جرمني ب: انګلستان ج: فرانسه د: ایتالیا

۲. چرنوبل د برېښنا د تولید اتومي دستګاه په کوم یولاندني هیواد پورې اړه لري:

الف: اکراین ب: قزاقستان ج: ترکمنستان د: ارمنستان

۳. مضر غازونه کومې منفې اغیزې لري؟

الف: د اوزون طبقه ویجاړوي ب: د ژوندانه لپاره ګټوردي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: د تنفس لپاره ګټوردي د: يوازې دنبا تاتو لپاره ګټور دي.

لنډځواب ورکړئ:

۱. کوم غازونه د ژوندانه چاپيريال ککړوي؟

۲. د فابريکو مضر غازونه د کومو ناروغيولامل ګرځي؟

۳. د اتومي فابريکو تاسيسات کومي ستونزې رامنځته کوي؟

له ټولګي څخه بهر فعاليت:

د هغه مضر غازونو او مواد ولست وليکئ چې په پخلنځي کې شته او دانسان په ژوندانه باندې د هغې نا وړه اغېزې واضح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸-۲ د صنعتي مواد و پاتې شوني:

د ژوندانه دځاي د ککړتیا په هکله مو فکر کړی دی او د صنعتی پاتې شونو په ضرر پوهیږئ؟

د ژوندانه چاپیریال هغه ځای دی چې انسان په کې ژوند کوي او ټول صنایع او فابریکې د انسان د اړتیا وو د پوره کولو لپاره دي. خو د هغو تر څنګ روغتیا او پاکي اساسي اړتیا ده. چې د ژوندانه ځای په مجموع کې پاک وساتو نوله همدې امله هغه صنعتي پاتې شوني چې کار خانې او صنایع تولیدوي د هغو د ضرر مخنیوی وشي چې چاپیریا ل ککړنشی.پاتې شوني په لاندې برخو ویشل شوي دي.

۱. فزیکي پاتې شوني:Physical state لاندې برخې لري: دکورونو پاتې شوني، ناولې اوبه او داسې نور.

۲. حیاتي عضوي پاتې شوني.

۳. خدماتي سکتورونه: چې ځمکني، هوایې او سمندري نقلیه وسیلې دي.

۴. د خوړو پاتې شوني: د ډ وډۍ او پخلنځي پاتې شوني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. ښاري پاتې شوني: چې معمولاً د وروستو مواد و پاتې شوني د متان غاز توليدوي.

۶. اتومي توليدي منابع: د هوا د اتومي ايونونو دترکيب ککړتيا.

۷-صنعتي توليدات: چې له هغو څخه د کلوروفلورو کاربن C.F.C غاز ورڅخه توليد يږي.

پاتې شونې معمولاً دکيمياوي او فزيکي تعاملاتو پواسط د چاپيريا ل اصلي خواصو ته تغيرورکوي او دغه تغيرات په وچه، اوبو او هوا ناوړه اغېزې لري. چې په فضا کې د اوزون طبقه ويجاړ وي او له بنفش څخه اخواته وړانګې مستقيماً په ځمکه لګېږي چې د انسانانو اونورو ژوندیو موجوداتو په روغتيا اوپه همدې ډول د ځمکې دکرې د آب و هوا پرتغير منفي اغيزه کوي. د پاتې شونو شتون د انسان لپاره ستره ستونزه جوړه کړې ده چې د ټولو ژوندیو ژوند تهديدوي. اوس وخت د انسان د ژوندانه چاپيريا ل غير صحي شوي دی او د زياتو ستونزو د رامنځته کولو لامل ګرځيدلی دي. له بله پلوه صنعتي پاتې شونو سمندرونه ککړ کړي دي اوهغه حيوانات چې په سمندرونو او سيندونو کې ژوند کوي متضررکړي دي. لکه په اروپاکي تايمز او راين سيندونه. صنعتي او کيمياوي فابريکې چې ددې سيندونو په غاړوکې جوړې شوي دي، د دې فابريکو اضافي مواد سيندونو ته ځي او د

د الاسکا په سواحلو کې د نفتي ککړتياوو پاکول

(c) ketabton.com: The Digital Library

حيواناتو د ژوندانه چاپيريال ککړ وي.

د راين سيند له سر چينې څخه ترمصب پورې ۱۳۰۰ کيلو متره اوږد دوالي لري. دغه سيند د سويس له هيواد څخه سرچينه اخلي او د فرانسې، المان او هالنډ څخه تيريږي. سمندرونه د اتومي او نفتي موادو پواسطه هم ککړيږي، چې د سمندري حيواناتو د له منځه تللو سبب ګرځي. انسانان د نفتي موادو پواسطه د سمندرونو د زياتو ککړتياوو شاهد دي، چې يوازې د امريکا په متحده ايالتونو کې ۷۰۰۰ واقعي ثبت شوي دي.

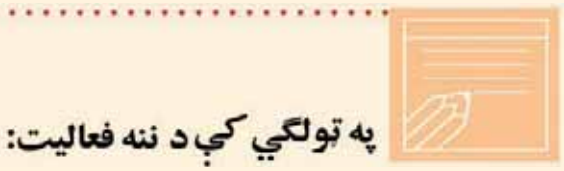

د راين دسند حوزه او د هغې د شاو خوا صنعتي مرکزنو

همدا رنګه په ډيرو نور و سيمو کې هم د نفتو باروړنکې بېړۍ د تخنيکي ستونزوپه سبب په سمندرکې د نفتو د انتقال پر وخت سمند رونه ککړوي.

نو له همدې امله د ځمکې په کره باندې صنعتي پر مختګونه که له يوې خوا د انسان د اړتيا وو د پوره کولو په برخه کې ګټور وو. په هغه اندازه يې ځمکه، سمندر او هوا ککړه کړې هم ده، چې مهمې نمونې مو مخکې وړاندې کړې، يعنی د انساني فعاليت پاتې شونو په ټوله نړۍ کې ستونزې رامنځته کړي دي، چې تر اوسه پورې موږ له دې ستونزو سره لاس او ګريوان يو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډلو وویشئ او د فابریکو د تاسیساتو او دهغو د ضررونو په هکله دې د ژوندانه په چاپیریال باندې بحث وکړي او د بحث پایله دې د ډلې استازې خپلو ټولګیوا لو ته بیان کړي.

پوښتنې:

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱. صنعتي پاتې شوني په نړۍ کې د انسا نانولپاره ډیر لوی ..... دی.

سم ځواب انتخاب کړئ:

۲. د اروپا کوم سیندونه ډیر ککړدي:

الف: راین ب: ټایمز ج: دنیوب د: الف او ب سم دی

لنډ ځواب ورکړئ

۱. ولې په ښار کې د ننه د فابریکو شتون ضرر لري؟

۲. پاتې شوني څه ته وایي؟

۳. په کوم هیواد کې صنعتي پاتې شوني زیاتې دي؟

۴. د سمندر د حیواناتو د ژوندانه چاپیریال کوم پاتې شوني تهدیدوي؟

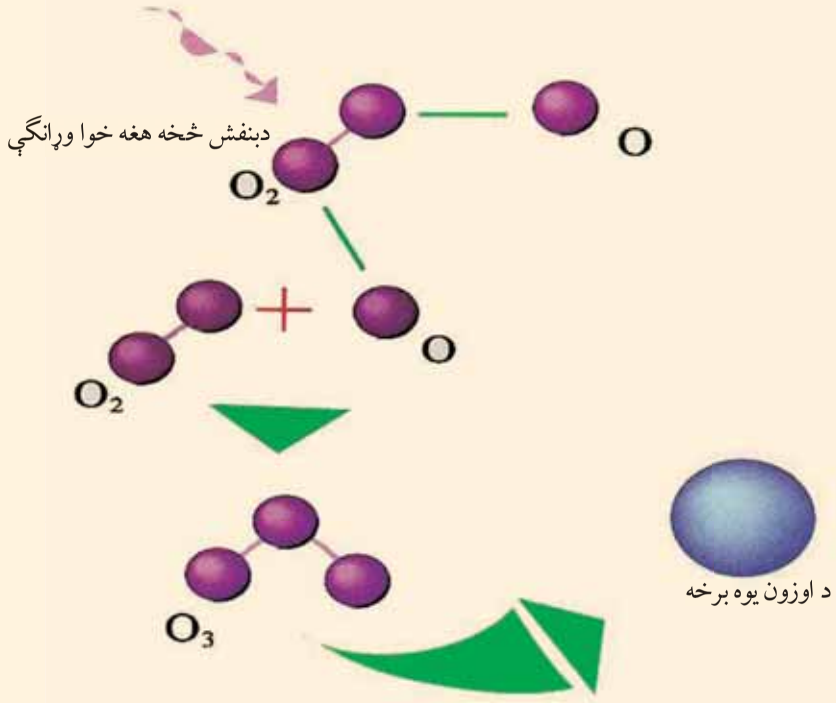
له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ژوندانه د چاپیریال په باره کې معلومات ورکړئ او د مضرو پاتې شونو لاملونه ولیکئ اوپه ټولګي کې یې وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸–۳. د اوزون د طبقې د نړۍ کیدلوخطرونه:

ایا پخوا د اوزون د طبقې له کلمې سره اشنا وئ؟

د اوزون د پورې منځته راتلل

د اوزون O_3 طبقه د تروپو سفیر د طبقې له پا سه د سمندر له سطحې څخه د ۱۵ کیلو مترو په لوړ والي د بنفش څخه اخواته د وړانګو یا ULپه وړاندې د یو خنډ په توګه عمل کوي. دغه وړانګې ښایي دپوستکي د سرطان د سترګود عد سیې د نا بینایي او همدارنګه کرنیزو محصولاتو او دسمندر دکبانو د له منځه تللو او د نوري ترکیب د فوتوسنتز د عملیې دکمښت سبب ګر ځي د ژوند لپاره ډیره ضروري ده. له بنفش څخه اخواته وړانګې په درې ډوله دي:

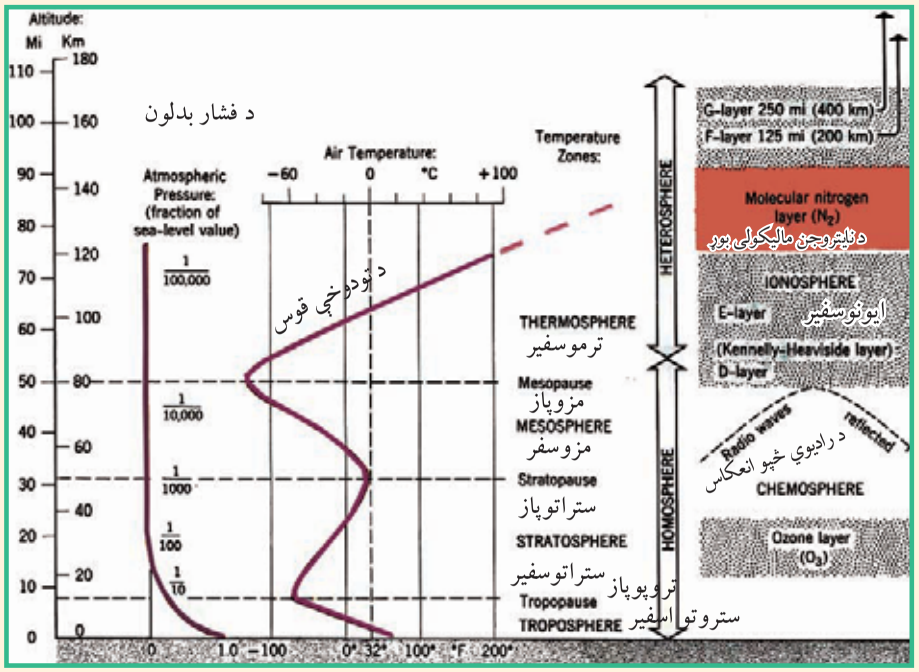
۱. له بنفش څخه اخواته هغه وړانګې (uv-c) چې د څپو اوږ دوالي یي له ۲۰۰ – ۲۸۰ نانو متر په توان وي. (یومایکرون متر له زرو نانومترو سره او یو میلیون نانومتره د یو ملې مترو سره مساوي دی.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې وړانګې اغیزې په ځمکه او دهغې په او سیدونکو باندې د پرې ښې دي، چې ځمکه له بنفش څخه له اخواته وړانګو څخه ساتي. په تیره بیا هغه ژوندي موجودات چې انسان ورته اړتیا لري او انسان ته د خوړو په تولید کې ګټور دي. که چېرې د اوزون طبقه په بشپړ ډول تخریش شي دغه وړانګی(uv - c) بیا هم خپله دنده په ښه ډول سرته رسوي یعنې د اوزون د طبقې تخریبuv په اشعه او دندو اغیزه نلري.

۲. له بنفش څخه اخواته وړانکې(uv-A) چې د څپو اوږ دوالي یې ۲۸۰- ۳۲۰ نانو متره وي. هغې ته فعالې وړانګې هم وایي چې د تل لپاره د وخت په تیریدو سره ژوند تخریبوي یعنې د ځمکې د اوسید ونکو لپاره خطرناکې وي. اغیزې سملاسي نه وي، خو د وخت په تیریدو د هغې منفي اغیزي په ژوند باندې خطرناکې وي.

۳. له بنفش څخه اخواته وړانګې(uv- B) چې د څپو اوږ دوالي یې له ۳۲۰- ۴۰۰ نانو متره وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه وړانګې د ځمکې د ټولو اوسیدونکو لپاره مضرې دي. د انسان او د ځمکې د نورو حیواناتو ژوند په مرګ تهدیدوي. لکه چې مخکې مو یادونه وکړه د سترګو د ړندیدو او د پوستکي د سرطان سبب ګرځي.

ځمکه د استوګنې د ګډې سیمې په توګه د ټولو ژوندیو مو جوداتو د استوګنې ځای دی. باید له ټولو ککړتیا و وخځه وساتل شي. د تروپوسفیر په طبقه کې د اوزون ګټور غازچې ۱۱ کیلو متره پیړوالی لري ځمکه چاپیره کړې ده.

د نایتروجن اواکسیجن غازونه په ژوند باندې مستقیمې اغېزې لري. په دې سر بېره د هغو ترکیب په ټولیز ډول د تروپوسفیر طبقه د بنفش څخه اخواته وړانګو څخه ساتي.

د اوزون طبقه O_3 د لمر د نور د وړانګو او د ځمکې دتروپوسفیر Troposphere د هوایي طبقې ترمنځ یوه حایل طبقه ده چې د انسانانو،حیواناتو او نباتاتو د ژوند لپاره د هر ډول فعالیت زمینه برابروي او د ځمکې حیاتي کره یا بایوسفیر Biosphere تمثیلوي.

نو له همدې امله د اوزون د طبقې نري کیدل او یا تخریب اوله منځه تلل، دځمکې پر مخ ژوند له تهدید سره مخامخ کوي.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ او په لاندې موضوګانو دې پخپل منځ کې بحث وکړِي او د بحث پایله دې د ډلې مشر خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړي:

۱. د اوزون طبقه څه حیاتي ارزښت لري؟

۲. له بنفش څخه اخواته C- uv وړانګې څه ارزښت لري؟

۳. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې څه ځانګړتیاوې لري؟

۴. له بنفش څخه اخواته uv-A وړانګو ضرر توضیح کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ

۱. له بنفش څخه اخواته کومې وړانګې دپوستکي د سرطان او د سترګو د رڼديدو لامل ګرځي؟

۲. بايو سفير څه معنا لري؟

له څلورو ځوابونو څخه سم ځواب په نښه کړئ:

۱. له بنفش څخه اخواته د uv-c د وړانګو ځانګړتيا وی څه دي.

الف: د ژوندیو ژوند تامينوي ب: د ځمکې پرمخ په ژوند باندې ناوړه اغېزه لري.

ج: هيڅ ډول اغېزنلري. د: د پوستکي د سرطان لامل ګرځي.

۲. له بنفش څخه اخواته uv-B وړانګې:

الف:د ځمکې د مخ ګټوري وړانګې دي ب: هيڅ اغېزه نلري

ج: منفي اغېزې نلري د: د ځمکې پرمخ د ژوند لپاره ضرر لري.

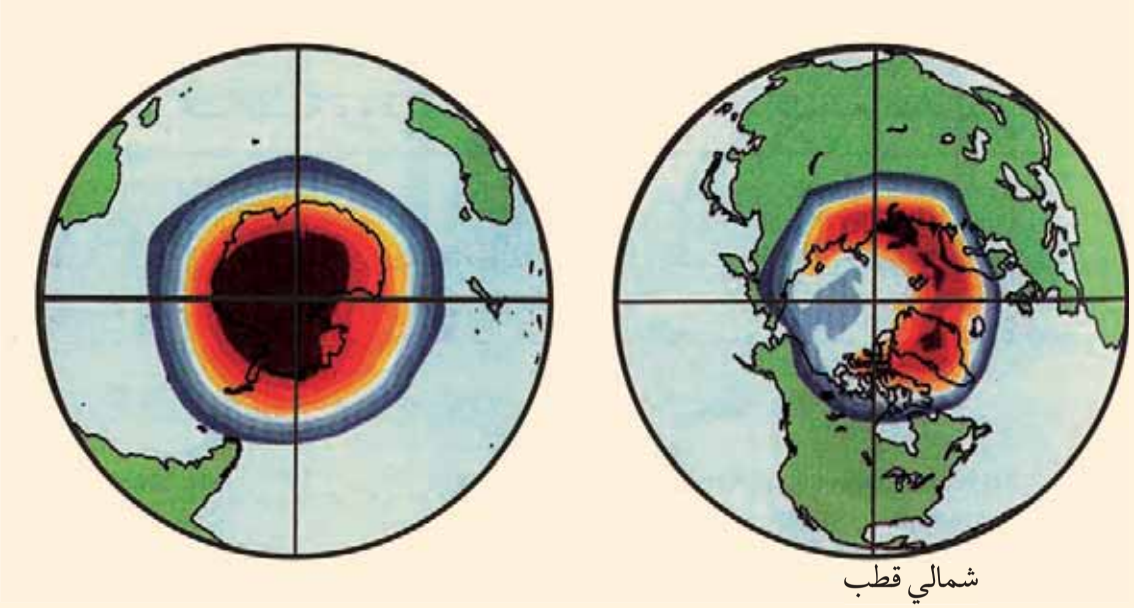
له ټولګي څخه بهر فعاليت:

له کتابتون او انترنېټ څخه په ګټه اخيستنه د اوزون د طبقې د اهميت تر سرليک لاندې معلومات راټول کړئ اود جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږ پنځوسم لوست:

د اوزون د طبقي زیانمن کیدل.

شمالي قطب

سویلي قطب

د اوزون طبقه د ځمکې په کره کې د ژوند د دوام لپاره څه ارزښت لري؟

فضا او د هوا طبقاتو په باره کې نوي مطالعات د ریموټ سنسنګ Remote sensing پواسط سرته رسیدلي دي. جغرافیه پوهانو ومونډله چې د ځمکې د مخ د ساتنې قشر د ګلخا نه اي او C.F.C غازونو د زیاتوالي پواسط په جنوب قطب کې زیانمنه شوی ده. د اوزون طبقه انسان له هغو وړانګو څخه چې له بنفش څخه اخواته دي ساتي او د هغو شتون لازم او اړین دی.

لکه چې په تېرلوست کې وروانديې بحث وشو، د اوزون طبقه د اتموسفیر Atmosphere د طبقې ساتونکی قشردی چې ژوندي موجودات د لمرد وړانګو څخه چې له بنفش څخه د اخواته وړانګو په نوم یادیږي، ساتي. په ۱۹۴۷ میلادي کال کې ځینو پوهانو و مونډله چې ګلخانه یي غازونه لکه(کاربن ډای اکساید، متان غازونه او د نایتروجن اکساید) او د کلورو فلورو کاربن غاز چې د اوزون د غاز د طبقي د زیانمن کیدلوسبب ګرځي، چې له سړوونکو دستګاوو Air condition لکه یخچالونه، ایرکنډیشن ، سړوونکي ماشینونو او داسې نور و څخه را

(c) ketabton.com: The Digital Library

وځي چې په پوره اندازه د فلوروکلورو کاربن غازو نه خارجوي او هوا ته پورته کيږي. دغه غاز داتموسفيرپه ټيټه طبقه کې د درند غازونو سره تعامل نکوي. کله چې د اوزون طبقي ته ورسيږي کيميايي تعامل کوي اود اوزون د طبقې د تخريب سبب ګرځي. همدا رنګه پوهانو په ۱۹۸۷ ميلادي کال کې ومونډله چې د جنوبي قطب ۵۰ سلنه د اوزون طبقه زيانمنه يا Depleteشوی ده ياله منځه تللې ده او پيرواليې لږشوی دی. چې پوهانو هيڅکله په دې اندازه د اوزون د طبقي د زيانمن کيدلو فکر نه کاوه. نوله همدې امله پوهانو په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د کانادا مونتريال ښار کې راټول شول چې د اوزون د طبقې د نور زيات زيان مخه ونيسي او همدغه موضوع د نړيوالو غوږ ته ورسوي. نوله همدې امله په دې لويه علمي غونډه کې پر يکړه وشوه چې د جنوب قطب د اوزون طبقي د نور لا زيات زيانمن کيدلو مخنوی وکړي او هغه ترميم کړي او د کلوروفلورو کاربن د غاز د نورزيات توليد مخه ونيسي. خو متاسفانه ټول ګډون کوونکي هيواد ونه د مونتريال پريکړې ته ژمن پاتې نشول.

په پای کې د نړۍ د ۱۲۴ هيواد ونو استازي د لندن په ښارکې راټول شول او دکلوروفلورو کاربن د زيات خطر او د توليد په باره کې يې بحث وکړ او په قاطع ډول يې پريکړه وکړه چې د مونتريال د غونډې په پيروي، په لندن کې دګلخا نه يي غازونو او دکلوو فلورو کاربن غاز د توليد څخه په جدی توګه مخه ونيسي. په ۱۹۹۸ ميلادي کال کې وښوول شوه چې په جنوبي قطب کې لوي سوری منځته راغلی دی چې پراخوالی يې ۲۶ ميليونه کيلومتر مربع دی چې دغه پراخوالی د شمالي امريکا له پراخوالي سره مساوی دی. Van Alan چينايي پوه د نوموړی په کشفولو بريالی شو.

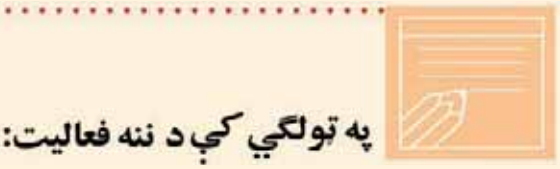
له ۱۹۹۹ څخه تر ۲۰۰۱ ميلادي کا ل پورې د امريکا د متحده ايالتونو پوهانو د NoAA او NASA ټولنو د فضايي څېړنوپه مرکز کې ومونډله چې دوان الن کشفيات په واقعي ډول صحيح دي. په ۲۰۰۳ ميلادي کال کې د اوزون د طبقي دزيانمن کېدلو اندازه ۲۸ ميليون کيلو متره مربعوپراخوالي ته ورسيده.

پوهان په دې لټه کې شول چې په ببړنې ډول د O_3 د تخريب څخه وساتي. په پای کې په دی بريالي شول چې په جنوبي قطب کې د اوزون د طبقي د زيانمن کېدلو مخه ونيسي. ځکه چې د اوزون د

(c) ketabton.com: The Digital Library

طبقي تخريب په ځمکه کې د لاندنيو زيانونو سبب ګرځي:

- په ځمکه کې د يخچالونو ويلې کيدل.
- د سمندرونو د اوبو د سطحې لوړ يدل.
- دوچکالی رامنځته کيدل او په ځمکه کې د کرنيزو محصولاتو کمښت .
- له مخکينيو کلونوځخه د تودوخې د درجې زياتيدل.

په ټولګي کې د ننه فعاليت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وويشئ او د ځمکې پر مخ د ژوندیو اجسامو لپاره د اوزون د قشر د ارزښت اوکله چې د اوزون طبقه تخريب شي د هغې عواقب دي د ځمکې په کره کې تر بحث لاندې ونيسي او د بحث پايلې دې د ډلې مشر خپلوټو لګيوا لو ته بيان کړي. ښوونکي دې د بحث پايله د خپلو معلوماتو سره يو ځای کړي او زده کوونکي ته دې وړاندې کړي.

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱ . د اوزون د طبقې په باره کې لنډ معلومات وړاندې کړئ.

۲ . د کلورو فلورو کاربن CFC غاز په کومو صنايعو کې کارول کېږي او د اوزون د طبقې لپاره څه ضرر لري؟

۳ . ولې د اوزون طبقه تخريبيږي؟

۴ . ګلخا نه يې غازونه کومو غاز ونو ته ويل کېږي او ولې په دې نوم يادېږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې جملې بشپړې کړئ:

۱-د لندن د ۱۹۹۵ میلادي کال په غونډه کې پریکړه وشوه چې د ـــــــ او ـــــــ غازونو مخنیوي دې وشي.

۲. په ۱۹۹۸ میلادي کال کې یو چینایي پوه چې.....نومېږي وموندله چې د اوزون د طبقې زیانمن کېدل..... کیلو مترو مربعو ته رسیدلی ده.

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

د ښوونځي له کتابتون، مجلو او نورو منابعو څخه د ګلخانه یي غازونو اوهغه لاملونو په هیکله چې له هغو څخه یې سرچنه نېولې ده، څوکړښې ولیکئ او د جغرافیې د مضمون په راتلونکي ساعت کې یې خپلوټو لګیوا لو ته وړاندې کړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه پنځوسم لوست:

۸–۴ د ځنګلونو پریکول:

ایا پوهېږئ چې د ځنګلونو پریکول د ژوندیو موجوداتو لپاره څه ارزښت لري؟

ځنګلونه اود هغو طبیعي وده د خدای (ج) د نعمتونو څخه ګڼل کېږي چې انسانانوته يې ور بخښلی دي ځنګلونو دځمکې کرې ته ښکلا ، صحي او اقليمي رونق ورکړی دي. ځکه چې د ځنګلونو شته والی د هوا په چاپولو کې چې مورِ يې تنفس کوو ځانګړی نقش لوبوي مضر غازونه لکه کاربن ډای اکساید جزبېږي او اکسیجن از اد وي. اکسیجن حیاتي ماده ده چې مورِ يې تنفس کوو.

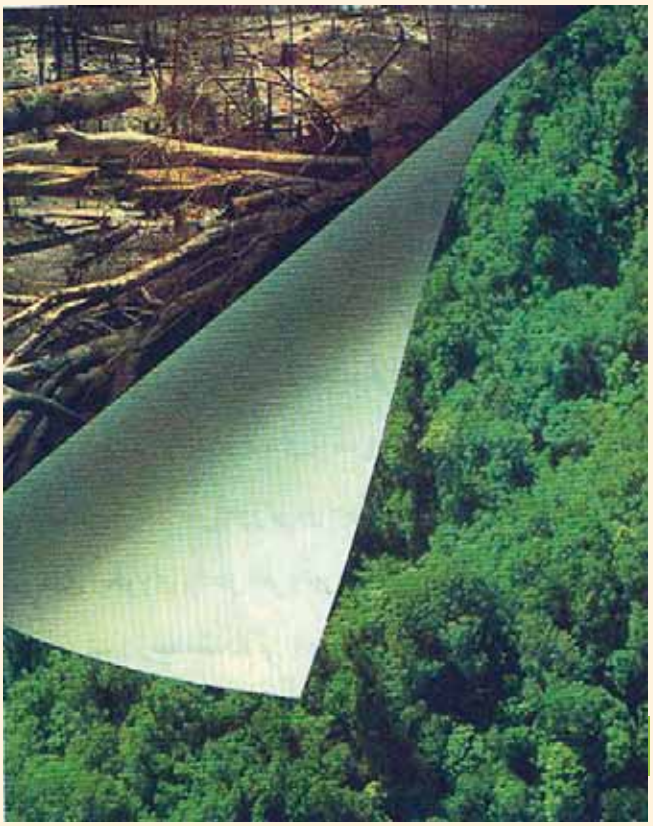
ځنګلونه د طبیعت د نظم په برابرولو، د ژوندانه د ښو شرایطو په ساتلو او د ځمکې دکرې د تودوخې د زیاتوالي د مخنیوي لپاره، ډیر اهمیت لري. په همدې ډول ځنګلونه د فوتوسنتېز photosynthesis په عملیې نباتات د ربښو په واسطه له ځمکې څخه اوبه او مالګې جذبوي او پاڼو ته يې انتقالوي، پاڼې کاربندای

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکسايد له هوا جذبوي اود لمر دروښنايي په شتون کې کاربو هايدريد توليدوي او د ورځې اوکسيجن ازاد وي. چې د ژوندیو موجوداتو د تنفس لپاره حياتي ارزښت لري او برعکس د شپې له خواکاربنداي اکسايد خارجوي او اوکسيجن اخلي يعنې د کاربن او اوکسيجن د غازونو توازن تنظيموي.

د ځنګلونو موجوديت د انسان لپاره لاندې ګټې لري:

- د ميوې او نباتاتو رېښې د ځينو انسانانو خوړ ه جوړ وي.
- د ونو لرګي په ودانيو، د کور د سامانونو او کاغذ په جوړولو کې استعمالېږي.
- د ونو سيوری انسان له ډېرې تود وخي څخه ساتي.
- ځنګلونه د سيلابونو مخه نيسي، ځکه چې باران دونو په پاڼو او ځانګو لګېږي او چټکتيايې وروکوي. د ځنګلو نو خاوره په وښو، ښاخونواو پاڼو پوښلې وي چې اوبه جذبوي اوله اوبو څخه ډکې ويالي جوړوي.
- د ځنګلونو له حاصلاتوڅخه د درملو لپاره ګټه اخلي.
- ځنګلونه د تفريح او ساعت تيرۍ لپاره مناسب ځای ګڼل کېږي.
- ونې د موټرو، فابريکو او الوتکو غږ ونه کموي.
- د وحشي ژوو د ژوند چاپېريال جوړوي.

دځنګلونو له منځه وړل دژوند له منځه وړل دي

د نړۍ په زياترو سيموکي د خوړو، دکورونو د سامانو نو او سونګ توکو او نورو اړتياوو د پوره کولو لپاره ځنګلو نه پرې کوي د ۱۹۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

میلادي کال په لسیزه کې د نړۍ په زیاتو سیموکې د ځنګلونو دپریکو لو شاهدیو. د احصایې له مخې یوازې د ځمکې په تودو استوایي سیمو کې، هر کال د ۱۰۵ ملیونو هکتارو په اندازه ځمکه له ځنګلونو څخه پاکېږي. د ځنګلونو پرې کول د ځمکې په کره کې د ګټې پر ځای ډېر تاوان لري او اقلیم ګډوډ وي. ځکه چې د نفوسو زیاتوالې او د صنعت زیات پرمختګ او فابریکو په اروپا، امریکا، افریقا، آسیا او اوقیانوسیه کې ځنګلو نه محدودکړي. په دې وروستیو کلونو کې د ملګروملتونو شین سازمان جوړ شو.ددې خوځښت پلویان ددې ځنګلونو د پریکولو مخه نیسي، خو تر اوسه بریالي شوی نه دي.

د ځنګلونو پرې کول په شمالي اوسویلی دواړو کرو کې یو شانته دي. د ځنګلونوپرې کول دنړۍ په زیاتروهېوادونو کی لیدل کیږي چې د اورلګیدنې اوصنایعو لپاره قطع کیږي او د طبیعي زیرمویوه برخه له لاسه ورکوي په پایله کې صحرایي سیمې په چټکۍ پراخیږي.

لاندې لاملونه د ځنګلونو له منځه وړلوکې زیاته برخه لري:

۱. دکورونو جوړول اوپه نړۍ کې صنعتي پر مختیا.

۲. د ځنګلونه تبدیلول په کرنیزه ځمکه .

۳- اور لګیدنې.

په ټولګي کې د ننه فعالیت:

ز ده کوونکي په مناسبو ډ لو وویشئ. یوه ډله دې د ځنګلونو د موجودیت په ګټو او بله ډله دې د ځنګلونو د پر یکولو په ضرر یوله یل سره بحث وکړي او نتیجه دې د ډلې استازي خپلوټو لګیوا لو ته بیان کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوښتنې:

لنډ ځواب ورکړئ:

۱. د فوتوسنتیزعملیه د هوا په پاکوالي کې څه اغیزې لري؟

۲. له ځنګلونو څخه کومه اقتصادي ګټه اخیستل کیږي؟

۳-د ځنګلونو له منځه تلل د ژوندانه په چاپیریال څه اغیزلري؟

سم ځوابونه د (س) په توري او ناسم ځوابونه د (غ) په توري په نښه کړئ:

۱. ځنګلونه د اتموسفیر دوړې او خاورې له منځه وړي.

۲. د اوکسیجن او کاربن توازن په هوا کې تنظیموي.

۳. د ځنګلونو پریکول زمونږ د ژوندانه لپاره دومره ګټورنه دي.

۴. د ځنګلونوتخریب په شمالي او جنوبي نیمه کره کې یو ډول دی

له ټولګي څخه بهر فعالیت:

په ډېرځیرسره د ځنګلونو د پرې کولو اغیزې دانسانانو د ژوند په آړه وڅیړئ و پایله یې په کتابچو کې ولیکئ او دجغرافیې په راتلونکی ساعت کې په ټولګي کې ولولئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصطلاحات

۱- اتموسفير Atmosphere: هغه هوا چې ځمکه يې چاپيره کړې ده. اتموسفير بيلا بيلې طبقې غازونه او مواد لري. د اتموسفير عناصر O_2، N، Co_2، هيلوم He، ميتان Ch_4 اوکرپتون kr دي.

تروپوسفير Troposphere له ۰- ۱۲ کيلو متروپورې دی.

ستراتوسفير Stratosphere ۱۲- ٤٨ کيلو متروپورې دی.

ميزوسفير Mezosphere ۴۸- ۹۸ کيلو متروپورې دی.

ترموسفير Thermosphere ۹۸- ۶۸۹ کيلو متروپورې دی.

اگزوسفيرد Exosphere ۶۸۹ کيلو مترو څخه زيات

۲- اجباري مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په خپله خوښه او رضا نه کېږي لکه د جګړو او طبيعي افتونو په سبب مهاجرت کول.

۳- استرو نومي Astronomy: د لمر، ستورو، سيارو او نورو اسماني اجرامو تحقيقي علم دي.

٤- اسناد Document: تحقيقي رسمي اوداسي نور اسناد.

۵- انترنېټ Internet: تنظيم شوی سيستم دی چې د تجارتي، صنعتي، رسمي او تحقيقي اطلاعاتو او پيغامونو په چټکو لېږ دولو کې ورځخه کار اخېستل کېږي او د اطلاعاتو د انتقال نوی سيستم ګڼل کېږي.

٦- اقليم Climate: په يوه اوږد ده موده کې (له ۳۰ څخه تر ۴۰ کلنو کې) د ځمکې د آب و هوا منځني حالت ته ويل کېږي.

۷- اقتصادي فعاله نفوس: د يوه هېواد هغه نفوس ته ويل کېږي چې په تو ليدي او غير توليدي اقتصادي ساحو کې بوخت دي. (د ۱۵ څخه تر ۶۰ کلنۍ پورې)

۸- اکسيجن (O_2): کيميايي غاز دی چې د ژوندیو موجوداتو لپاره ګټور دی.

۹- ايکولوژي Ecology: چې د انسانانو نباتاتو او حيواناتو اړيکی د طبيعي چاپيريال سره مطالعه کوي.

۱۰- ايميل E.mail يابرښنالیک: يوتنظيم شوی سيستم دی چې په اوسنۍ تکنالوژۍ کې ديوې بڼې

(c) ketabton.com: The Digital Library

منبع په توګه په چټکۍ د اطلاعاتو او پیغامونو په انتقال کې کارول کېږي.

۱۱- بهرني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونو ته ویل کېږي. چې خلک د یو هېواد څخه بل هېواد ته مهاجرت کوي. تر څو دهغه هېواد د شرایطو یا دنظر وړ هېواد د ټولنیزو مختلفو برخو د فعالیتونو څخه ګټه واخلي.

۱۲- ترانزیت: د Traitus کلمې څخه اخېستل شوي ده چې معنایې تیریدل دي یعنې د هېوادونو ترمنځ د یوه ستیشن څخه بل ستیشن ته د مالونو او مسافرینو انتقالیدل دي.

۱۳- ترانزیستور Transistor د نوې تکنالوژۍ لویه وسیله ده چې د مخابراتي وسیلو د نوو پر مختګونو سبب شوی دی.

۱٤-پست Post: د لیکونو او پارسلونو د لېږلو وسیله ده.

۱۵- پاتې شونې waster: دفابریکو اوصنایعو پاتې شوي توکي.

۱٦- جبې: هغه ټیټه سیمه چې زیات لنده بل ولري او معمولاً اوبه ږ توپي او واښه په کې شنه شوي وي او د ډ نډونو بر خلاف په اوبو نه وي پوښل شوي.

۱۷- ځوړي slope: هغه سطحه چې مایله ده او ځوړې ولري.

۱۸- زېږونونه Birth Rate: په یوه ټولنه(ښار، سیمه او هیواد کې) په یوه کال کې د زیږونونو شمېر په هرو زرو تنوکې ټاکل کېږي.

$$\text{زیږو نونه په کال کې} = \frac{\text{زیږدنونه شمېر}}{\text{په هرو زرو تنوکې}}$$

۱۹- غازونه: د مادې یو حالت دي چې په طبیعت کې لیدل کیږي لکه اوبه د جامد په حالت کې د کنکل په څیر، د مایع په حالت د اوبو په شکل اوبړاس حالت د غاز په څېرلیدل کیږي.

۲۰- د اوزون قشر(O_3): د ځمکې محافظوي قشر دي چې تروپوسفیر د طبقې د پاسه موقعیت لري او ځمکه له بنفش څخه هغه خوا وړانګو څخه ساتي.

۲۱- دا و بو دوران Hydro cycle: د سمندر اوبه د تبخیر پواسطه په بخار بدلېږي او هوا ته پورته کېږي او د سوړ والي پواسطه بیا د باران په شکل ځمکې ته راځي او د سیندونو پواسطه سمندرته ځي.

۲۲- د نقلیې وسیلې Transportation: هغه وسیلې چې د تجارتي کالیو او خلکو د انتقا ل لپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کارول کېږي.

۲۳- د نفوسو ګڼوالی: په یوه ټاکلي ساحه کې د هغو اوسیدونکوته ویل کیږي

$$\text{د یوې سیمې د نفوسو منځي ګڼوالی} = \frac{\text{د یوې سیمې ټول نفوس}}{\text{د سیمې پر ټول پراخوالي}}$$

۲٤- د نفوسو طبیعي وده: د زیږیدنو اومړینو دواړو لاملونو پورې اړه لري په یو هېواد یا یو ه سیمه کې د نفوسو دطبیعي ودې دشمېرنې لپاره باید د پام وړ کال کې د زیږیدونو دودې او د مړینو اندازه و شمېرل شي او پایله یي په سلنو اعلان شي.

$$\text{نفوسو طبیعي وده} = \frac{\text{د زیږیدونو شمېر} - \text{د مړینو شمېر}}{\text{په ټول نفوس}}$$

په هغه صورت کې چې د زیږیدنو شمېر د مړینو څخه زیات وي د نفوسو طبیعي وده شتون لري.

۲۵- د نفوسو میخانیکي حرکت:هغه حرکتونه چې سیاسي، اقتصادي او مذهبي او نورو لاملونو په سبب دهېواد څخه بهر ته کېږي د نفوسو د مخانیکي حرکت څخه عبارت دي.د ننو مهاجرتونو دنفوسو د دوهم ځلي ځاي پر ځاي کېدنې سبب کېږي د نفوسو په شمېر اغیزه نه لري.خو بهرني مهاجرتونه د نفوسو په شمیر مهمه اغیزه لري. که مهاجرتونه هېواد ته دبهر څخه نسبت هغو مهاجرتونو ته چې د هېواد څخه بهر ته کېږي ډېر وي د نفوسو میخانیکي وده منځته راغلې ده.

۲٦- د نفوسو چاودېدنه: دنفوسو دشمېر چټک زیاتوالي په وروسته پاتې هېوادونو کې د مړینې د سطحې را ټیټیدل او دزیږونونو شمېر په لوړه سطحه ساتلو ته د لویدیځ پوهان د نفوسو چاودېدنه وایي.

۲۷- دایمي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرین یي خپل لومړني ټاټوبي ته د بېرته راتللو نیت ونه لري.

۲۸- د ننني مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه چې په دایمي یا موقتي (موسمي) توګه دهېواد په دننه کې عملي کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹- ديموګرافي: د يوناني کلمې دموس Demos (خلک) اوګراف Graph (ترسيم) څخه ترکيب شوي. چې د نفوسو د طبيعي زياتوالي، هجرت، جنس،عمر،کسب اوکار او نورو ځانګړتيا وو د مطالعې څخه عبارت دي

۳۰- ډله ييزې اړيکي يا Telecommunication لکه راديو، تيلېفون، موبايل، انترنېت، دسپوږ مکيو سيستم او داسې نور.

۳۱- کلورو فلورو کاربن مخفف C. F. C دی.

۳۲-. ککړتيا Pollution: هغه پروسه ده چې په مستقيم يا غير مستقيم ډول د هغې پواسط د چاپيريال يوه برخه د ژوند لپاره نا مساعده کېږي يا خطرناکه ګرځي. ککړتيا په چاپيريا ل کې د يوه يا څو عناصرو، لکه لوګي او غازونه په هوا کې او يا په سمندرکې د نفتي مواد و زياتوالی د نفت وړونکو ټانکرونو دسوري کولو پواسط ککړېږي. تيزابي با رانونه او داسې نور.

۳۳- کنګلونه: د يخ ټوټې چې د غرونو په لوړو برخو او قطبينو کې شتون لري.

۳٤- لويې لارې High way: د ځمکني ترانسپورت عمومي سړکونه.

۳۵- ناسا NASA: د امريکا د متحده ايالتونو د فضايي تحقيقاتو مؤسسه

مړينه: په زرو تنو کې د مړينې اندازې ته ويل کيږي .

$$\text{په يوه کال کې مړينه} = \frac{\text{د مړو شمېر}}{\text{په هرو زروتنو کې}}$$

۳٦- مهاجرت immigration د استوګنې د ځای بدلون ديوې سيمې څخه بلې سيمې ته مهاجرت ويل کېږي که دا مهاجرت دهېواد په دننه کې وي د Internal Displacement په نو م ا و که د يوه هېواد څخه بل هېواد ته وي د immigration په نوم يادېږي.

۳۷- ميډيا Media يادله ييزه اړيکې چې تلويزيون، راديو او چاپ شوي مطبوعات او داسي نور احتواکوي.

۳۸- مصنوعي سپوږمکی Satellite: د نوي تکنالوژۍ ډېره عصري وسيله ده چې د ځمکې او سيارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعه کوي.

۳۹- مګنتوسفیرMagnetosphere: د ځمکې به شاوخواکې د مقنا طیسي کري څخه عبارت دي

٤۰- نړیوال توب Globalization

٤۱- موقتي مهاجرتونه: هغه مهاجرتونه دي چې مهاجرین خپل لومړني ټاټوبي ته بېرته د راتګ نیت لري. لکه د دکوچیانو موسمي مهاجرتونه

٤۲- سلولر Celleular: مخابرې نوې وسیله ده چې کوچنۍ او لوېې سیمې د مخابرې تر پوښښ لاندې راولي.

٤۳- فکس Fax: میخانیکي جوړښت دی چې دهغه پواسطه اطلاعات او اسناد لکه اقتصادي، تجارتي، دفتري او تحقیقي لیږې او نژدې واټن ته په لږ وخت کې له یوه ځایه بل ځای ته انتقالوي.

٤٤- هایدروسفیر Hydrosphere: او بلنې کرې ته ویل کېږي. ځمکه د سمندرونو او نورو او بلنو عناصرو پواسط احاط شوې ده.

٤٥- Remote Sensing: د اوسني وخت عصري تکنالوژي ده چې له لېرې واټن څخه معلومات ورکوي.

٤٦-I M P) Interface Message Processor): له یوکمپیوټر څخه بل کمپیوټر ته د پیغامونو انتقالول دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library